Ent 2.1+
Pr 152

R-73
1/11

Don Nicolás Cortés
hijodalgo

Este Tomo con los Cinco del mismo Author en la misma
materia son de Dn Juan Pedro Cortes: los que estan Vin
culados a dicha Casa y sus herederos. Año 1791.=

POS
TERI
TAT

CON
SVL
TVM

ORNAM. TORI TERR.

CIVITA,
TES OR
BIS TER
RARVM

ARCTVNI INVENTRIX

OPIDOR. AVCTOR.

CONSOCIAT. HVMANI GEN. ORIGO.

ARCHITECT. RVDIM.

DOMICIL. TYROCIN.

LIBER PRIMVS

PRIVILEGIVM
CAESAREAE MAIESTATIS.

MAXIMILIANVS Secundus diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator, semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ, &c. Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ & VVirtenbergæ, &c Comes Tyrolis, &c. Recognoscimus, & notum facimus tenore præsentium, vniuersis. Rempublicam benè & rectè constitutam, non tam armis, mœnibus, & propugnaculis, quam literarum studijs, & viris rebus agendis aptis, & idoneis munitã esse decet. Animaduertentes autẽ ad cõseruandas & propagandas bonas artes, ac seminarium quasi virtutis constituendum & retinendum, operas typographicas plurimum adiumenti conferre: Ideo non eos solum, qui Reipublicæ domi aut foris prodesse, vel hostium iniurijs propulsandis, vel pro Tribunali Ius, & iustitiam administrando, quietem & tranquillitatem publicam tueri solent, sed etiam in primis existimamus fouendos, qui rei literariæ curam suscipientes, non de nostra solum ætate, sed de posteris etiam bene mereri nituntur.

Cum igitur nobis expositum sit, nostri & Sacri Imperij fideles dilectos, M. Georgium Braun, & M. Franciscum Hogenbergium, & non sine multo laborum tædio, & graui sumptu, Ciuitates Orbis Terrarum accuratissimè delineatas, ac alia, quæ ad earum originem & historiam spectarent, summa diligentia collegisse, atq; constituisse illas Ciuitatum delineationes, cum historica enarratione, ad communem rei literariç vtilitatem in publicum edere, deterreri autem sinistris æmulorum artibus, qui falcem in messem alienam inijcientes, ex aliorum laboribus, priuata commoda venari solent, nobisque proinde humiliter supplicatum sit, vt pro nostra, in literarum studia & Musarum alumnos, affectione, ipsis clementer subuenire, Cæsareaque auctoritate nostra, nimiam illam æmulorum licentiam benignè coercere dignaremur. Quibus quidem precibus gratiosè admissis, præsentium vigore, scienter animoque benè deliberato, & Cæsarea auctoritate nostra seriò decernimus & statuimus, quod nemo pictorum, cælatorum, typographorum, bibliopolarum & aliorum, qui vendendis, vel imprimendis libris, seu quacunque alia ratione librariam negotiationem exercent, æmulisque opus illud imitaturis, pingendis, sculpendisue, aut alio quouis modo exornandis atque illustrandis imaginibus & tabulis vsui vel auxilio esse possunt, memoratam M. Georgij Braun, & M. Francisci Hogenbergij, Ciuitatum Orbis Terrarum descriptionem, delineationibus, & historica enarratione illustratam, intra decennium ab editionis absolutæ die numerandum, coniunctim vel diuisim ipsis inscijs aut inuitis, nec typis, nec sculptura, seu quocunque alio modo, aut charactere, æmulari, aut imitari, vel aliunde allatum, intra Sacri Romani Imperij fines vendere, ac distrahere publicè, vel occultè possit aut debeat. Si quis autem præsens edictum nostrum transgredi aut violare, memoratumque opus recudere, & in fraudem auctorum spargere conatus fuerit, eum non solum huiusmodi libris, tanquam commissis & prædictis M. Georgio Braun, & Franciſco Hogenbergio, vel hæredi, aut mandatum habentibus, auxilio Magistratus eius loci, vbi deprehensi fuerint, vendicandis priuari, sed insuper etiam pœna decem Marcarum auri puri fisco nostro Imperiali, fraudis vindici & parti læsæ ex æquo soluenda & numeranda mulctari volumus. Mandantes vniuersis & singulis nostris & Sacri Romani Imperij subditis & fidelibus dilectis tam Ecclesiasticis, quàm sęcularibus, cuiuscunque status, gradus, ordinis, & conditionis exstiterint, præsertim vero ijs, qui in Magistratu constituti sunt, ac vel suo, vel superiorum suorum loco & nomine, Iuris & Iustitiæ administrationem exercent, ne quemquam hoc Priuilegium, seu interdictum nostrum impunè violare, spernere ac negligere patiantur. Sed si quos contumaces compererint, præscripta pœna plecti, & quibuscunque rectè fieri potest, modis coerceri curent, quatenus & ipsi grauissimam indignationem nostram euitare voluerint. Id quod testamur præsentibus litteris, manu propria subscriptis, & Cæsarei sigilli nostri impressione munitis. Datum in Ciuitate nostra Imperiali Ratispona, die vigesima quarta mensis Augusti, Anno Domini Millesimo Quingentesimo Septuagesimo sexto, Regnorum nostrorum Romani, decimoquarto, Hungarici decimotertio, Bohemici vero vigesimo octauo.

Maximilianus.

V. Io. Bap. VVeber

Ad mandatum Sac. Cæs. Maiestatis proprium

Obernburger.

IMPERATORI CAESARI, RVDOLPHO, II. P. F. AVGVSTO, INVICTISSIMO.

ET REVEREN-DISS. ILLVSTRISSIMISQVE SACRI ROMANI IMPERII, SEPTEMVIRIS, PRINCIPIBVS, ELECTORIBVS,

DANIELI MOGENTINÆ,
SALENTINO COLONIENSIS,
IACOBO TREVIRENSIS, ECCLESIÆ ARCHIEP.
LVDOVICO COMITI RHENI, PALATINO,
AVGVSTO SAXONIÆ DVCI,
IOANN. GEORGIO MARCHIONI BRANDEBVRG.
RVDOLPHO BOHEMIÆ, REGI,
Clementissimis, Gratiosissimisque Principibus,

A S.r D.n Martin Cortes, nieto del Sobre dicho D.n Juan Pedro=

GEORGIVS BRAVN, ET FRAN-CISCVS HOHENBERGIVS DEDIC. CONSECRANTQ.

BIBLIOTECA PUBLICA UNIVERSITARIA

ALEXANDRI GRAPHEI
A SECRETIS AMPLISSIMAE REIPVB. ANTVERPIANÆ, IN ORBIS TERRARVM CIVITATES COLLOQVIVM.

INTERLOQVVTORES.

THAVMASTES, PANOPTES.

Thaumastes.

AT quæ rara meis nunc ô pulcherrima rerum
Subijcitur facies oculis? miranda repentè
Vnde hæc, hæc vnde in terris apparet imago?
Ecquid portendit subita hæc mutatio? nam quæ
Mortales hebetat visus calignis aura,
Prospectumque oculis dudum quæ crassa tuenti
Eripit, en penitus nostris abstersa recessit:
Hinc mentem, cunctosque nouus stupor occupat artus,
Quid referam? an fallax oculos sic ludit imago?
Non herclè: video, dictu mirabile, claris
Luminibus, nostro atque alio sub sole iacentes
Subiectas terras, medijs impostaque terris
Oppida, & haud notas nobis sine nomine gentes:
Regnaque, sunt longè nostris quæ dissita regnis:
Collibus impositas arces, turresque superbas,
Cælicolum delubra Deûm, fora plena tumultus,
Marmoreasque domos, operosa palatia Regum
Magnorum, longarum ampliſsima strata viarum,
Littoraque & celsos curuato fornice pontes,
Et portus, pictis naualiaque apta carinis.
Nec videor minus ante oculos hæc cernere, cœli
Iupiter astrigero quàm cùm sublimis ab axe
Despicit, atque imis defigit lumina terris,
Desuper adspectans, cum res, hominumque labores
Respicit, & rerum curam cum concipit omnem,
Ecce autem, & notas, nota in regione, velipso
Momento, cunctas Belgarum lynceus vrbeis
Cerno: quas inter, felici illustria partu
Carole Gandaueæa tuo ter maxime lata
Mœnia conspicio: benè noto nomine Brugas,
Mercibus & quondam externis opibusque potentes:
Bruxellam altricem Regum, sedemque vetustam:

Et

Et quam florentem ſtudijs, atque arte Minerua
Præſtanti, & meritò dulces ante omnia Muſæ
Delegere ſibi. hîc mirè ſplendida nuper
Regifico luxu, Dia Andouerpa, ſuperbo
Luxurians faſtu, inſigni celeberrima cultu,
Nympha Europæo longè gratiſſima cœlo;
Et quæ tantum alias inter caput extulit vrbes,
Quantum lenta ſolent inter viburna cupreſſi:
Squalida nunc, omni penitus ſpoliata decore,
En iacet, informi vultu, turpiqúe veterno
Obſita, ſciſſa comas, referens vix virginis ora,
Indignis lacerata modis: hinc turbidus imis
Flexiuagus placidum Scaldis caput occulit vndis.
At licet ærumnis præſentibus obruta magnis,
Innumerabilibuſqúe malis peſſundata, penè
Succumbat defeſſa: tamen quandoque procellis
Inſanis, tenebris, & tempeſtatibus atris
Depulſis, procul & claro mox Sole reducto
Lumine, tempus erit, res eſt certiſſima, fallet
Haudquaquam, rurſus cùm ceu rediuiua reſurget,
Attollenſqúe caput celſum ſub nubila condet,
Et proiecta ſolo nunc marcida ſerta, decoræ
Ceruici variata roſis reparata reponet,
At mihi quis reliquas vrbes, quas vndique cerno
Hic illic ſparſas, nullo mihi tempore viſas,
(Nam nunquam externas abij peregrinus ad oras)
Expediet? venit huc properans, en, fortè Panoptes,
Hoc poterit: namque is, paſſim toto orbe vagatus,
Plurima narrauit, quæ oculis luſtrauit acutis.
Ergo opportunè nobis te, care Panopte,
Offers: dic age, & hæc ediſſere vera roganti.
Hæc vrbs eſt quænam, celebres quæ ampliſſima colles
Mœnibus includens ſeptem complectitur altis?
Pan. *Dicam equidem, neque ſuſpenſum te amice tenebo:*
Hæc, tibi quæ oſtendit Pario viuoq; columnas
Marmore ſurgentes, & templa ex ære columnis
Magnifico ſumptu ſuggeſta, palatia celſis
Diuorum templis certantia celſa, Theatra
Ardua, Thermarum veſtigia priſca, ruinas
Murorum ingentes, veterum monumenta virorum:
Hæc eſt illa potens rerum Roma, inclyta bellis,
Et quondam auguſtis Mauortia clara Triumphis:
Hæc regna imperio preſſit, populosq; ſubactos
Frenauit, totum victrix dominata per Orbem.
Thau. *Quis verò ille amnis, gratis qui flexibus errat,*
Cultarigans? Pan. *eſt hic, dictus quondã Albula, Tybris:*
Cæruleus Tybris, cælo gratiſſimus. Illa,
Ecce, eſt præcipiti Florentia nobilis Arno

Ter quater ingenijs felix, ſpectabilis altis
Turribus: hæc Senæ celſa ſunt mœnia: Parmæ
Armigeræ ſunt hæc, prædiuitis vbere gleba.
Parthenopen hac parte vides: hac parte capaci
Inſignis portu frondoſis collibus Ancon
Cernitur: hic celebris latis Ferraria campis
Apparet. dites Ligurum, Inſubrumqúe potentum
Sint vbi, quóve loco poſitæ, ſi fortè requiris,
Primæ vrbes: eſt, nónne vides? hic altera: at illic
Altera. ſed video geminam quò luminis acrem
Intendas aciem: nónne huc? ſurgentia cœlo
Hic vbi ſe tollunt multa arte palatia, tecta
Regia, ceu medio in pelago molimine magno
Conſtructa ac fabricata manu, fundamina magni
Neptunni, immota loco perſtantia, quamuis
Æſtuet, atque imis vtas eructet arenas
Sedibus iratum pelagus? terraqúe mariqúe
Vrbs hæc eſt Venetûm, longos dominata per annos.
Hic Drepani portus, tuta hic ſtatione Panormus:
Hic Mamertini quæ mittit munera Bacchi.
Ecce, Tridentinæ lætis in vallibus arcis
Hic ſurgunt turres: montoſa, atque aſpera magnos
Hic biſſex vnum & pagos das cernere clarè
Heluetia, æternûm firmatos fœdere certo.
Dulcibus hic ſtudijs, & mirè dedita Muſis
Argentina ſacris: illic, Auguſta, per Orbem
Cognita terrarum, celeberrima, nomine verè
Reqúe auguſta, Lyco gaudens. pulcherrima, latis
Mœnibus, ingeniis operoſæ addicta Mineruæ
Acribus inprimis, hæc Noriberga vetuſtis
Sedibus, en, illa eſt, diues VVormatia campis
Fertilibus, Procerum celebris conuentibus: illi
Quæ vicina iacet, laudata eſt Spira; liquores
Dulcia nectareos quæ fundit vina, perita
Sacroſanctarum legum. Thau. *quæ deinde Panopte*
Vicinæ hæ vrbes, præclaris mœnibus ambæ,
Ambæ illæ eximiæ? Pan. *Rogitas? harum altera, Rheni*
Quæ poſita ad ripas, eſt dicta Maguntia: magnam
Hanc ſtatuit molem quondam Germania victrix:
Manſura hæc poſuit Druſi monumenta ſubacti.
Thau. *Ergo hæc, quam perhibent populiſqúe orbiqúe odiſſe*
Infanda arte typos arguto ex arte, perenne
Diuinumqúe opus, inuentum admirabile, viſum
Haud vnquã? Pan. *Illa ipſa: æternum cui plurima debet*
Poſteritas olim tanto pro munere. Thau. *dic nunc*
Altera quæ? Pan. *dicam: rapido eſt Francfordia Mæno*
Nobilis, excellens claris virtutibus: illa
Regales generoſe tibi dat Cæſar honores,

Sceptraq́ promittit, ſacri Imperijq́ tiaram.
Thau. *At nobis nondum eſt conſpecta Colonia.* Pan. *cernes,*
Huc paullum deflecte oculos: celeberrima longè
Hæc, Agrippine ducens de nomine nomen,
Eſt: hanc felicem dicunt, meritoq́ beata
Dicier illa poteſt, ſi vel reſpexeris alta
Mœnia, ſi turres, excellentesq́ domorum
Structuras, cœlo ſurgentia tecta Deorum,
Relliquias Diuûm, quibus eſt dotata: bibornis
Si vel dona ſinu Rhenus pater ampla patenti
Quæ fundit, opere aut feruentia ſtrata viarum.
Hæc ſint magna licet: tamen eſt felicior illo
Nomine, quòd tam felici Reſpublica ductu
Tanta eat, & placida populus quod pacie fruatur
Felix, ante alias felix Vrbs: ſcilicet, iſtis
Temporibus duris, quòd ſemina dira malorum
Innumerabilium, quòd mille incommoda rerum,
Deplorandarum ſat nunquam, haud ſenſerit: ipſa
Liuida Fortunæ quòd non experta furentis
Tela: nec, vt plures aliæ, quas ſæua fatigans
Exercet Nemeſis, duros eſt paſſa labores:
Conſilijs moderata pijs, virtute ſuprema,
Arte Salentini, *ſupremi Antiſtitis, alti*
Illius Herois, claro de ſanguine creti
Iſenburgorum Comitum: Groppere *ſalubri*
Conſilio qui primus ades: te docta Minerua
Erudijt, tibi ſacroſancta volumina Legum
Noſſe dedit, Sophiæ & iocundos ire per hortos.
Hæc eadem, auſpicijs magni moderata Senatus,
Alma viget: cuius pars eſt non infima, multo
Eximius ſplendore vigil Liskirchius, *æquis*
Legibus is populum & iuſtis conſultus habenis
Iuſtitiæ regit, & prudens nunc temperat vrbem,
Conſul: is & Muſas mirè complexus, & artes,
Et fouet, & colit ingenuas: queis dulcia cordi
Carmina, laurigero qui Phœbo digna locuti,
Hos generoſus alit, diuino & nectare paſcit.
Nec minus has decies olim molitus habenas
Eſt Sudermannus *magna cum laude, probata*
Et pietate grauis, canaq́ ætate verendus,
Præclarus genitor tuus, ô Henrice, *repoſta*
Cui licet indogredi docti penetralia Phœbi,
Magnarumq́ graues rerum cognoſcere cauſſas
Cui datur, Hanſiacis & qui benè conſulit acri
Vrbibus ingenio, dum res ſub pectore verſat
Syndicus ambiguas, facundoq́ explicat ore.
Nunc verò hinc alias vt concedamus ad vrbes
Præcipuas quaſdam, tu lumine percipe porro

Quò digitum intendam. non hîc, en, cernis, apricis
Collibus impoſitam, riguis & vallibus vrbem?
Non liquidos fontes paſsim per prata, per arua
Læta ſoporifero manantes murmure? lymphis
Agmina Nympharum vitreis merſare natantum
Corpora? perpetuò hæc dicas viridantia Tempe,
Aſpice: Aquiſgranum eſt: hîc Carole Mauſoleum
Conſpicitur ter Magne tuum: hic diademata prima
Magnanimi accipiunt, genus alto à ſanguine Diuûm,
Induperatores. acri quæ ſulphure fumant
Hæc loca, ſunt calidis Thermæ de fontibus ortæ:
Ægra ſalutifero reparantes corpora Thermæ
Flumine, victa lue, & varijs exercita morbis.
Mercibus, & ſtudijs hîc ſplendida Lipſia: clara hic
VVittenberga iacet: vaſtos Erfurdia muros,
Vandalicos & ſæpe truces experta furores
Hamburgum, & celſas turres, arcesq́; ſuperba
Lubeca oſtentat: ter maxima Praga potentum
Nec minus oſtentat monumenta inſignia Regum:
Et vaſtas moles, longi & curua mina pontis.
Magna Vienna, ſua hic en propugnacula, vinci
Neſcia, miratur, animoſaqúe deſpicit hoſtem.
Hæc Phœbæa Rhodos: ſunt hæc tua mœnia Buda.
Illa, illa eſt Magni de nomine Conſtantini
Dicta, opibus Regum pulcrè exornata, potenti
Imperio, famaq́; ingens, magna æmula Romæ.
Porrò hanc, cui fixis oculis ſtupefactus inhæres.
Vrbem, vallorum latè quam circulus ingens
Ambit, miraris? ea quæ ſit deinde requiris.
Cernere pyramidum quæ dat ſpectacula, quæqúe
Clara ſepulcrorum præbet miracula Regum?
Eſt Memphis: ſæui iuſſa imperioſa Tyranni
Quatuor hæ didicere pati, & iuga dura ſubire
Heu miſeræ. hæc Solymæ ſanctæ ſunt mœnia: fœdè
At nunc rapta manent, canibus data præda cruentis.
Quæ ſit cauſa rogas? agitans diſcordia fratres,
Quos voluit dici ipſe ſuo de nomine Chriſtus,
Hoc facit: vt proprios enſes in viſcera vertant
Heu ſua, nec capiti ſtudeant auertere peſtem
Vnanimes: nimia vanæ cupidine capti.
Nunc age, præcipuas fœcundis diues Iberus
Quas habeat terris, quas Gallia fertilis vrbes,
Accipe. Quam cernes magnis, en aſpice, muris,
Eſt, ſua quæ iactat cocco ſaturata rubenti
Serica fila, olim populis, Granata, beatis
Laudata: hæc eſt Mercurio fundata, potensq́;
Hiſpalis: hic, toti felix notiſsima mundo

Vlyxbonna iacet: nobis quæ ditia mittit
Munera, quæ dat diues Arabs, quæ decolor Indus,
Quæq; nouo quæruntur opes dudum orbe reperto.
Hanc Burgum dicunt: hæc est, quæ Barcino ponto
Adiacet ostrifero: medijs hæc quæsita terris
Ostentat sese, populi dixere Toletum,
Indigenæ: magno ter felix Præsule. Thau. *sed quæ*
Hæc? Pan. *est, altiloquum Vatem qua clara Camœnis*
Dulcibus Ausonium peperit generosa. vetustis
Mœnibus hic spectanda iacet Nemausus apertè:
Illa quater senis vicis quæ præfuit olim
Imperiosa: potens illa ecce Tholosa. Thau. *sed hæc quæ*
Fluminis has rapidi ripas quæ splendida cultis
Ædibus illustrat? Pan. *iocundo est munere Diuûm,*
Lugduinum omnigenum, longè celeberrima: at illa, est
Vrbibus Europæ populosa Lutetia, certans
Circuitu magno, latè complexa rotundo
Orbe suo plani quamplurima iugera campi.
At nunc sat fuerit, vastum ostendisse per orbem,
Præcipuè insignes turritis mœnibus Vrbes,
Hoc Europæo positas alioqui sub axe:
Namque ego, distincto si cunctas ordine pergam
Enumerare, frequens vasta aut quas Africa monstris
Terra habet, aut Indi procul hinc sub Sole reposti
Occiduo, simul & nascenti: Asiæve potentis
Innumeras, cunctas & quas Sol lumine lustrat:
Antè, leues atomos tenui quos corpore clarus
Phœbus, vbi radios patulæ per aperta fenestræ
Inserit, inter se motu miscere videmus
Prælia perpetuo, enumeram, referamq; canendo:
Omnia nec valeam numeris includere nostris
Nomina: præcipitans & Sol cadit; ipsa domorum,
Aspice, summa micant tantùm fastigia: quare
Mox abeo: hanc vnam si designauero, dignam
Quam videas: hæc est cunctarum maxima longè
Insula, cæruleis pelagi quæ tunditur vndis:
Auriqúe argentiqúe ferax. toto orbe Britanni
Diuisi, hanc habitant: longè pulcerrima regni
Totius hæc Vrbs est, Londinum nomine dicunt:
Regia, magna, potens, multos regnata per annos.
Cecropijs olim, Latijsqúe habitata Camœnis:
Funera Roffensis magni, docti aspera Mori
Heu indignatæ, tantorum fata virorum.
Porrò autem, plures alias, totumqúe per orbem,
Vndique vel sparsas immensis tractibus vrbes,
Si cognosse cupis: sunt, qui rara arte periti,
Virtute insignes clara, quos maxima Pallas
Erudijt, te oculis, & mente per omnia ducent:

Hos adiunge tibi ſocios, aderuntqúe volentes.

Franciſcus Hogenbergius. Thau. *Qui precor hi?* Pan. *eſt alter bonus Hogenbergus: at alter.*

Simon Nouellanus. Thau. *Eſtne Nouellanus?* Pan. *Ille eſt. his Iupiter æquus*
Pro meritis, cunctas vrbes cognoſcere, terras
Metiriq́ oculis dedit, in quacunque repoſtas
Parte orbis, quocunque alio ſub Sole iacentes.
His quoque, ſi Phœbo & Muſis dilectus amœnis
Tertius accedet, ſpectata Ortelius arte
Eximius, deerit nihil: at tibi cuncta, vel vno
Lumine, luſtranti, toto orbe errare licebit.

EIVSDEM FRONTISPICII EXPLICATIO.

Thaumaſtes.

VErum age dic, hæc eſt quæ præſtantißima moles,
Ardua, nata recens operoſo è marmore, cœlo
Ductum opus auguſtum, cunctis memorabile ſeclis:
Cui binæ aſſurgunt ſolido ex adamante columnæ,
Perpetuæ, immanes, admiranda arte columnæ,
Regifico exſtructæ ſumptu? quæ Diua? quid iſti,
Quid ſibi, fare, volunt? namque hic fulgentibus armis
Indutus, galea, clypeoqúe inſignis, & haſta,
En ſtat mole ſua grauis, imperterritus: alter,
Huic licet, at nudus reiecta veſte, minetur?
Præterea, quid id eſt, flammis crepitantibus hîc quòd
Ingentem ſyluam ramis frondentibus ignes
Paſcere conſpicio? mirari, accurrere nudos
Mortales? hîc effoßis habitare latebris,
Straminea ſqúe caſas illic componere? Pan. *Dicam.*
Principio genus humanum, diſcriminis omnis
Atque vſus expers, inter ſpelæa ferarum,
Quadrupedumq́ domos, horrentia luſtra, trahebat
Vitam infelicem in ſiluis, ſine legibus vllis
More feræ, victumq́ dabant immitia corna,
Glandiferæ quercus, ſpinis rubus aſper: & herbæ
Pabula præbebant, vulſis radicibus: acrem
Stinguebantqúe ſitim fontes, riuiqúe fluentes.
Mortales inter nudos Apheleia, decora
Non vllo cultu, ſimplex at, nudaque & ipſa
Verſabatur inops, cunctarumque indiga rerum.
Atque adeo, dum fortè ſedent, & dulcia lenti
Ocia agunt, & ſecuri per mollia ludunt
Gramina ſub dio: dum magna furentibus Auſtris
Exercet ſiluas tempeſtas, turbida torquens
Nubila, & arborei vaſto cum pondere rami
Incumbunt ramis, ventique frequentibus vrgent
Motibus inter ſe ramos magno impete, ab omni
Parte: latent validis quæ abſtruſæ feruida truncis,

Corti-

Corticibusqúe intus flammarum semina, crebro
Trita micant frondes hinc nutrimenta ministrant,
Aridulæ: mox at, conceptis viribus ignis
Æstuat, & ventis increbrescentibus, atras
Fumorum nubes inter, Volcanus habenis
Immissis, populatur ouans densæ omnia siluæ
Robora: iocundo stirpes spoliantur honore.
Hac rara specie perterrita pectora miris
Vsque modis: feruens ferret quid flamma, quid ignis
Fumifer ignari, portentosiqúe calores:
Diffugiunt, furor at postquam violentior ignis
Paullatim cessit, flàmmæqúe, æstusqúe quierant:
Audaces: propiusqúe accedere tentant
Ignibus: hi, quæ, quanta ferant mortalibus ægris
Commoda, percipiunt: hinc mox aduoluere certant
Robora cruda focis: trabibusqúe subinde fouere
Arboreis, primas æterna pascere flammas
Materia statuunt, omne & seruare per æuum.
Ergò, alium atque alium, tacitis sed nutibus, ipsi
Huc simul inuitant: huc omni ex parte frequentes
Conueniunt: mirè tepida dulcedine capti
Flammarum, inter se læti socia agmina iungunt.
Hinc, vbi communis iam consuetudinis vsus
Plurimus acceßit, titubantes fingere linguas,
Et formare suas, si vera est fama, loquelas
Cœperunt, prima atque exordia sumere: tandem
Vox inuenit iter, meditataq; verba sequuta
Paullatim, cœpitqúe frequens crebescere sermo.
Quare, homini erectos, spectantes æthera vultus,
Cùm dederit Natura parens, sublimiaq; ora:
Vt longè præstet cunctis animalibus: ipsos
Mortales miseros haudquaquam passa iacere
Sordibus in fœdis, angustam & degere vitam:
His cognosse dedit, quos ipsa creasset in vsus
Vnguibus armataſq; manus, digitosq; micantes,
Membrorumq; agiles nodos, artusq; decoros.
Hæc ergo experti cœlestia munera, tentant
Explorare nouas artes: pars fronde saligna
Tecta parant: alij mox apta cauare latebris,
Exesi latere in montis, loca. figit hirundo
Garrula ceu nidos tignis, imitatus at alter
Has, cœno simul & viridanti vimine, rarum
Texit opus. menti sed vbi prudentia maior
Succeßit, prælongo vsu, suspendere furcis
Populeis sua tigna student, vdaq; parata
Argilla, lentis & cratibus intertextis,
Ducitur arbuteis paries: ramalibus indè
Aut fagi, tiliæve leuis, vel arundine glauca

Integitur, feruenti vmbra vt defendat ab æstu
Corpora: non imbres, hyemis non frigora lædant.
Interea, his rudibus mortalia pectora curis
Dum sese exercent, studijsq́ frequentibus illis
Intenta inuigilant: dias sub luminis oras
Se prodit solers Industria. paupere tecto
Hæc, laribusqúe arctis nata olim, paruula quamuis
Esset, & in cunis recubans composta iaceret,
Somno vnquam paruos vix declinabat ocellos.
Mox, vbi cum pueris cœpit colludere, mirè
Ipsa agilis, manibus paruis, digitisq́ tenellis,
Plurima vel madido è limo, vel vimine lento
Fingebat, nuuc hæc tractans, nunc ille retractans.
At, postquam sensim, teneris crescentibus annis,
Sollicitam ignauæ cœperunt tœdia vitæ:
Pauperiem duram fugiens, errare per orbem,
Densis in syluis soliſque in montibus æuum
Degere constituit: oculis perquirere acutis
Singula, scrutari, mirari, mente capaci
Versare abstrusas res, vestigare profundas
Et rerum caussas, & quæ Natura creatrix.
Alma parens, magna ingenio, admiranda dedisset.
Tandem edocta probè, sortis miserata maligna
Humanæ, insinuans hominum se mentibus vltrò,
Ipsa experta, suas dudum quas repperit artes
Edocet, ingenij & paullatim exercet acumen:
Ignaraq́ manus operum, insuetaq́ laborum,
Rebus inauditis, primum & nascentibus aptat.
Scilicet, hinc vsu pedetentim exercita longo
Pectora: dein, rerum perquam studiosa nouarum,
Inqúe dies rebus magis oblectata repertis,
Ingenio ingenium, præclaris artibus arteis
Exsuperant, nil quidquam intentatumqúe relinquunt.
Sic genus humanum, rude quondam, obtusaqúe gestans
Pectora (ceu fera deposita feritate) per arteis
Ingenuat, vsu, longa assuetudine victum,
Formatumqúe aliam vitam, moresq́ decoros
Accepit, procul abiectis agrestibus. altè
Sæpius insita sic, fisso cuneóve securíve
Arboris alterius trunco, syluestria sorba
Exuere agrestes animos, mitescere succos
Conspicimus crudos, acres quiqúe antè fuere.
At non tanta quidem quondam mortalibus ipsis
Sufficere hæc potuit vel sola industria. namque
Et claræ hæ diuæ, celso de culmine Olympi
Delapsæ in terris, diuino numine plenæ,
Monstrauere viam. Thau. *sed quæ? namque, aspice, tan-*
Conspicio hic vnam, referat quæ virginis, almæ *(tùm*

Aut

Aut Diuæ, aut Nymphæ vultus, dic, ista Panopte
Quæ precor est, hic quæ sublimi in sede locata
Sublimis sedet, egregio exornata decore?
Libella in dextra fabrilis cernitur: aureus
Circinus in læua, & non fallax norma videtur.
Pan. *Hæc illa est celebris, longè pulcherrima Nympha,*
Illa, illa Idææ magnæ gratißima Matri:
Illius eximijs decorat quæ tempora sertis
Turrita. hæc illa est, docuit quæ ponere primum
Fundamenta operum magnorum, calcis & vsum
Coctiliumq́, dedit laterum: quibus artibus altis
Montibus aut marmor, puteis aut saxa trahantur.
Ordinibusqúe graues docuit disponere certis
Structuras rerum, fulgentes ære columnas:
Tectaqúe, sublimi turres educere cœlo
Aerias, tignis coniungere tigna, vel ipsa
Robora, fraxineasqúe trabes aptare bipenni.
Præterea, quas aut facies spectare domorum
Debeat ad cœli parteis: qua parte locanda
Atria, vestibulum, secreta cubilia, xysti,
Balnea, triclinia, & magnorum altaria Diuûm.
Et quid non? demum, latis quibus oppida terris
Ponenda, aut vrbes quibus in regionibus aptis,
Morbida ne malè spirantis contagia lædant
Aeris, continuo ne sint obnoxia ventis
Corpora pestiferis. simulacra, stupendis
Artibus, Heroum, spirantia signa, colossos
Fingere marmoreos, ad sidera ducere moles.
Ardua Pyramidum, varijsq́, palatia Regum
Picturis, varijs ornare coloribus ædes.
Ducere aquas longo per marmora candida ductu
Fontibus è primis, metiri iugera gnoma,
Cuncta manu docta regere, vt Ratione magistra,
Norma vel à recto, vel ne quid aberret amußis.
Hinc, magnæ meritò donis quòd talibus ornet
Vndique diuinis gremium Telluris apertum,
Orbis Terrarum decus immortale, perenne,
Cunctarum, emerita est ea dicier ornamentum.
Thau. *Admiranda canis: proprium quod nomẽ?* Pan. *vt*
Non opus: hæc tantum, quæ dixi, sedulus ipse (edam
Inspice, nomen habes. Thau. *capio. quis hic alter aënis*
Qui squamis horret, clypeoqúe, hastaqúe tremendus?
Pan. *Cuius nota benè hæc Diua est Tritonia Pallas,*
Bellipotens: quondam primas hæc condidit arceis,
Surgentes moles, & propugnacula bello
Tuta. Thau. *quis ille alter?* Pan. *primo est qui primus in*
Ob scelus infandum, fraternæ cædis iniquæ, (orbe
Sanguinis & fusi, fugiens vltricia magni

Arma Iouis, triſtesqúe minas, dextræqúe potentis
Fulmina, telluri preſſo ſignauit aratra,
Et primam cinxit turritis mœnibus vrbem.
Thau. *At cui ſublatis ad cœlum molibus altum*
Magnificè erecta hæc moles inſcribitur ingens,
Inſignis titulis, inſignibus argumentis?
Pan. *Illi: Europæum lato qui temperat orbem*
Imperio, in terris & qui dat iura ſecundis
Auſpicijs felix, magno Max Æmilîano
Induperatori, cingunt cui tempora lauri
Victrices. his & qui ſunt de ſtirpe creati
Magnorum Heroum, claris natalibus orti.
Quos penes eſt ſummam rerum, imperijq́; referre
Heroa ad virtute grauem. queis, prima poteſtas
Deſignare, humeris cuius operoſa recumbat
Magnarum rerum moles, qui ſceptra, coronamqúe
Inuictus gerat, & magni molimina Turcæ
Contundat, validis armis arma impia frangat.
Thau. *Quis poſuit precor hoc opus immortale? quis auctor?*
Pan. *Hi ſunt, antè memorandi nomina quorum,*
Quos repetam meritò digni: præclarus vterque
Arte Nouellanus, bonus Hogebergus. Thau. *at iſtis*
Hæc quis tam viuis ſimulachra coloribus aptè
Depinxit, pulcreqúe ſtylo illuſtrauit acuto?
Quis vel imaginibus lætum hunc afflauit honorem?
Georgius Braun. Pan. *Quis rogitas? eſt, qui Graio, Latioq́; cothurno*
Fuſcius inſignis, per amœna vireta, per hortos
Aonidum ingreditur: dulces ante omnia Muſæ
Cui cordi, citharamqúe dedit cui Phœbus eburnam.
Thau. *Ergo, quòd nobis, ſerisqúe nepotibus, iſti*
Tantarum auctores rerum, voluere Panopte
Conſultum benè, & hunc tantum impertire laborem,
Et nos his cumulare bonis, ingentibus, amplis,
Perpetuis, vllo morituris tempore nunquam,
Præmia digna ferent meritis pro talibus. altus
Iupiter his dabit, æternum vt per ſecula currant
Omnia, & obſcuro ſubducat nomina leto.
At nos, Poſteritasqúe ſimul ventura, viciſſim
Carmina perpetuò, toto reſonantia cælo,
Dicemus læti, tanto & pro munere largis
Laudibus in terris meritos tribuemus honores.

ALEXANDER GRAPEEVS CANEBAT.

GEORGIVS
BRAVN AGRIPPINENSIS
BENEVOLIS LECTORIBVS
S. D.

QVANDOQVIDEM celebrium Vrbium, Oppidorumque topographicæ descriptiones, accuratissimè delineatæ præsenti hoc opere vobis proponantur ob oculos, Spectatores, Lectoresque beneuoli; non ita alienum ab instituto nostro fore putaui, de primis Vrbium initiis, progressu & incremento paucula quædam præfari: vt primis earum principijs & causis probè perspectis ac cognitis, earundem institutum, vsus, ac finis penitius intelligatur. M. Vitruuius lib. de Architect. 2. humanæ societatis initium mira quadam industria explicans, causam, quæ homines in vnum coegit, cœtusque sociauit, his verbis enarrat: *Homines*, inquit, veteri more, vt feræ in syluis & speluncis & nemoribus nascebantur, ciboque agresti vescendo vitam exigebant: interea quodam in loco ab tempestatibus & ventis densæ crebritatibus arbores agitatæ, & inter se terentes ramos, ignem excitauerunt, ex ea flamma vehementi perterriti, qui circa eum locum fuerunt, sunt fugati, postea re quieta, propius accedentes, cùm animaduertissent commoditatem magnam esse corporibus, ad ignis teporem ligna adijcientes, & eum conseruantes, alios adducebant, & nutu monstrantes, ostendebant, quas haberent ex eo vtilitates. In eo hominum congressu, cùm profundebantur aliter spiritu voces, quotidiana consuetudine vocabula, vt obtigerant, constituerunt: deinde significando res sæpius, in vsu ex euentu fari fortuitò cœperunt, & ita sermones inter se procreauerunt. Paulò aliter Cicero, ciuilis humanæque societatis conuentum, originem habere, litterarum monumentis tradidit: quem Franciscus Senensis Patritius, lib. 1. de Regni & Regis institutione, imitari videtur. Qui non casu, & fortuitò homines conuenisse scribit, sed diuinam mentem sapientiam ipsis præstitisse, vt societates, cœtusq; instituerent. Quæ quidem mens diuina, cùm cætera animantia abiecisset ad pastum; solum hominem erexit, ad cœliq;, quasi veri domicilij conspectum, excitauit. Tum speciem oris ita formauit, vt in ea penitus reconditos mores effingeret, quando hilaritatem animi vultu ostendimus, mœrorē enim, tristitiam, formidinem, iram, furorē, tranquillitatemq;, frons, oculi & supercilia indicant. *Hac* mente diuina, principiò rerum humanarum acutiores ingenio viri, qui inter vagos illos atque agrestes homines versabantur, animaduerterunt, hominem aliena ope indigere, cùm neminē sibi ipsi satis esse cernerent. Proinde arbitrati sunt, illum per societatem sui generis commodius degere posse, & facilius consequi omnia, quæ per naturam ei deesse videbantur. Et idcirco à syluestri vagaq; solitudine, in multitudinis cœtum, humanamq; societatem illum deducendū esse duxerunt. Quo quidem facto, quamprimū coniuncti inter se homines, sermonem ex assidua consuetudine statuerunt, quò conceptum mentis exprimerent, & consilia communicarent. Plato autem in Protagora, aliud ab his diuersum ciuilis cōsuetudinis principium refert, quod quidem, quia fabulis est multò, quàm veritati propinquius, referre non placet. Iam verò hominum cœtu siue ignis vtilitate sociato, siue natura & ratione duce instituto, quod sanè à ratione non multum abhorrere videtur, vt primas hominū societates ab his principijs vtilitatis causa profectas existimemus, credamusq; hominē natura sociale animal, longè magis quàm apes, formicæ, grues, & eiusmodi genera, quę gregatim aluntur, gregatimq; se tuentur, in vnum cœtum veniisse, vt quisq; promeret, quod alteri opus esset, acciperetq; aliunde quod ipse præstare non posset. Igitur, vt dixi, communi hominum societate conflata, cumq; in ea sermonis auxilio se mutuò intelligere, sensum animi exprimere, tum manibus & articulis, quam vellent rem, facilitèr se posse tractare viderent, cœperunt in eo cœtu alij speluncas fodere sub montibus, nō nulli hirundinum nidos, & ædificationes earum imitantes, de luto & virgultis facere loca,

Consociati humani generis origo.

Domicilioru tyrocinium.

quæ ſubirent: eaque ratione domiciliorum tyrocinium inuentum, & excogitatum fuit. Cùm porrò eſſent homines imitabili docilique natura, quotidie inuentionibus gloriantes, alijs alij oſtendebant ædificiorum effectus, & ita exercentes ingenia certationibus, indies melioribus judicijs efficiebantur, plurimumque furcis erectis, & virgultis interpoſitis, luto parietes texerunt: Alij luteas glebas are facientes, ſtruebant parietes, materia eos iugumentãtes, vitandoque imbres & æſtus, tegebant arundinibus & fronde. Poſtea, quoniam per hybernas tempeſtates, tecta non poterant imbres ſuſtinere, faſtigia facientes, luto inducto, proclinatis tectis, ſtillicidia deducebant. Vnde *Architecturæ rudimenta* ſunt nata, quæ ab ijs initijs profecta ſunt quæ neceſsitas humano generi oſtendit. Quemadmodum, Daniele Barbaro teſte, legitur in his eſſe, quæ nuper inuẽtæ ſunt inſulis, vbi caſæ arboribus innixæ, cannis, & viminibus intextæ, ſtramentis, & luto contectæ cernuntur, ea tamẽ ratione, vt magnitudine, pulchritudine, & commoditate perſonarum dignitati plurimum tribuatur. *Hæc* à Chriſtianis, vt natura tulit, ita inuenta, ſed poſtquam frequentia celebrari ea loca cœperunt, politioribus lignis, elegantioribus formis ornata conſpiciuntur. Ex leuibus porrò, obſcuris, & exilibus ędificiorum principijs, creſcente nimirũ in vna aliqua caſa, ex fœmina & viro, filiorum & nepotum multitudine, quæ eodem tecto contineri non poterat, modicis ex materia domibus, vt autor eſt *Halicarnaſſeus*, vicatim, diſcretiſque domicilijs habitare cœperunt. Eaque occaſione, villas & pagos paulatim conſtruere, & ſocietatem ex pluribus domibus conſtituere neceſſe fuit: vnde Franciſcus Senenſis, in ſuis de Repub. libris, oppidorũ & vrbium initium deducit. Cum enim ſenſim cernerent homines, quantæ vtilitatis eſſet humana ſocietas, quamque facilius victum ſimul complures, quàm ſinguli compararet (quò enim maior & frequentior multitudo eſt, eò vberior in ea eſt copia eorum omnium, quibus vita indigeat, quando naſcentibus hominibus inopia data eſt comes) tutiusque ab incurſu ferarum degerent coadunatis tugurijs, pagos pagis adiungere, & familias familijs adijcere cœperunt, & de communi vtilitate cogitare. *Hinc* ſeminarium ciuitatum eſt ortum, in quibus populariter habitarent. *Hinc* munimenta, tutioris vitæ gratia, inuenta ſunt. Nam locis æditis foſſam ducere, & vallo circundare, non dubitauerunt, & ſic vrbes & oppida inchoauerunt. Quocirca Varro ait: Vrbem dici, quod aratro præfinita: & Pomponius Iureconſultus peregregius, Vrbem dictà aſſerit, quòd vrbare aratro definire ſit: Vrbum, òptimum vetuſtiſsimorum verborum indagatorem præterea dixiſſe ait, curuaturam aratri appellari, quod in vrbe condenda adhiberetur. Oppidum etiam dici Varro teſtis eſt, quòd munitur opis cauſa: Sic etiam mœnia, quòd vrbem muniant, appellata ſunt, & Murus à munitione dictus eſt. Quibus ex rebus conſtat, primam rationem eorũ, qui ciuilem ſocietatem inſtituerunt, fuiſſe, vt tutè degerent, & à vi atque impetu munirentur. Tranquillitas namque vitæ dux illis extitit, ad innumerabiles commoditates excogitandas. Quis porrò vrbem primus condiderit, variè à multis proditum eſt. Alij Cecropen ſtatuunt, vt Plinius, qui eã extruxit, quæ poſtea ἀκρόπολις, id eſt, ars, dicta eſt *Athenienſibus*, prius erat Cecropia: Strabo, Agros prius à Phoroneo dicit conditos, quod Homerus Pelaſgi. connominat. Ægyptij omnium antiquitatum gloriam ementitis annalibus ad ſe trahunt, & Dioſpolim, quæ ſunt Thebæ, tempore omnes antecedere aſſueuerant. Verum Enochia, vt Ioſephus vocat, omnium eſt vetuſtiſsima, quam Cain, cùm exagitaretur furijs cæſi fratris, nec vllus ſibi locus tutus ſatis videretur, condidit, muriſque cinxit, & terminos agro poſuit. Conſimiliter & Pallas Arcium inuentrix, multorum ſcriptorum auctoritate conſtituitur, quam Bellonam plerique nominârunt, eò quod belli inuentrix & Princeps, à Cicerone lib. 3. de Nat. Deorum, conſtituatur, vel quia haſtam vibrare conſueuerit, docueritque, vel denique à furore immittendo bellantibus, & quòd minimè ſit mitis. Cuius templum in noua regione vrbis, & ante hoc columna erat poſita, vnde haſta mittitur, ſignum belli inferendi. Quin etiam huic Arcium inuentrici, tria quædam ſigna peculiariter attribuebantur: noctua, draco, & populus. Quare Demoſthenes, Athenienſis, ſummus ille Imperator (aſſerente Franciſco Senenſi, lib. 9. de Reg & Regni adminiſtratione) cùm in exilium proficiſceretur, *Arcem Athenarum* ſuſpexit, & altiore voce dixiſſe fertur: O Pallas, vrbium cuſtos, cur tribus truculentiſſimis belluis, delectaris, noctua, dracone, & populo? Cupiens populi leuitatẽ præcipuè accuſare. Quibus quidẽ ſignis, qualis Princeps eſſe debeat, ſagax declarauit vetuſtas, vt vigil, prudensque ſit, & populum fautorem habeat. Noctua quidem, vt cernimus, vigilantiſsima eſt, &

Architecturæ rudimenta.

Oppidorum auctor.

Arcium inuentrix.

noctu

noctu ſemper excubet. Draco autem peracri oculorum acie, omnia circumſpicit, vigilatque, quod etiam eius nomen indicat, δέρκειν enim eſt cernere, & acutè intueri. Idcirco à doctiſsima vetuſtate, ædium ſacrarum, adytorum, templorum, theſaurorumque cuſtodia, draconi aſſignatur. Sed rude & inconcinnè, quemadmodũ & ædium, oppidorũ, vrbiumq; principium fuit. Neque enim initio muris cinctæ, vallo & propugnaculis ex viuo ſaxo communitæ fuerunt, ſed, vt Halicarnaſſeus perhibet, aggeribus tantùm, arborumq; truncis, caſæ aliquot leui materia, vel arundine, vel ſtramento excitatæ, quibus homines habitabant, circundabantur. Nec Galli olim, & multò minus Germani, vt Hubertus Leodius aſſerit, qui non oppida, ſed vicos inhabitabant, lapide & cæmento ſuas ciuitates cingebant: ſed trabes directæ perpetuæ, in longitudinẽ paribus interuallis diſtantes inter ſe binos pedes in ſolo collocabantur, reuinciebantur extrorſus, multo aggere veſtiebantur: ea autem quæ diximus interualla, grandibus in fronte ſexis effarciebantur. His collocatis & coagmentatis, alius inſuper ordo adijciebatur, vt idem illud interuallum ſeruaretur, neque inter ſe contingerent trabes, ſed paribus intermiſſæ ſpacijs, ſingulæ ſingulis ſaxis interiectis, arctè continerentur, ſic deinde omne opus contexebatur, dum iuſta altitudo muri expleretur. Qui quidem muri in hunc modum compoſiti, etſi ea tempeſtate deformes non erant, & ad vtilitatem, defenſionemque vrbium ſummam haberent opportunitatem, quod & ab incendio lapis, & ab ariete materia defenderet, quæ perpetuis trabibus pedes quadrigenos plerumq; introrſus reuincta, neque perrumpi, neque diſtrahi poſſet, non tamen perpetuò durabilis erat, pluuia etenim & vetuſtate corrumpebatur, & temporis tractu, carioſa ſæpè concidebat. Idcirco neceſsitate hominũ induſtriam excitante, quæ in iam conſtituta ciuili ſocietate, multorum conſilijs adiuta, vires & incrementa gragatim ſumpſit, & à quo ferarum & ſceleſtorum hominum iniurijs commodius ſe tuerentur, ſaxa ſaxis coniungere, lateritios muros ex lapide & materia cõpoſitos conſtruere didicerunt. Quos prioribus multò firmiores fuiſſe, ex eo facilè conſtat, quia ob expugnationis difficultatem, muralis corona ab Imperatore ei dabatur, qui primus murum ſubijſſet, & per vim in hoſtium oppidum aſcendiſſet. Ex quo facilè apparet, quomodo nihil ſimul inuentum, & perfectum fuerit. Conſtituta iam qualicunq; vrbis facie à caſarum neceſsitate, ad agreſtium tuguriolorum commoditatem: à commodo verò, ad ædificiorum magnificentiam atque ſplendorem ſenſim progreſsi homines, & certam ædificandi rationem per artificioſas ſymmetriarum obſeruationes, inuenerunt. Eoque modo, vſus, obſeruatio, animaduerſioque naturæ, artem demùm peperit, quæ primo ſtatim vocabulo, artificem fabri nomine inſigniuit. Vnde Faber cuiuſque rei opifex, prima inſtitutione dictus eſt; Græcè tecton, vnde Architecturæ commune omnibus artificijs nomen deductum eſt. Quæ ſingulari cultu, magnificentia, atque nitore non modò vrbes, publica priuataque ædificia expolire, & concinnè ornare, ſed & magno faſtu, ſtupendis impenſarum ſumptibus, præclara & magnifica illa ædificia ſeptem conſtruere docuit, quæ humanæ induſtriæ miracula mundus admiratur. Itaque nobiliſsima Architectura, in ſummo collocata faſtidio, totius Vniuerſi ornamentum, iure nominatur. Quæ etenim vrbs, quod oppidum aut caſtrum abſque Architecturæ præſidijs, vel minima nominis celebritate claret? Illa ædificiorum magnificentia, populi opes, vaſta propugnaculorum mole, murorum & turrium diſpoſitione ac ordine, Moderatorum curam & prouidentiam ſpectantibus non obſcurè demonſtrat. Eam proinde Daniel Barbarus, omnium artium Principem, ac dominam, Iudicem atque Reginam artificiorum, & inuentorum optimo iure vocat. Quam & Vitruuius ſcientiam dicit, pluribus diſciplinis & varijs eruditionibus ornatam, cuius iudicio probantur omnia, quæ à cæteris artificibus perficiuntur opera. Cuius quidem artis dignitas, ex eo maximè elucet, quòd eius nomen à principatu, quem inter omnes artes obtinet, ſit deriuatum. Quare & Plato Architectum præeſſe inquit his, qui artibus vtuntur. Sed quiſnam ego, qui Architecturæ commendationem ſuſcipio? Anne Gellianum illud excidérat, Turpius eſſe exiguè atque frigidè laudare, quàm inſectanter & grauiter vituperare? eius itaque commendationem Architecturæ peritis relinquens, ad præſens me opus conuertam. In quo quidnam ornamenti toti vniuerſo periti Architecti vrbium, oppidorumq; ſtructura contulerint, artificioſæ Simonis Nouellani, & Franciſci Hogenbergij manus, mirifica quadam induſtria, tam accuratè, & ad viuum partium ſingularum proportione, & vicorum ordine ad amuſsim obſeruato, expreſſerunt,

vt non icones & typi vrbium, ſed vrbes ipſæ, admirabili cælaturæ artificio, ſpectantium oculis ſubiectæ appareant. Quas partim ipſi depinxerunt, partim ab ijs, ſagaci diligentia conquiſitas, atque depictas acceperunt, qui ſingulas quaſque vrbes perluſtrarunt. Idq; ea diligentia, vt non temerè, ſed audacter atque conſtanter affirmare audeam, nihil vnquam eiuſdem argumenti vel in *I*talia, vel in Gallia, aut alibi prodijſſe, quod cum iſtius operis artificio & veritate conferendum veniat. In quo topographicæ vrbium oppidorumque deſcriptiones tam geometrica, quàm perſpectiua pingendi ratione, cum genuina ſitus, locorum, mœniorum, publicorum & priuatorum ædificiorum obſeruatione, ſingulari artis induſtria atque præſidio ſunt delineatæ. Sed quem in finem Lector optime, dices? Norunt hiſtoriarum periti, quantum ad variarum rerum cognitionem peregrinatio longinqua & diuturna conducat. In qua ſenſuum adminiculo percipiuntur ea, quæ doctore etiam exercitatiſsimo præeunte, non ita commodè intelligi queunt. Varij ſiquidem diuerſarum Gentium ritus, diſciplinæ, leges, mores, inſtituta, & cõſuetudines peregrinando multò accuratius intelliguntur, quàm ſi ea, quæ nunquam vidimus, ſola hiſtorica lectione tractaremus. Nunquid ieiunum & prorſus anile de multiplici rerum varietate eius iudicium eſt, qui natiui ſoli limitibus omni tempore ſeptus, domeſticos tantùm, apud quos dilituit, audiuit, exterorum verò hominum conſuetudines nunquam vidit? Itaque non immeritò Diogenes Laertius lib. 2. in vita Archelai Coſmographi ſcribit, Alexandrum Macedonem gloriari ſolitum fuiſſe, ſe plura oculis luſtraſſe, quàm alij Reges vnquam animo & cogitatione attingere valuiſſent. Scribit Diodorus Siculus, Democritum Abderitem Philoſophum octoginta iuges annos peregrinatum fuiſſe, vt varijs in locis, diuerſorum hominum conſuetudine, nihil eorum negligeret, quæ homines mentem ſcientiarum nitore exornare potuiſſent. Ita Neſtor (aſſerente Frãciſco Senenſi lib. 14. de Regis & Regni inſtitutione) gloriatur, quòd cum Lapithis conuerſatus fuerit. Menelaus autem iactabundus exultat, quòd Cyprum, Phœniciam, Ægyptumque aduenerit, Thebas quoque viderit, quas centum clauderent portæ, & ſingula quæque ducentos haberet cuſtodes equis inſtructos, & quòd Æthiopiam etiam luſtrauerit, Sidoniam, & Lybiam. Sed quia non omnium facultates concedunt, neque etiam omni periculo, hoc præſertim tempore, vacat, per varias mundi partes oberrare, multasque vrbes ac oppida peragrando luſtrare: Idcirco, præſenti opere, variarum hiſtoriarum amantes, à peregrinandi labore, periculo, atque impenſa liberauimus. Dum acerrimo oculorum ſenſui, qui reliquos omnes, *A*riſtotele teſte, præſtantia ſuperat, accuratiſsimas vrbium icones proponimus: quæ in tabulis artificiosè depictæ, multò apertius de ſe iudicium præbent, quàm ſi deſcriptione litteris tantùm comprehenſa, qualiſcunque & obſcura earum cognitio quæreretur. *H*oc ſtudij genere Carolum Magnum vehementer delectatum fuiſſe conſtat, quem tres tabulas argenteas habuiſſe, Platina in vita Leonis III. commemorat: quarum vnam, in qua vrbs Conſtantinopolitana inſculpta erat, Baſilicæ B. Petri; aliam, vbi imago vrbis Romæ cernebatur, Eccleſiæ Rauennati dono dedit. Tertiam filijs reliquit, cui inerat orbis terrarum deſcriptio, quam auream fuiſſe plerique ſcribunt. His porrò vrbium deſcriptionibus, hiſtoricas earundem enarrationes coniunximus, vt vbi depictorum oppidorum facies cum ijs Lectores contulerint, præter vrbium oppidorumque ſitum, etiam ea; quæ ad ciuitatem pertinent, aliqua ex parte intelligant. Quod quidem inſtitutum noſtrum, non modò gratiam habere, ſed & mirificam delectationem, & vtilitatem præbere exiſtimaui. Cùm ex eo, & hiſtoriarum audeatur cognitio, & quæ optima ædificandi ratio ſit, diuerſorum ædificiorum collatione, perſpici queat: *T*um etiam ſitum, murorum ambitum, & conditionem earum vrbium, quæ à truculentiſsimis nationibus, Chriſtianis ſunt ereptæ, non ſine maxima recuperandi ſpe, ſpectandas proponat. Ita Alexandrum, quem ex virtute Magnum nuncupauerunt, ſumma diligentia ſcrutari ſolitum aiunt loca, in quibus bellum eſſet geſturus, ſemperque eadem picta intueri voluiſſe, vt picturam illam contemplando, ea dignoſceret, quæ cauenda, quæue adeunda eſſent. Neque verò eſt, cur conſilium hoc Chriſtianis tandem aliquando noxium & pernicioſum fore quis putet, eò, quòd primariæ ipſorum vrbes fidei hoſtibus hac occaſione contemplandæ & diſcutiendæ veniant. *H*uic ſiquidem malo, quod quidem haud exiguum fore putabamus, ea ratione occurrimus, dum diuerſarum nationum ac gentium diuerſum veſtiendi cultum & habitum, vtriuſque tam præſtantioris, quàm deterio-

terioris ſexus effigies vrbium ſimulachris appingi curauimus. Quam ſanè ob cauſam immaniſsimi Turchi, qui omninò nullas, vel ſculptas, vel depictas imagines ferunt, nunquam hoc opus, etiamſi maximè ipſis emolumento eſſet futurum, admittent. In his denique vrbium enarrationibus eorum ſcriptis vſi ſumus, qui eas ipſi peragrarunt, & oculis accuratiſsimè perſpexerunt, ne quis mihi de ignotis; & nunquam à me viſis, multa ſcribere obijciat. Eos autem auctores iam omnes ex ordine recenſerem; ſed prolixitatis euitandæ gratia, id omitto. Deſiderantur quidem adhuc aliquot vrbium typi, quos bellicis præpediti tumultibus, non ita commodè obtinere potuimus. Quòd ſi itaque Vrbium Moderatores, aut quicunque tandem alij, Ciuitatum ſuarum delineatione, ſplendoris aliquid operi noſtro, hiſtoriarum etiam, & picturæ amatoribus, in honeſta Litterarum ſtudia, animi propenſionem ſignificare, eamque nobis communicare voluerint, ſuo eas loco collocabimus, neque ipſi à nobis præteribuntur indicti. Ita opus hoc noſtrum mirificè multarum vrbium genuina deſcriptione ornauit ac auxit Præſtantiſsimus, Doctiſsimusque vir, Dominus Abrahamus Orttelius Antuerpianus, hoc noſtro tempore inſignis Coſmographus, quo optimos quoſque honeſtis Litterarum ſtudijs fauentes, maximo beneficio affecit. Nec minores gratiarum actiones merentur ſummi illi præſtantiſsimarum artium admiratores, Georgius Hoffnagel Anuerpianus Mercator, & Cornelius Chaymox, quorum ille viuos & accuratos Hiſpanicarum, hic verò aliquot Germanicarum vrbium typos, perhumaniter nobis communicauit. Idem etiam ſingulari animi propenſione fecit, generis virtutumque ſplendore Clariſsimus vir ac Dominus, D. Conſtantinus Liskirchius, Florentiſsimæ Reipubl. Colonienſis primarius hoc tempore Cõſul: cuius ſpectabilis omnique officiorum genere à nobis obſeruanda dignitas, earum vrbium, oppidorumq; deſcriptionibus opus hoc noſtrum adauxit, quæ ex Africa, Aſia, & India pauci vnquam antè depictas viderunt. Nec minus de Coſmographiæ & hiſtoriarum ſtudioſis benè mereri voluit Reuerendiſsimus & Illuſtriſsimus Princeps ac D. D. Gerardus à Groſbeck, Leodienſium Antiſtes, &c. Cuius Illuſtriſſ. Cel. procurante Reuerendo D. Georgio Syluio, eiuſdem Diœceſis D. Suffraganeo digniſsimo, vrbis ſuæ Leodienſis viuam & accuratam effigiem, operi noſtro inſerendam, pro liberali Illuſtriſsimæ Cel. ſuæ in ſtudiorum cultores propenſione, communicauit. Reliquum nunc eſt, vt Candidum ſpectatorem, lectoremque beneuolum peramanter rogem, vt ſtudium noſtrum, quo belliſsimè eum reficere, & recreare conati ſumus, boni conſulere, eiq; optimè fauere dignetur. Coloniæ Agrippinæ,

M. D. LXXII.

MELCHIOR HITTORPIVS
S. THEOLOGIÆ L. ET APVD GRADVS MARIÆ APVD AGRIPPINENSES CANONICVS, GEORGIO BRAVN AMICO SVO, S.

VIDI, & perluſtraui vrbes, Ornatiſsime Georgi, & gratias habeo maximas; Nam plurimum me oblectarunt, neque video, ſoli, ſolitudinemque amanti homini, quid poſsit amœnius accidere, quàm quod alij diuturnis itineribus feſsi, magno cum ſumptu, temporisque non parua iactura, vix, vel certè non tam exactè aſſequuntur, illud apud ſtudia ſua deſidentem, & his tantummodo fatigatum, oculis, non vnius tantum regionis, ſed totius vniuerſi vrbes peragrare, ac perluſtrare. Quare cùm gaudeam homines doctos, artificioſa huiuſmodi inuentione, quæ & oblectet, & commoda ſit, atque vtilis multorum otio conſulere voluiſſe; Tum verò te, quem neſcio, quomodo in animo meo geram; Niſi, quòd virtus atq; probitas, magnes eſſe amoris dicatur, hoc nobis tam pulchrum ſpectaculum adornaſſe, theatrumque, erexiſſe, id mihi etiam ob patriam eſt iucundiſsimum. Cui magnum, hoc ornamento, apud omnes exteros, decorem; tibi verò etiam eius grato ciui, ſempiternam gloriam, & immortale nomen conciliaſti. Vale, & ſpartam illam tuam, quod facis, exornare perge.

LONDINVM.

LONDINVM, vrbs antiquiſſima, in Midelſexia Comitatu, regione totius Angliæ feraciſſima, & ſaluberrima, ad flumen Thameſim LX. paſſuum millia ab Oceano ſita, latitudinis habet gradus LII. longitudinis XIX. & XV. minuta. Cuius quidem primum omnium fundatorem Brutum fuiſſe, conſtanti hiſtoriarum lectione perhibetur. Is ex Italia in Græciam, inde in Africam, tum in Gallias, ac demum in Britanniam deueniens ad Thameſim fluuium, ſitu & opportunitate loci adductus, vrbem condidit, Troiamque nouã appellauit (verba ſunt Pontici Virunnij, qui ſex, de rebus Britannicis libros conſcripſit, quos integros, vix verbo mutato ex Gaufrido Monumetenſi deſumpſit) quæ tandem per corruptionem, Trinouantum, dicta fuit. At, poſtquam Lud. frater Caſſibilauni, qui cum Iulio Cæſare dimicauit, regni gubernacula adeptus eſt, cinxit eam nobiliſſimis muris, & turribus, arte mira fabricatis, & de nomine ſuo iuſſit eam dici, Caer Lud, id eſt, ciuitas Lud. Deinde per corruptionem nominis, Cærlunda. Et ſuccedente tempore, per commutationem linguarum, Lundene: Et poſtea demum, applicantibus alienigenis, qui patriã ſibi ſubmittebant; Lundres dicta fuit. Mortuus tandem Lud, in hac vrbe ſepultus eſt, iuxta portam illam, quæ hoc etiam tempore, Por Lud, Britannicè, Saxonicè verò Ludesgate, nuncupatur. Ob hanc autem nominis mutationem, inter prædictum Lud, fratremq; eius Neunium, maxima eſt orta ſeditio, quoniam vellet nomen Troiæ in patria ſua delere. Quam contentionem Gildas hiſtoricus & Poeta inſignis copioſè proſequitur. Hactenus Ponticus. Hanc porro Trenouanti deductionem, Ioannes Zelandus, in Syllabo dictionum antiquarum Genethliaco Edoardi Cambriæ Principis ſubiuncto, huncin modũ confirmat. Trenouantum, Britannicè Trenouante, Latinè oppidũ nouum, vel, vt quidã non ineptè interpretantur, Troia noua dicitur. Quod autem Tre, oppidum ſignificet Britannica lingua, tam notum eſt, vt comparatione prorſus nulla egeat. Trenouantum olim ea vrbs fuit, quam & Londinum Britanni recentiori vocabulo appellabant. Vt autem præclaræ vrbes ſua commutent nomina, non eſt infrequens. Londini meminit Cornelius Tacitus, libro hiſtoriæ ſuæ decimo quarto. Meminit & Ptolomæus, eo paulò recentior, ſecutus forſitan Fabium Pictorem, in Britanniæ deſcriptione, aut alium quempiam Latini nominis Coſmographum. Quanquam, niſi ego omninò malè iudico, luxatum eſt Londini vocabulum apud Ptolomæum ſuo loco. Non enim Cantiorum vrbs fuit: Tameſis ingens æſtus Cantios, à Trenouantibus indubiè dirimebat. Barbaris etiam Britanniam, vi occupantibus, Londinum, Mediosaxonum, & Oſtroſaxonum, non autẽ Cantiorum erat, &c. Polydorus Virgilius, vir alioqui doctiſſimus, Trenouantum temerè adſcribit vrbi, quã noſtra ætas Northehamton, ad differentiã Suthehamton, corruptè pro Northeauondune appellat, &c. Hæc Ioannes Zelandus, in gratiam Trenouanti ſui. Nobilis ille fluuius Thameſis, primò Iſis nominatus, paulò ſuprà Vinchelcombiam vicum oritur, deinde riuis paſſim auctus, citra Oxonium cum flumine Thami, iunctis aquis, nomen quoq; coniungit. Ad extremum immani maris æſtu (quibus, vt ait Gemma Friſius XXV. horarum ſpacio, amplius LXXX. paſſuum millibus fluit, ac refluit) excipitur, atque nauigabilis ac vaſtus, permagomortaliũ commodo, ipſam vrbem alluens, in Oceanum influit. Hæc vrbs, & per ſe maxima eſt, & ſuburbia habet ampliſſima, necnon & arcem (Turrim appellatam) pulcherrimè extructam. Aedificiis verò atq; templis, magnificè ornatur, vicenis ſuprà centenas ſacris ædibus (quas Parrochiales vocant) venerabilis. Meridiem verſus, lapideum pontem obtinet, longa & miranda operis arcuati ſerie conſtructum, ſuper cuius dorſo domicilia vtrinque, ea diſpoſitione & ordine cernuntur, vt perpetui ferè vici ſpeciem, non pontis exhibeant. Paulus Iouius clariſſimas Britanniæ vrbes deſcribens: Harum omnium, inquit, famam Londinum penitus obſcurat, Trinobantũ, vt plures exiſtimant Ciuitas, C. Cæſari nuncupata, totius Britanniæ Regia, multarum gentium commercio nobilitata, exculta domibus, ornata templis, excelſa arcibus. Et denique rerum omnium copia, atq; opum affluentia, valdè mirabilis. Inuehit in eam totius orbis opes, ipſe Thameſis ſtatis horis Oceani æſtibus ſuperbus & tumidus, onerariis nauibus ab oſtio per ſexaginta millia paſſuũ ad vrbem, tuto ſemper & prælto alueo nauigabilis. Ripas vndique peramœnæ villæ, prædiis atque nemoribus diſtinctæ, paſſim exornant. Ab inferiore, ſcilicet parte Regia domus, Grinuicia, ita Anglicè à viridariis appellata: & in ſuperiore, Prætorium, nomine Ricemundum, in medio autẽ nobilis ſtructuræ exurgit Veſtmonaſterium, ab occidua parte vrbis, Foro iudiciali, ac B. Petri templo Regum ſepulchris exornato longè clariſſimum. Atq; item vigeſimo lapide à Londino Regium caſtrum Vindoſoriæ ſecedentis Regis peramœna ſede, aliquotq; Regum ſepulchris, & Garetteriorum ſodalium cæremonia percelebre. Olores autem agminatim, læto occurſu, & feſtiuis cantibus ſubeuntes claſſes excipiunt, atque vndiq; retia ſiluris atq; ſalmonibus expanduntur. Iungitur ad vrbem lapideo ponte ſtructura mirifici operis, nec vllis imbribus augetur, cùm vnis tantũ æſtibus intumeſcat. Secundum Thameſim & aquarũ mole, & longitudine curſus cæteros exuberant, Humbrus, recepto Trenta in immenſum adauctus, qui olim Habus fuit, & Sabrina, margaritis etiã nobilis, qui è ſummis VValliæ montibus raptis ſecum multis torrentibus, in Briſtolicum ſinum effunditur. Hactenus Paulus Iouius. Londinũ porrò, teſte Polydoro Vergilio, ab Archenini Regis vſq; temporibus, Regia ciuitas eſt, & Regni caput, ciuibus & alienigenis frequẽtiſſima, diuitijs atq; opibus affluens, emporio celeberrima. In ea Reges diademate Imperiali inſigniuntur, Regnoq; cęremonijs ſplendidiſſimis, inaugurantur. In ea Concilium (Parlamentũ dicunt) celebratur. Adminiſtratur autem antiquo Britannorum Regum priuilegio à XXIV. ciuibus, quos Angli Aldermannos, quaſi ſeniores vocant. Ex quorum numero Prætorem vibanũ, Maiorem eorum lingua appellatum, Tribunosq; duos, Sceruios vocatos, ipſimet annua cõmutatione eligunt: qui in iure dicũdo legibus municipalib. vtuntur. Mira erudiſſimorũ virorũ, cùm in vniuerſa Britannia, tũ in hac potiſſimũ vrbe temper extitit fertilitas, qui inter ſcriptores celebratiſſimi enituerunt; Quorũ ſeriem Georgij Lilij Britanni Elogia, ad Paulum Iouiũ, accuratè recenſent. Laonicus Chalcondilas Athenis degens, Græcè Britannicas inſulas deſcribens, inter cætera inquit: Habet vrbes magnas & opibus florentes, necnõ vicos quamplurimos. Rex eam gentẽ imperio temperat. Londras Regni Metropolis & ſedes habetur, viris; potẽtia & opibus reliquas vrbes antecedit, diuitijs quoque, & reliqua fœlicitate omnes vrbes occidentem ſpectantes facilè ſuperat. Flumen iſtam vrbem alluit magnum & rapidum, quod in Gallicum mare effunditur, ab vrbe ſtadijs decẽ, & ducentis, ibiq; reſtagnat, adeò, vt facilè nauibus hanc ad vrbem accedere liceat.

LONDINVM FERACISSIMI ANGLIAE REGNI METROPOLIS

Hæc est Fregia illa totius Angliæ ciuitas LONDINVM ad fluuium Thamesim sita. Cæsari, et plures exis finitæ Trinobantum nuncupata, multarum gentium cõmercio nobilitata, multis donis ornata regijs, excelsis arcibus, claris insignis, ciuis omnium artium doctrinarumq; genere præstantibus, percelebris. Denijq omnium rerum copia, atque opum excellentia mirabilis. Fluebit in eam totius orbis opes ipse Thamesis, onerarijs nauibus per sexaginta millia passuum, ad urbem præalto alueo nauigabilis

STILLIARDS) Hansa, Gothica dictio, conuentum, vel congregationem sonans, multarum ciuitatum est confœderata Societas, tum, ob præfita Regibus, ac Dueib. beneficia: tum, ob securam terra, mariq; mercaturæ tractationem, tum denique, ad tranquillam Reipub. pacem, & ad modestam adolescentium institutionem conseruandam, instituta: plurimos Regum, ac Principum, maxime Angliæ, Galliæ, Daniæ, ac Magnæ Moscouiæ, nec non Flandriæ, ac Brabantiæ Ducum priuilegijs, ac immunitatib. exornata fuit. Habet ea quatuor Emporia, Cantores quidam vocant, in quibus ciuitatum negotiatores residunt, suasque mercaturas exercent. Hoc, alterum vbi Londini, domestica œconomia nitet, habens suum Gubernatorem Teutonicè, quæ vulgo Stilliard, nuncupat

Cum Priuilegio.

OLISIPO, NVNC LISBONA.

OLISIPONEM inter antiquissimas Hispaniæ vrbes annumerandam esse vetustissimi quique scriptores testantur. Hanc Varro Olisiponem,& Ptolemæus Oliosiponem appellant, Plinius Sarlatiam & Iuliam felicem, Strabo vero Vlysseam & ab Vlysse conditam, ex verbis Myrliani videtur asserere. Antiquæ vrbis Olisiponis situs, collem excelsum ad Tagi ripam deductum vsq; antiquitus solummodo occupabat,nunc vero plures montes ac valles magnitudine complectitur. Ab hac parte, qua meridiem respicit, vetus Regia amplissima, magnificoque opere pulcerrima conspicitur,quam ad Sanctos vulgo dicunt. Versus aquilonare vrbis cornu,nobilissimum Vestalium D.Claræ cœnobium Tagi crepidinem fermè attingit: Meridionale vrbis latus mari alluitur, reliquæ tres partes aditum habent à terra. Itaque quinque vallibus, collibus totidem feracissimis & iucundissimis vrbs tanto spacio complectitur, vt vniuersus eius ambitus septem millibus passuum designari possit. Interior vero eius amplitudo & magnificentia maxima est. Domorum siquidem amplius, quam viginti millia inesse constat, earumq; ingens multitudo tam principum virorum, nobiliumque, quam etiam priuatorum hominum eleganter & sumptu propè incredibili constructa est. In littore fontes quamplurimi ex diuersis vrbis partibus per ductus subterraneos oriũtur, è quibus populus aquationem facit. Porro omissis, breuitatis caussa, pulcherrimis huius vrbis ornamentis, Olisipo septem imprimis ingentibus ædificijs magnificentissime extructis hoc tempore illustratur. Horum primum Misericordiæ templum est, quadrato vndique lapide eleganter ædificatum, cuius qui curam gerunt, Misericordiæ fratres vocantur, qui ærarium, quod ex fortuitis tantummodo hominum piorum largitionibus eleemosynisque conflatum est, summa fide administrant, ex quo amplius viginti quatuor aureorum ducatorum milibus in singulos annos constat egentibus erogari. Secundo loco, sequitur alterum misericordiæ, ac humanitatis exemplum, Valetudinarium videlicet commune pauperum infirmorumq; hominum,nomine omnium Sanctorum. Tertium est monimentum, à D. Petro, Ioannis Regis,huius nominis primi filio, sumptu publico constructum, vt externarum gentium, Regumque legatis, eo loci hospitium præberetur, domus reuera amplissima,mirificoque opere admodum conspicua. Quartum est ædificium Regis Ioannis, hoc nomine tertij, perpetua memoria dignissimum, quam domum frumentariam Reip. ac quasi Lusitaniæ nutricem, merito nominare possis. Post huius tergum, nouum prætorium inhæret, ipsam maris crepidinem attingens, cui merito ædium magnificentia, & operis pulchritudine, quintũ in hoc ordine locum tribuendum esse, duximus. Sextum monimentum opere admirabili factum videtur, præda, spolijsq; multarum gentiũ Regumque refertissimum, quod ab Indicis negotijs,quæ ibi pertractantur, Domum Indicam vulgus appellat. Septimum monimentum publicum est, armamentarium, ingenti armorum omnis generis copia refertum. Olisipo, ex ea parte, qua mari alluitur, portis XXII. distinguitur. Pars vero, quæ continentem respicit XVI. Turribus autem, per murorum gyrum LXXVII munitur. Parochiæ XXV. numerantur. Hæc Damianus Goes, Eques Lusitanus, qui peculiari libello accuratissime hanc vrbem descripsit. Ex quo plura in Indice adiecto beneuolus lector inueniet.

CASCALE ET BETHLEEM OPPIDVLA.

AB Olisipone Aquilonem versus, oppidum Cascale situm est, quo naues onerariæ in anchoris consistentes, accedente maris æstu auram operiuntur, portu vadoso alioqui, & anfractuoso. Modico inde interuallo, aduerso etiam flumine, sinus in cubiti formam efficitur, in cuius fronte sacellum est diuini Iuliani,supra quod aliud D. Catharinæ sacrum. Tum eodem latere obliqua ripa propius ad vrbem accedenti, Bethleem oppidulum, & ibi templũ ingens diuæ Virgini dicatum,vnà cum cœnobio Monachorum,qui D. Hieronymi vitæ institutum professi sunt, sese offert, incredibili sumptu ac magnificentia constructum, D. Emmanuelis Regis monumentum, quod dum viueret, sibi ipse designauit, erexitque. Magnam tamen ipsi operi accessionem Ioannes III. Emmanuelis filius fecit. De qua re extat ibi in arcu celebre Rescendij bessalibus literis tetrastichon.

Vasta moles sacrum diuinæ in littore matri
Rex posuit regum maximus Emmanuel.
Auxit opes hæres regni & pietatis, vterque
Structura certant religione pares.

LISBONA.

OLISIPO, SIVE VT PERVE-
TVSTÆ LAPIDVM INSCRIP-
TIONES HABENT, VLYSIPPO,
VVLGO LISBONA FLORENTIS-
SIMVM PORTVGALLIÆ EMPORIV.

Cum Priuilegio.

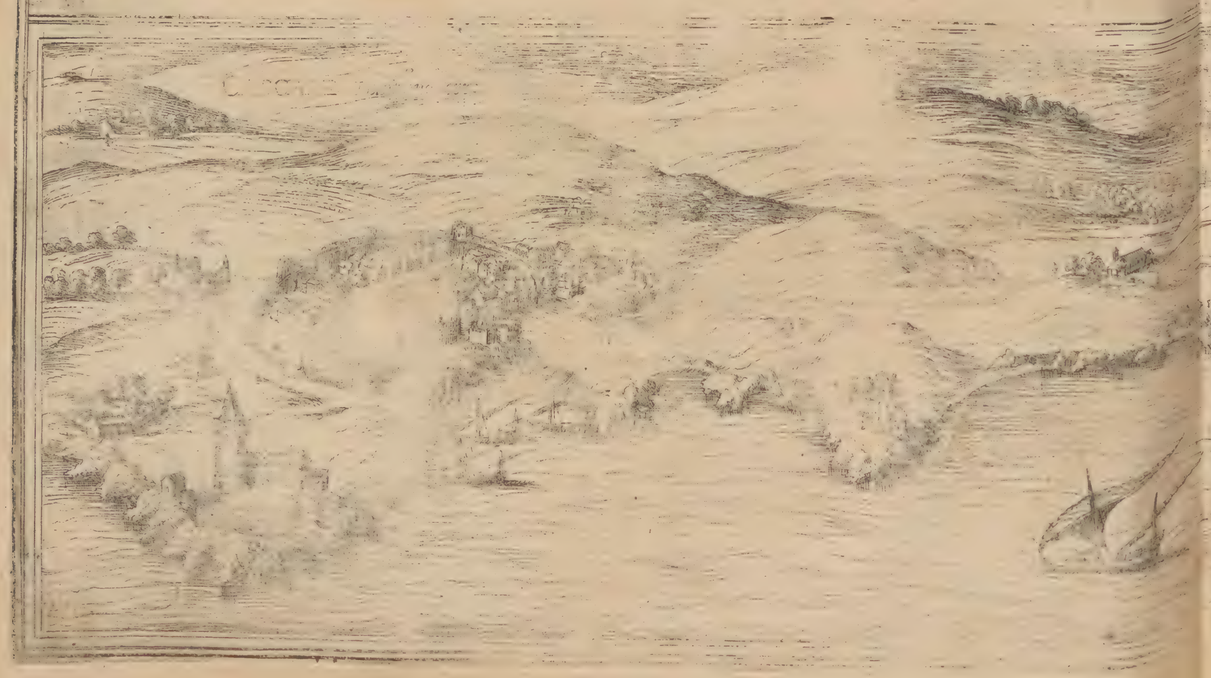

HISPALIS.

HIspalis, quæ nunc Sibilia, vulgò Seuilla dicitur, Hiſpali Herculis filio, nomen atque primordium, Iulio Cæſari reſtaurationem, Raymiro Regi, ac longo tempore deinde Ferdinando tertio à Mauris liberationem defert. Vrbs eſt Bæticæ prouinciæ ad mare Gaditanum clariſſima, forma rotunda, ædium pulcherrimarum frequentia nitidiſſimè culta, totiuſque Hiſpaniæ emporium florentiſſimum, quod ex variis mundi partibus, maximè verò ex India Occidentali, quæſtus incredibiles facit. Ad tantum ſiquidem negotiationis culmen Hiſpalenſes deuenere, vt ipſi ſoli hoc priuilegio gaudeant, quo nullum in Indiam tranſmittatur nauium genus, quin hic mercibus oneretur, machinis & tormentis bellicis, commeatu, milite omnibuſque ad tantam nauigationem requiſitis, Sereniſſ. Hiſpan. Regis nomine, inſtruatur. Quæ in Aprili copioſa & ingenti claſſe, maxima præſtantiſſimorum bonorum copia refertæ, quorum pretia omnem ferè æſtimationem ſuperant, in Indiam tendunt. Quotquot etiam ex eadem India naues, pretioſiſſimis onuſtæ theſauris Æolo bene fauente redeunt, huius vrbis littus appellere, merceſque exinanire coguntur, quæ frequenti numero quotannis in Auguſto vel Septembri, ingentes ac incredibiles opes conferunt. Eſt hic ampla & magnifica ſtructura nobilis domus Gubernatorem & Conſules habens XII. quæ à negotiis Indicis, quæ ibidem geruntur, L. caſa de al contraction delas Indias nomen habet. Situ omnes Hiſpaniæ vrbes excellit, agrum habet pinguem ac peramœnum, omnis generis frugum, olei, oliuarumq; feracem, fructuoſis conſeptum arboribus, maximè palmis & citriis, quas Narangios Hiſpani vocant, vt verum ſit illud adagium, quod vulgò dici ſolet. Hominibus, quos Deus amat, Hiſpali domum largitur & victum. Eam nobiliſſimus fluuius Bætis præterlabitur, nunc Guadal queuir dicitur, qui Prouinciæ Bæticæ, vt Strabo & Plinius aſſerunt: nomen dedit, præſtans eſt, & multæ vtilitatis, vtrinque perpulchris colitur oppidis. Vndeà Statio, Martiali, Silio, & Seneca maximè celebratur. Ligneo ponte quem parua nauigia catenis compactum ſuſtinent, admodum delectabilis in Atlanticum mare, magno cum impetu excurrit. In Hiſpalenſi quodam ſuburbio meridiem verſus, quod ipſorum lingua, El tablado, vocant, plurima antiquitatis monumenta eruuntur è terra, veluti tymbi, lapideæ ac vitreę lampades, vrnæ, numiſmata, & alia id genus, ex quibus gentilium ſepulturam hic quondam fuiſſe, intelligi poteſt. Altera ex parte milliari ab hac ciuitate, conuulſæ vrbis antiquæ, atque theatri ruinæ videntur; locus Hiſpanis Seuilla la vícia, hoc eſt, Sibilia vetus dicitur. Vehementer Hiſpalenſium ciuitatem commendat aquæductus inſignis, à Mauris incredibilibus impenſarum ſumptibus opere fornicato cõſtructus, qui excauato miliaris ſpatio, iucundam incolis aquationem præbet, vnde quam plurimi fontes ad ciuitatis neceſſitates deriuantur. Mirabile dictu, riuo, dimidiati quanto itinere, nimirum ſex miliarium, per cæcos terræ meatus à Carmona ciuitate, ſcaturientes fontes in hunc aquæductum, deducantur. Vnde Los cannos de Carmona Hiſpanis dicitur. Excludor loci anguſtia, vt de magnifico huius vrbis templo, de celebri Epiſcopatu, deque ornamentis cæteris nihil ſcribere poſſim. De quibus Marinæum Siculum, Vaſæum, & reliquos Hiſpaniæ Chorographos lege.

CADIZ, OLIM GADES.

GAdes, ſeu Gadira Inſula, paululum à continente ſemota, cui La puente de Suaſſe coniungitur, eiuſdem nominis Graditanum oppidum, quod nunc Gadiz continet. Quod Cicero oratione pro L. Cornelio Balbo, qui Herculeo freto vicinũ, itinerum ac laborum Herculis terminum vocat, & à L. Marinæo Siculo Bæticæ Prouinciæ initium ſtatuitur. Illud autem, quod nunc videtur, primis operum fundamentis non innititur, cùm hoc tempore eius poſitio Orientalem plagam reſpiciat. Strabo autem lib. 3. Geographiæ ſcribat, quod occiduas Inſulæ partes occuparit. Cuius quidem rei haud obſcura nunc conſpiciuntur veſtigia, iuxta B. Catharinæ ſacellum: Decreſcente etenim mari rudera, collapſæ fundamentorum ruinæ, confracti columnarum ſcapi, ingentium ædificiorum fundamenta arena obuoluta apparent. Quin etiam vrinatores fatentur ſe frequenter ingentes portarum poſtes, vectes, atque cancellos vidiſſe, quibus inter piſcandum retia implicata hærere piſcatores queruntur. Vnde priſca ciuitatis amplitudo euidenter apparet. Nunc non ita amplæ magnitudinis oppidum, partim nauigationis, mercaturæque commodis, partim ſalinis fouetur, ſal enim hic eadem plane ratione, qua apud Antiqueram oppidum conficitur, vbi vallis eſt amœniſſima, omni ex parte clauſa montium iugis quæ vallis hyeme pluuialibus aquis impletur, & in formam magni lacus efficitur, cuius aquæ calore ſolis in ſalem candidum conuertuntur. Maximo portu variarum regionum nauibus ſatis tutam ſtationem Gaditanum hoc oppidum præbet. Idem etiam memoratum efficiunt excelſæ turres, ex quarum ſummo faſtigio, ingens accenſus ignis, vicinis Hiſpaniæ ciuitatibus barbarorum hoſtium aduentum denunciat. Piſcatu quoq; maximi emolumenti ac lucri thynnorum pinguium, oppidum cum Inſula claret. Qui à calend. Maij ad XV. Iunii inſtituitur, quo quidem tempore incredibilis piſcium copia, quę Italicarum triremium, cæterarumque regionum neceſſitati deſeruiunt, capitur. Reliqua Inſula, omnifrugum, ac præſtantiſſimi vini prouentu fœlix. Iuxta oppidum collapſi

theatri

HISPALIS, Scuilla Tarraphæ, Celebre & peruetustum in Hispania Bæticæ prouincię, emporium, quod Gaditani maris liatus amenissimo sinu illius frae[illegible]

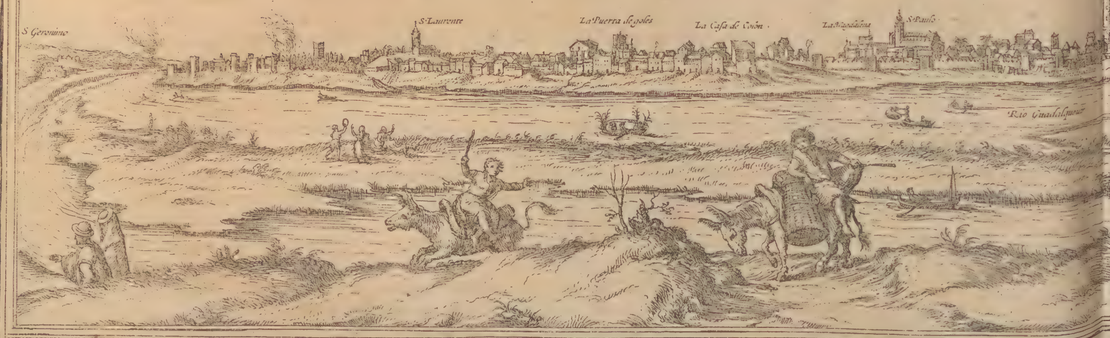

SEVILLA

CADIZ

CADIZ, olim Gades, eiusdem nominis Insulæ oppidum nobile, portu maris Herculeo freto, remploquè memoratum.

Cum Priuilegio

MALAGA

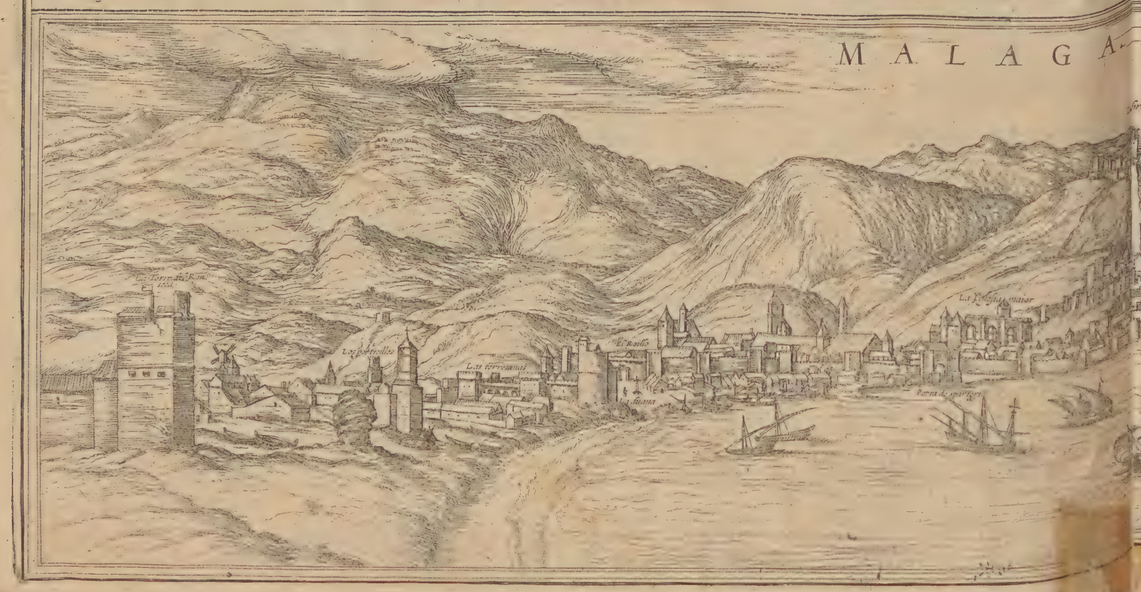

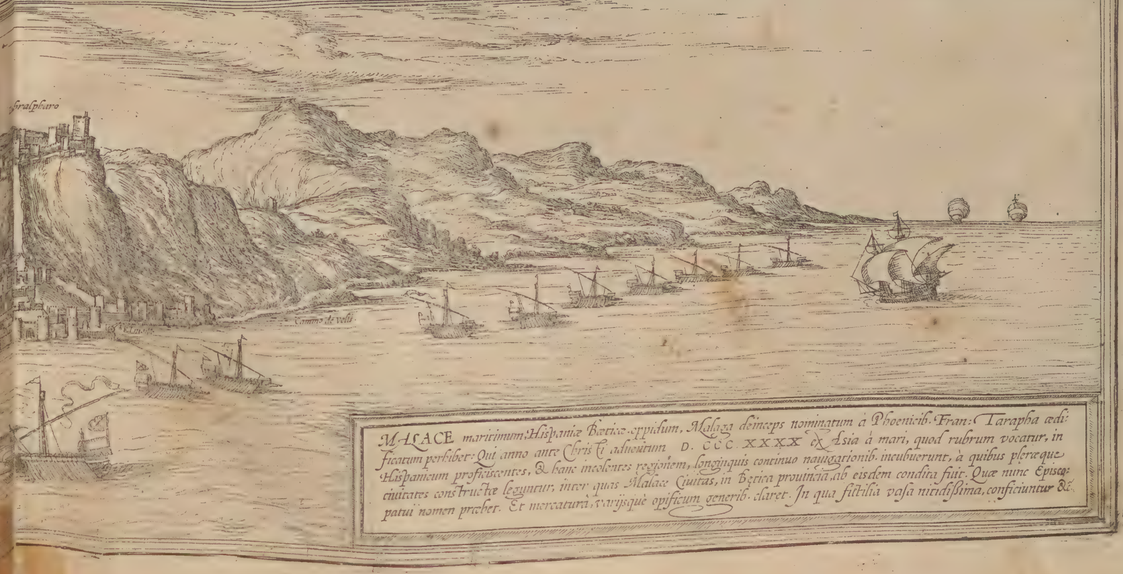

MALACE maritimum Hispaniæ Bæticæ oppidum, Malaga deinceps nominatum à Phœniciis Franc. Tarapha ædificatum perhibet. Qui anno ante Christi aduentum D. CCC XXXX & Asia à mari, quod rubrum vocatur, in Hispaniam profectientes, & hanc incolentes regionem, longinquis continuo nauigationib. incubuerunt, à quibus pene quicunque ciuitates constructæ leguntur, inter quas Malacæ Ciuitas, in Bætica prouincia ab eisdem condita fuit. Quæ nunc Episcopatui nomen præbet. Et mercaturâ, variisque opificum generib. claret. In qua fictilia vasa nitidissima, conficiuntur &c.

theatri extant indicia, vbi marmorea ſigna, artificioſo opere ſculpta inueniuntur. Cupidinis ſimulacrum mira induſtria effigiatum, ea opinione, quod quondam huius Inſulæ idolum fuerit, curiç frontem exornat. Similiter & Herculis ſtatua, & pleraque alia vetuſtatis monumenta. De iſto oppido & Inſula, vide Strabonem lib. 3. Geographiæ.

MALAGA.

MALAGA, vrbs eſt Epiſcopalis Hiſpaniæ Bæticæ, ſitu, emporio rerumque omnium & neceſſitati & voluptati deſeruientium affluuentia celeberrima. Quò variarum nationum mercatores, potiſſimum verò Belgæ, maxima frequentia annuatim cõfluunt, vti eos, quos delicatiſſimos vindemia hoc loci ſuppeditat fructus, exportent. Quod ampliſſimi lucri occaſionem non huic modo vrbi, ſed & populo, agroque vicino, in quo hi fructus colliguntur, præbet. Vnde facile quidem incredibilis huius ſoli vbertas intelligi poteſt, quod ſane dictu mirum, quantam frumenti, vini, olei, pomorum, præſtantiſſimorum denique fructuum abundantiam fundat. In quo etiam amœniſſimi horti generoſis arboribus culti, herbis odoriferis, fontiumque murmure præſtantes, magna cum delectatione videntur. Quin etiam contra hoſtiles inſultus vſque adeo hæc vrbs munita, firmiſq; eſt mœnibus ſepta, vt valli, inuictique propugnaculi vicem contra Africam obtineat. Itaque Sereniſſimus Hiſpaniarum Rex, armamentarium hic habet: omni armorum, machinarum bellicarum, commeatuſque genere inſtructiſſimum, ex quo maximis impenſarum ſumptibus perpetuum præſidium, in ſuis Africæ oppidis ſuſtentat atque communit.

TOLETVM.

TOLETVM, Plinio & Taraphæ, Serezola, Hiſpaniæ vmbilicum obtinere videtur, cuius inæqualis, cliuoſus, & aſperior ſitus, ſatis difficilem in eam aſcenſum præbet. Maiorem eius partem nobiliſſimus ille fluuius Tagus, aureis celebratus arenis, alluit, & ab hoſtium tuetur conatibus. Reliqua verò pars, quæ ad arcticum polum ſpectat, muris validiſſimis, & centum quinquaginta turribus tuta eſt, valideq; munita. Hanc ab Hercule ædificatam eſſe, fabulantur plerique: L. Marinæus Siculus & Tarapha ex Boderico Toletano eam conditam commemorant à Tolemone & Bruto Conſulibus, annis CVIII. antè quàm Iulius Cæſar regnare cœpiſſet. Eſt autem in præſtantiſſima hac vrbe magnus equitum numerus, & illuſtrium virorum ſplendor maximus, cuiumque frequens & maxima multitudo: Sacerdotibus etiam eſt venerabilis, & diſciplinis liberalibus exculta, artibuſque mechanicis & officiis adornatá, mercatorumq; commerciis admodum diues, præſertim lanificio & ſerico, quibus duobus officiis viuunt in hac vrbe hominum milliaferè decem. Diuiditur Toletum in regiones tres & viginti, eas ampliſſimum & pulcherrimum nobilitat templum, quod omnes ſacras ædes, & forma conſpicua, & magnificis ædificiis, Sacerdotumque miniſteriis, & ditiſſimis ornamentis antecedit. Huius Eccleſiæ Archiepiſcopum Vrbanus II. totius Hiſpaniæ primatem inſtituit. Hinc Toletanus Antiſtes, ſecundus à Rege, non dignitate ſolum & authoritate, verum etiam populis, vectigalibus atque potentia, ſub cuius imperio, præter alios minores populos, oppida nobiliſſima ac memorabilia XVII. gubernãtur. Sunt & hic permulta monachorum & monialium monaſteria. Fora venalia, XVII. in quibus omnium rerum copia ſemper abundat. Sunt & Hoſpitalia duo, quorum alterum redditus habet ducatorum millia quinque, quibus infirmi curantur, & infantes expoſiti aluntur, quorum quidem ſemper magnus eſt numerus. Alterum verò, cuius redditus propè duo millia ducatorum, in quo curantur homines Gallico morbo laborantes. Eſt & aliud memorabile, vbi degunt & aluntur homines ſenſu carentes, in quo præterea duodecim ſenes, & vita probi, qui labores ferre, & victum quærere nequeunt, aluntur. Vicos autem propter domorum frequentiam, denſitatemque plures habet anguſtos, qui propter aſcenſum & deſcenſum ſunt ambulatu difficiles. Cæterum domus magnæ ſunt, & intus pulchriores ac commodiores, quàm foris videntur. Seruiunt Toletanæ ciuitati tanquam dominæ multis & variis rebus oppida multa, pagorumque maximus numerus. Qui quidem ciuitatem diuitem faciunt, & rebus omnibus abundantem. Hæc L. Marinæus Siculus lib. 2. de Luſitania.

PINCIA VVLGO VALLADOLID.

PINCIA oppidum, omnium, quæ ſunt in Hiſpania, maximum ac nobiliſſimum, quòd Vallisoletum, vulgò Valladolid vocant. De quo L. Marinæus Siculus lib. 2. de rebus Hiſpaniæ hunc in modum ſcribit. Huic oppido, quas vrbes & ciuitates anteponam non inuenio. Eſt enim in optimo loco ſitum in Piſuergæ fluminis amœniſſima ripa, liberalibus diſciplinis & mechanicis artibus excultum. Aedificiis ſacris, ædibus, cœnobiis & duobus collegiis ornatiſſimum. Mercatorum commerciis, & omnium rerum copia ditiſſimum. Vicis, plateis, muris illuſtre. Campis, fluminibus, hortis, fontibus amœniſſimum. In quo præter alias res memorabiles, forum eſt venale ampliſſimum & pulcherrimum. In cuius ambitu, qui paſſus ſeptingentos amplectitur, tecentas & triginta ianuas, & feneſtrarum tria millia numerauimus, & omnia vidimus officia. Huic foro coniunctus eſt vicus conſpicuus, qui ab argentareis opificibus, Argentarius dicitur. Quapropter hoc oppidum, cùm ciuitas non eſt, multis tamen ciuitatibus, etiam primariis non immeritò præfertur. A Regibus Hiſpaniæ præſertim, qui hoc oppidum quaſi domicilium placidiſſimum frequentant. In quo omnes ferè Hiſpaniæ magnates ædificant, & libentiſſimè morantur. Hinc Orientem verſus Cabeconiana ſublimis arx aſpicitur, ſupra fluminis eiuſdem ripam. Vnde non longè diſtat oppidum Donia, ſoli fertilitate diues, & Catholicorum Regum coniugio memorata. Item Palentia nobiliſſima ciuitas in amnis Carrionis margine ſita, vbi quondam literarum Gymnaſium fuiſſe memorant, quod poſtea Salmanticum translatum fuit. Porrò, cùm multis de cauſis celeberrima ſit Pincia, multò tamen magnificentiorem eam reddidit optatiſſimus D. Philippi Regis Hiſpaniarum ortus: Quem quidem maximum & potentiſſimum Regem, non alibi, quàm in potentiſſima pulcherrimaque vrbe naſci conueniebat.

TOLETVM.

TOLETVM, præcipua in Hispania ciuitas: Tago fluuio celebris, quam Anno Christi D. C LXXIIII. Rex Bamba, turbulenta seditione in Hispania sedata, muro turrib. et adificijs egregijs exornauit, et has vrbis suæ primordij in turri quæ in ædibus Archiepiscopi visitur: Erexit fautore deo Rege inclyta vrbem Bamba, suæ celebrem pertendens gentis egregiæ: Vetus Memoriale est, quod de arce Toletana Rodericus Toletanus Archiepiscopus refert: Anno Christi. D CC. Regnante (inquit) Rodorico vltimo Gothorum Rege, infausto ostro, erat Toleti palatium in arcani et palatij interiori. Erant autem in panno depicte facies, et vultus, ab posito et habitu Arabum &c. Qui picturæ vsus Regum Principes timuerunt: dilectionis ille. Sensit deinde miserabilem omnem Hispaniam partim ab partim destructa, et D. Leocadiæ de more vacarét ruinosa, reclarii Viseus, & I. Martinez Scalbo perhibent: Anno Christi, D CC XIII. Saracenis Roderico vltimo Gothorum Rege, infausto ostro dierum confisu, vniuersa nobilitate delecta, totamq;

GRANATA.

QVI topographicam Hiſpaniæ enarrationem literarum monumentis tradiderũt, ij præſtantiſſimum hoc Regnum in Prouincias quinq; partiti ſunt, Tarraconenſem, Galatiam, Luſitaniam, Bethicam, & Carthaginenſem. Granatæ autem Regnum regio quædam eſt media inter Bethicam Prouinciam & Carthaginenſem, vel potius pars vtriuſque. Cuius quidem Regionis longitudo eſt paſſuum millium circiter ducentorum, & latitudo ferè centum, patetq́ue in circuitu ad paſſuum millia ſeptingenta. Eſt enim longitudo ab Ronda vſque ad Oſcam, latitudo verò ab oppido Cambili vſque ad Mare Mediterraneum, & portum Almugnecaris: Qua ad Meridiem ſpectat, ab vna parte planicies habet amplas, & fertiles campos. Ex altera Beſſanos montes altos, & aſcenſu difficiles. Huius Regionis metropolis eſt ciuitas Granatenſis, de cuius quidem fundatore ac tempore, quo ea ædificata fuit, mihi non benè compertum eſt, inquit Marineus Siculus. Fuiſſe autem quondam ſitu paruam, credendum eſt, & à Mauris propter oportunitatem loci, magnamq́ue fertilitatem indies auctam nouis ędificiis ac denſiſſimis ædibus: hanc ego taceo coniecturam, propter quod veterum Scriptorum de tam inſigni vrbe, tamq́ue populoſa, & memorabili, neminem ſcripſiſſe comperio. Sunt autem plerique qui non Granatam, ſed Gar Natæ dicendum exiſtimant, eo quòd Punica ſiue Arabica lingua, Gar antrum ſignificat, quòd in ea vrbe Nympha, nomine Natæ colebatur. Itaque nomen vrbis Gar Natæ, hoc eſt, antrum & ſpeluncam Natæ Nymphæ fuiſſe volunt. Alii Granatam Eliberæ nomen fuiſſe contendunt, à quadam fœmina generoſa, quæ & vrbis portæ, qua fuit ingreſſa, de ſuo nomine nomen dederit. Sed hæc denominatio nec Marineo Siculo, nec Vaſæo tomo primo Chronici Hiſpaniæ cap. 20. probatur. Alii denique Granatam dictam opinantur à Cocco, cuius in ea prouincia magna copia legebatur, quam rem Granam Hiſpani vocant. Ego verò vrbem Granatam dictam fuiſſe arbitror, à mali Punici, quod & Granatum vocatur, ſimilitudine. Nam vt malum Punicum granoſum eſt, & acinis, hoc eſt, granis denſiſſimis refertum, ſic & vrbs Granata denſiſſimas domos, & dehiſcentis granati ſimilitudinem habet. Vniuerſa igitur Granatenſis ciuitas communi nomine Granata vocatur, colles binos & altos, ac quaſi montes complectitur, quos Darrus amnis, per vallem mediam fluens, diuidit: cui quatuor vrbis Regiones primariæ, ſitu quaſi ſeparatæ, appellationes diuerſas imponunt. Ea vrbis Regio, quæ loca magis decliuia & valles occupat, quæ & maximo decoratur templo, Granata dicitur. Reliquæ verò duæ binos occupant colles, quarum altera ſolis ſpectans exortum, & regio palatio illuſtris, Sierra del Sol; altera autem El Alueſin nominatur. Quarta verò vrbis Regio, temporis deinde ſucceſſu, ob maiorem populi, & incolarum frequentiam Granatæ cõiuncta, Antiquerula dicitur. Primam vrbis regionem, quam Granatam nuncupari diximus, Eccleſiaſtici, ac viri nobilitate & opum magnificentia illuſtres, præpotentes quoque mercatores tanto numero inhabitant, vt vici, qui plurimi ſunt, ob incredibilem ædificiorum frequentiam plerique ſint anguſti, & item plateæ, foraq́ue venalia. Quæ tamen à Chriſtianis poſt Granatæ expugnationem, ampliora facta ſunt, & illuſtriora. Hinc fit, vt hæc vrbis Regio præ cæteris magnifico ædificiorum ſplendore niteat, & hortis, arboribuſq; venuſtè cultis, gaudeat, in quibus magna lemonum copia inuenitur. Eſt in hac vrbis parte longè maximum templum, quod ſumptuoſiſſimo ac mirabili opere cœptum eſt ædificari, ea propemodum forma, qua ad S. Mariam Rotundam Roma conſpicitur, habens altare in medio. In æde hac ſacra, ſacellum eſt ſplendiſſimum, in quo Ferdinandus Hiſpaniæ Rex cum Coniuge ſua Ieſabella, qui Granatenſem hanc vrbem Maurorum tyrannidi, anno à Chriſto nato M. CCCC. LXXX. eripuit, ſepultus iacet: Ab eoq́ue tempore recepta lege & conſuetudine maiorum obſeruatum fuit, vt Hiſpaniæ Reges in hoc ſacello ſepeliantur. Rari itaq; operis Regum monumenta ingenti impenſarum ſumptu perfecta, ſacellum templumq́ue hoc Granatenſe illuſtrant. Iuxta eſt perantiquum Maurorum fanum, Meſquita, eorum lingua nominatum. Eſt in hac quoque vrbis Granatenſis regione ſummum æquiſſimorum Iudicum tribunal, quo extremæ omnium Iudiciorum appellationes diriguntur. Qui huic iudicio præſunt, Oldores appellantur. Et dum in tribunali ſerico, auro, argentoq́ue magnificè ornato, res in controuerſiam vocatas diſcutiunt, Regiam maieſtatem ipſam repræſentant, eaq́ue ſalutantur reuerentia, ac ſi Maieſtas Regia coram eſſet. Eſt & hic platea magna & plana, nuper à Chriſtianis inſtructa quam Biuarãbſam Mauri vocant, & arenariam ſignificari dicunt. In qua fons eſt excelſus & inſignis. Campus præterea totus in circuitu dealbatis ædibus, crebriſq́ue feneſtris conſpicuus. Huic platea, foroq; venali domus cõiuncta eſt, quam Alcaceriam vocant, in qua tabernulæ ſunt numero ferè ducentæ, in quibus ſerici panni, cæterarumq́ue rerum merces quotidiè venduntur. Domus hæc, quæ parua ciuitas dici poteſt, celliculas habet multas, & decem portas. In quibus tranſuerſis catenis ferreis, propter vicorum anguſtias, & negotiantium frequentiam, ingreſſus equitantibus prohibetur. Cuius præfectus noctu foribus clauſis, nocturnas habet excubias, & vigiles canes. Et nomine Regis à ſingulis tabernis vectigal exigit. Quin etiam Darrus amnis Granatam irrigat. Quia ſupra hanc vrbem ad paſſuum millia ſeptendecim ex alto iugo montis oriens, omnibus ferè ciuitatis domibus aquas abundè ſuffundit, & aurum quærentibus ſuppeditat, quod ex eo puriſſimum inuentum eſſe vidit ampliſſimus, multoq́ue rerum vſu, & experientia clariſſimus vir D. Georgius Hofnagel negotiator, & ciuis Antuerpianus, qui & hanc Granatæ picturam manu ſua artificioſè delineatam, ipſamq́ue enarrationem hiſtoricam, Flandrico idiomate conceptam, per benignè nobis communicauit. Cuius quidem induſtriam vehementer demiror atq; exoſculor, quod in hac arte nullo vnquam ſit vſus magiſtro. Ea propter Bernhardus Gentilis poeta, & Orator inſignis hunc amnem Daurum, quaſi dantem aurum apellare ſolebat: vulgò autem balneum pecoribus ſalutiferum dicitur, eo, quod hæc aqua omnia

Oriens.

PLVS.

VLTRA.

GRANADA.

Depingebat Georgius. Hoefnagle. Antverpianus.

1563.

1. S. Christoual.
2. S. Andres.
3. Los Theatinos.
4. El Bosco.
5. Generalipha.
6. S. Helena.
7. El Castillo mayor.
8. Palatio Real nueuo.
9. Palatio Real Antiguo.
10. El Castillo Alcaçin.
11. Alcaiçe
12. Mesquita
13. Goerta del Reÿ Moro.
14. La Sierra del Sol.
15. Los Mosmoras.
16. Los Martires.
17. La Sierra nevada.
18. Hospital Real.
19. Yglesia Mayor.

El Alcaiçin

Granada

El Alcaçar

Antiquera vieia

Septentrio.

Occidens.

omnia morborum genera, in animalibus curet. Vtraq; ripa variis multisq; Dauri coniungitur pontibus, quorum vnus hic Granata admirabili structura videtur, habens in medio fontem magno cum impetu, copiosam ac lympidam aquam scaturientem. Quamplurimi etiam fontes in hac vrbe passim, agroque vicino, salubri natura & conditione inueniuntur, adeò vt etiam spacio non ita longo, sex & triginta fontes oriantur. Sequitur nunc altera vrbis regio, quæ Alhambre nomen habet, quam Mauri sua lingua Rubram significari dicunt. Et hoc nomine dici, vel à conditore, homine rufo, vel à rubra terra, quæ nunc etiam in ædificiis cernitur. In ea est Regum Granatensium palatium vetus, vermiculato marmoreoque lapide permagnis sumptibus olim constructum. Cui quidem arci, siue loci amœnitatem, siue gratissimum multorum fontium murmur consideres, nihil ad voluptatem defuit. Est etiam hic nouum Hispaniarum Regis palatium, tanta magnificentia, forma ac venustate conspicuum, vt & fidem propemodum, meamq; in scribendo facultatem excedat. Adeò, vt totius Vniuersi mirabilibus non annumerari modò, sed & optimo iure, queat præferri. Domum hanc Regum delitias non immeritò dixeris. Situ, tamq; amœno excellit prospectu, vt incredibili oblectatione oculorum sensum afficiat. Quaq; enim versus ex ea prospexeris, habes quod naturæ, ac Dei bonitatem, agriq; Granatensis fœlicitatem admireris. Versus solis exortum atq; meridiem altissimi montes, perpetuo niue, vel æstiuo tempore, mensq; Quintili, regnante canicula, cãdentes sese offerunt. Ideoq; niuosi dicuntur. Quo verò vsq; in Septentrionem atq; occasum, oculorum acies se extendere potest, peramœna planities, lætis admodũ floridisq; pratis, ac omne frugum genus summa abundantia proferens videtur. Adeò, vt ex arborum foliis, quibus sericum conficitur, præter multas serici libras vectigal aureorum millium ferè triginta quinq; Reges consequantur. Quin etiam hanc alteram vrbis Regionem ad montis radices, domus, Generalypha, delectationis, voluptatisq; gratia à Maurorum Regib. ædificata commendat, vbi arte consitæ syluulæ, arbores patentib. ramis, generosis fructibus graues, sepimenta reticulata, feræ bestiæ frequenti numero conspiciuntur: nec sua etiam auribus, ex suauissimo fontium vndiq; discurrentium murmure, hoc loci oblectatio deest. Tertia vrbis regio, El Alucyſin duos complectitur colles, admiranda ædium frequentia cultos. Quæ, quia à solis Mauris quondam habitabatur, non altera ciuitatis regio, sed diuersa planè natio habita, & idiomate à reliquis Granatæ incolis separata esse videbatur. Agricultura & serici textrinis vt plurimum victum quærebant. Et quantum vxorum luxui serico, aureo, argenteo, ac præstantiore vestitu indulgere, tantum sibi viliore habitu viri solebãt adimere, sacco semper onusti, etiam si prædiuites, incedentes, vt qualiacunq; onera mercedis consequendæ gratia petentibus ferrent. Nomen fidemq; Christo tùm pietate, tùm pœnarum metu dederunt. Quarta deniq; regio, Antiquerula, situ plano, complures etiam domus habet, in quibus Bombycinus cuiusuis generis pannus conficitur. Vrbis passuum millia circiter duodecim circuitus complectitur, totus vndiq, mœnibus cinctus, & mille triginta propugnaculis tutus. Portæ, quæ sunt numero XII. ad occidentem faciles habent exitus, & campos amœnos. Cæteræ verò ad Orientem, subdifficiles. Est autem in vrbe Granata, totaq; eius regione, omnium rerum, quæ sunt ad hominum vitam degendam, & cultum necessariæ, magna fertilitas, & saluberima semper aeris, cœliq; temperies, beneq; tellus nimio solis ardore torretur, neq; frigore contrahitur, & incolæ perpetuò temperamento perfruuntur. Hæc, partim ex Marinæo Siculo, partim ex Georgio Hofnagel.

BARCINO.

BArcino, pulcherrima citerioris Hiſpaniæ ciuitas, in Mediterranei maris littore ſita, ab Amilcare, cui Barca cognomen, anno ante aduentum Chriſti fundata, vt in Euſebio computatur, CC. XXXIV. quem Carthaginenſes cum iuſto exercitu in Hiſpaniam miſerant, à Vaſæo, Tarapha, & Floriano de Campo, cap. XIV. lib. IV. perhibetur. Anno Dom. DCC. XCIII. Iacobus Meierus in Chronico rerum Flandricarum, & Platina in vita Leonis III. Barcinonem à Carolo Mauris ereptam, & Chriſtianis eſſe traditam, affirmant, quamuis deinde graues à Mauris calamitates perpeſſa fuerit: L. Marineus Siculus, principio libri noni, de Barcinonæ Comitibus refert: Raymundus Berengarius, eo nomine primus, Barcinonæ Comes, militari virtute præclarus, Eccleſiam Cathedralem Barcinonenſem, ſedente Guilabreto Pontifice ſub honore S. Crucis, ſanctæque Eulaliæ, Anno ab Incarnatione Ieſu Chriſti M. LVIII. condidit, priuilegiaque plura conceſſit, terminos Epiſcopatui præfixit, eandemque Eccleſiam pluribus muneribus, redditibuſque dotauit, & in eadem Eccleſia, vnà cum Almode coniuge ſepultus fuit. In cuius ſepulchro, quod adhuc cernitur, intus Epigramma reconditum eſt: Hic eſt Raymundus Berengarius, Princeps Barcinonæ, Comes Gerundenſis, & Marchio Auſonenſis, qui mortuo patre, Berengario Comite, non tantùm partem Barcinonæ Principatus à Mauris occupatam recuperauit, verùm etiam Reges duodecim Maurorum, campeſtri prælio victos, ſibi tributarios fecit: vnde cognomen ſortitus eſt, Propugnator & Murus Chriſtiani populi. Extât etiam Barcinonæ alterius monumenti veſtigia, in vico paradiſi, ſublimiore eius vrbis parte, nempe Ataulfi, Hiſpaniarum Regis, & noui Herculis, vt fama habetur. Sepulchri eius, autore Hieronymo, Paulo Barcinonenſi, Author eſt Tarapha. L. Marineus Siculus lib. XII. de Aragoniæ Regibus, mirificè hanc vrbem his verbis commendat Barcino ciuitas illuſtriſſima Principibus, equitibus nobiliſſima, omnibus rebus, quæ ad viuendi vſum pertinent, ditiſſima omnium ferè ciuitatum terra, marique potentiſſima, multis magniſque rebus domi, foriſque geſtis clariſſima, adeò vt eius nomen atque potentia non immeritò Hiſpaniæ, Galliæ, Africæ, cæterarumq; nationum Principibus timori vel maximo fuerit. Florebat enim non ſolùm maximis opibus, ac diuitijs, ſed etiam plurimorum virorum prudentia ſingulari, optimis moribus & inſtitutis. Ciues omnes in adminiſtranda Republica, atque adaugenda, quaſi veterum Romanorum ordinem, moremque ſequebantur. Qui nihil nunquam nimis, ſed omnia tam publica, quàm priuata, pro modo, rationeque faciebant. Non igitur illorum diuitias, reſque familiares vllæ diſcordiæ, non lites, non iudicia, non iurgia, non ſeditiones, vt in pleriſque fit, minuebant. Quippe, qui ratione potius, naturaque, quàm legibus viuere malebant. Nobiles armis & equis, officijſque militaribus ſtudebant, hiſque ſeſe exercebant, & aduerſus hoſtes feroces erant. Mercatores honeſtiſſimè commercia tractabant. In quibus exercendis non tam quæſtus auidi, quàm verè fideles, ac liberales erant. Sacerdotes, & omnes, qui rerum ſacrarum curam gerebant, piè ſanctèque ſemper viuebant, ſummaque veneratione atque timore, diuino cultui ſacriſque rebus incumbebant. Reliqui ciues cuiuſque ætatis, aut liberalibus, aut mechanicis artibus, quibus erat cultiſſima ciuitas, operam dabant. In qua nemo circumforaneus, id eſt, deſidioſus & inanis erat, ſed honeſta alij alia negotia exercebant. Itaque nemo malus, nemoque pauper, ſed optimus quiſque erat, atque ditiſſimus. Hac fama ciuitatis non ex Hiſpania tota ſolùm, ſed ex alijs quoque multis nationibus homines huc vndique quotidie conueniebant, ciuitatemque libenter incolentes, in dies maiorem ditioremque faciebant. Hinc præterea multæ ciuitates ordinem, moremque viuendi ſanctiſſimum, hinc exempla Reip. pulcherrimæ, hinc cæteras bonas artes imitabantur. De conditore tamen eius affirmare nihil auſim, ſiquidem omnium, qui de ea ſcripſêre, de authore incerta opinio eſt. Nam quod nonnulli de Barcanona pueriliter fabulantur, ego quidem non minùs falſum, quàm ridiculum exiſtimo. Cæterùm fuit olim ciuitas ſitu admodum parua, & à littore maris vno ferè ſtadio remota. Pulchra tamen ædificijs, & altis tota mœnibus clauſa. Fuerunt & ciuitatis portæ quatuor, in totidem mundi partes vergentes, æquo ferè omnes inter ſe ſpatio diſtantes, quæ adhuc extant, & in ipſius penè ciuitatis vmbilico viſuntur. Poſtea verò creſcente hominum multitudine, bis vndique magnificis ædibus, & conſpicuis ſanctorum templis, bis etiam prævalidis muris, ſuperbiſque turribus cincta eſt. Quæ quidem etſi magnitudine nonnullis vrbibus cedit, ædificiorum tamen elegantia, littoris amœnitate, viarum munditie, vicorum rectitudine, æqualitate domorum, amœniſſimis hortis, quos varijs arboribus & nonnullis palmis, quæque domus cultiſſimos habet, forma denique rerum omnium, & excellenti pulchritudine, meo quidem iudicio, cui abſit inuidia, cunctis profectò ciuitatibus eſt anteponenda. Plura præterea de hac ciuitate, memoratu digna, narrare poſſimus, quæ, ne longius ab incepto diſcedamus, omittimus.

ASTIR SIVE ASTIGIS, vulgò ECIIA.

ECIIA, mediterraneum Hiſpaniæ Beticæ oppidũ, Aſtir, ſiue Aſtigis, ab Aſtir, auriga Memnonis, qui interfecto apud Troiam hero, in Hiſpaniam nauigauit, adſerente Tarapha, conſtructum & denominatum fuit. Eius potiſſimùm diuitiæ, & negotiatio in lanæ mercatura conſiſtit, eò quòd ſolum vndequaque fœcundum atque compaſcuum ouibus abundè pabulum ſubminiſtret. Hinc infiniti ouium greges per agros, colles ac valles, quibus ager vicinus abundat, quouis tempore oberrare videntur, vnde huius oppidi incolæ, partim ex domeſticis ouibus, partim ex lana, quam huc ruſtici ſtatutis comportant temporibus, quæſtum ingentem faciunt. Cui quidem occaſioni riuulus, vulgò Chenil nuncupatus, peroportunè deſeruit, qui ex niuoſis montibus iuxta florentiſſimam opulentiſſimamque Granatenſium vrbem oritur. Cuius aqua lanæ abluendæ ac purgandæ, & pecorum morbis curandis multò magis, quàm vlla alia, idonea eſt. Vnde balneum pecoribus ſalutiferum, L. Marineo adſerente, accolis dicitur. Amnis iſte, aurum quærentibus donans, modicis initijs ſcaturiens, iucundiſſimum Granatenſem agrum ingreditur, ipſamque vrbem interſecat, & eam Granatæ regionem, cui Alhambræ nomen, ab altera, quæ Alcaziam dicitur, per vallem mediam ſeparans. Ibidem Darrus, vulgò autem El Rio del Oro nominatur, & ad ſericam bombycis telam eluendam parandamque accolis oportunus eſt. Inde verò per loca compaſcua & plana, quæ La vega de Granata appellitant, delabitur, aliamque denominationem, nimirum El Rio Frio, ſortitur. Vnde ad hoc tandem oppidum deſcendit, cui loci mutatio rurſus aliud ſuppeditat nomen, nimirum, El Rio Chenil. Heic eximio coniungitur ponte, ex lapide viuo fornicato, qui facilem ad hoc oppidum præbet acceſſum. Iuxta eſt ſupplicij locus, El Roillo appellatus, vbi columna, continuo ex ſaxo, ſtupendæ magnitudinis videtur, ex qua fontes atque malefici, delictorum ac ſcelerum cauſa, ſemiſaltum ſpectatoribus præbent. Vaſæi Chronicon, in Catalogo Epiſcopatuum Hiſpaniæ, Aſtigitanum recenſet, qui in Betica Hiſpali ſuperat, nunc eſt Archidiaconatus Hiſpalenſis Eccleſiæ.

BARCELONA.

Cum Priuilegio.

E Ç I A

Depingebat Georgius Hoefnagle 1567.

CIVITAS BVRGENSIS.

BVRGOS, celebris admodum & antiquissima Galleciæ ciuitas, quam Burgensem nunc vocant, & Masburgi dictam fuisse quondam legimus. Quæ dicebatur & Auca, quod nomen mihi verosimilius esse videtur, propterea quod etiam montes apud eandem vrbem nunc Ocani dicuntur, & Aucani melius dicerentur. Tametsi Plinius non Aucam, sed Ceucam nominauit. Est autem Burgensis ciuitas, vt diximus, antiquissima, multisque rebus insignis, & inter primarias vrbes totius Hispaniæ meritò referenda. Cuius incolæ non ocioſi, non circumforanei sunt, sed omnes, non modo viri, sed etiam fœminæ labore manuum suarum victum quærunt, & honestissimè viuunt, & alii disciplinas liberales exercent. Mercatores qui ciuitatem opulentam faciunt, fideles sunt & liberales. Sacerdotes diuini cultus, & rerum sacrarum studiosi, diuinis officiis & literarum studiis diligenter incumbunt. Magistratus & Reipublicæ gubernatores communibus commodis rectissimè prudentissimeq; prospiciunt. Sic itaq; cunctis ciuitatis ordinibus officium suum libere recteq; facientibus, tota ciuitas indies augetur, indies magis illustratur. Equites, qui plures in ea sunt & potentes, immunitates, leges & priuilegia, quibus ciuitas gaudet, conseruare ac tueri diligentissimè studeant. Est præterea ciuitas magnis & pulchris, nec minus commodis ædificiis adornata. Foris venalibus, plateis, vicis, pontibus, templis, cœnobiis, amnibus exculta: cuius Ecclesia maior, intus & extra, opere est & ædificio mirabilis. In qua res diuina sæpenumero celebratur, cantoribus & organis, in quinque sacellis inter se distantibus, nec aliis alios perturbantibus. Ex sacellis vero & sacrariis, quæ multa sunt, illud vnum Castellæ Comestabilis conspicuum atq; ditissimum non Ecclesiæ solum Burgensis, sed etiam cunctis ciuibus magno est ornamento. Sunt & extra vrbem domus hospitales, quæ regiæ dicuntur, insignes & memorabiles, & maximi census. Quarum institutiones & ordines viuendi, qui sancti sunt, & maxime laudabiles, causa breuitatis omitto. Dicam tamen breuiter, de monasterio monialium, & sanctissima domo, quoniam res est insignis & memorabilis. Quam domum Huelgas vocant Hispani, cuius maxima Sacerdos sub imperio suo diligentiq; custodia centum quinquaginta monialibus imperat, & sanctissimè consulit. Quæ quidem moniales sunt omnes equitum, nobiliumque Principum filiæ, & familiæ generosæ. Præest etiam hæc Sacerdos, quam Abadesam vocant, aliis septendecim monasteriis, & oppidis quatuordecim non ignobilibus, atque aliis minoribus quinquaginta. Confert præterea sacerdotia multa sacerdotibus, & census commendatorios viris XII. contribuit, & alia beneficia, & officia & suis populis magistratus, & gubernatores eligit. Aedificauit autem hanc domum, & opus Rex Sancius, qui propter opera, quæ fecit mirabilia, cognomen Amati promeruit. Est itaq; hæc vrbs multis magnisq; rebus memorabilis, cuius homines sunt humanissimi, & aduenas maxime diligunt. Sunt & fidelissimi suis Principibus, & hospites patientissimè tolerant, & honorificentissimè tractant. Hæc ex Lucio Marinæo Siculo excerpsimus,

S. SEBASTIANI OPP.

OPpidum SANCTO SEBASTIANVM, quod patria lingua incolæ Donostien appellant, vnum est ex præcipuis oræ maritimæ oppidis regni Guipzucoæ, situm ad fluminis quoddam ostium, quod à veteribus Menlascum dicebatur, non procul ab ipsius oppidi oppositа mari crepidine. Hæc autem Guipzucoa Hispaniæ regio, diuersa est ab ea, quæ Biscaia dicitur, quamuis vtriusque incolæ, & ijsdem sint moribus, & eadem ferè pronuntiatione vtantur in eo idiomate, quod à reliquis Hispaniæ populis diuersum habent. Hæc Florianus de campo. Oppidum hoc porro amplissimo porto nobilitatur, in quo naues à sæuientibus vndis, & parum propitiis ventorum flatibus, securam & tutissimam stationem habent, eo quod non industria arteq humana, sed sagacis naturæ prouidentia factus sit. Quamobrem multorum mercatorum Germanorum, potissimum verò Cantabrorum frequentatione celeberrimum est, qui varia genera mercium aduehunt, & in alias mundi partes exportant. Archiepiscopatui Burgensi obtemperat. Agrum habet frumenti, vini, & lanæ ferocem. Progredientibus vltra Sancto Sebastianum ad millaria Hispanica quatuor, occurrunt iuga montium Pyreneorum, quæ iuga, seu fastigia in illis locis hodie vernaculo sermone appellantur, *La sierra Lazquiuez*.

BVRGOS celebris et antiqua Hispaniæ ci
uitas, quæ Auca, Brauum, Masburgi, Li:
conitiurgis; nomina habet

Cum Priuilegio

SANCT. SEBASTIANVM vul:
go Donostien ad mare Oceanum insigne
regni Guipuzcoa oppidum

Depingebat Georgius Hoefnagle
Antverpianus.

LVTETIA PARISIORVM.

LVTETIA Parisiorum fertilissimi regni Francici caput atque Metropolis, magnitudine incredibili, nobilium, mercatorum, ciuium, & studiosorum frequentia, ædificiorum & publicorum & priuatorum splendore, non modo vniuersæ Galliæ, sed maximis totius Europæ ciuitatibus præfertur. Hæc à Paride, qui à Iapheth, filio Noe, successiuè descendit, & 18. Celticæ Galliæ Rex historiarum monumentis declaratùr, primum fundata, à quo & nomen sortita fuit. Posteaquam verò plateæ lapidum pauimento stratæ non essent, has autem ingens hominum multitudo contereret, ob magnitudinem luti, Lutetia denominata dicitur. Alii tamen ab albedine murorum, quam λευκοτίαν Græci, Lutetiam vocari existimant. Eam Iulius Cæsar vsque adeò ædificiis adauxit, tamque fortiter mœnibus cinxit, vt Iulii ciuitas à Boetio lib. de disciplina scho. vocetur. Celeberrimam hanc ciuitatem, Sequana, duplici amne diuidens, tripartitam constituit, quarum prior Vniuersitas, altera ciuitas, tertia vrbs nominatur. Illam Carolus Magnus Alcuini Præceptoris sui instinctu, Anno à C. N. 796. ex Romana fundauit, & permultis prærogatiuis, priuilegiis, & immunitatibus splendidissimè exornauit. Quæ Musarum, disciplinarumque liberalium, & humanitatis, quasi domicilium, fons, & origo omnium scientiarum, mater ac seminarium doctissimorum virorum semper fuit. Quatuor verò firmissimis columnis innititur: Theologiæ, Medicinæ, Iuris, & Artium facultatibus, quarum priores Decanum, & Pedellos binos, siue ostiarios habent. Postrema autem Magnificum D. Rectorem tertio quoque mense eligit, cui facultates omnes reliquæ, tanquam supremo capiti parent. In hac vniuersitate quatuor hominum nationibus singulares designātur Patroni, Frāciæ, Picardiæ, Normandiæ atque Germaniæ, cui natio Angelicana iungitur. Vniuersitas rei sacræ dicatas ædes magnificè cultas continet 17. Monasteria 14. Xenodochia 4. Sacella 3. Collegia publica 20. Priuata (quæ amplissimorum hominum fundationibus, certis quibusdam Musarum cultoribus victus & studiorum necessaria elargiuntur) 30.

Ciuitas inter Vniuersitatem & vrbem media, huic quidem tribus, illi verò duobus coniungitur pontibus, qui vtrinque ædium constructione, non Pontium, sed Platearum formam referunt. In hac Parisiorum parte, Palatium Regium à Philippo Pulchro ædificatum, & in eo Sacellum sanctum stupendo artificio constructum, Magnificumque B. virginis Fanum, continetur, quod quidem ob elegantiam formæ, magnitudinem, & artificiosissimorum signorum præstantiam, totius Galliæ miraculum habetur. Crocodilus viuus in Palatii fundamento inuentus fuit, cuius exiuium hodierno etiam die in magna Palatii aula exhibetur. Reliqua ciuitatis templa numerantur 20. Xenodochium I. Sacella V.

Tertia, quæ & maxima Parisiorum pars, vrbis nomen obtinet, habitatoribus & pulcherrimis ædificiis adeò frequens, vt ea sola maximis totius Galliæ ciuitatibus annumerari queat. Templa habet 31. Monasteria 10. Xenodochia 4. Sacella 6. Quamplurima autem tam ciuitatis, quàm Vniuersitatis, & vrbis fana, Regum ac Ducum ornatissimis sepulturis & epitaphis præstantissimisque sanctorum reliquiis nitent. Quæ tam accurate Ægidius Corrozet in suo de hac ciuitate libro annotauit, nihil vt studiosus lector amplius desiderare queat. Lutetia Parisiorum portas habet 14. Pontes 5. Fontes 16. Suburbia 10. Vndiq; in hāc ciuitatem tanta annonæ defertur copia, nihil vt hic infinitæ hominum multitudini ad vitæ necessaria desit. Mirati sunt frequenter Germani, qui studiorum causa huc veniunt, omnium rerum, quæ hominum necessitati deseruiunt, ingentem abundantiam. Maxima & lata Lutetia habet Suburbia, vt pleraque cum magnis Franciæ ciuitatibus certent. S. Dionysius B. Pauli discipulus primus Parisienses Christiana doctrina imbuit, quam non modo sermone, sed & sanguinis effusione fortissimè confirmauit. Irrigata innocentissimi viri sanguine ciuitas, iucundissimos fidei fructus cœpit proferre. Phramundus Galliæ Rex, Christianam fidem professus, inclytis & Augustissimis fanis, ingenti sumptu constructis, Parisiensem ciuitatem illustrauit. Anno Salutis 1572. Augusti 24. Maxima Vgonotarum strages hac in vrbe est edita, quantam ab hominum memoria, post Hierosolomytanum excidium, nulla historiarum monumenta prodiderunt. In qua complures etiam viri docti sunt cæsi. De hac autem cæde, variorum nunc Commentarii extant.

Eustathius à Knobeldorf Prutenus, Parisiorum magnificentiam carmine conscripsit. Idem singulari libello, Ægidius Corrozet, Pyrrhus verò & Iacobus Capellus, oratione soluta præstiterunt. Franciscus verò Belleforcius, vti postremo, ita omnium accuratissimè, Lutetianam hanc vrbem descripsit.

LVTETIA, vulgari nomine Paris, vrbs Galliæ maxima, Sequanâ nauigabili flumine irrigatur, nobili gente, mercatorq; frequentia emineſtate. Excellenti, ſtupendi operis templo D. Mariæ, Palatio Regio, aliſq; præſtantiſſimis ædificijs, tribunali æquiſſimorum ſtudiorum, & pulcherrimis epitaphijs, floreniſſima.

PARIS pour vray eſt la maiſon royalle,
Du dieu Phœbus en ſplendeur radiale
Ceſt Cirrhea pleine de bons eſprits,
Treſlumineux, faiſans diuers eſcripts,
Ceſt Chryſea en metaulx habondante
Grece de pris en lettres floriſſante

Inde en eſtude, & en poetes Romme,
Athenes lors en maiſtz treſſcauãt homme,
Rozier mondain, baulme du firmament,
Vniuerſel, de Sidon ſomment
Tres habondante en viures et breuuaiges,
Riche en beaulx champs & fluueux riuages

Fecunde en vin, ioulce en ſes Citoyens
Fertile en bled, & en maintz ãgulères biens.

Cum Priuilegio

MONS PESSVLANVS.

MONS Peſſulanus, Galliæ Narbonenſis oppidum: Agatho quondam, ſiue Agathopolis, nunc vulgò Montpeslier dicitur. In agro admodum fertili poſitum, decē miliaribus à mari mediterraneo diſtat. Epiſcopatu, & Vniuerſitate celebratur. In qua olim Iuriſprudentia, nunc Medicinæ ſtudium floret. Ampliſſimo Medicorum Collegio nitet, quod ab Vrbano Pontifice Summo fundatum, & copioſiſſimis eſt exornatum reditibus Aliud etiam, non minus elegans, atque præclarum Collegium Regium, ab Henrico Gallorum Rege erectum, ibidem cernitur. Quin & tertium Collegium eſt, Duuergier, quod optimæ ſpei adoleſcentibus, ſtudiorum victuſque neceſſaria, in decennium præbet. Scribit Rebuffus, tantam eſſe Rectoris in hac Vniuerſitate auctoritatem, vt Studioſi, quacunque etiam de cauſa egredientem, comitari honoris gratia cogantur. S. Rochus, ex huius oppidi moderatore ac domino natus, à tenera ætate religioni ac pietati deditus, ampliſſimum patrimonium in pauperum vſus conferens, atque paternum oppidum patruo donans, poſt multas æruminas, ex hac ciuitate ad æthereas beatorum ſedes auocatur à Domino.

TVRO.

TVro, vulgari idiomate Tours, Prouinciæ Turonenſis celebris metropolitico honore ciuitas, non modò opibus, ædificiorumq; præſtantia, verùm etiam Ligeris, nobiliſſimi fluuii vicinitate, nobilitatur. Qui in Auernorum finibus oritur, Heduoſque à Biturigibus diuidit, & ab Oceano ſurſum nauigabilis, varias merces & vitæ neceſſitates in hanc ciuitatem inuehit, ac non procul à Pictonibus in Oceanum Britannicū delabitur. Mercatura & lanificio claret. Cumq; multarum rerum opulentiſſima ſit habita, tum vel maximè ob incredibilem regionis amœnitatem, & ob placidiſſimam aeris conſtitutionem, totius Galliæ hortus atq; pomarium ciuitas Turonenſis vocatur. Agrum etenim fertilem habet, atq; iucundum, variis herbarum & lætiſſimarum arborum generibus perornatum, qui non tantùm ea, quæ hominum brutorumq; vſui, ſed & ea, quæ delicatulis ſatisfaciunt, ex ſe largiſſimè fundit. Huius fundationem Britannorum Chronica Troianis adſcribunt. Archiepiſcopalis in ea ſedes exiſtit. XI. Suffraganeos habēs. In qua complures Antiſtites doctrina ac ſanctitate præſtantes vixere. Inter quos S. Martinus vnicum Eccleſiaſticorum decus, lumen, atque exemplar fuit, quemadmodum Seuerus Sulpitius tribus de eo libris teſtatur. Celebris quoque pietatis fuit alter eiuſdem vrbis Antiſtes Perpetuus.

PICTAVIS.

SVmmam antiquitatis laudem meretur Pictauis, ſiue Pictauia, Ptolomæo Auguſtoridum. Sunt, qui Agathirſis atque Gelonis, filiorum Herculis ſucceſſoribus (qui picti à Poetis vocantur) eius fundationem attribuunt. Hi etenim ob concitatas ſeditiones domeſticas patria pulſi, in Angliam deuenerunt, inde numero & multitudine aucti, nouis quærendis ſedibus, in Galliā traiecere, vbi à ſuo nomine Pictones populos hāc quoque ciuitatem condidiſſe feruntur. Aliter alii ſcribunt, cùm ex Pomponio Mela, & Plinio conſtet, ante etiam multò, quàm hi ex Anglia venerint, Pictonum extitiſſe memoriam. Vrbem circundat Clanus fluuius, qui in Viennam delabitur. Reflatam fortunæ auram, cùm ab aliis, tum ab Anglis maximè (vti annales perhibent) frequenter eſt perpeſſa. Epiſcopatus eam commendabilem reddit, cui maxima laude præfuit S. Hilarius, doctrina ac pietate ſingulari Antiſtes, qui Arrianæ factioni inuictum ſe antagoniſtam oppoſuit, ac præclaros illos & nunquam intermorituros de S. Trinitate libros XII. magno tùm ingenio, tùm eloquentia conſcripſit. Vniuerſitatem etiam Pictauis habet, in qua tùm mitiores diſciplinæ, tum Iuriſprudentiæ ſtudia vigent. Huic Munſterus alterum locum poſt Academiam Pariſienſem attribuit.

MONSPESSVLANVS, *MONTPELLIER.*

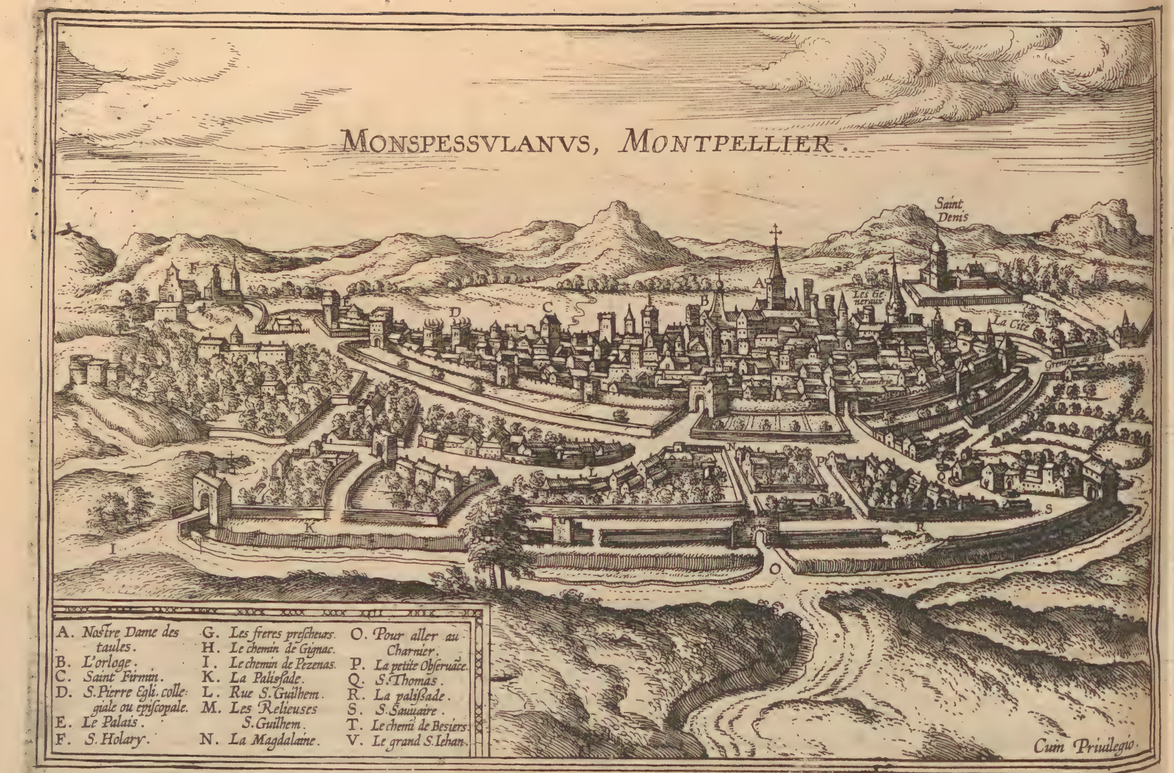

A. *Nostre Dame des taules.*
B. *L'orloge.*
C. *Saint Firmin.*
D. *S. Pierre Egli. collegiale ou episcopale.*
E. *Le Palais.*
F. *S. Holary.*
G. *Les freres prescheurs.*
H. *Le chemin de Gignac.*
I. *Le chemin de Pezenas.*
K. *La Palissade.*
L. *Rue S. Guilhem.*
M. *Les Relieuses S. Guilhem.*
N. *La Magdalaine.*
O. *Pour aller au Charnier.*
P. *La petite Obseruance.*
Q. *S. Thomas.*
R. *La palissade.*
S. *S. Sauuaire.*
T. *Le chemin de Besiers.*
V. *Le grand S. Iehan.*

TVRO, *TOVRS.*

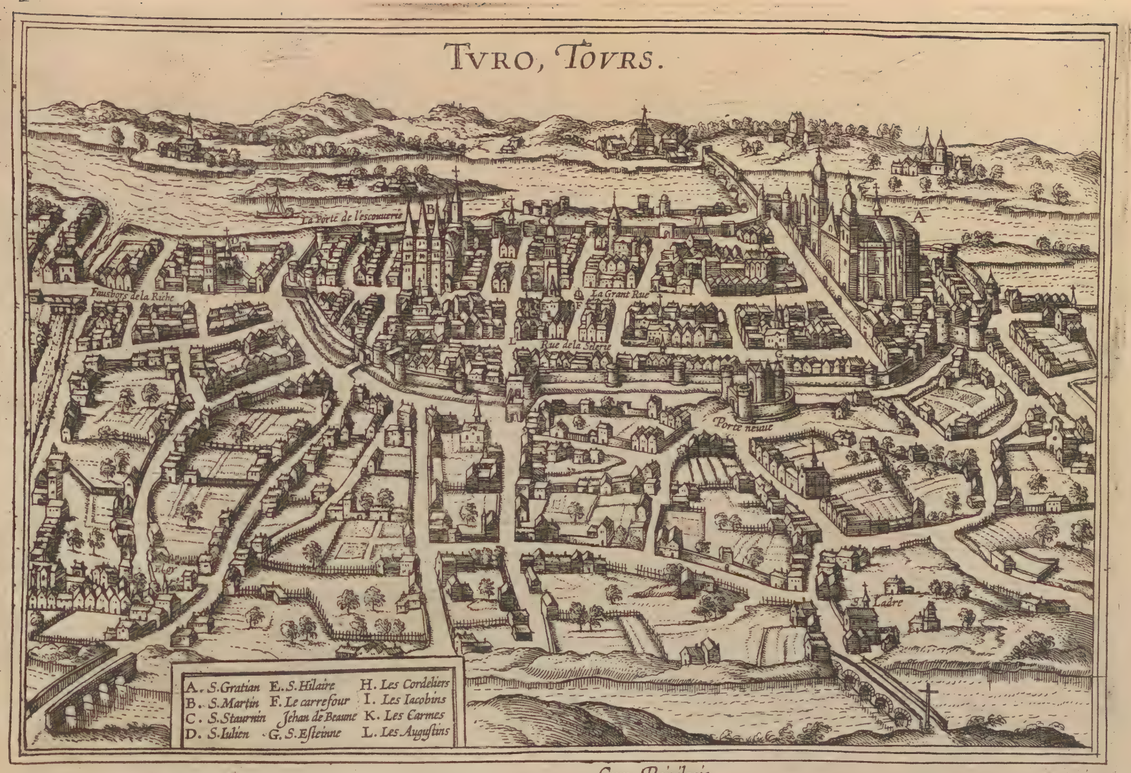

A. *S. Gratian*
B. *S. Martin*
C. *S. Staurnin*
D. *S. Iulien*
E. *S. Hilaire*
F. *Le carrefour Iehan de Beaune*
G. *S. Estienne*
H. *Les Cordeliers*
I. *Les Iacobins*
K. *Les Carmes*
L. *Les Augustins*

PICTAVIS, SIVE PICTAVIA, vernaculo idiomate Poitiers, Pictauorum aut Pictonum Metropolis, Iuris studio, ingentis theatri ruinis, ædificijs magnificis, tam diuino, quam humano vsui paratis, aliÿsque antiquitatis monumentis, vrbs memorabilis.

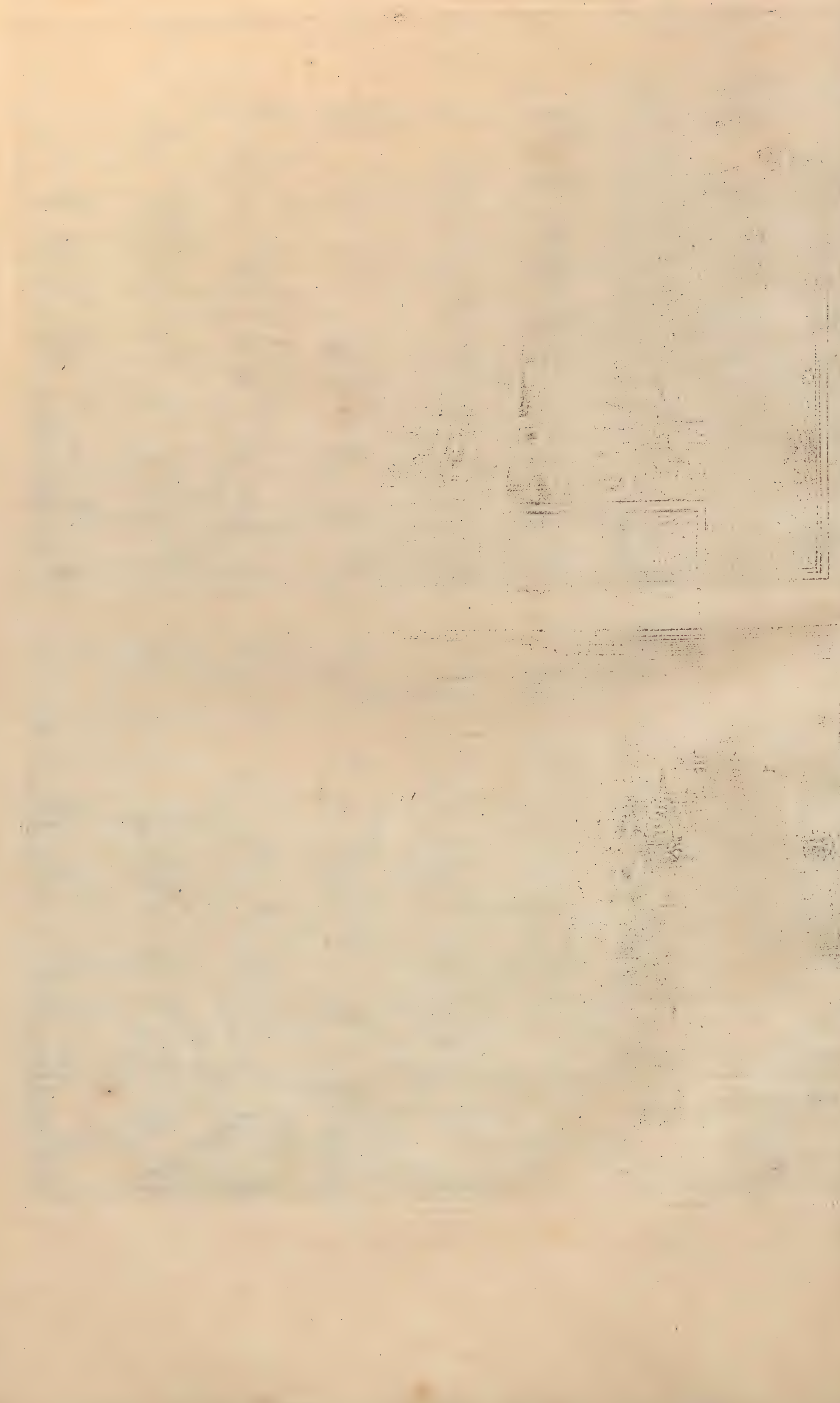

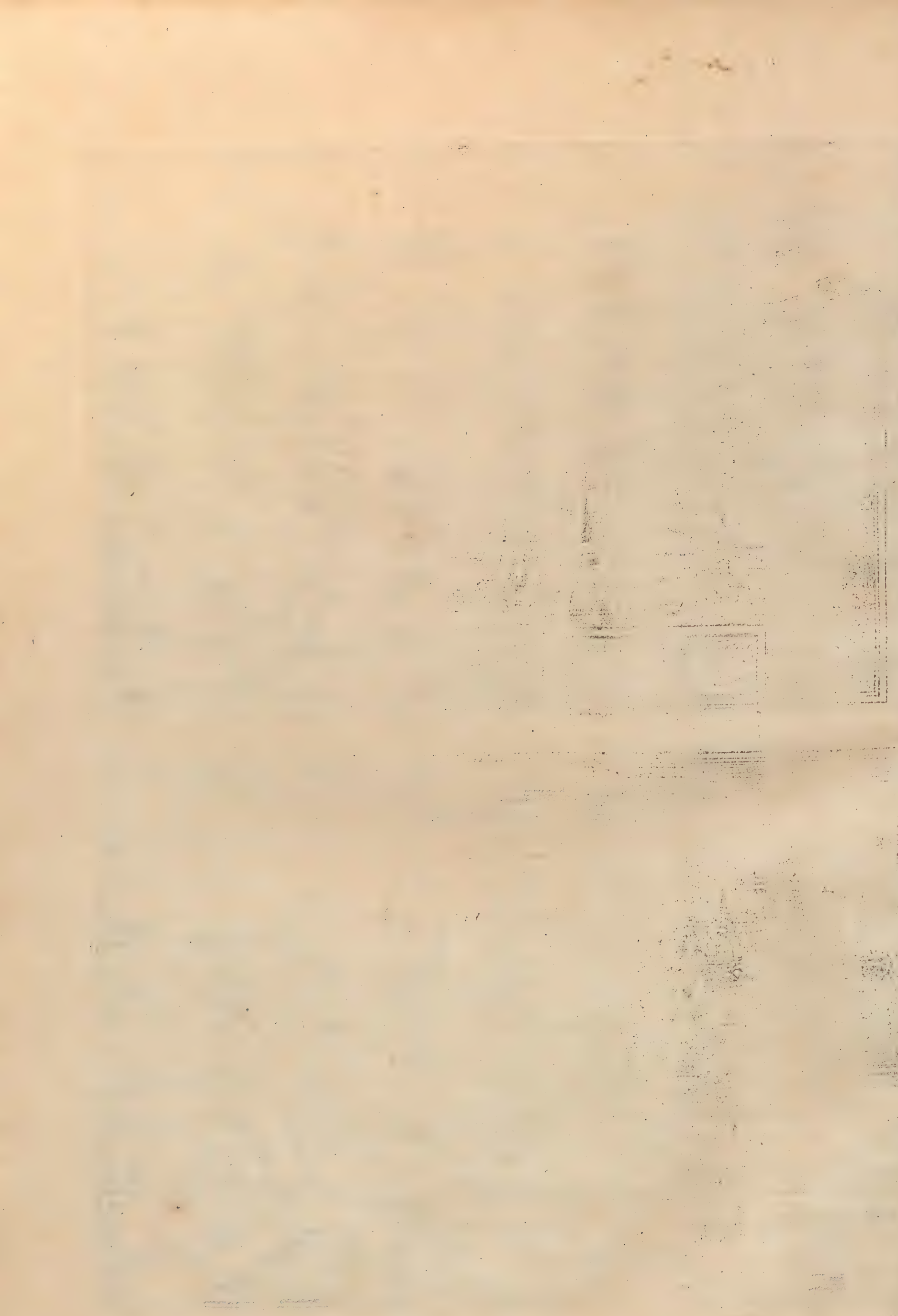

ROTOMAGVS.

ROTOMAGVS, vulgò Rouam, Normandiæ metropolis, ab ea parte, qua Orientem respicit, iucundissimis irrigatur riuulis duobus, Meridiem versus, Sequanam, celebre, & nauigabile Galliæ flumen, propinquitate decorat. Iuxta Septentrionem, altos habet montes, qui igni fomenta suppeditare solent. A fundatore nomen habet Mago, II. Galliæ Rege, & Roth idolo, quõdam hic religioso numine celebri, cuius vsum & simulachrum Mello, primus Rotomagensis Episcopus, circa annum Domini, CCLX. euertit, eiusque delubrum, sanctissimæ Trinitatis veneration dicauit, quemadmodum ex hymno Ecclesiastico patet: Extirpato Rothi dolo, fides est in limine, &c. Agrum habet optimum, fœcundum, & herbidum, ita, vt Iulius Cæsar opportunitate loci adductus; validis hanc vrbem muris cinxerit, & Romanorum præsidium, ad totius Prouinciæ defensionem, in ea reliquerit. Splendida Archiepiscopi domus, egregia monachorum cœnobia, palatium, curia, pons ex quadrato lapide ingeniosè constructus, Cathedralis Ecclesia tribus decorata turribus, cæteraque ornamenta, quæ ad absolutam & perfectam ciuitatis structuram requiruntur, Rotomagensium vrbem celeberrimam reddunt.

NEMAVSVM.

NEMAVSVM, communi idiomate Nismes, ciuitas est Narbonensis Galliæ, olim floridissima, vt puta, quæ IIII. & XX. vicorum fuerit metropolis, octo milliaribus à Monte Pessulano distat, nomen atque originem à Nemauso Herculis filio, habere perhibetur. Eo est situ, quo ex Italia in Hispaniam itur, miram vndiq; vetustatem redolet. Aliquot siquidem perantiquæ in ea videntur statuæ, pulcherrima summorum hominum epitaphia, Amphitheatri spacioſi ruinæ, Hadriani basilica. Iuxta montis radicem est perennis, & lympidissima aqua, quam specum aut lacum haud ineptè dixeris, cuius fundum nemo mortalium inuenit. Est & templum Cathedrale, B. Virgini sacrum, in quo pauimentum vermiculato emblemate tessellatum, mira suauitate videndi sensum oblectat. Tribus milliaribus paruis à Nemauso, pons est, Du Gar, à fluuio Gardon, nomen habens, triplici serie, mira industria fornicatus, quarum prima hominibus atque iumentis transitum præbet, altera, aquæductum sustinet. Antonini Pii Philosophi & Imperatoris, Domitiani, aliorumque natalibus claret, qui non modò Galliæ, sed & vniuerso propemodum mundo, ornamento fuere. Peculiari libro, hanc vrbem descripsit Ioannes Poldo.

BVRDEGALA.

BVRDEGALA, vniuersæ Aquitaniæ, meritò constituitur caput, tum, quia miram vetustatem ostentet, tum, quia ædibus sit decorata magnificis, tum denique, quia situ munita, arx & propugnaculum Galliæ habeatur. Fatebuntur hoc Angli, qui graui obsidione eam presserunt, hac spe, vt fortissimâ Galliæ arce expugnata, reliquarum vrbium, paruo negotio se fore victores. Quorum conatus fortis, magnusque indigenarum animus, & bene munita ciuitatis mœnia, frequẽter euerterunt, eosq; in insulam, quò marinis cincti limitibus, sua sorte contenti viuerent, remiserunt. Primam eius formam, quadrangulam fuisse, ex muris antiquis conspici potest. Amplificata deinde, ob hominum frequentiam vrbe, eam, quam nunc habet, consecuta est faciem. Antiquo palatio XIIII. innixo columnis, templo S. Andreæ, arce ex viuo saxo munita, & pulcherrimis ciuium ædibus perornata est. Ad portam S. Germani amphitheatri cernuntur reliquiæ. Portus multarum nauium capax, negotiationi idoneam, opibusq; florentem, Burgedalam efficit, quæ etiam ortu Ausonii Poetæ nobilitatur. Qui ita de sua Burdegala loquitur: Clementia hic cœli mitis, & irriguæ larga indulgentia terræ, &c.

ROAN.

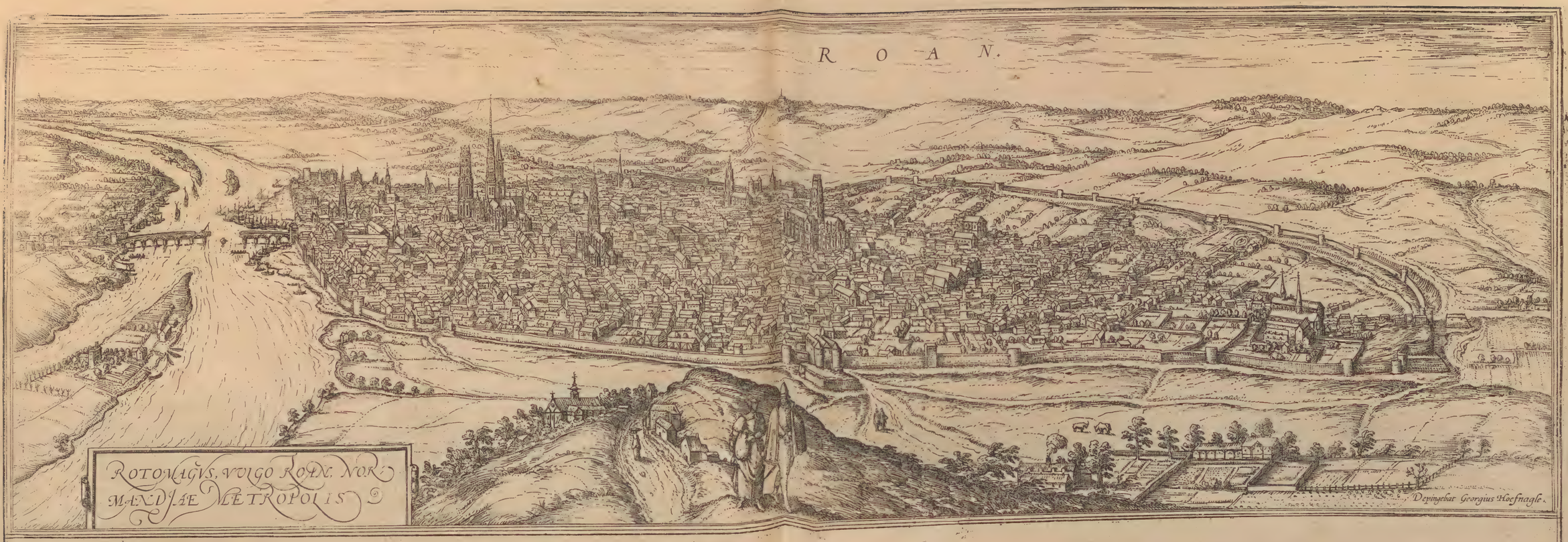

Com. Privilegio

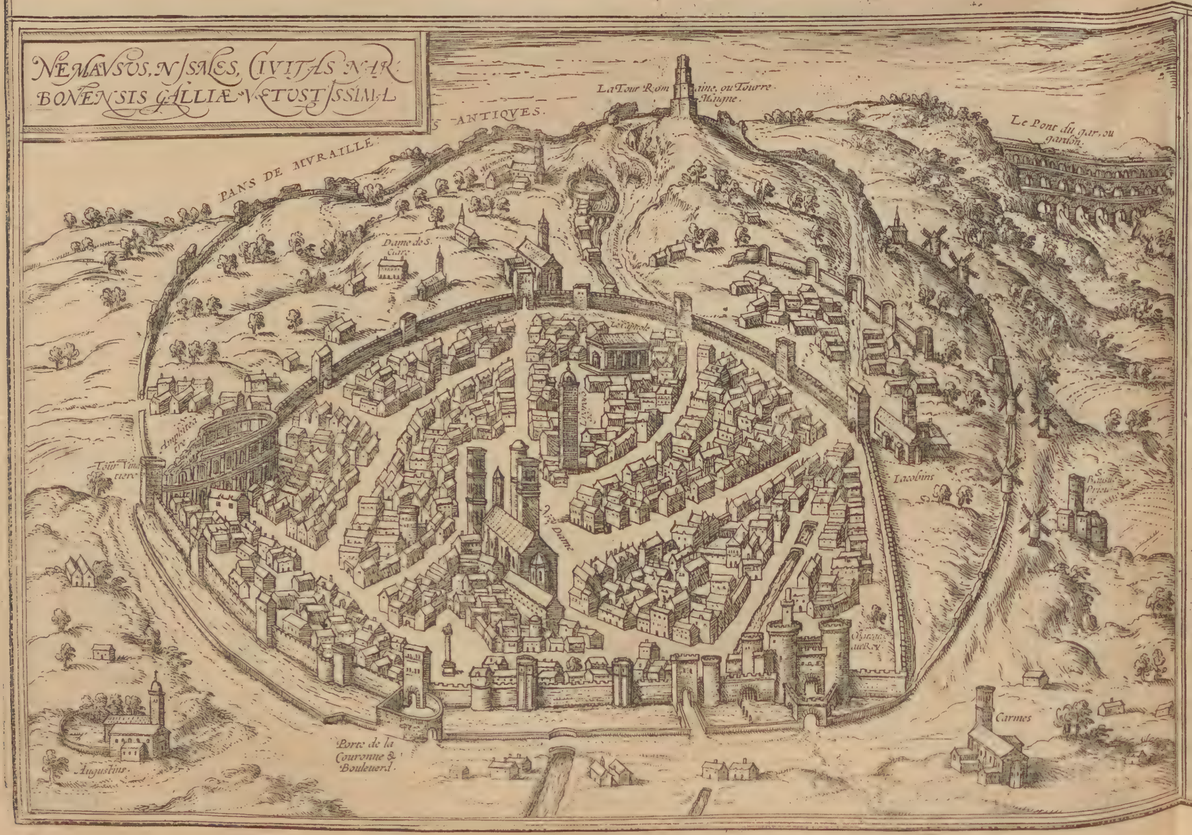

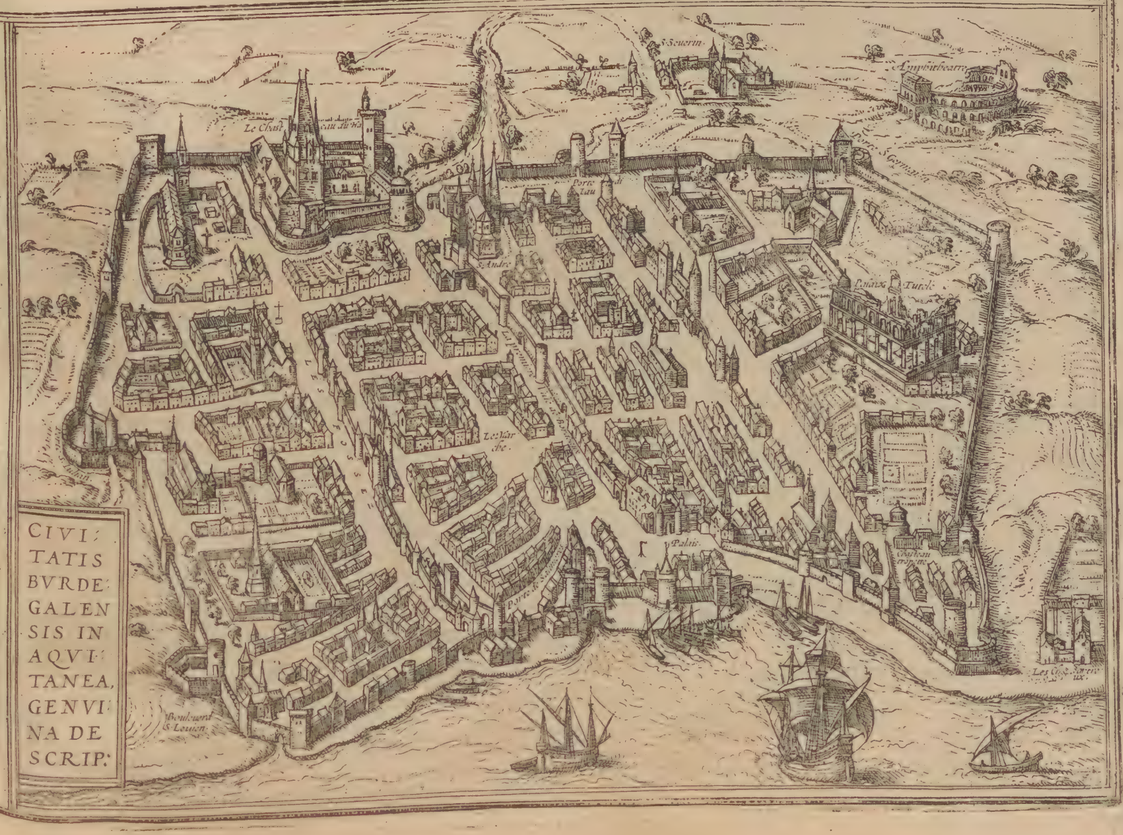

LVGDVNVM.

IOANNES METELLVS SEQVANVS, Eruditissimo viro Georgio Bruno, S. D. Petisti Brune, vt quæ de Lugduno Vrbe accepissem, vel ex libris, vel amicorum colloquijs, quę vera putarem, tibi paucis ego perscriberem, quo præcipuas totius orbis vrbes literis, ad veram earum effigiem accommodatis, complectare. Quo igitur, qua possum, tibi satisfaciam, tua à me, quem multis officijs perpetuæ beneuolentiæ tibi deuinxisti, sic habeto.

LVGDVNVM, vrbs est Galliæ Celticæ, in Secusianis sita, hodie, vt olim, & emporio, & multis rebus alijs, celeberrima, legibus, moribus, & institutis, rectè antiquitus constitutam fuisse, cum alia multa, tum, quod hactenus eius Galliæ tractus Metropolis fuerit, & Archiepiscopi sedes, eaque talis, quæ primas teneat, & reliquarum Galliæ Ecclesiarum caput sit, ostendunt. Huic vrbi, quæ parti Gallię à se nomen dedit, postquam ab Amadæo primo Sabaudiæ Duce, per testamentum ex legato Franciæ Regibus cessit, Gubernator præficitur, qui & vrbem, & eius prouinciam, quæ satis latè patet, administrat. Ferax solum, & amænum commodumque situm habet. Nam fructiferis duobus collibus, ab vna parte cingitur: alteram duo præstantes fluuij alluunt. Araris, qui quam lentissimè ex Sequanis defluens, mediam intersecat, & Rhodanus, qui rapidissimo cursu, ex Alpibus per Allobroges, certis mœnijs ad orientem, adlabitur. Aedium elegantia, tum structura, nec non hortis præstat. Opibus autem sic floret, vt nulli alij, saltem in Gallia, cedere videatur. Harum opum causam, fluuijs illis præcipuam tribuunt. Quia cum multas vrbes illi obeant, seque in Ligusticum maris sinum exonerent: hæc vero vrbs, Europa propè in media sita sit, & quasi Franciæ cor putetur: facultatem quæcunque, qua libeat, exportandi, tum etiam importandi præbent, etiam ex præcipuis Europæ nationibus: haud procul dissitis. Sola enim Sabaudia interiecta, hæc vrbs & Italiam, & Germaniam attingit. Eo accedit, quod quater annuè eo, vndique gentium mercatores, commeant, publicarum nundinarum, quæ varijs ad negotiationem firmandam priuilegijs insigniuntur, gratia. Quæ res ab exteris incredibile lucrum, atque decus, non solum huic vrbi, sed etiam toti eius agro, reliquæq; etiam Galliæ conciliat, & eam insuper hominibus replet, omnis generis artificiorum peritis. Neque facilè alia vrbs reperietur Trapezitis, librariisque refertior. Proximis annis, dum Gallia bellis à religionis studio ciuilibus, sursum deorsumque versaretur, arx à Carolo Rege, motibus coercendis, primum huic vrbi iniecta. Quod ad eius antiquitatem pertinet, L. Munatius Plancus, nobilis Orator & Prætorius, Marci Tullij auditor, dux deducendæ, vt ait Eusebius, Coloniæ, dum Galliam regeret, adlectus ab Augusto dicitur: & vrbis, qua insula est, fundamenta iecisse. Ea insula, trianguli formam exprimit. Duo enim illi, quos diximus, fluuij, osculo quasi mutuo sese complectentes, duo eius latera constituunt, tertium difficilibus, asperisque montibus, inter vtrumque clauditur. Multò tamen ante deductam eò coloniam vrbs erat, eaque nobilis, nomenque ei insulæ Gallicæ, fuit. Eam Romani non solum priuatis egregijs ædificijs, verum etiam publicis operibus, quorum singulis, vt ait Seneca, singulæ vrbes illustrari possint, ornarunt. In ea autem, argentea æreamq; monetam perpetuo cuderũt. Quin Agrippa, Galliæ omnis itinera, ex hac distinxit. In ea quoq; Galliæ totius tributa, ac vectigalia, tanquam loco commodiore, collegerunt. Quæ Galliæ tributa, tanti fuisse prouentus ac momenti narrantur, vt ab his vnicum Imperij robur penderet. Meritò igitur immunis fuit. Nam Plin. lib. 4. cap. 18. Secusiani, inquit, liberi, in quorum agro Colonia Lugdunum. Et digestorum lib. 50. Tit. 15. cap. vlt. Paulus Iurisconsultus, Lugdunenses Gallos, sic enim ait, ac Viennenses in Narbonensi, iuris Italici facit. In insula adhuc exstant, haud obscura, tantæ vetustatis, vestigia. Nempe forum Veneris, in Forvieram vulgo corruptum. In quo, quod etiam olim celeberrimum fuit, Veneris templum visitur. Hoc in foro habitasse feruntur; sexaginta Coloniæ diuersarum sexaginta prouinciarum, Lugdunensi subiectæ: Ara itaque in ea erat, dignitatis eximiæ gentium, LX. numero inscriptum habens titulum, earumque statua vna, alia subinde quoque inde locata est ara. Fuit idem locus, exercendis nundinis constitutus. Isque propter ipsarum, omnibus è locis, lucri causa, frequentiam, Forum Mercurij dictus est, supra eius Forviere montem, speculum artis adeo admirabilis, ita fuisse collocatum referunt, vt vrbs ipsa Lugdunum, ex longinquis Sabaudiæ montibus, clarè conspiceretur. Itaque Romani Senatores Lugdunum, etiam propter amœnitatem loci, sæpè concesserunt. Porrò autem è regione Forviere, adsurgit antiquum illud Esnaium Monasterium, situm inter Rhodanum & Ararim. Eo loci qua hi fluuij confluunt, Templum ab vniuersis Gallis, communi designatum impensa, & Augusto Cæsari dicatum est. Isthic Athenienses: cum eorum non pauci, propter eædem filij Minois Cretensium regis, bello vastata patria, sedibus incertis vagarentur, ac tandem in hanc insulam migrassent, Academiam pro more gentis, extruxere. Cæsarem deinde Iulium, Galliæ victorem, ea fama permotum, Latinam in eadem vrbe quoque fieri iussisse, Suetonius scribit, quam à se, Cæsaris aram, appellant. Eò Oratores vndique, Dauides in primis Athenienſium æmuli, cæteri etiam docti viri, conueniebant, quo semel annis singulis, tam Græcè, quam Latinè orationes certatim haberent, atque disputarent. Constituta quidem lex ijs erat, vt qui Græca Latinaque lingua foret eloquentior, is præmium laturus, magna auri vi, à deuicto, donaretur, atque laudaretur: qui verò, quid, vel præter rem, vel futile, orationi inseruisset, pœnæ nomine, aut exceptam à notarijs orationem suam spongia, vel lingua ipse deleret, aut certè virgis cæderetur, vel ter in Ararim mergeretur. Quamobrem, falsè Iuuenalis, Satyra prima, eorum metum, irrisit. Palleat, inquit, vt nudis pressit, qui calcibus anguem, aut Lugdunensem Rhetor dicturus ad aram. Sed & extra vrbis pomœria veteres illi Arcus, qui via in Secusianos, quos vulgus Forestum modò nominat, conspiciuntur: necnon antra & perforatæ quinque milliarium longitudine, rupes aquę in vrbem ducendę, vetera item multa numismata, inscriptionesque lapidum, præclaram antiquitatem plenissimè testantur. Ante verò, quam hęc vrbs à Romanis Coloniæ deduceretur, quod ante deuictas Gallias fuit: quanta ciuitatis Lugdunensis, amplitudo, potentiaque fuerit, lib. 3. Polybius indicat, nempe, regni tum fuisse Metropolim, Hannibalem, ait: traiecto flumine Rhodano: id quod paulò supra Quiritum Delphinatus oppidum contingit: quoniam P. Africanus Scipio pedem retraxisse in Italiam, mitto in Hispaniam fratre, ne quid tumultus oriretur, fessum longissimis

itineribus

LVGDVNVM

LA SAONE

LE ROSNE

Scribit Strabo, LVGDVNVM suo tempore fuisse aliorum omnium Galliæ vrbium nobilissimam, et populosissimam Narbone excepta. Et hodie quidem non in minorem excreuit magnitudinē, cum tantus sit moenior, amborum, colles duos & vineta complectens, vt ei paucissimæ Galliarum vrbes anteponi possint. Magnus est ibi concursus exterorum gentium, quas in hac vrbe sedes collocasse videmus, et transferre omne mercium genus in quamcunq; orbis partem cōmodissime posse. Loci cōmoditas ex omnium decursu apparet, quodq; in medio fere Europæ posita sit. Omnes autem fere Rhodanus, et Arar (Saonam hodie vocant) iuxta Lugdunum confluentes, simulque in mare Ligusticum decurrentes, mercib. importandis et exportandis, accōmodatiss.

Lyon. Qui de la France
Sers de force & rempart,
Lyon, qui de plaisance
Reluis de toute part.
La Riuiere du Rhosne
doucement decoulant
Qui embraße la Saone
Te rendent opulent.

itineribus exercitum, Lugduni, tum seipsum etiam, reficere statuisse. Postquam verò in Sebusanos adpulisset: & certior factus esset, inter duos fratres, ad occupandum Lugdunense regnum, pugnam adparari: natu maiori petenti, opem tulisse, ipsumq; in regno confirmasse. Quamobrem ab eo rege, propter tantum beneficium Hannibal non solum annona, verum etiam multis alijs necessarijs rebus instructus fuit: nudumque Hannibalis militem is rex lacerum vestiuit. Et eundem Hannibalem, armatus proprio exercitu, per Allobroges, itinere dierum decem milliarium, ad Alpium vsque partem illam, quæ Bernardi nomen obtinet, deduxit. Sed fælicitatem huius vrbis, vt fit, magna est calamitas postea consecuta. Centum enim annis, ab eo tempore quo eam Munatius condidit, fatalis ignis totam, intra vnam tantum noctem, absumpsit, vt inter vrbem nullam, & vrbem longè nobilissimam, quam Strabo totius Galliæ, excepta Narbone, populosissimam, suo etiam tempore fuisse narrat: sola vna nox interfuerit. Id quod Seneca epistola ad Liberalem Lugdunensem XCII. deplorat. Hinc factum quidam putant: tum hortante quoque loci salubritate: vt supremo monte renouaretur. Statim enim Romani eam restituerunt. De eius vrbis Romanis Magistratibus, in administratione Reip. constat, Augustum Imperatorem, cum Iulius pater Galliam, in Belgicam, Celticam, Aquitaniam, que diuisisset, ex edicto lato, terrarum orbem, quod & sacræ literæ tradunt, emensum, latè patentes tres illas Galliæ partes, in quatuor, Narbonensem, Aquitaniam, Lugdunensem, Belgicamque, nempe totas sub imperium Romanum redactas, confudisse. Quam quadripartitam diuisionem, Index Magistratuum ciuilium, & Militarium occidentis, sequens, ex ea, Galliæ prouincias omnes septemdecim, excepta tamen Britannia, vt & Marcellinus, & Rufus, constituit. Lugdunensi igitur prouinciæ, is Index Consularē, sub septem Prouinciarū, vicario attribuit. Hanc rursum in Lugdunensem, Primam, Secundam, Tertiam, Honoricam, & Senonariam partitur: earumq; singulis, præterquam Primæ, Præsidē præficit. Videtur autem hic Index, circiter Theodosij tempora collectus. Idem, de Magistris Militum Præsentialium, quos peditum appellat præfectos, sic ait: In Prouincia Lugdunensi Prima, Præfectus classis Araricæ, Caballoduno. In Prouincia Lugdunensi Senonia, Præfectus classis Anderecianorum. Parisius, in Prouincia Tarraconensi, Præfectus Lætorum Teutonicianorum: Cornuta, Senoniæ Lugdunensis Præfectus Lætorum Batauorum, & gentilium Sueuorum, Boiacas, & Constantiæ. Lugdunensis Secundæ Præfectus Lætorum Gentilium Sueuorum & Cenomannis. Lugdunensis Tertiæ Præfectus Lætorum Francorum Rhedonas, Lugdunensis Tertiæ. Habuit hæc Vrbs, clarissimos in Literis viros. Nam, ne de cæteris dicam, vnus L. Plotius, in ea natus est, is, qui Suetonio de claris Oratoribus teste, Romæ primus Rhetoricam Latinam, docuit, longæuusque fuit. Ab hoc, se puerum, cum Quincto fratre, Cicero primum esse institutum commemorat. Suscepta demum in ea Vrbe, per pios Fideles, Antonino vero Imperatore, Christiana religione, edita fuit eorundem strages, loco Vrbis, qui Athanacus, appellatur. Vbi Martini templum, Benedictinumque cœnobium extructum est, qua Rhodanus & Araris, coeunt. Quorum, quadraginta octo præcipui nominantur. His successit Irenæus, Polycarpi Martyris auditor, qui fuit Ecclesiæ suffectus. Sed secuta persecutione, martyrio coronatur is, Anno Christi CLXXV. Marco Antonino Imperatore, claruisse dicitur. Omnem propè Vrbis populum, ea persecutio gladio sustulit. Refertur enim, nouemdecim millium martyrum numerus fuisse. Itaque Arar in fluuium, horum sanguine, ex Gorguillone, hoc est, gurgite, sic à reipsa nuncupato vico, ex quo cæsorum sanguis, vti torrens defluebat, vsq; propè Matisconem, vrbem in Heduis rubuisse aiunt. Et hinc eidem Arari nomen Sagonæ, nimirùm à sanguine, fuit inditum. Fuere & alij multi Lugduni illustres, & vitæ sanctimonia, literisque celebres Episcopi, tum alij, Baldomerus, Stephanus, Desiderius, Nicetius, Hyppipodius, Alexander, Agobardus, Peregrinus, Iustus, Erpidius, Lupus, Annemundus, Eucherius, Antiochus Sacerdos, Eugendius, Romanus Abbas, Aurelianus, Domitianus Abbas, & Faustus poeta, æqualis Boetij, Claudiani, Mamerci, & Cassiodori, doctissimorum virorum qui Theodorico à secretis fuisse putatur. Fuit & celebris Hamutus Episcopus. De quibus Symphorianus Champerius Lugdunensis Medicus, in libello de antiquitate & origine vrbis Lugdunensis, & viris eiusdem illustribus.

PROSOPOPOEIA AVGVSTÆ EBVRONVM, SEV CIVITATIS LEODIENSIS, AD REVERENDVM IN CHRISTO PATREM AC DOMINVM, D. GREgorium Syluium Epiſcopum Tagaſtenſem, & Reuerendiſſimi, Illuſtriſſimiq; Leodienſis Eccleſiæ Antiſtitis D. Suffraganeum, ab Eximio & Venerabili viro ac Domino, D. Carolo Langio, Cathedralis Eccleſiæ Leodienſis Canonico digniſſimo, conſcripta.

DEraq; cenſentur Cerealib. oppida campis,
Sunt quæ vitiferis nobilitantur agris.
AEre Ephyrebimaris clara eſt, Norea ferro.
Diuitias aliis paſcua lata ferunt,
Illa ſitu ſpecieq; decus, famamq; merentur,
Mœnibus hæc laxis, ædibus illa ſacris.
Pluribus inſignis nomen dedit amnis honeſtum,
Quo meat & remeat velificata ratis.
Hæc vrbes aliæ: & dum ſingula quæque potitur,
Pæne effert ipſis cornua ſideribus.
Aſt ego læta fruor ſimul omnibus: omnia Diui
In gremium quondam depoſuere meum.
Hic frugum omne genus, ſeu vis quæ falce putantur.
Siue colona auido, quas legit vſta ſinu.
Triticeæ imprimis ſegetes, Ennea quot olim
Quamuis diuinum conſita gleba manu,
Laſer pitiferæ quot non videre Cyrenæ,
Tam ſunt Hasbaniæ rura beata meæ.
Plurimus hic etiam Bacchus, gratiſſimus ori,
Cum ferus arentes Sirius vrit agros.
Nemo mihi iactet ſummis quæ diuite vena
Viſceribus terræ forte metalla trahit.
Hæc quoque dona mihi terræ pater vbere dextra
Et dedit, & magno fœnore cincta dedit.
Eruitur pinguis circum mea mœnia carbo,
Aſphaltum eſt venas ſulphuris intus alens:
Quadringenta auri redeunt hinc millia in annos,
Qua ditat ciues vtilitate meos.
Nec ferri eſt vſura minor. Sed & vbera plumbi.
Vectigal grande & marmora noſtra ferunt.
Prætereo inuitus, quorum hic inſigne macellum eſt,
Capreolos pingues, lanigerumque pecus.
Prætereo variis pomaria fructibus aucta,
Alcinoi quantas non dedit hortus opes.
Labraque Nympharum, gelidos per compita fontes,
Qui mihi meſſe auras, gratague pocla ferunt.
Et te Moſa canam. Nam quo tot munera cœli,
Si mutare aliis non datur vlla mihi?
Ergo inter primos, quos Gallia procreat amnes,
Non tibi poſtremus Moſa feretur honos.
Innumeris tua me felix beat vſibus ora,
Et tuus innumeras alueus edit opes.
Ora dat immenſas ſiluas, tectiſque focoque
Materiem: omnigenis luſtraque tuta feris.
Pratague vel denſo paſſim redolentia fœno,
Vel detondenti paſcua læta boui.
Tu mihi ſquamigeri pecoris mille agmina nutris,
Vicinis etiam ſæpe petita meis.
Hic Salar, hic Fario, gelidis quos Veſeris vndis
Vtraque præcipites ſub tua tecta vehunt.
Carne ambo ſolida: ſaxorum cultor vterque,
Tergora puniceis pictus vterque notis.
Hæc vmbræ, & croceis Muſtela interlita guttis,
Hæc annis melior flumina Barbus amat.
Lucius haud aliis vertit ſe ſuauior vndis,
Non alio Cyprinus dulcior amne natat.
Ille etiã cui curua dedit vetus anchora nomen
Maximus, haud rara eſt gurgite præda tuo.
Vilia ne numerem vulgi ſolatia, quæ ſic
Auſonia Gallus voce Poeta vocat.
Sed dũ ferre graues humero non abnuis alnos
Quam magna ciues commoditate iuuas?
Per te quæ deerant largo dat copia cornu:
Quæ ſuperant, aliis mutua diſtribuunt.
Hac ferrum exportant, tinctaſque bitumine glebas,
Et redeunt alia merce vel ære graues.
Hac Bacchum excipiunt venientem ab diuite Rheno.
Hac Bacchi florem, Gallica vina petunt.
Quid referam immenſo quæ tenditur æquore vallem,
Quam tuus æternis diuidit amnis aquis?
Interciſa tamen paruis ſine nomine riuis
Tota viret pomis, gramine tota viret.
Perflata hac Euris Zephyris genitalibus illac,
Non peſte aut alia tangitur ægra lue.
Precipue iucunda, noui cum tempore veris
Malus odoratis purpurat alba roſis.
Perpetui cingunt colles viridante corona,
Nec, niſi qua medius laberis vlla via eſt.
Græcia decantat mendax Phithiotica Tempe,
Sed regio non eſt æquiparanda tuæ.
Hanc defeſſa animũ cum lumine ſæpe pererro,
Vt iacet ante oculos obuia tota meos,
Non mihi tam pulchro credis maiora theatro
Gaudia, maiorem ſurgere lætitiam,
Quam Pompeiana ſi ſim ſpectator arena?
Et videam quæ ſit pæne referre nefas?
Hæc Genius mihi cuncta meus cœlumque dederunt:
Cætera virtutis munera & artis erunt.
Aſpice: quæ læuo rutilat mihi pectore Parma,
Hæc nota deuictis durat ab Auſoniis.
Qua claudor muris, qua mœnib. inclyta ſurgo,
Vallis & intactus vomere campus erat.
Hac valle, hoc campo cecidit Romana iuuentus, (Cotta ſuo.
Hæc arua infecit ſanguine
Ergo hoc poſteritas virtutem ornauit auorum
Inſigni, & portis hæc dedit arma nouis.
Ipſa etiam robur maiorum imitata decuſque,
Non ſemel hoſtili ſanguine tinxit agros.
Pontifices etiam qui primi hæc rura docendo
Imbuerunt veri cognitione Dei,
Quem purum induerant totoque vmbone nitentem,
Tinxerunt clypeum ſanguine quiſque ſuo:
Dum Chriſti veneranda ſui mandata ferentes,
Romuleo enſe ſacrum ſuppoſuere caput.

Quæ

LEODIVM.

LEODII, Eburonum Augustæ prima aurigo in Indoriger magnanimum Eburonum Regem Hubertus Thomas Leodius refert, cuius à tacta Legione Romana in ea valle, vt nunc est Leodium, Legia, nomen indictum constanter affirmat. Corrupto deinde vocabulo, Germanis Lutich, aliis Leodium dicitur. Vbi est Germaniæ inferioris, quam et secundam vocant, maxima: ad tertium à Tungris miliare, qua meridiē spectant, quæ tanto murorum circuitu amplectitur amœnos, et arduissimos complectitur montes vicinis pulcherrimè consitos. Deinde in latissimā excurrit, et appretiatæ in valle planicie, in qua ex Arduenna silua tria fluuiorum Vrt. Vesa, et Ambluaria in Mosam confluentes, et multas amœnissimas efficiūt insulas, magnificis ædificijs ornatas, ita vt ad voluptatē plane ibi nihil desit. Extrēæ huic vrbi octo insignia Canonicorū collegia, quatuor amplissimos abbatias, triginta duas ecclesias quas parochiales vocāt, quatuor mendicantium coenobia cōtinēt, et ex his nōnulla cōduplicata, vt Franciscanos. Quod si reliquas monasticæ et adnexas virginū monialium aedes, conuenticula, et sacella recensere velim, integri fere libri opus esset, vnde nō mirum, si Franciscus Petrarcha scribat, se audisse veterum, insignē Cleriboeum Haberi ad meridiē Arduennam sylua totius Galliæ maximā. At ager Leodius Tungros, et Condrenses versus, est ager fertilissimus, vbique adeo gleba fertili, adhæc pomis, et nucibus diuersi generis, abundans, vt cum Sicilia de præstantia certare possit. Iuxta montes effodiuntur nigri lapides, qui modico ligno accensi, calidissimū ignem præbent. Aër temperatissimus est, et salubris. Mosa fluuius secatur per medium, et pontibus arcuatis, solidis structis lapide continuatur, ædificijs præstantissimis, et illustrium Principum Palatijs exornatus, cui se extrema manu adhibuisse artificis, ex sententia Caroli V. Imperatoris, in orbe Christiano nulli secundus fuisse perhibetur. Vrbs ipsa timidissimis irrupta, fortibus, in qua tamen floruerūt litterarū studia, vt vno tempore nouem Regum Ducum xx iiij. Comitū xxix. Baronū et ex prima nobilitate innumeri fuisse apud Leodios instituti legantur. Reuerendissimum Episcopum, tam in Ecclesiastica, quam ciuili administratione dominū, et gubernatorem agnoscit.

CIVITATIS LEODIENSIS GENVINA DELINEATIO, CVIVS TYPVM LIBERALISSIME NOBIS COMMVNICAVIT, REVERENDISSIMVS ET ILLVSTRISSIMVS PRINCEPS AC DOMINVS D. GERARDVS A GROESBECK, EPISCOPVS LEODIENSIS, DVX BVLLONENSIS MARCHIO FRANCIMONTENSIS, COMES LOSSENSIS ETC. SACRI ROMANI IMPERII PRINCEPS.

1. S. Lauvent
2. S. Gertruyd
3. La Porte S. Martin
4. S. Martin
5. La Porte S. Walburch
6. S. Giullecauline
7. S. Barbeline
8. S. Seuerin
9. S. Hubert
10. Le Postis des Beggars
11. S. Croix
12. S. Jan Euangeliste
13. S. Seruaes
14. S. Pierre
15. Le Pallais de Leuesq.
16. S. Adelbert
17. S. Christofre
18. Les Frers Prescheurs
19. L'Hospital S. Marlieu a la chaine
20. L'eglisse S. Lambert cathedrale
21. S. Andrieu
22. Les Frers Mineurs
23. Nre dame aux fons
24. S. Gengoulphe
25. Le Pons dauenoir
26. S. Poul.
27. S. Martin en Isle
28. S. Denys
29. S. Estienne
30. S. Marie Magdalene
31. S. Catharine
32. S. Barthelmi
33. S. Jan Baptiste
34. S. George
35. La Porte de Vinemis
36. La Porte S. Leonard
38. S. Foil. 39. S. Leonard.
40. Le Bastiau ou maiso pour Les infectes de la peste
41. Le vons des Arches
42. S. Barse
43. La Chambre des Arbaleschiers
44. Les frers Freres
45. Les frers Croisiers
46. Les Chanoines Reguliers de Beaurepare.
47. La Tour a Comins.
48. La Baye de S. Jaques.
49. S. Remy.
50. Les Grieses seurs.
51. Les Frers des Carmes.
52. Les Frers Augustins.
53. Les Escholiers Reguliers.
54. S. Vroin.
55. S. Nicolas.
56. Le Pont S. Nicolas.
57. La Tour de Bethe.
58. Les Frers Piedtescholz.
59. Le Pont Dammercourt.
60. S. Remacle.
61. En Cornilloing.
62. Les Frers Cdaurtroux.
63. Fornaise ou Lon fait le fer.
64. S. Veronne.

Cum Priuilegio

Quæ modo qui ſanctumque apicem, gladiumque ſeuerum
Coniunxere manu, tradita ſigna gerunt.
Et puto poſt Romam non eſt locus alter in orbe,
Quo plura emineant templa dicata Deo.
Conuexis formoſa tholis miranda columnis,
Pleraque vel ſolo relligioſa ſono.
Flaminibuſque habitata ſuis, quibus ampla recurrunt
Annua non dubio præmia nexa ſolo.
Hos inter genus omne virum. Hic virtute parentum
Nobilis, ille ſuo notior ingenio.
Vis qui ſenſa Dei, cœlique arcana reuelet,
Qui doceat quid fas, quid fierique nefas?
Sacrorum Canonum quæris, legumque peritos;
Siſte, Sacerdotes res decet iſta meos.
Vis Epidaurei doctum præcepta magiſtri?
Aut peluſiaca qui ſubit arte polos?
Vis Heliconiadum ſequitur qui caſtra ſororum?
Flaminibus ſunt hæc otia multa meis.
Mitto domos veterum veneranda palatia Patrum,
Mitto opera artifici plurima ducta manu.
Mitto & Pontificis, Marcanum opus, ardua noſtri
Atria, duplicibus laxa periſtyliis.
Sed vos cara boni mea pignora cara Quirites
Ne taceam magno nomine iuſſit amor.
Martia gens ſemper duris exercita bellis,
Libertate calens, ingenioſa, proba.
Par tolerare famem & rebus præſentibus vti.
Felix ſi poſſis abſtinuiſſe foro.
Viue diu felix; morbiſque orientibus obſta.
Difficiles morbi, Faſtus & Inuidia.
Te ſeruet Princepsque tuus, Dominique ſodales:
Et tua ne præter iura Tribunus eat.

AQVISGRANVM.

AQVISGRANVM, vrbs Imperialis, in Menapiorum finibus inter Rhenum & Mosam sita, Romanorum Imperatorum prima inauguratione ac coronatione, B. Caroli Magni sepultura, septennaliq́ue peregrinorum visitatione celebris. De cuius origine, D. Franciscus Fabritius Medicus Aquensis, hunc in modum: Romanos olim, dum bellum aduersus Germanos gererent his locis, inter Rhenum & Mosam consedisse, & munimenta habuisse, ex Iulij Cæsaris, Cornelij Taciti, aliorumq́ue multorum historiis satis manifestum est, cuius rei fidem faciunt, quorundam locorum appellationes, & alia vetustatis monumenta. His igitur temporibus ferunt historiæ, quendam è Romanis Principibus, Granum nomine (quem & Neronis fratrem aiunt) aquas has calidas, inter montes syluasq́ue tunc abditas, inuenisse, iuxtaq́ue habitasse, atque arcem struxisse, cuius in hodiernum diem extat spectandæ vetustatis monumentum, turris Grani dicta: quam quidem arcem, Ptolomæo Cosmographiæ suæ libro 2. cap. 9. sunt, qui credant Vetterram dictam. Ab incolis certè, Aquæ Grani appellatæ sunt, cùm Thermæ, tùm locus ipse, deducto scilicet nomine ab aquis calidis, & Grano, repertore, manситque appellatio postea & vrbi, nisi quòd quidem (non satis tamen aptè) immutata inflexione, Aquisgranum apellent. Post aliquod deinde sæcula, annos scilicet plus minus septingentos, Carolus, cognomento Magnus, Francorũ Rex, cùm ad eum locum inter venandum errabundus veniisset, delectatus loci amœnitate, simul & commoditate, ab Thermarum vsu, ipsas, vnà cum arce, à ruina vindicauit, regiamq́ue extruxit. Deinde, vt erat diligentissimus religionis cultor, eodem loco proximè regiam suam, insigne hoc templum maximo sumptu condidit, ac per Romanum Pontificem Leonem, in honorem Dei & B. Mariæ Virginis consecrari curauit, amplissimisq́ue donis ornauit, præcipuè autem, rarissimis, sacrisq́ue Christianæ religionis monumentis. Quorum causa septenis annis instituit peregrinationes, ad nostra vsque tempora obseruatas, cumque fortissimus pariter ac piissimus Rex, & Ecclesiæ defensor acerrimus, Romani Imperii habenas diuina dispensatione suscepisset moderandas, locum iam dictum mœnibus cinxit, vrbemq; ob dicti templi reuerentiam, condidit, quam sedem regni, & Transalpinæ Galliæ caput, constituit. Hæc vrbs, tametsi in valle sita, & montibus circumquaque septa sit, incredibili tamen gaudet aeris salubritate, quam præcipuè testantur mira hominum in ea ad decrepitam vsque senectam viuacitas, ac pestilenticorum morborum raritas. In proximo vrbis ambitu, lata ferè planities est, in qua & pascua sunt, alẽdo pecori commodissima, & agri pingues, omnisq́ue generis frugum feraces, hos ambiunt montes syluosi, igni alimenta præbentes, necnon ligneam saxeamq́ue materiam ædificiis abundè suppeditantes. Nec desunt fontes, tam foris pascua irrigantes, quàm intus diuersis vrbis locis, cùm publicè in plateis, tum priuatim in ædib⁹ scaturientes: sed præcipua structura ac magnitudine insignis, qui in medio foro, è regione amplissimæ domus Senatoriæ, perpetuas aquas octo canalibus ex alto diffundit. Sunt & torrentes, mediam vrbem perlabentes, munditiæ, ac molis circumducendis seruientes. Extra montes, infra miliaris spacium ab vrbe, ad Hybernum occasum, effoditur cadmiæ genus, vulgus Lapidem calaminarem vocat, quo æs ad auri colorem tingitur. Haud procul inde, Meridiem versus, ferri, plumbiq; inueniuntur metalla. Ad Orientem ab vrbe, effoditur terra nigra, foco culinario admixta gleba aptissima. Adeò natura ipsa locum hunc variis multisq́ue dotibus locupletauit, vt ad fœlicitatem nihil deesse videatur, quàm nauigabilis fluuius, quo tamen quamuis careat, cùm ad Orientem Rhenum, ad Occidentem Mosam habeat, tanta est ibi annonæ copia & facilitas, vt multas etiam riparias vrbes hoc nomine superet. Sed alias dotes omnes, meo quidem iudicio, vincunt aquarum calidarum vberrimi simul & saluberrimi fontes, nec calore, nec humore deficientes, tanta copia scaturientes; vt singuli plures balneorum alueos, eosq́ue magnos, noua quotidie aqua implere queant. Sunt autem eorum quidam intra mœnia, quidam non procul extra eadem, in vico suburbano. Intra vrbem duæ sunt præcipuæ Thermæ, quarum alteræ dicuntur Regiæ, alteræ Cornelianæ, quæ quidem, vt loci intercapedine distant, ita & aquarum qualitatibus ac facultatibus, cùm inter se, tum à suburbanis nonnihil discrepant.

MERIDIES

ORIENS

OCCIDENS.

SEPTENTIO.

Depingebat Henr. Steenwichius

Cum priuilegio.

AQVISGRANVM, vulgò Aich, ad Menapiorum fines, perantiqua Imperij vrbs, monumento Caroli Magni, Thermar, præstantia, & peregrinorum, ob reliquias, frequentatione, memorabilis. Anno partæ salutis. CIↃ. IↃ. LXXVI. Coloniæ Agripp:

MONTES.

MONTES, Hannoniæ vrbs potens & ampla, de qua hunc in modum Iacobus Leſſabæus in Hannoniæ deſcriptione: Iulium Cæſarem, rebus alioqui feliciſſimè geſtis, tradunt obſidione Belgenſi multa clade fatigatum, aliquantiſper ſuperſediſſe, intereaque eo loci penetrauiſſe, vbi in edito colle Pani fanum erat. Ac mox eum montem vallis & ligneis propugnaculis, vti earum rerum materia ſuppetebat, velut præſidio futurum, inſtruxiſſe: Porrò Hunnis, Pannoniis (quibus à Pane nomen remanſerat) Rhetiis, & id genus fortunæ adunatis viris, qui tum palantes ſuo quiſque more agebant, huc ſummum erat oraculi gratia confugium, donec nominatiſſimi terra mariq́ue Ducis Iulii aduentu, ex fano caſtrum haberi cœpit. Poſt ſupremum Brunulphi diem, qui eam arcem obtinuerat, traditæ rerum habenæ Alberico. Sigeberti Auſtraſiorum Regis (Auſtraſiam intra Oceanum, Moſam, & Scaldentum poſuere) ad recuperandas mortuo Dagoberto poſſeſſiones adiumento, vnde & filiam eius ſibi matrimonio copulauit. Alberico tandem libuit ociam arcis inſtauratione oblectare, maxime autem turris, cui ex ſuo nomine vocabulum indidit, quanquã aliis placet ad Albonem eam referri. Secus Caſtrum locus erat, quem Sanctæ habitationis gratia, Gislenus Antiſtes Valdetrudi deſignarat, vbi iam miraculis quoque conſpicua erat. In eo Sigebertus ædem Deiparæ conſtruxit, ſanctimonialesque ex Valdetrudis ædicula optima ſorte aſciuit. In arce Montana Prætor ex ordine Torquatorum Principem agens, ius dicit, noxios & patria interdictos ciuitate donat. Penes eundem creandi in annos ſingulos Montani ſenatus, ſub ferias Ioannis præcidaneas Menſe Iunio ius eſt. Tradunt Carolum Magnum donaſſe Montes Metropolitano munere, Cæſareiſq; priuilegiis firmaſſe. Iam ex ipſa vrbis nomenclatura intellectum oportuit, præcipuam vrbis faciem, nunc in colles aſſurgere, nunc vallibus deprimi. Ad fori crepedinem fons eſt, magno totius populi commodo procul ductus. Nam ſupra Dionyſij, in Broceria, paludes ortum habet, ligneis fiſtulis grauiſſima arte conpactis, quæ fluuium Haniam, & citeriorem ſiluulam tranſmittunt. Alluitur oppidum Trulla fl. paruo admodum vſui in vehendis, euehendiſque mercibus, niſi huic ruſticana ex ſuperiori parte palus, ſuas aquas hebdomatim fœneraret. Primo quam Montes reliquit lapide, Trullæ immiſcetur Hania, hincque toto nomine ei Trulla cedit Condatum vſque. Vrbs paucis ſupra ſæculis, & virorum, & ædium frequentia, ad maximum numerum locupletata, opibus quantum facies ipſa pollicetur, non inferioribus. Frequens ad Francofordianum, & Antuerpianum mercatus profectio, idque ſagariæ negotiationis gratia, quarum textrinarum ingens copia. Oppidum, ſi quod aliud natura & propugnaculis munitiſſimum: foſſa vndique circundatum, & vna haud temerè parte obſidionis impatiens. Gens ab huius ætatis vitiis, ne dicam, prorſus aliena, ſed tamen comitatis & beneuolentiæ magiſtra, in tractandis amicis, & excipiendis hoſpitibus, ſummam agnoſceres humanitatem. Imò mecum contenderes, quorundam ædes, munificentiæ ac liberalitatis officinas potius, quam priuatas domos, optimo iure cenſeri poſſe. Vt autem templorum Anacephalæoſin traham in compendium: Curiata ſunt. Valdetrudis, Germani, Nicolai, Elizabethæ, ac rurſum Nicolai in ſuburbanis Berræ montis appellatione, circumlatis cum eo, quod eſt Valdetrudis Xenodochio finitimum. Beghinagium dicunt. Cæterum habet S. Franciſcus ſodalitium virile, habet item fœmineum. Auguſtino ſacra eſt, quæ dicitur vallis ſcholarum. Eidem Antiſtiti addictæ ſunt etiam virgines, quas à pullis veſtibus, vulgus Nigellas appellat, haud tamen nigris moribus: nam vita integra omnem ſiniſtram opinionem ſuſtulit. Magdalenæ ſacellum eſt, cum publicis ædibus, excipiendis puellis, quæ ſicut exhibuerunt membra ſua ſeruire immunditiæ ad iniquitatem, ita decreuere impendere iuſtitiæ in ſanctificationem. Harum laboris ac ærumnarum hic ſcopus eſt, adſtare, ſucurrere, inuigilare peſtilenti lue correptis. Qua in re ſtrenuam nauant operam, vbi malum, volentibus ſuperis, graſſari cœperit. Proximus eſt locus eorum, qui tertium Franciſcanorum ordinem adepti, Minimi vocantur. Egreſſis vrbe, offert ſe iucundiſſima deambulatio, & fermè quaquauerſum ornatiſſima ſuburbia, vt ne dicam de ſiluis, in quibus nec frondium virorem, nec auium garritum deſideres, cum riget æſtiuis hirſutus campus ariſtis. Huc vſque Leſſabæus. Porro, ſuperioribus annis hæc vrbs grauiſſima belli ciuilis incommoda ſenſit. Cum etenim anno ſalutis 1566. plebs religionis prætextu, petulantiſſima concionatorum lingua ad horrendam rerum ſacrarum, cultuſque diuini profanationẽ incitaretur, ijque motus, exiguo poſtmodum tempore (concionatoribus profligatis, & peregrino, nouo, atque hæretico religionis exercitio è templis amoto, ſacrilegis etiam plurimis, aut in vincula conjectis, aut laqueo ſuffocatis) à Regia ſorore Margarita Parmenſi ſedarentur, vt æterno ſilentio prorſus obrui potuiſſe videri potuerint, niſi Albani ſeueritas, & Hiſpanorum militum intoleranda tyrannis cicatricem obductam poſt refricuiſſet, & exitiali, funeſtoque bello occaſionem dediſſet. Is enim dux Regis ſorori ſucceſſor, cum Gubernatoris Belgici poteſtate, in has Prouincias miſſus, vbi eas pacatas, magno ſtipatus exercitu ingreſſus eſt, primum infirmas Geuſiorum motuum reliquias, partim iudiciorum ſeueritate, partim armis domuit, deinde præſidia locis oportunis aduerſus vim omnem diſpoſuit, tam Catholicis, & Eccleſiaſticis Geuſiorum furoribus grauiter ante læſis, quam iis, qui Regiam maieſtatem vehementer offenderant, ſine diſcrimine æquè moleſtus, infauſta tributa ſubditis vniuerſis fruſtra deprecantibus imperare pertinaciter cœpit. Vnde factum eſt, vt potior eorum pars, atrociſſimis Hiſpanorum militum iniuriis grauiſſimè exacerbata, defecerit prorſus, & omnem ſalutis & libertatis recuperandæ ſpem, in armis poſuerit. Quibus innumera

MONS.

MONTES, HANNONIÆ METROPOLIS.

Cum Priuilegio.

ARRAS.

ATREBATVM, EPISCOPALIS ET METROPOLITICA ARTESIÆ CIVITAS

numera proſcriptorum & exulum multitudo, non ex plebe tantum, ſed etiam ex nobilitate Belgica ſeſe coniunxit. Et in his Auriacus Princeps cum fratribus Naſſouiis, præcipuum locum obtinuit, qui magnas Germanorum copias in Gelriam, Brabantiam, & Hannoniam fratri Lodouico, qui Montes Hannoniorum inuaſerat, & in ea vrbe grauiter obſeſſus ab Albano tenebatur, mox adduxit. Sed quum Lodouicus à Gallis deſertus, tandem ſe dederet, & exercitus Principis, Agrippinenſis Archi-Antiſtitis præſidio, fuſus fugatuſque eſſet: debellatum planè videri tum poterat, niſi quod inſequuta, deinde Mechliniæ, Zutphaniæque direptio, & iniuſta Nardenſium cædes, contra pacta, iuſque gentium perpetrata, nutantes Hollandorum & Zelandorum animos, qui ſoli victoris exercitu ſuperandi reſtabant, tot ſociorum ſtragibus exacerbatos, extrema pro ſalute tentare compulerint. Hæc ex rerum Hiſpanicarum annalibus auctis excerpſimus.

ATREBATVM.

ATREBATVM, Arteſiæ, cuius gens Iulio Cæſari Atrebates, vrbs eſt maxima, & Metropolitica dignitate clara, & adeo cum naturali ſitu, tum propugnaculorum, murorum, & turrium præſidio munita, vt omnium ſententia, non niſi longiſſima obſidione expugnari facile queat. Ea propter, non immeritò Iacobus Meyerus, Annalium Fland. lib. XV. ſcutum, vallum, & murum totius Occidentalis Flandriæ Atrebatum nominat. Vrbs ipſa duas in partes, peculiari murorum ambitu, eſt diuiſa. Quarum altera Epiſcopo, altera Principi aſcribitur. Illa pulchra aſpectu, ſed minor, magnifica Cathedrali Eccleſia, in honorem B. Mariæ Virginis ædificata, conſpicua eſt. In qua permultis libris manuſcriptis inſtructa Theologica bibliotheca videtur. Hæc autem multo amplior, pulcherrimarum ædium nitore, platearum latitudine, & foro imprimis ſpatioſo, commendabilem ſe reddit. Quin etiam Abbatia S. Vaſto conſecrata, quæ opum magnificentia, reliquas Monachorum ſocietates ſuperat, inclareſcit. Aedes, ciuium habitationi deſtinatæ, præter commoditates alias, vinarias cellas longe maximas & ampliſſimas habent, quæ obſidionis tempore, incolis latibulo ſunt. Si quis plura de hac vrbe deſiderabit, is abſolutiſſimam Guicciardini deſcriptionem conſulat, quæ auido Lectori abundè ſatisfaciet.

BRVXELLA.

BRVXELLA, vrbs Brabantiæ celeberrima, nomen habere dicitur, vt Claudius Champerus, libro de vrbium, oppidorumque origine, & Lodoicus Guiccardinus ex Iacobo Guisio referunt, ab arce quadam, olim à Senonibus, ex Anglia ad Galliam infestandam profectis, illic ædificata, quæ Burgongenensium, vel Burgum Senensiũ appellata, paulatim contractius pronunciando, propter euphoniam, vel facilitatem, vt ferè fit, Bruxellensium nomen suscepit, soni similitudine vtcunque seruata. Gemino, eoque ampliſſimo, murorum ambitu cincta est, adeò, vt magnitudine Louaniano, quam à Cæcia respicit, parum cedat. Nam extremum pomœrium, quod anno millesimo trecentesimo quinquagesimo septimo ampliatum legitur, ducentis tantum paſſibus, Louaniensi minus est. Situ locum occupat amœniſſimum, agro bene culto, nemoribus ac pratis vndique circundata. Intus partim in colles leniter assurgit, partim se in planitie pandit. Mediam Sena fluuiolus interlabitur, quo, ante quam nouus ille alueus effossus esset, nauigia in Deliam descẽdebant, Antuerpiam peruentura.. Paucis vero ab hinc annis ad commodiorem nauigationem, nouum aquæ ductum sibi Bruxellenses fecere, quem vulgò Die Vaert vocant, fossa perpetua ab vrbe diuturnis operibus, atque incredibili sumptu, per quinque tota miliaria, recto fere tramite in Deliam vsque flumen, perducta. Huc naues ab vrbe soluentes in Deliam primo, mox in Scaldim delapsæ, libero deinde cursu, si velint, vastum mare petunt, summa cum ciuium, tum vicinorum commoditate. Quatuor is alueus cataractas versatiles, quasi portas, habet, suis singulas locis commode dispositas, quibus & tantum indies aquæ hauriunt, retinentque, quantum ad quotidianam nauigationem satis est, &, ne in proximum amnem totus effundatur, facili negotio impediunt. Principium fossæ ad vrbem Bruxellensem quadragenis duobus pedibus, ostium aquæ altitudine superat, Opus profecto quouis Imperatore & Principe dignum, non solum propter insuperabilem ferè difficultatem, quod etiam præter tam longum operis perducendi spatium montem obiectum penetrare eruendo oportuit: sed etiam propter immensos sumptus, aliaque varia impedimenta obiecta, adeò, vt visum fuerit, vix fieri posse, vt perficeretur. Constitisse Bruxellensibus vltra octingenta florenorum millia, affirmant. Præcipuus eius operis auctor ac promotor fuit D. Ioannes Lockingenii & Cockelbergæ Toparcha, vir equestri dignitate conspicuus, & Bruxellensis Dictator, tametsi antea Margarita, Caroli V. Imperatoris auia, Belgicam gubernante, maiores ipsius idem excogitarint. Magistratus hic annuus est, ex septem patritiis familiis, earumque posteritate, communi stirpe tam muliebri, quam virili paulatim permixta, deligi solitus. Hæ septem familiæ antiquitate illustriores, vnde reliquæ successu temporis descenderunt, insignes immutationes habent, hisce nominibus vernaculis appellatæ, Tserroeloes, Tserhuyg, Sleeux, Cauvvenbergs, Tvvers, Royenbeecs, Steenvveghe. Opificiorum in hac vrbe genera sunt duo & quinquaginta, in nouem tribus, quas nationes vulgò vocant, distributa. Primariæ ex his sunt, armifabrorum & polymitariorum. Hi aulæa & picturas textiles, auro, argento, serico, & multiplici opere acu contextas, vniuersæ ferè Europæ diuendunt. Illi adeò armorum vario genere fabricando præstant, vt Achillis aut Herculis clypeo cœlitus petito, nihil cedant, non modo multifariam expoliendo, sed ea etiam subtilitate ferrum chalybe temperando, vt thoracas, galeas, scutaque istic inuenias sclopeti ictu impenetrabilia. Delubra, ædes sacras, atque omnium ordinum fana, miro structuræ artificio, & ornatus varietate præclara ostentat, inter quæ Basilica B. Gudulæ (quæ ex Caroli Magni prosapia V Vittardi Comitis, & Amelbergæ filia fuit) olim S. Michaeli Archangelo dicata, cum propter insignem structuræ magnificentiam, tum etiam propter singularem sacrorum cultum, maximè excellit. Hic enim in peculiari sacello, aurea theca religiosissimè in hunc vsque diem asseruatur, hostia illa sacrata, quam admirandum, seu miraculosum Sacramentum nuncupant. Rei stupendæ euentum inter alios Iacobus Meyerus, rerum Flandricarum lib. XIII. commemorat, annoque à nato Christo M. CCC. LXIX. attribuit. Iudæos refert, ipso Parasceues die sacratam hostiam, à Sacerdote fortè comparatam, mensæque affusam, cultris per ludibrium perfixisse, atque inde subito, magna vi, sanguinem erupisse, vxorem tum Iudæi cuiusdam, miraculi magnitudine commotam, facinus ilicò prodidisse. Quare Iudæos comprehensos in custodiam datos, & re diligenter perquisita, mox graui supplicio viuos exustos esse. In tanti miraculi perpetuam memoriam, V Vinceslaum, eo tempore Brabantinorum Ducem, annua amburbalia, æuo duratura, instituisse. Sunt tamen qui negant annuam processionem illam generalem, quam nunc adhuc obseruari videmus (eas enim processiones Latino amburbalium nomine indicamus) à tanto tempore fuisse institutam: sed à publica calamitate, qua sudor Anglicus, subito hanc regionem forte obruerat, Anno 1529. initium sumpsisse aiunt. Aedificiorum operumque, cum publicorum, tum priuatorum, generatim Bruxellæ æquabilis est vndiq; symmetria, qua in primis præstat curia municipalis. Superba hic quoque videre est variorum heroum, Belgarumque magnatum tecta, qui huc interdum, vel priuatæ rei, vel publici muneris alicuius causa, commeare solent, rerumque domino præsenti, vel si absit, eius vicario, præsto esse. Omnium vero operum vniuersè longeque præstantissimum est Prætorium vel Palatium, ea magnificentia exædificatum, vt, licet ad antiquũ exemplar vndique absolutum non sit, Regiæ tamen Maiestatis dignitatem satis præ se ferat, idonea Curialium sedes, & peropportuno loco posita. Huic hæret amplissimus circus, perpetuo muro clausus, ad extrema vsque vrbis mœnia extensus, qui omni deliciarum genere Regibus, Principibusque, & quauis nobilitate dignarum, copiosè abundat. Missas hic facimus varias, & priuatorum ciuium, & nobilium egregias domos, instructissimos item hortos, ijs quasi villæ quædam, adiunctos: vnde non solum, quæ ad quotidianum vsum requiruntur, sed etiam quicquid ad voluptatem comparari solet, abundantissimè suppeditatur.

Præter-

1 Louwsſs: poort
2 Couwelersſs poort
3 oude Bruſſelſs poort
4 Anderechtsche p.
5 Vlamſche poort
6 De Caſſe poort
7 Cudenſe poort
8 S Lijnkens
9 S Laurijs.
10 S Goefs.
11 Baggijnthof.
12 De Predickeren.
13 S. Joos
14 S Claeſſen
15 S Cornelis gasth:
16 Beloerde ſondersſ.
17 Couwenbergs.
18 S Magdalena.
19 S Clays.
20 Minderbroed.
21 S Ignatius
22 Op de Sauelo.
23 Vrouwbrugs.
24 S Jacops gasthijs.
25 Fraters.
26 Sweerdsſs.
27 Ter Capellen.
28 Scheerbrugs.
29 Bogaerden
30 S. Geleyns gasthuys
31 S. Peters
32 S. Claren
33 Die warande
34 Veemart
35 Bergen
36 S. Jjsa
37 Die groote zuidthof
38 Cancerijse
39 S. Herreyns kerckhof
40 Hoogstraeten
41 Arrenbe
42 Die couremarct
43 Hof van Lude
44 Den Wolf
45 Leyloor
46 Nassou
47 Die Lombaerde
48 S Jans gasthuys
49 Vleemarct
50 Die groote maert
51 Statenhuys
52 Die Cumarct
53 Den Paus
54 Verdronckenst
55 Gaesbeeck
56 Egmont

BRVXELLA, vrbis aulicorum frequentia, fontium copia, magnificentia principalis aulæ, Ciuicæ domus, ac plurium aliarū splendore, nobilissima: & quod de sua Burdegala dixit Ausonius, demētia hūc cœli mitis, et irriguæ larga in dulcentia ternæ Huius incolæ, vestitu opes suas ostētant præ cæteris, et maxime genus mulierū, templorū omnium hoc loco magnificentissimum est. D. Gudulæ, Canonicorum Collegio insigne. Hia: Barlandus.

Cum Priuilegio.

Præterimus etiam tot limpidiſſimos fontes, quibus hinc inde per plateas puriſſima aqua, quibuſuis ad neceſſitatem ſubminiſtrata,gratum omnibus ſpectaculum præbet. Claret etiam Bruxella vice comitatus titulo,æternaq; ſedes eſt ſummi totius Brabantiæ ſenatus, quem Cancellariam vocant, Nomophilacia dici poſſet. Ea regalia habet,ius abolitionis & poteſtatem nobilitandi. Huic vnus eſt præfectus, octodecim cõſiliarii ordinarii tantum : nulli extraordinarii,cùm antea, vt Guiccardinus ſcribit, eſſent ex ordine conſiliarii quatuordecim,& extra ordinem tres Fiſci, Aduocatus vnus,qui etiam per cõſiliarium agit, actor publicus vnus,duo ſcribæ,multi à ſecretis,ab epiſtolis, aliiq; munuſcularii. Principi, conſiliariorum Cancellariæ numerum pro arbitratu ſuo, & rerum neceſſitate augere, liberum eſt, vt patet iucundi Regis introitus,cap. V. & IX Quondam conſtabat tantum ex ſeptem ſenatoribus, quorum primus erat Cancellarius, quem ex patriæ legibus,natione Brabantum eſſe oportet,legitimo matrimonio prognatum, autdignitate Baronem,vel per ſe,vel per vxoris dotem,Baroniæ alicuius, in ipſa Brabantia ſitæ, trium ad minimum linguarum peritum,huic officio in primis neceſſariarũ. Latinæ videlicet,Gallicæ & Germanicæ. Cæterorum quatuor quoq; natione Brabantos eſſe conueniebat,eoſq; Barones, aut hæreditate ſua, aut per vxorem acquiſita. Poſtremos duos ex cæteris ſenatoribus ſuis princeps,qui maxime videbantur idonei, Germanicæ ſaltem linguæ gnaros,adiungebat. Cancellarius eſt hoc tempore, clariſſimus vir, D. Ioannes Scheiffius, equeſtri dignitate illuſtris,& Dominus ab S. Aechtenrode, Ottenburg, Nethene, &c. vtriuſq; Iuris Doctura,& luſtitię incorruptiſſima adminiſtratione ſpectatiſſimus, qui Antuerpiæ ex patricia Scheiffiorum familia ortus,iſtic Senator aliquandiu, poſt etiam Conſul fuit. Inde ab Imperatore Carolo V. ad ſecretum ſuum conſilium adſcitus,legatione eiuſdem Imperatoris nomine apud Angliæ Regem Eduardum, & Mariam Reginam eius ſororem,ſumma cum laude ſapientiſſimè perfunctus eſt, ac tandem ad faſtigium omnium in Brabantia dignitatum,Cancellariatum videlicet, (quippe qui ſemper ipſius Brabantiæ Ducis perſonam repræſentet) in quo nunc elucet, maximo gentis applauſu euectus. Huc vniuerſæ Brabantiæ ciuitates appellant,excepto exiguo ſolummodo tractu,quem Romanenſem vocant.Hinc enim ad forum Gennapenſe prouocatur. Sic Lodoicus Guiccardinus,diligentiſſimus earum rerum inquiſitor, tradit. Verùm intelligo,inferiora tribunalia, quæ iurisdictioni Gennapenſi ſubſunt, optionem habere appellandi quò velint. Præterea,de ſententiis in curia Gennapenſi pronunciatis,anne etiam ad Cancellariam Brabantiæ liceat appellari,controuerſum adhuc eſſe. Cauſam in eadem Brabantiæ Cancellaria quoq; dicunt Lymburgi,Falckenburgi,Dalemii,& annexa municipia Trãſmoſana, eatenus Nomophilaciæ Brabanticæ obnoxia. Hic etiam firmam ſedem habet curia feudalis, ſuprema omnium,quæ in tota Brabantia exiſtunt,ad quam, quaſi patronam,reliquæ in toto Ducatu feudales curiæ appellationibus ſuis confugiunt, præter Romanenſem iſtum tractum, qui in feudalib. eodem modo ſe habet,quo in aliis cauſis,vt ſupra dictum eſt. Clientum cauſas Regius vicarius,aut ipſemet præſens audit,aut vicaria vtitur opera,idq; cum ſepe alias,tum in primis decima quinta quaq; die,videlicet Sabbathi. Sunt & huius fori præter Nomophilaciæ ſtudioſos, conſiliarios,actoreſq; certi quidam homines ad hanc præcipuè cauſam delecti.Quemadmodum verò Bruxellæ, ita ſingulis prouinciis ſuum eſt clientelarium controuerſiarum forum aliquod ſingulare, quo,dum res ita poſtulãt,clientelæ minores concurrunt. Habebat inſuper Bruxella Eccleſiaſticã curiam (quoniam extra territorium Brabantinos citare fas non eſt) in qua diſcutiebantur controuerſię omnes eius Brabantiæ partis, quæ diœceſi Cameracenſi parebat. Nam tota Brabantia hic non comparebat,quia pars eius, quæ Leodienſem Epiſcopum agnoſcebat, Louanii,coram tribunali iſtic ei conſtituto litigabat. Nunc ſingulæ diœceſes, nouis,paucis ab hinc annis Epiſcopis creatis adſcriptæ,ſingulis Epiſcopis parent, vt Mechlinia cum ſuo territorio Archiepiſcopo Mechlinienſi,Antuerpia,Buſcoducum,Namurcum,Antuerpienſi, Buſcoducenſi,& Namurcenſi Epiſcopis, &c. In his curiis de matrimonialibus & teſtamentariis cauſis, deq; Eccleſiaſticorũ vitiis cognoſcitur. Permultos etiam nunc annos Bruxellæ eſt conſilium Regis priuatum, item conſilium ſtatuum,&c.de quibus huius loci non eſt dicere, quod iſta huic vrbi,vt perpetuæ ſedi, non ſint alligata. In ſumma,omnia in hac vrbe talia ſunt,vt præ cæteris,verè Regia dici & poſſit,& debeat. Secundum prærogatiuæ dignitatis locum inter Brabanticas ciuitates obtinet. Doctos viros tulit, Aegidium Fabrum, Thomam Cantipatrum, Alberti illius Magni auditorem, Henricum & Iohannẽ Canonicos,quos omnes Trithemius elogio celebrauit. Poſtea viciniore nobis ætate, Nomophylacas duos Brabantiæ, Hieronymum & Adolphum Vandernotos. Inter alios, qui hac noſtra tempeſtate eruditione & virtute claruere, ſunt Carolus Tiſnacus,doctura,& equeſtribus inſignibus honoratus, à ſanctiore conſilio Regis aſſectator, ac Regalis ſigni fideliſſimus cuſtos,iam nouiſſimè præſes conſilii priuati creatus. Iacobus Thaius,Goici herulus,vir vndequaque nobilis,& trium linguarum ſcientia præſtans, item huius frater, Hadrianus V Vemmelæ Dominus,qui iam conſulatum ſumma cum laude hic aliquoties geſſit. Præterea, Andreas Ille V Veſalius, Regis Hiſpaniarum Philippi,eius nomine ſecundi,medicus, Phyſicus & Chyrurgus excellentiſſimus, & in anatomice omnium Europæorum facile princeps,id,quod eius monumenta,æternum duratura, abunde ſatis teſtantur. Porro Andreas Maſius,Duci Cliuenſium à conſiliis, vir non tantum Latinè & Græcè doctiſſimus, ſed etiam in Hebraica ita verſatiſſimus,vt ipſis Iudæis admirationi ſit. De his fidẽ faciunt, quæ recenter iã ab ipſo in lucem edita ſunt. Hic quoque nobiliſſimo partu edita eſt herois illa egregia Maria,Caroli V. Cæſaris Germana ſoror,olim Laodico Hungarorum Regi nupta, quo abs Turcis profligato, atque in fuga amiſſo,quinquennio poſt ad fratrem reuerſa,Belgicæ Gubernatrix conſtituta eſt. Præcipuam denique laudem Bruxellana meretur Reſpub. quod anno ſalutis, M. D. LXXVI. & LXXVII. dum ciuilibus quaterentur motibus Brabantia,atrociſſimi Iberi conatus,quando huic potiſſimum vrbi inſidiabatur,forti prudentiq́ue animo, repreſſerit.

GANDAVVM.

GANDAVVM, Flandriæ Metropolis, ac totius penè orbis, inter vrbes miraculum, in hanc, quam vides Lector, magnitudinem, suis viribus paulatim excreuit, contraq; aliarum vrbium fata, inuictam æternitatem meruit. Coluere eam primum Indigenæ Gorduni, siue Gunduni, veteres Nericorum clientes, teste Cæsare. Deinde Romani, quos ipse Cæsar Iulius, hic primum præsidio colocasse, constanti annalium memoria refertur. His postremo accessere Germani, quorum pars maxima Saxones, quos ad sexaginta millia Carolus Magnus, in hāc Belgicæ partem traduxit. Vrbs est, non amplitudine solum & dignitate, sed amœnitate quoque loci, quam flumina, riui, prata, colles, & cœlum deniq; non alibi suauius afficit conspicua. Cumq; aliis rebus clarissima sit, multò tamen clariorem reddidit, fœlicissimus Caroli V. Imperatoris ortus, quem vt inuictissimum, nisi in inuicta vrbe nasci, non decuit. Hæc D. Antonius Schonhouius. Non arbitror (inquit Erasm in Epist.) quaqua patet Christiana ditio, ciuitatem vllam reperiri, quæ cum hac cōferri queat, siue spectes amplitudinem vrbis, ac potentiam, siue politiam, siue gentis indolem. Hactenus ille. Tria miliaria Germanica in ambitu continet. Insulæ habitatæ, quæ fluminibus, & aquæ ductibus eminent, sunt in hac vrbe 20. Pontes, quorum multi tribus fulciuntur fornicibus, plurimi duobus, naueśq; maximas (quas illi pleitas vocant) submittunt, 98. Molæ ventis, agitatæ plures C. quarum maxima pars frumenta frangit, aliæ ex semine contuso, oleum conficiunt. Vna aquam, ex vliginosis pratis, in flumina educit. Sex item, aquarum impetu rapiuntur, ex quibus quatuor granis frangendis, quinta corticibus, sexta papyro conficiendæ seruit. Templa Paroeciarum hæc vrbs tantum 7. habet, quarum quæ S. Martini in Ackergem, neq; maxima, neq; minima perhibetur, ædium distinctarum V.M.X.V. continet, quas plures nonnunquam familiæ incolunt. Abbatiæ intra mœnia sunt V. Canonicorum collegiata sodalitia II. Monasteria XXV. publica peregrinorum Xenodochia 7. Nosocomium vnum amplissimum & ditissimum. Gerontotrophia vtriusq; sexus X. Pædotrophia, vbi etiam expositi infantes aluntur II. Furiosorum ergastula II. Xenedochium item leprosorum vnum, annuo prouentu ditissimum, vnde & nomen habet. His maiorum institutis liberalitas & pia benignitas ciuium huius quoq; temporis accessit, qui ære vicatim, & in concionibus collecto quotidie plus quam IIII.M. familiarium pauperum, in omni re necessaria sustentant.

In loco nouæ arcis, olim fuit pagus Gandensis, qui & vrbis, & nominis initium fecit, habuitq; insigne monasterium S. Bauonis, ordinis S. Benedicti, quod è vetustissima arce, cui nomen Oduca, conditum, nunc rursus Caroli V. auspiciis, anno M.D.XL. in arcem lōge ampliorem reductum est, Cœnobitis (qui iam paulò ante Canonici seculares euaserant) in ædem principem S. Ioannis Bapt. cum reliquiis & ornamentis omnibus translatis. Erat & hic non incelebre templum, Paroeciale S. Christi, quod funditus euersum, vnà cum monasterio illo (cui proximum erat) accessit. Egregia etiam opificum collegia habet, inter quæ Laniorum & Nautarum primatum obtinet. Vnica etiam studiorum alumna: multis doctissimis viris prima literarum rudimenta, contulit. Vrbem hanc magnifica templa, Abbatiæ amplissimæ, S. Petri vna: altera vero S. Bauonis; aër salubris: rerum necessariarum abundantia: & vrbana ciuium humanitas commendabilem reddunt, Varia huius politiæ facies, pro diuersitate temporum, fuit. Politiam Gandensium sæpè, inquit Iacobus Meierus, Annalium Flandr. lib. 16. contigit mutari. Temporibus Balduini Hagnonensis, hoc est, sub annum Domini M.CC. à XIII. perpetuis Senatoribus Respub. gubernabatur, quorum è numero, cum quis moreretur, reliqui 12. alium mox in demortui locum sufficiebant. Anno autem M. CC. XII. Ferdinandus Comes legem tulit, vt XIII. illi Senatores, qui hactenus fuerant perpetui, fierent annui, anniśque singulis, habitis comitiis, in feriis S. Laurentii Martyris innouarentur. Hoc institutum annos omninò tenuit 16. Nam anno 1228. postquam Fernandus Comes ex captiuitate rediisset, instituit ordinem 39. viratus Reipub. multo vtilissimum. Anno autem 1275. Margarita Comes, & filius eius Guido, videntes per hunc ordinem ciuitatem nimis esse liberam, cum abrogarunt, statueruntq; Curatores Reipub. tantum 30. Scabinos putà 13. Consiliarios 13. Et Ærarios 4. Quos in annos singulos, pridie feriarū decollationis S. Ioan. Bapt. innouari volebant, ea ratione, vt 30. sedēres, alios 30. in locum suū eligerent. Ciues omnes Gandenses, ac socios, seu fratres Collegii eius, Comanorum appellatur (teutonicè Comanſguldæ.) Hi tertio gradu necessitudine contingere se non poterant. Verum in hanc nouationem non consentientes. 39. viri, appellabant mox curiam Parisiensem, iudicatumque est per arestum 39. viratum debere suum habere locum, abolita noua constitutione. De hinc anno 1301. Philip. Rex, cognomine pulcher, seruans in custodia Comitē Guidonem, Gandanum venit, nouam statuit politiam & senatum, qui per annos plus minus 170. cōseruatus est. Quanquam 39. viratu longe esset vtilitate inferior. Comitia habebantur per hanc legem pridie Assumptionis Deiparæ virginis. Comes, aut eius legati, 4. legebant ciues Gandenses. Ciuitas legebat totidem, qui octo creati electores 26. honoratos & idoneos eligebant Senatores, quē numerum comes, aut eius vicarii in 13. Scabinos; ac totidem consiliarios diuidebant. Eoq; cursu temporis introductum est, vt ciuitas in ternas partiretur partes, nempe ciues, opifices, & textores. Introductus est & iste abusus, vt ex ternis illis tribubus ciuitatis 26. illi eligantur Senatores. Eo item tempore inuenta est creatio Decanorum, de quibus in eam vsq; diem nulla fuerat memoria. Creatus Decanus ciuium, Decanus Quæst^{r} & Decanus Textrinulæ. Sed interea grandis & pernicioſus introductus abusus, vt quoties turbatio aliqua in ciuitate oriretur, Decani illi perinde, ac componendi motus causa, cum vexillis omnibus, sic, vt primus senator cum vexillis S. Georgii, Flandriæ atq; oppidi Gandensis, supremus vero Decanus cum 52. collegiorum vexillis, ad 25. & amplius milia hominum sæpenumero secum aggregarent. Eum abusum Philippus dux, hoc anno 53. sustulit, & abrogauit, omniaq; illis vexilla ademit, eo quod ritus ille plane barbarus esset, & intollerabilis, seditionesq; ciuiles, cædes bonorū ac innocentium ciuium frequenter ex illo nascerentur. Sed oppidani ad pristinum ingenium, & ad eandem barbariem redierunt, donec à D. Carolo, inuictissimo Monarcha, grande atq; vtile illud acciperent priuilegium, nempe omnium priuilegiorum abolitionem, quæ quidem abolitio, magnam quietem, atque salutem huic ciuitati attulit, &c. Hactenus Meierus. Superiori anno 1576. dum libertatis adserendæ gratia, ciues Gandenses, Auriaci adiuti copiis, arcem valida obsidione cingunt, eiusque mœnia, muralium machinarum impetu, ad oppugnationem solo adæquant, & tandem immanissima Anuerpiensium direptione audita, dum militem ad oppugnandum disponunt, arcem ipsam deditione occupant, die nona mensis Nouembr. Hispanis præsidariis, dimissis illæsis.

GANDAVVM, Amplißima Flandriæ vrbs, à Julio Cæsare condita, et à suo nomine Caio, vt Chronici Brabantini loquuntur, dicta, fluminib⁹ nobilis, amoena, ãpla, ſpaciosa, numq̃ concluſa, nusq̃ ſuffocata. Innumere cultusq̃ dom: facundã virũ, ingenia, antiqui mores, tum duplici muro amplificata loci ſpecies. Suos etiã habet, vt Louaniũ meditationi ac ſtudijs aptos receſſ⁹ Habet et ludos litterarios aliquot multę celebritatis, magnifica tẽpla, coelũ p̃ quam benignũ, oentẽ frugale maioris dixeris, q̃ parũ est Gãdauum et plurib⁹ ſanctoꝝ corporib⁹ et nobiliß monaſterijs duobus exornatũ, Petri Apoſtolorum principis, et Bauonis: vtrumq̃ Abbatem habet, & annuos prouẽtus ampliſſimos. Carolo V. Auo. vitæ principium dedit. Hadria: Barl.

Cum Priuilegio

1 Walpoort	21 S Cuthert: kerk	55 Stadthuijs	82 Steen poort				
2 S: Elizabet	29 S Catherijen	56 S Joris hof	83 Vijf vrije gate				
3 S Lãs kerk	30 S Eloy	57 S Nicolaus	84 Keijserrijck				
4 Trijck gasth:	31 Sgraue steen	58 Corẽ merct	85 S Clarens				
5 Gaulcen	32 Goldmunte	59 Kolenmerct	86 Schippers Cap:				
6 Turre port	33 Sluzeken	60 Graenmerct	87 Vilders huys				
7 Celle broers	34 Grampoort	61 Broers	88 S Moors huys				
8 S Michiels	35 Nieuwlandt	62 Brugpoort	89 S Margrita:				
9 Presse kr:	36 Minnemers	63 Cast: wandt	90 S Veldt				
10 Graenmerct	37 Mudspoort	64 Waelpoort	91 den Driesch				
11 Swarte z:	38 Peerdemarct	65 Coutermũ	92 S Barbere				
12 Bagarde	39 Vischmart	66 Cauldberg	93 Schutterhof				
13 Lasterne	40 Vridachsma:	67 Cauter	94 Groenhoye				
14 Tolsp:	41 Verkensmarct	68 Ketelpoort	95 Rabbot				
15 Cuipp:	42 Tpharlokin	69 Eelspoort	96 Tiersnu				
16 Poorters ac:	43 S Anneke	70 Diericxp:	97 Spitten hof				
17 Wolfenh:	44 Rosendaer:	71 Oudepoort	98 Groen Briel				
18 Bõnifaus	45 Graenzijst:	72 Minrebr:	99 Poels				
19 S Agneten	46 S Gaeren	73 Ons Vrou:	100 Ingelãr gat				
20 Drieuw Cõst:	47 Schutterhof	74 S Pieters	101 S Annẽ gasth:				
21 Abertse	48 Joris porte	75 S Quintijn	102 Padde gat				
22 S Jacobs b:	49 S Jans	76 S Lieuijn	103 Enteuue				
23 H. Christ	50 Wijngaerd:	77 Keiser p:	Cassee:				
24 S Magd: G:	51 S Joris St Bau:	78 Tanste					
25 Carmers	52 Landberch	79 Bagijnhof					
26 Augustijn	53 Beffardie	80 S Joris gasth:					
27 Tempelie	54 Putte	81 S Catherine					

BRVGÆ.

APontium multitudine, quorum frequens, in hac ciuitate, numerus inuenitur, hãc ciuitatem multitudinis numero, Brugas appellari, existimant: Germanicè enim pons, een Brugk, sonat. Huius autem vrbis, tantam esse celebritatem, tradit Georgius Cassander, vt nulla sit ora, quam non iam olim eius fama, cum maxima laude coniuncta compleuerit. Ita enim huius vrbis, inter cæteras virtutes, eminet, & excellit morum ciuilitas, & humanitas, vt si quis ea insigniter præditus videatur, cõtinuo aut hic natum, aut certè institutum, coniicere, aliarum etiam nationum homines soleant. In excipiendis, tractandisque hospitibus, & aliarum vrbium, vel Magnarum legatis liberalissimi sunt, & supra modum beneuoli, atque humani. Verissime proinde Erasmus, in epistola quadam, ad eruditissimum virum, Leonardum Casenbrotium, huius vrbis ciuem ornatissimum, scriptum reliquit. Gignunt (inquit Brugæ tuæ) ingenia fœlicissima, & Atticis simillima. Tanta est huius vrbis pulchritudo, vt omnium eorum iudicio, qui eam propius inspexerunt, non facile aliam ei parem, in tota inferiori Germania inuenias, quæ pulcherrimis mœnibus, à Balduino Caluo, anno à C. N. octingentesimo nonagesimo munitur & cingitur, quæ latissimis & amœnissimis viis tam perpetuis, quam transuersis, venustissimè describitur: quæ forum habet, ædificiis pulcherrimis septum, ad quod sex latæ deducunt plateæ, totidem præcipuis portis respondentes. Quæ crepidinibus, & pontibus, iisq; plurimis ex lapide constructis, pulcherrimè exornatur: quæ magnificentissimis cùm publicis, tum priuatis ædibus, præcelsis turribus, Sanctorumque augustissimis templis, sexaginta numero, insignitur. Quorum præcipuum S. Donatiano sacrum, amplissimè Canonicorum est dotatum collegium, & Ludouici Viues Hispani viri absolutissimè docti, monumento nobile. Cuius Præpositus Ecclesiasticæ Curiæ præses, & hæreditarius est, vniuersæ Flandriæ Cancellarius. In eadem etiam Ecclesia Gonildes Augusta sepulta est, quam origine Danicam inuenio. Nam regnum Britanniæ, quod Anglosaxones supra quadringentos annos continenter tenuerant. Ab anno scilicet Domini 617. vsque 1014. hoc anno interrupere Dani, quorum primus Rex fuit in Britannia Sueno, quem insequutus filius Canutus, Gonildem hanc genuit, quæ deinde nupta Imperatori Henrico tertio, cum ab æmulo quodã adulterii accusata, marito se purgasset iudicio candentis ferri, vt tum moris erat, videretq; ea purgatione, quæ tamen Canonica erat, illi non satisfactum, submisit suo nomine in duellum puerum, seu mangonem quendam nobilem, quem secum è Britannia adduxerat, qui adiuuantibus superis, qui semper fauent inculpatis, vicit acusatorem, prostrauitque giganteæ staturæ atque roboris hominem, quæ res demum Henrico Imperatori suspicionem ademit. At illa offensa tam pertinaci suspicione mariti, misit illi libellum diuortii, secessitq; ad Balduinum Pium, Flandriæ Comitem, qui tum Burgis ferè semper agebat, vbi priuata vixit, sustentata ab eo, vt cui sanguine erat coniuncta. Vbi autem viuere desisset, in collegiata Ecclesia sepelitur ad lacus ostii septentrionalis, cuius monumento insistit imago illa S. Mariæ, pro qua festiuis, dominicisque diebus Canonicorum processio subsistit. Multa hæc viuens & moriens huic Canonico sodalitio donasse legitur, in quibus præcipua fuere, Augustalis corona, multique optimorum Auctorum libri, magno olim sumptu descripti, qui ferè iam perierunt, vno ipsius Psalterio seruato. Etsi porro Brugensis vrbs maximo ambitu contenta, & in orbem ferè decentissimè circumducta, frequentissimè tamen colitur, & habitatur. Canalem habet ad tria miliaria, ex mari deductum, aliorum riuulorum influxu adauctum, qui se brachiis nauigalibus, per multas ciuitatis plateas, transfundit. Et vt paucis omnia cum Hadriano Barlando dicam, totus hic locus pascendis oculis, reficiendis animis dicatus est. Pulchra sunt oppida Gandauum, Antuerpia, Bruxella, Louanium, Mechlinia, sed nihil ad Brugas. Æneam quoque Syluium ferunt, in tribus ciuitatibus, quas ætate sua longe cæteris antecellere putabat, etiam Brugas commemorasse. Eius incolæ suauissima pronunciandi ratione vtuntur. Est enim his vox adeo presla, & flexilis, vt non alia gens, ad quasuis linguas addiscendas, easque aptissime, & expeditissime proferendas magis sit idonea. In recipiendis, & in admittendis peregrinis, faciles, plurima benignitatis, & liberalitatis officia in egenos & ægros impendunt. An non hoc (inquit Cassander) insignis cuiusdam & memorabilis humanitatis indicium est, quòd hæc ciuitas iam olim pueros egestate pressos, nec otio, situque marcescere, neque ad malas artes se conuertere permittit. Sed instituta in hoc est publica schola, animum bonis artibus excolendum, corpus necessariis alimentis educandum, curat. Hanc humanitatem prope singularis morum ciuilitas, liberalitas, & in victu, amictuque splendor quidam, & elegantia comitatur. Insignis autem mulierum Brugensium splendor, ac magnificentia, à Meiero commemoratur. Nam anno M. CCC. I. cum Philippus Rex Galliæ, cum Ioanna vxore Regina Nauarræ subacta Flandria Brugas veniret, talemque mulierum splendorem, ac fastum Regina conspiceret, indignabunda dixerit. Ego rata eram, solam me esse Reginam. At hic sexcentas conspicio. Opibus autem posteri, ac relapsi sunt, cùm ob aquarum & vecturæ incommoditatem, mercatores, & maxime quidem, de Hanseatica societate, hanc vrbem deseruerunt. Non tamen omnis mercatura hic iacet. Lanificium enim, & lanæ distractionem retinuerunt.

BRVGÆ, FLANDRICARVM VRBIVM ORNAMENTA.

BRVGÆ, vulgo Brugk, Teutonicæ Flandriæ vrbs omnium pulcherrima, nitidissimaq; publicarum siquidem, privatarumq; ædium in hac vrbe Splendor & magnificentia, omnem rationem, omnem dicendi facultatem superat. Optimam vrbium formam, hoc est, orbicularem, situ obtinet, aquis probè instructa, duplici fossa ambitur; florentissimum quondam emporium fuit.

ANVVERPIA.

NOMINEM præterij, quam omnia ſint incerta, quæ de prima Anuuerpiæ origine, quæ de nomine traduntur, quanta inter plurimos de ea verſetur contentio, & diceptatio: cum alii, Aduacutum autument, alii à iactu manuum, Hantvverpiam dici velint, quam meram eſſe fabulam, nemo eſt tam rationis expers, qui nõ iudicet. Alii alias coniecturas adferant. At ego potius, patris mei ſententiæ adſtipulor, qui ab adiectu, Adiectam vocatam maluit, quod noſtra lingua rectiſſime dici poteſt, Anvverpia. Neq; Adiectam nuncupandam exiſtimo, quod prioribus vetuſtioribus mœnibus ter adiecta ſint mœnia, itaq; in eam, qua nunc eſt, magnitudinem atque amplitudinem excreuerit: quod quidem, & in aliis pluribus ciuitatibus accreſcentibus Rebuſp. factitatum eſſe videmus: Sed, cum longe, lateque Scaldis, qui nullis coercebatur aggeribus, nullo certo cõtinebatur alueo, per loca paludoſa, vliginoſa, atq; arundineta, liberè exſpaciaretur, effectum eſſe, vt & crebro æſtu, & quotidiano acceſſu, atque receſſu maris, crebriſq; alluionibus, paulatim ea editiora fierent, vt hinc nomen ſortitam eſſe, ſit veriſimile. Videmus enim quotidie, dum ædificii alicuius fundamenta iaciuntur, quam variè ſit diſtinctus fundus: mox arenoſus, mox argilloſus, mox cœnoſus, mox concharum marinarum, variis generibus conſitus. Sic etiam, vt ex recentioribus quædam perpetua memoria digna, hic adferamus, noſtris his oculis vidimus, cum ædis Prætoriæ Antuerp. fundamenta in ea parte, quæ ad Circium vergit, vbi & primus lapis, Henrico Berchemio, & Nicolao Rococcio Coſſ. Equ. Aur. iactus eſt, ponerentur, quam plurimos palos, cum annulis ferreis, de quibus olim lintres, ſcaphæ, cymbæ, aliaq; id genus nauigia religari ſolerẽt, immotos adhuc in imo fundo ſtetiſſe, ſed neque eiuſmodi palos tantum, verum etiam & portus quoſdam, quos Cothonas vocant, ex ligneis trabibus, fiſtucis, imę tum fluminis arenæ impactis, viminibuſq; contextis, ac virgultorum faſcibus, ſatis adhuc recentibus, ſuperingeſtis, manu factas, in maxime cœnoſo fundo, & ſtantes vidimus. Quin & non procul inde, puteus limpidiſſima aqua ſcaturiens, vnica tantum cupa, plane adhuc integra, conſtans, aſſeribus contectus, fundamento (quod tamen erat altitudinis viginti & amplius pedum) ſubiectus, viſu mirabile inuentus eſt. Proinde dum anno quadrageſimo tertio, foſſæ apud portam Kipdorpiam ducerentur, muroq; vrbs, in ea parte vallaretur, piſcium marinorum quædam immania oſſa, quæ plane ſaxeam ſpeciem, tantamq; referrent duritiem, vt percuſſa, clariſſimum ſonitum ederent, in fundo reperta fuiſſe vidimus Huc etiam accedit, dum flumen Vartus, ſunt anni plus minus nonaginta, in ea vrbis parte, quæ Merana dicitur, foderetur, viam ſaxis ſtratam, quæ decliuis ad puteí aquas duceret, inuentam fuiſſe, certo proborum virorum teſtimonio, qui ſe hoc vidiſſe, mihi ſæpenumero affirmarunt, nobis probatum eſt. Vt etiam non præteream, non procul à ciuitate Antuerpienſi, ad Septentrionem, altos quoſdam arenarios tumulos, quales in Batauia, maris limites cõſtitutos, videmus, hodierno adhuc die, longo tractu exſtantes conſpici. Qua ex re certiſſimis, ac firmiſſimis argumentis perſpicue conſtat, vrbis ſitum, vndique fuiſſe humilem, paludoſum, vliginoſum, eamq; vt ante dictum eſt, ex quotidianis alluionibus incrementum, ab incremento autem nomen accepiſſe. Quis porro ciuitatem hanc, ſęculorum multorum facile principem, florentiſſimorum hominum, fortiſſimorum virorum, optimorum ciuium multitudine redundantem, cæteris omnibus, totius orbis terrarum vrbibus, nominis celebritate, ac famæ magnificentia, amplitudine, pompa, ædificiorum ſumptuoſiſſimorum ſplendore excellere neſcit? Et, quæ tantum alias inter caput extulit vrbes, quãtum lenta ſolent inter viburna cupreſſi? Quid de populorum omnium externorum, ac mercatorum, ex omnibus mundi partibus, cum varijs mercium, rerumq; omnigenum generibus, eo cateruatim confluentium, maxima & quotidiana frequentia dicam? Quis quæſo, maximopere ad ſtuporem vſque, non eſt admiratus, rerum vniuerſarum, quæ excogitari aut deſiderari queant, copiam vberrimam? Vt, quæ vndique ab omnibus omnia reciperet, eadẽ illa non tantum in vicina, ſed & in quæcunque alia orbis, licet longe lateq́ue diſſita loca, velut è ſinu, largiſſimè deprompta refunderet. Hinc non immeritò, dum anno quadrageſimo nono, inuictiſſimus ac clementiſſimus Rex Philipp. maximis cum totius populi acclamationibus, incomparabilibus impenſarum ſumptibus, exciperetur Antuerpiæ, ea ciuitas potiſſimum inter cætera, elogio longe iuſtiſſimo FONTIS IRRIGANTIS OMNIA, exornata fuit. Vt interim taceam, quanta illius ſemper in Principes ſuos extiterit fides, obſequium, liberalitas, bęneuolentia: Quam alacri animo in rebus etiam deſperatis, quodammodo fortunas ſuas in rem ſui Principis expoſuerit ſemper: Quam incredibili promptitudine, vbi vſus poſceret, argenti atq; auri vim incomparabilem, bellorum ſcilicet neruos, vel minimo negotio, & quaſi momento depromſerit. Hinc Franciſcum Galliarum Regem, eius nominis I. quod ad Monarchæ faſtigium peruenire minus poſſet, tria tantum obſtare, ſæpenumero teſtari ſolitum intelleximus. Perpetuam nimirum, ac mirificam in Imper. Carolo vigilantiam: populi ſui erga eum fidem ſpectatiſſimam, & quod caput erat, Antuerpianæ ciuitatis emporium, totius orbis celeberrimum atque nobiliſſimum.

Rebus omnibus, & neceſſitati, & voluptati delitiiſque inſeruientib. abundat Antuerpia, vt ſuimam in admirationem extraneos mercatores, tanta annonę abundantia rapiat. Hiſpanica, Gallica & Rhenenſia viaa, ſumma hic inueniuntur copia. Piſcarium forum, marini, fluuiatiles & ſale conditi piſces, incredibili multitudine complent. Adeo, vt ſi præter opinionem, gratus & amicus quiſpiam tibi hoſpes adueniat, Sybaritica eum menſa, quouis etiam tempore, excipere poſſis. Ampliſſimus huius vrbis ſenatus, hoc potiſſimum nomine fœlix eſt atque beatus, quia Philoſophi præſtantęq́ue viri, optimarum artium diſciplinis egregiè culti, publica in ea adminiſtrent officia. Splendidiſſima & plane regia, tam priuatorum hominum, quam publica ſunt in hac vrbe ædificia. inter publ. autem Prætoriæ ædes, primum ſe offerunt, quæ ex marmoreo viuo, ſectoq́ue lapide, ex regionibus longiſſime diſsitis comportato, tantis ſumptibus, tantoq́ue artificio IV. annorum tempore, conſtructæ videntur, vt materia operis formam, & forma materiam ipſam ſuperet. In ipſo ferè ciuitatis vmbilico, area ampla, quadrata (Borſam vulgo nuncupant) panditur, vndiq; ſepta columnis, quibus ambulacrum, tecto concluſum ſuſtinetur, tam accuratè fornicatum, vt non teſtudo, ſed tabulatum videatur, in quo pulcherrima quæq; videndi ſenſum oblectantia, venum exponuntur. Subter negotiatores, negotiorum tractandorum cauſa, quotidie certis horis conueniunt. Tum etiam ampliſſimæ in hac vrbe ſunt ædes, perpetuis à magnificis viris, admodum liberaliter doratæ reditibus, in quibus puer,

ANVERPIA.

PARS FLANDRIAE

Les noms des Bouleuerts de rd:
pars.
A. Buluardo del Duc.
B. Buluardo de Ernado
C. Buluardo de Toledo
D. Buluardo de Alua
E. Buluardo de Paciono

ANTVERPIA, nobile in Brabantia oppidum, partim maritimum, Gallis, Germanis, Hispanis, Britannisq; tam frequentatum, mercimonijs mirum in modum floret. Sumptuosis tam publicis, quam priuatis ædificijs nitet, nunq; magnificentissimo D. Virginis templo, cum turri, ex candido lapide altissima; scitæ, Hanseatica, Anglica ac Portugalensium domo. Monasterio Premonstratensium, monumento Isabellæ Caroli Ducis Burgundiorum Coniugis, nobili. Anno à Christo nato, CIↃ. IↃ. LXVII. Die V. Nouemb. munitissima Antuerpiensium moenia, à Cronenburgio, quo, ad Scaream portum diuulsa, solo, aquatis fuere: et Antwallo cincta, fossa & aqua circundata, quinq; propugnaculis ex viuo saxo munita, construitur, habens in circumferentia inter propugnacula superne eminentes decem et tres formas planas, quas alij Pastillos nuncupant, ad hostium propellendos insultus, fortissimas. Intus, late patentem aream, percomode claudunt ædes, quas præsidiarij milites incolunt. In area medio, statua ærea Asturiana, maximis sumptibus fusa Serenissimi Hispaniarum Regis iussu, illustrissimi Ducis Albani, cuius vniuersi corporis faciem apprimè refert, beneuolentiæ et gratitudinis ergo pacificatoris habitu, posita est. Hanc in colossi pede inscriptionem habens.

FERDINANDO ALVAREZ A TOLEDO ALBÆ DUCI PHILIPPI II. HISP. REGIS APVD BELGAS PRÆFECTO QVOD EXTINCTA SEDITIONE, REBELLIBVSIS RELIGIONE PROCVRATIA IVSTITIA CVLTA, PROVINCIÆ PACE FIRMARIT REGIS OPTIMI ALVENSIS FIDELISS. POSITVM.

qui otiosi alioqui victum in plateis quæritantes,ad omnem nequitiam enutriuntur, ijs exercentur artibus, quæ ad necessarios hominũ vsus conducunt. Idem in puellarum institutione, magna quoq; diligentia obseruatur. Habetur deinde augustissimum fanum,B. Virgini sacrum,turri ex candido marmore,admirandę altitudinis celeberrimum.In ea ciuitatis parte,qua Antuerpia postremum est amplificata,maximis Hanseaticarum ciuitatũ,& huius Reip. sumptibus,ampliſſima est domus constructa,in quam Hanſæ Teutonicè confœderati mercatores,ex quatuor, quæ in Europa habent Emporiis, id quod quondã Brugis fuit transtulerunt. Domus ista,seu verius palatium,decus & ornamentũ ciuitatis adauctæ,ingenuè fatentur,quotquot eam conspexerunt;mira siquidem eius pulchritudo omnium oculos in se nõ immeritò conuertit. Situ excellit,vtrinq; enim euripis,ad maximas recipiendas naues,opportunis clauditur,quæ huic domui prymnesio iunctæ,merces percommode exinanire,& in eam traijcere possint. Splendidissima etiam structura nitet. Menianæ,siue ambulacra bina quadratis innixa columnis,spatiosam intus aream cingunt. Æstiuas cœnationes,& hypocausta ampliſſima, venustissimis picturis, & tapetibus scitè admodum vestita continet. Chartophylacia & cubicula sua priuata mercatores exornando decertant. Turrim quoq; ex viuo, quadratoq; saxo admirabili venustate erectam, Hanseatica hæc domus ostentat,cùm alata & versatili,summo in apice aquila,ventorum indice,quæ quauis circumagitur aura.

Arcem etiam munitissimã, Albani Ducis iussu constructam,habet ad Regię Maiestatis fidem,qua subditorum & exterorum merces ac bona,in tutelam & protectionem suscepticonseruandam, omnemq; factiosorum offensionem,atq; iniuriam,eius præsidio propulsandam (quemadmodum superioribus annis in Senatu Antuerpiano,ab Albano nationib. propositum fuit) Cæterum quod maior,non sine admiratione spectantium,magnificentia atq; celebritas vrbis Antuerpię fuit,eo nunc grauius,tam opulenti Emporii interit9 accidit. Cladem quippe mense Nouembri die 4. Anno 1576. multis postea sæculis non obolendam perpessa est,quo ab Hispano milite,nullum crudelitatis & acerbitatis genus non experta, adeoq;ne atrocia, quæ nec à Thrace,seu Turca,aut immanissimo Tartaro,alioue quamtumuis barbaro milite, victoria potito admitterentur. Eius vero occasio hæc fuit: Hispani, assumpta Regiæ Maiest.nomine contra hostes in Hollandia & Zelandia arma, diuturna obsidione defatigati desertis stationibus, mense Iulio nouissimè lapso,per Brabantiam circumferre,& non solutorum stipendiorum prætextu,Regiæ vrbi Bruxellensi imminere,& ferocibus minis instare,diraq; omnia intentare cœperunt. Animaduerso vero resistendi, vimq; depellendi proposito,in non exspectantes imparatosq; Alostanos deflectentes,vi viam operiunt,oppidumq; occupant,& dira quæq; perpetrando,oppidiq; Lirensis occupationem his adiungendo, rem eo perducunt, vt decreto Regii concilii,rebelles hostesq; publici declarari meruerint,præsertim quod stipendijs,quorum prætextu hæc audere cœperant,oblatis nihilo moderatiores facti, melioris actionis spem omnem præciderant. Quo decreto nihil repressi,atrociora quęq; meditari cœperunt, sceleſtos eorum conatus, adiuuante Germanico milite,qui aliquot etiam annis Hispanicæ huic libidini inseruierat. Eoq; res perducta est,vt post occupatum Alostum & Liram, Traiectoq; ad Mosam direpto, ac ingenti ciuium cædem,ibidem perpetrata in eos,qui seruandæ Antuerpianæ vrbis gratia,à statibus submissi erant,impetum,funesto crudelissimorum conatuũ successu fecerint. Primum vrbem ipsam missilibus & muralibus machinis; mœnorum solatio spoliatam,exarce Traiectoq; immanissimè verberant,tum maximo impetu,malleolis & facibus,ad incendendam & occupandam vrbem parati,conglobato agmine erumpũt, excitatum ab oppidanis aggerẽ, facili negotio superant,præsidiarios ac ciues,dum immatura & vana securitate torpescunt,dum maius studium ad equorum & corporis curam conuertunt:dum de magnitudine viriũ suarum,hostisq; imbecillitate nimium pręsumunt,dum non militari,sed Brabantico,hoc est,ouino animo resistunt, vix primã conflictus procellam sustinentes,in fugam conuertunt. Deinde ocyus se ad fugientes persequendos expediunt, omnes vrbis vicos,dicto citius transuolant,quidnam ciuib. auxilii sit reliquum explorant: obstantia quæq; conculcant,quoscunq; fors in plateis,siue ciues,siue milites,siue fœminas,aut pueros offerebat,obtruncant, lacerant,iugulant,easq; cadauerum aggeribus implent & exaggerant;vsq; adeo demum, vltra omnem modum atq; modestiam debacchata est plus,quam Gothica Hispanorum feritas, in præsidarios & ciues;vt pecudes sibi,non homines iugulare viderentur. Plurimos in Euripos atq; canales, quibus Antuerpia cõmerciorum causa distincta est,qui gladii metu,præcipitantius fugiebant,adigunt. In quibus Ebersteinius Comes,Germanorum in vrbe præfectus,magna fœminarum & puerorum turba miserrimè interierunt. Calamitates hasce omnes,maximum adauxit incendium,quo igne ingesto, magnam vrbis partem perdiderunt. Atq; adeo magnificam illam,ac vnicam prope,ob elegantissimam architecturæ symmetriam,ex totius Europæ miraculis,Prętorianam domum peringenti sumptu recenter constructam,cum aliis sumptuosissimis ædificiis,Vlcani rabiei litarunt. Quo sane incendio præstantior vrbis pars adeo nunc deformata iacet,vt cineres & fauillas conspicientes,mœsti ac gemebundi dicant,Antuerpia fuit. Superatis iam ciuibus,ad prędandum conuersi Hispani,scrutantur & perueſtigant,discutiunt & cuncta perquirunt, mercatorum & ciuium bona diripiũt,in omnium passim ædes,trucidatorum sanguine madidi irrunt:virginib.atq; matronis multis in locis,stupra horrenda violenter inferunt.In pretiosa supellectili & pecunia extorquenda, in vtriusq; sexus homines nudos,fœda & hostilia multa, quæ ob honestas supprimenda sunt aures, immanissima crudelitate exercent. Quos vero spe maioris prædæ seruarant illæsos,vel qui ipsi sibi latitando consuluerãt, captos ad grauissimas & iniquissimas tam sui, quam ædium & eorũ,quæ præceps auaritia auferre non poterat,redemptiones cogunt.Non parcitum est hac direptione, (paucis quibusdam exceptis) clero, non exterorum mercatorum,putà Anglorum,Gallorum,Germanorum,Oltromarinorum ædibus,bonis, ac mercibus,quib. nihil cũ intestinis hisce dissidiis,toto hoc decẽnio vnquã cõmune fuit.Qui Regiæ Maiest.eiusq; progenitorũ amicitiam perpetuo coluerunt.Eamq; multis retro sæculis à Ioanne,An. 1316. Tum ab Antonio Brabantinorũ Ducib. an. 1409. à Philippo quoque Rege an. 1561. non tantum diplomatib. consignatã, sed & iurisiurandi religione cõfirmatam habent. Ita tantę vrbis splendor, hominũ fere memoria cœpit, & in nihilum desiit. Stupendum sane humanarũ rerũ spectaculum.Horror perculit omnes quotquot in vrbe erant,super tã procaci & enormi facinore. Tam opulentũ & nobile totius Europæ emporium, cuius plateæ vix merciũ,& incolarũ & mercatorum stipata,quasi agmina capere solebant,nunc rarũ mercatorem ostendere,silentio,luctu,& horore cuncta passim possidentib. Iam vero durissimo discedente Ibero respirare,& quasi reuiuiscere vrbs ipsa videtur.

BVSCVMDVCIS.

BVSCVMDVCIS, à syluis atque nemoribus, quæ hoc loci quondam Brabantiæ Duci fuerunt, appellationem obtinet, vna ex quatuor præcipuis Brabantiæ ciuitatibus: Ludo literario, magna ciuium, & prastantium ædificiorum frequentia, pugnaciq́ue populo, ciuili tamen ac blando nobilis. Hic multis ornamentis percelebris videtur Ecclesia cum artificioso horologio: vbi mercatura, lanificium, cæteræque mechanicæ artes florent. Natus est in hac ciuitate Georgius Macropedius, excellens trium linguarum professor.

LOVANIVM.

LOuanium, caput est vrbium Brabanticarum, cœli & aëris benignitate nulli cedens aliarum, cuius amœnus & iucundissimus situs, merito inuitauit maiores, vt Louanium sedem ac domicilium Musarum diligerent. Habet enim vniuersitatem, qua non sit alia secundum Parisicam numerosior, neq; ornatior, ex Colonien si nata filia, magnificentior matre. Habet hæc vrbs sacras ædes quamplurimas, vnam S. Petri structura tam eleganti, vt Architectorum iudicio, nullam pluribus locis inuenias pari politura. Huius è conspectu visitur domus ciuica operosissima; & quæ non vna re testetur olim florentissimam vrbem fuisse Louanium, Xenodochium amplissimum, Carthusianorũ quoque cœnobium intra mœnia, loco ab omni tumultu & frequentia semotissimo est. Ad muros vrbis, qua Machliniam itur, arx est insigni vetustate, ad otium, rerumq́; vrbanarum vacationem principibus accommodata. E regione turris est, ea altitudine, vt inde videri sereno cœlo Antuerpia possit, octo magnis miliarib. Louanio dissitum oppidum: vulgo, impensa perdita, vocitata. Ager Louanien sis, præterquam rerum omnium, quę conseruandæ hominis vitæ peropportunæ sunt, etiam vini ferax, sed temperati, & studiosorum cerebro; quos sobrios esse decet, conuenientissimi.

MACHLINIA.

MAchliniam perueterem, ac prę claram vrbem, excussis cum antiquis, tum nouis auctoribus, comperimus, priscum nomen adhuc dum seruare. Ea, non malè, naturæ beneficio, sita, salubri aëre, in primis vtitur, cæteris omnibus affluit rebus, quæ ad hominum consuetudinem sunt necessariæ. Mediam secat, perluitq́; flumen Delia. Hanc non ineptè meditullium vocaueris Brabantiæ, Louanio, Bruxella, Antuerpiaq́; tot clarissimis simul vrbibus intercluſum, & vndiq; quatuor milliaribus distans, quam tetrapolim qui circumspexerit, is iustissimam trianguli formam efficiet. Interim Machlinia singulari iurisdictione valet, suisq́; & propriis legibus vtitur, quo loci ante alia notandum hoc est: Grauidæ matres, dum pariendi instat tempus, relicta vrbe, in interioris Brabantiæ municipium quodpiam se conferunt, inibi onerosæ alui pondus deposituræ, eo consilio, vt liberi in partem immunitatum Brabantiarum itidem veniant. Vrbs alioqui, per se non tantum ædificiorum, tam priuatorum, quam publicorum descriptione nobilis, verum etiam operibus, mobilibusq́; firmissima existit, eoq; magis, quod dum supra caput est hostis; patefactis ostiis, viciniam omnem, diffusis aquis, instar vasti lacus, ciues complere soleant, atq; hoc pacto, hostem intercludant. Cunctis autem vrbanis operibus, splendore, artificio, structuraq́; antecellit Basilica B. Rumberto dicata, cui vasta, & prælta imminet turris, qua in speculæ loco, ad remotissimarum cum ciuitatum, tum amœnissimarum circumstantium possessionem prospectum, vtuntur. Secundum autem, cum dignitatis, tum magnificentiæ locum, illic obtinent septa Pizenburgica, in quibus commorantur Teutonico ex illo ordine procreati religiosi milites. Sed huic vrbi dies ille septimus (vti ipsi vidimus) ante Idus Sextil. exeunte anno M.D.XLVI. funestus exstitit, hoc ferè initio. Cum horrenda tempestas cœli esset orta, ecce vasta turris portæ ærenariæ vicina, qua maxima puluueris illius nitrati vis asseruabatur, fulminis iactu, non modo conflagrauit, verum etiam à fundamentis frustulatim disiecta, lacerata reuulsaq́; est, vt ne vestigium quidē vllum prioris fabricæ supereſſet, quoque magis admirere, subitum istud & inopinatum incendium, vrbanam fossam, aquæ plenam, altam & sexcentis amplius passibus latam, ex ea parte non tantum siccauit, sed etiam arefecit, piscibus partim coctis, partim vero tostis, quaque versus remotissimè sparsis. Quin etiam mœnia flamma deflagrata, ac eo vlterius circumstantium domorum parietes trecentenum amplius passuum intetuallo, labefactati, aut deformati, vacillare, simulq́ue vno & eodem temporis puncto, malum insolens manare, non solum per vrbem, verum etiam suburbanam viciniam transcendere. At ne dum modus infortunio positus, quanto opere enim lapidum fractus, quo instar tonitru, cœlum contremit, totam ciuitatem permiscuerit, quantumque ruinarum passim ediderit, nisi ipse præsenſq́; viderit, non facile credat vnusquisq; ,& multi nobiscum superant, etiamnum oculati testes. Huc accedit, hominum magna clades, quorum amplius ducentos periisse, ac triplo plures vulneratos accepimus, à fide dignis ciuib. Fulgurum ac tonitruum tanta vis fuit, vt vsq; ab Antuerpia, Bruxellaq́; sonus iste miserabilis, multis credentibus terræ motum, in vicinitate factum, audiretur. Indigenæ vero ipsi, vsq; aliquo videre videbantur cœlum ruere, ac vniuersum mundum inuerti. quippe, cū inter cæteros quidā in hypogeo concamerato, sed labefactato triduum inediam ferens, semisepultus iaceret, ruderibusq́; forte latitans, à circumstantib. extraheretur, attonito consternatoq́; homini animo similis sciscitatus est: Nūqua vniuersi supest species? Quod igitur Machlinia de cœlo tacta, incredibilem suarum rerum iacturam fecerit, id infœlicitatis eius fuit, quod vero deinceps, non ex ea tantum parte instaurata, sed multis præterea locis ornata, honoris est hoc eiusdem. Vbi septendecim opificum collegia, exceptis cohærariis, ad senatum admittuntur, quoties de re quapiam graui, deliberatio susci-

pitur,

T SHERTOGEN BOSCH

Die hinte poort
S. Antone poort
S. Clare
S. Dominicus
Sſolen
Mine bruren
Spital
S. Gertruden
S. Peter
ortten poort
S. Cornelis
Die Vucht poort
DIESE FLV.

BVSCVMBVCIS oppidum ludo literario, & puonaci populo nobile. Horum arma superioribus annis haud semel Geldrij senserè, cum qua gente vario certatum est eventu nostris hominibus. In hac vrbe templum est Deiparæ sacrum, opus visendo apparatu Hadrianus Burlandus

LOEVEN

S. Jans Capp.
S Gertruyen
S. Peter
Verloren Cost
Weesmaden
Die Borcht
Die Borchtpoort
Clooster onder de borch
Vlierbeeck
Vrsulen
Die Dorpstraet porte
S. Marten
S. Cat Cap.
Stuthuys
Predicre
S. Barbara
Ab. Perck Clooster en Torre
Sarrasen
Heueren Cloost
Broet poort

LOVANIVM Perantiqua Brabantiæ vrbis ante Julij Cæsaris aduentum in has regiones, oppidi formam habuit, temporumq; successu, in tantam amplitudinem excreuit, nunc vt in ambitu quatuor miliaria Italica colligat Præstitit hoc Louaniense, aeris situsq; amoenâ comoditas. Quos magnificũ etiã D. Petri templũ cuacq; dom⁹ eleganter cõstructa, multor collegiorum Vniuersitas, Dela flu Castrũ a Julio Cæsare conditũ, multaque admiratione digna, egregiè ornant

Cum Priuilegio.

MECHELEN

S Iohan
S. Romers toren
S. Rombouts
S. Catrine
Dorp van Hoeckstraet
Caysers hof
S. Peter
Mechteuers
Onser Vrouwe kerck
Necker Spoet poort
Die Brussel poorts
Degem porte
Borgerstraet
Noch speel
Caysers
S. Nicolaes
Catrine poort
Bogyn
DEELE TL

NITIDISSIMÆ CIVITATIS MECHLINEENSIS, IN MEDIO VLIO BRABANTIÆ, SITÆ, EXACTISSIMA DELINEATIO

pitur,quorum præcisè ſex tanta apud ſuos gratia & auctoritate valent, hi ſunt Pictores, Ichthyopolæ,Infectores, Coriarii,Cereuiſiarii ac Lanii,vt ex iis quotannis ſinguli legantur Senatores, itaq; ſummus Magiſtratus vniuerſe duodecim,ſex Patriciis,ac totidem plebeis,conſtat ſenatoribus. Lanificii laus id quod pace cæterorum Belgarum dictum ſit; Machlinienſibus, in quantum diligenti perquiſitione didicimus, prima tribuitur,quod tamen illic olim,ſine comparatione, multo fuit vberius & copioſius exercitum. Intra eius enim territorium, ſupra ter mille ducentas textrinas extitiſſe, cõpertiſſimum habemus:quippe, legimus quemadmodum olim textores trib. multitudine freti vſq; adeò inſoleſcere,animis efferri,neq; ſe continere,vt coorto derepente tumultu,& correptis armis,cæteros ciues inuaderent:ſed tumultuario iſto prælio inferiores,multos ſuorum amiſerunt,itaq; temeritatis & ſuperbiæ pœnam,iure merito luerunt,nec eo contentus ſenatus, immunitatum, munerumq́; prærogatiua, huiſmodi auctores turbarum priuauit,à quo vſque tempore,& numero opificum, & exiſtimatione ſunt deminuti, licet ad hanc diem textorum collegium audiat,nunc amplum, nunc omnium reliquorum primum. Hæc vrbs vti telarum,& quidem optimarum,ita cortinarum multiplicium plena eſt: Tormenta, tintinnabula, denique inſtrumenta,ac vaſa quæuis,ambigam an alibi terrarum maiore artificio,dexterius,faciliuſque ære conflentur. Reperias hic itidem omnis generis nauium architectos,& fabricatores. Inſtructiſſimum in ea vrbe ad quoſuis caſus ſemper rerum dominus reſeruat armamentarium,tot tormentis æreis,ac ferreis,tot machinis belliciſque inſtrumentis,putà,nauibus,pontibus,carris,poſtemo tanta re caſtrenſi,& militari ſupellectile affluens,ac nouiſſimè tot operariis,fabriſq; plenum ſemper,vt ſpectatoribus admirationem copia pareat. Hominum memoria celebrantur Machilinia oriundi duo, Ioannes Gocchus, & Arundineus grauis vterque auctor,item Nicaſius Vordæus,is, qui licet viſus vſuram ei caſus,trimo eripuerit,in literis tamen vſque eo profecit,tantoſque fecit progreſſus: vt vtriuſque iuris profeſſione, Doctura;q; dignitate claruerit, ac iccirco abs Trihtemio, inter naturæ miracula adnumeratur: Louanii enim ac Coloniæ,iura publicè docuit,interpretatuſq; eſt,diſcipuliſq; nonnulla theoremata dictauit,quæ typis impreſſa,etiamnum extat,æternum alioqui duratura. Obiit rarus ille vir anno 1492. Hinc ibidẽ editus eſt, (quemadmodum ipſe in oratione ad ſenatum Machlinienſem aperte fatetur) Chriſtophorus Longolius,vir cum propter raritatem doctrinæ,tum propter virtutum cumulum,omni Europæ notiſſimus, quem non modo ſummo ſemper honore,priuati quiuis homines,ſed etiam principes viri coluerunt, quemq; certatim multi,multis honoriis muneribus donare voluerunt,ſibiq́ue ita eius conſuetudinem conciliare,vel potiu emere.Sed omnium vniuerſe ordinum dona aſpernatus, vnus Reip. Florentinæ, cuius aliquandiu officioſus, ſtudioſuſq́ue extitit, penſione annua cõtentus,multorum auctor operum,Patauii anno M.D.XXII. libris immoritur. Contra D. Eraſmus ille Roterodamus,in quadam familiarium epiſtolarum,ad Damianum ſuum Gœſanum data, ſcribit: Longolium reuera fuiſſe Hollandinum,Schonhouia oriundum. At ipſi auctori,patriam profeſſo citius fides ponenda videtur,quam cuiuis peregrino. Scitum enim illud eſt: Cuique ſuus imperat affectus. Superant hac tempeſtate inter literatos & claros homines,ciuciſque Machlinienſes,Rembertus Dodonæus,inſignis medicus, item mathematices peritiſſimus,à quo multa nec ea parua opera,ſubciſiuo tempore lucubrata accipimus: Deinde Philibertus ille Bruxellenſis,albo geniorum regiorum adſcriptus, vir cæteroqui literatiſſimus, & excellens orator. Iacobus Vuaſtelius,in ſanctum illud Machlinienſe conſilium cooptatus,vir vndique eruditus & honoratus,cuiu⁹ F. Petrus,patre digniſſimus,vt doctrina,ſic eloquentia valet. Adeò,vt eius ore indigena ſenatus grauioribus queſtionibus,poſtulatiſque reſpondeat Peretuditorum illuſtriumq́ue cæterorum virorum, quibus aliqua ſcientiæ laus datur,multitudine,breuitatis ſtudio ſuperſedere malum⁹ in præſentia,quam ieiunè ſobrieq́; de ſingulis dicere. Hæc vrbs,alma nutrix,altrixq́ue fuit,Philippi I. Caroliq́; illius ter maximi Imp. Phil. illius Belgarum heri cum patris,tum aui,quod illic tunc temporis, vt plurimum,curia hærebat. Cuius ampliſſimæ prouinciæ vſuram,dum iam modo dictus Carolus auiæ Margaritæ Auſtriali, quoad vita frueretur daret, ſedem Machliniæ fixit, illa ipſa herois,quæ etiam in ea vrbe,ſui ſemper cupida,& gratioſa,anno M.D.XXX. obiit. Beneficiorum vero omnium, quibus olim aliquando,ab hero ornati ſunt Machlinienſes,par pulcherrimum hoc eſt: Primum omnium portoriorum,quæ in ſingulas merces iuſtis locis exiguntur,ſunt immunes. Secundo,bona eorum firma,fixaq́ue Belgicæ territorio circumſcripta,per ſe libera exiſtunt,nec obligatione ſunt obligata (vti cæteræ popularium res) opt. iure prædiis comparanda,quam immunitatem ex Caroli illius omnium nouiſſimi Æduorum Reguli Belgarumque domini gratia,ac liberalitate,officiis, ſtudio,opera ſunt demeriti,quod enim cum ſumma virtute, ac fortitudine,bello laborantem,ſemper ſubleuaſſent,vix vlli alii clientum,aut magis fidere,aut plus tribuere ſolebat,ac ea propter ampliſſimum illum Senatum (vulgo conſilium Regium) illic anno M. CCCC. LXXIII. inſtituit, cuius ipſe princeps eſſet,cæteroqui triginta quatuor viralem,putà Cancellario, cohærario,binis præſidibus,quatuor equitibus,ſex ſupplicum libellorum magiſtris,initiatis conſiliariis octo,profanis vero duodecim, partim Doctoribus,partim prolytis conſtantem. Hic Senatus,primo rerum dominum quocunque iſſet,comitabatur,aſſequebaturque,abſente vero principe,aut hero,Archigrammateus cunctis præerat. Eo autem ab omnibus penè Belgici tribunalibus,ius erat receptitium. Porrò,cum vxoris Ioannæ beneficio Philip. I. ad ampliſſimam Hiſpanienſium & annexorum regnorum poſſeſſionem vocatus,neceſſario tranſmitteret,eius iuſſu,nouiſſimè anno M. D. III. ad eam vrbem,in medio propè Belgio ſitam, itaque apprimè opportunam, ſedeis fixit ille ipſe ſenatus, eius tamen forma & auctoritate,nec non conſiliariorum numero, antea nonnihil immutato, qui,vti nunc eſt,vno præſide, ſedecim conſiliariis,duobus ſcribis,ab epiſtolis,ſiue à ſecretis octo, & cætera munuſculorum turba. Hucgeneratim,poſt ciues & tribules Flandris, Atrebatibus,Hollandinis, Middelburgenſibus, Namurtibus,Lucæpyrgenſibus,Valencinienſibus,poſtremo illis,qui litigoſa illa prædia colunt,in Flandriæ,Hannoniæq; confiniis collocata, (de quorum iuriſdictione ac iudicatu,Flandri & Hannonienſes valde pertinaciter inter ſe contendunt) ex domeſtico foro prouocare, appellaréue licet. Friſii item,Occidentem ſolem verſus qui ſpectant,ac Vltraiectini,paucis ab hinc annis hunc ipſum agnoſcunt ſenatum, tanquam recognitorem ciuilium cauſarum,quas ipſi ante iudicaſſent,&c. Grauiſſima etiam belli inteſtini, quo decennium Belgicæ prouinciæ,mirum in modum ſunt labefactatæ, incommoda Machlinia ſentiit. Nam,quia ab oppidanis Auriacus miles,ſiue receptus,ſiue oppidum militari ſtratagemate inuaſerit,voluntati & direptioni militum,primum quidem Hiſpanorum,tum Gallorum & Germanorum,ab Albano ex Hannoniæ montibus,victore reuerſo expoſitum fuit,anno M.D.LXXII. die 1. Octobr.

TRAIECTVM.

TRAIECTVM inferius, vernaculo idiomate Vtricht/firmissimo murorum ambitu, propugnaculis, multisque ad hostium furorem arcendum peridoneis turribus vrbs inclyta & memorabilis; Hollandiæ, quorundam sententia, adscribitur, quod tamē Æneæ Syluio displicet, qui eam Frisiæ vrbem nominat, habetque sententiæ suæ ritualem Ottonem Frisingensem lib. 1. cap. 15. Indubitatum autem nunc est, quod Diœcesis Traiectensis, quæ quondam suis Episcopis parere solebat, Hollandicæ se gubernationi sub Carolo V. dederit. Agrum multarum rerum vbertate præstantem, & Hollandico solo paulò altiorem, situ obtinet. Quo accedit, quod exiguo spacio, permulta oppida, bene & eleganter culta, muro cincta, & haud contemnenda magnitudine vicina habeat, ad quæ omnia, breuissimo tempore, Traiecto perueniri potest. Quæ cùm eorum moderator, Serenissimus Hispaniarum Rex Philippus, ex alta quadam specula conspexisset, ingenti perfusus gaudio dicitur, quia tantam vrbium, oppidorumque frequentiam vnicum territorii sui bene culti indicium, singulare quoque decus, & ornamentum esse putabat. Asserunt ii, quos studium Geographicum delectat, Traiectensem hanc vrbem quondam Antoninam appellatam fuisse, vel ab Antonio Senatore Romano, qui immanem Neronis tyrannidem Roma fugiens, hanc vrbem ædificasse putatur: vel à M. Antonio, Iulii Cæsaris legato, belli Gallici tempore, initium ac nomen accepisse perhibetur, vel deniq; à M. Antonino Pio Augusto. Quicunque tandem horum præcipuus Traiecti fundator extiterit, antiquissimæ originis vrbem esse constat, quippe, cuius Antoninus in Itinerario mentionem faciat, & plurima Romanorum numismata, aliaq; antiquitatis monumenta, certa vetustatis indicia, frequēter hoc loci inueniantur. Nunc Traiecti nomen à traiiciendo vulgò obtinet, ob frequentem nimirum (vt plerique existimant) mercatorum per hanc vrbem transitum, vel quia hic veteris Rheni traiectus fuit. Is enim hanc vrbem solebat alluere, quæ nunc per fossas & canales artificiosè ex Rheno deductos, aquam consequitur, adeo, vt à plerisq; minus acurate hoc considerantibus, Rheno adiacere putetur. Est autem diues & populosa ciuitas, & priuatarum ædium nitore, & magnificis Canonicorum Collegiis præstans, quorum præcipuum est S. Martino sacrum, Fanum ornatum & sumptuosum. Quia porro secunda fortuna eos plerumque, quibus clementius fauet, paululum erigere, & cæteris anteferre soleat, vnde aliorum deinde inuidentia oritur, simultas quædam inter hanc ciuitatem, vicinumque populum orta est, adeò quidem vt ad arma progressum, & Traiectum expugnatum, ac dirutum ab eis fuerit, qui præsidiario milite, & constructa ilicò arce VVillenbergh nomine, hanc Traiectensem Rempubl. aliquanto tempore suis habenis moderati fuere. Ab horum autem incondito & tumultuante domino, Clodouei Lotharii filii opera, & auxilio, tandem hoc oppidum liberatur. Regium est Traiecti consilium, in quo vicinarum vrbium lites dirimuntur. Arx etiam pulchra, & valde munita iussu Caroli V. constructa, cui Vredenburch nomen inditum. Hanc autem arcem ciues, atrocissima Hispanorum sæuitia grauiter læsi, & exacerbati, multo labore obsident, ac tandem extrema necessitate vrgente, ad deditionem adactos Hispanos, saluos & incolumes optima fide dimittunt. Anno salutis M. D. LXXVII. Februarii die XI. Præpotenti insuper Episcopatu commendatur Traiectum, cuius Antistes in sacris latissime imperat, qui & Archiepiscopi consecutus dignitatem, plurimum ab ea amisit, ob innocentissimi Bonifacii cædem, quæ in hac ciuitate fuit patrata, cui deinde Pipini, & Caroli Magni, Episcopatuum & Monasteriorum liberalissimorum benefactorum auctoritate, restitutus fuit. De Episcopis autem Traiectensibus, deq; variis eius Reipub. tum formis, tum mutationibus, peculiaris extat libellus Flandrico idiomate Lugduni Batauorum anno Christi M. D. XLIII. editus. Prodiit ex hac vrbe Hadrianus, eius nominis Papa Sextus, anno Domini M.D.XXII. Qui iuuenis, Louanium studiorum gratia profectus, fœliciſſime omni scientiarum genere imbutus, paucis post annis eminire cœpit. Et tandem eo progressus est, vt Academiæ Princeps haberetur. Et quia non modo doctrinæ, sed & aliis naturæ dotibus erat illustris, in aulam vocatus, Carolo V. tum puero, Institutor præficitur, aliquot deinde annis in Hispaniàm ablegatur, cum potestate gubernatoris Vniuersalis tanti regni, cui cùm magna cum laude præfuisset, tandem absens, Romæ in locum Leonis decimi Pontifex Max. designatur. In qua quidem functione, anno secundo obiit, dignus qui Pontificatui annis plu-ribus præfuisset.

TRAIECTVM

TRAIECTVM CLARA ET VETVS EST EPISCOPALIS CIVITAS AN-
TONINO MEMORATA, ITA DICTA; QVOD HIC ESSET TRAIECTVS VETERIS
RHENI, AVCTORE IACOBO MEYERO, IN ANNALIB: FLAND. DICITVR AVTEM
TRAIECTVM INFERIVS, AD EIVS DIFFERENTIAM CIVITATIS, QVÆ EST
TRAIECTVM MOSÆ, SEDES ALIQVANDO EPISCOPORVM TVNC VRICORIAE,
QVÆ IAM EST LEODII. QVI PLVRA DE HAC VRBE DESIDERAT, IS
LEGAT ÆNEAM SYL: OTTONEM FRISIN: LIB. I. CAP: XV. VOLATER-
RANVM LIB: VII. ET LAMBERTI HORTENSII HISTORIAM.

HANC VRBEM ALII ATTRIBVVNT HOLLANDIÆ, ALII PHRISIÆ:
SIVE IN HOLLANDICO SOLO, SIVE IN PHRISIA SITA; HAVD DVBIO NO-
BILISSIMA EST ET PRIVATARVM ÆDIVM PVLCHRITVDINE ET CLERO.
HABET ENIM CELEBERRIMA CANONICORVM COLLEGIA IN QVIBVS PRINCI-
PEM TENET LOCVM, QVOD EST D. MARTINI, HABET ET ANTISTITEM,
QVI IN SACRIS LATISSIME IMPERAT, HIC TAM DIVES AC POTENS,
VT SI QVANDO SIT NECESSE, QVADRAGINTA HOMVM MILLIA AD
BELLVM POSSIT ARMARE. HADRIANVS BARLANDVS. Cum Privilegio

AMSTELRE-
DAMVM.

HOLLANDIA, feraciſſima inferioris Germaniæ Regio, piſcoſis interluitur amnibus, & paſcuis abundat vberrimis, neque regio creditur eſſe alia in orbe, quæ ſimili ſpacio, tot habeat oppida, mediocriter quidem magna, ſed apprimè polita & concinna. Inter quæ quidem ſummam obtinet dignitatem Amſtelredamum, in longitudinem gradibus XXVII. ac XXXIII. minutis, in latitudinem vero, gradibus LII. & XXXX. m. patens, ciuitas ad ſinum Thyum poſita eſt, vnde foſſæ plures intra mœnia deductæ, quarum omnium maxima eſt, quæ mediam ſecat, Ambracéque dicitur, qua parte ſol oritur, nauibus peruiæ ſunt, quas ab Oceano, ingens ille ſinus Auſtralis excipit, quæque vndeuis gentium copioſe huc appellunt. Nam bis in anno ex cunctis ferè Europæ partibus, maxime ex populari Belgica, ex Francia, Anglia, Hiſpania, Lituania, Germania, Polonia, Luſitania, Noruegia, ex Oſterlingorum ore Suecia, & Septentrionali cœlo, nunc ducentarum, nunc trecentarum corbitarum onerariarum claſſem eo confluere videas, quarum maior pars Gedani, vulgo Dantiſci, Regiæ, Reuelæ, & Neruæ omnium mercium generibus oneratur. Stupidos plerumque aduenas iſta detinet nauium tam ampla ſtatio, ex qua diuerſo ex orbe huc profectas quingentis plures interdum conſpicere liceat. Sed longe maxima omnium pars domeſtica, & vrbana, quarum adſpectu nihil iucundius. Cui conſectarium eſt, luculenter, & in remotiſſimis terris ciues negotiari, ad eoſque in horas peregrinos mercatores commeare. Portus ſumma commoditas hoc præſtat, ideoque poſt Antuerpiam, ſecundum eſt Amſtelredamum, Belgicæ Emporium, quod ditiſſimos homines incolere, pro multis vnicum hoc ſatis manifeſtum fuerit argumentum: ſiquidem CC. & CCC. nauium claſſe, (de qua modo diximus, quæque iuſtis temporibus, quotannis eo bis confluit) importatas merces ſuis facultatibus redimunt incolæ, ſic, vt quinque, aut ad ſummum ſex dierum interuallo, exoneratæ tot corbitæ, vnde ſoluerint, aut quoquo nauicularijs viſum eſt, referantur. Sunt etiam hic fabricandarum nauium probatiſſimi architecti. Nihilo ſegnius interim, lanificium inibi tractatur, quippe duodena millia, & amplius pannorum textrinæ vrbanæ conficiunt. Fiſtucis fundata ciuitas vniuerſa, perpetuis tignis inſidet. Idcirco non ſine ſale & lepore amicus quidam noſter, modo fiſtucatum illud pauimentum liceret contemplari, nõ eſſe, cur videndi amœnioris nemoris deſiderio quis teneatur, ac propterea ferunt, inſanas ſubſtructiones, infraque aquam latentes moles propter materiæ copiam, laborum, operiſque difficultatem, multo pluris conſtare, quam ipſa ædificia, & vniuerſas fabricas, quæ ex ſolo eminent. Ciuitas omnium generatim operum & ædificiorum, cum publicorum, tum priuatorum deſcriptione nobilis, præpotens, numeroq; ciuium, & fortunarum amplitudine, valens, per ſe firma, naturaque & ſitu loci inuicta, vt vix expugnari humanis viribus queat, eoq; magis, quod vrgente neceſſitate occultis quibuſdam rationibus, & eo comparatis machinamentis, continentem diffuſis aquis, inſtar vaſti lacus complere ciues latiſſimè poſſint. Itaque ſi aerem, ſi circumfuſum aquarum æquor, ſi deniq; loci ſitum, ſi chomata, incilia, (qnæ omnia penè compita ſectant) & his ſimilia ſpectes, Venetiis haud adeo diſſimilis ciuitas; cæteroqui fortunata, fœlix, & quàm orbis immenſi circulator, hoſpes ſummè admiretur adſpiciens. Qua de re gratus ciuis Nicolaus Cannius, lepidum imprimis hexaſtichon carmen condidit. Id quod nos in Studioſorum gratiam, huc intexere voluimus.

Hæc illa eſt Batauæ, non vltima gloria gentis,
Amnis cui nomen, cui cataracta dedit.
(Dicta prius Damum) raris habitata colonis,
Cùm contenta caſis, ruſtica vita fuit.
Hinc Amſterdamum iam facta celebrior, atque
Fortunæ creuit tempore nomen item.
Vrbs bene nota propè, atque procul diſtantibus oris,
Dotibus innumeris ſuſpicienda bonis.
Dines agri, dines pretioſæ veſtis, & auri,
Vt pleno cornu copia larga beet.
Quod Tagus atque Hermus vehit, & Pactolus in vnum,
Verè huc congeſtum, dixeris eſſe locum.

AMSTELREDAMVM, nobile Inferioris Germaniæ oppidum, ad recipiendos, ex omnib. mundi partibus, mercatores, recenter natum, genus hominum incolit mercimonijs deditum quæ quidem, tum blanda populi comitate, ac sedula diligentia, in dustria; tum portus cõmoditate permagna, vsq; adeo incrementa sumpserunt, vt vix vllum mercaturæ genus excogitari possit, quod hãc non exerceatur. Hinc fit, vt opum lucriquè cupiditas, ex remotissimis etiam terris, negotiatores, in hanc ciuitatẽ inuitet, qui varia hinc bona, & maximè, rem frumentariã, in Brabantiam, cæteraq; longè dissita, totius vniuersi loca, transferentes; ingentes ex eiusce modi commertio opes consequuntur.

DEN AEM STEL

Die Brack

1. Clarissen.
2. S. Loeris
3. De Amstel.
4. Nieuwendnen.
5. Oudendnen.
6. Vijf Mach:
7. Paul. Broes.
8. Die Raemẽ.
9. Begijnhof.
10. De Heiligerste
11. S. Maria.
12. Cloeren.
13. Selle Broes.
14. S. Barberen.
15. S. Madalenen.
16. S. Maergriets.
17. S. Anghenieten.
18. S. Liseijen.
19. Houtmart.
20. Die Plaets.
21. Stathuys.
22. Oudekerck.
23. Nieuwe kerck.
24. Lieuroneskap:
25. Tgasthuis
26. S. Jakobskap:
27. Minnebroers.
28. Selle susters.

GRONINGA.

FRISIA Regio quondam latissime patens, hodie angustioribus contenta limitibus, Amisia flumine, in Orientalem & Occidentalem diuiditur. Hæc Groningam inclytam vrbem metropolim complectitur, quam alii Gruningam, à fundatore Gruno, nuncupant. Eumq; alii Troianum, alii Francum, Antenoris Regis Franciæ fratrem fuisse existimant, qui domestici dissidii causa fratrem relinquens, in Occidentalem Frisiam deuenit, & ibidem ciuitatem hanc, suo nomine insignem ædificauit, annis CCC. LXXVII. ante salutarem Christi natiuitatem, nullis tunc muris cincta, sed propugnaculis ligneis, immissis in terram palis fistucationibus, quasi consepta fuit. Mœnibus autem, fossis, ac turribus contra hostiles insultus validè munita est anno salutis M. C. X. Ciuitas nunc est opulenta, & frequenti populo instructissima, multis abundans aquis, arte in ciuitatem per canales deductis. Habet statum, leges, dominium, & iurisdictionem peculiarem, cum multorum pagorum confœderatione, vnde Regiæ Maiestatis titulo decori, ornamentoque existit. Præcelsis templorum turribus, & magnificis priuatorum hominum ædificiis inclarescit. Vrbem hanc ortu doctissimus ille Rodolphus Agricola illustrauit, cuius accuratissimis scriptis, potissimum iis, quæ de inuentione rerum posteritati commisit, Colonienses Vniuersitatis Studiosi adolescentes erudiuntur. Qui summus in Vniuersitate Heidelbergensi Professor, in fata ibidem concessit: cuius sepulturã eleganti tumba ornauit Brabantici Concilii Præses D. Viglius, cum his Hermolai Barbati Veneti versibus:

Inuida clauserunt hoc marmore fata Rodolphum
Agricolam, Phrysij spemque decusque soli.
Scilicet hoc viuo meruit Germania laudis,
Quicquid habet Latium, Græcia quicquid habet.

Vix vllam ciuitatem esse crediderim, quæ toties Bellonam sæuientem perceperit, atq; Groninga, quemadmodum eius annales ostendunt. Nunc sub dominio hęreditario Ducum Burgundiæ feliciter florescit.

BROVERSAVIA.

ZELANDIA, Mattiaca Tacito, regio maritima, multis discreta insulis, quarum tres magnitudine, dignitate, & pagorum ciuitatumq; frequentia reliquis præferuntur, Valachria Suydtbeuelandia, & Scaldia, à præterlabente Scalde flumine nominata, quæ cum multis populosis pagis ac coloniis distincta plurimas exhibet rusticanas villas; pleraque vrbana, atque antiquæ nobilitatis prædia ac palatia, vt Haemstedium, & Remissæ affinem Mœrmondam, & præter pulchram ciuitatem Zirizæam, Brouersauiam non ignobile municipium, vulgo Brouuershauen, oppidum nitidè & eleganter constructum, quod rei maritimæ peritos & exercitatos nauicleros suppeditat, & piscatores strenuos, vnde Brouersauia ingentem piscium copiam variis mundi partibus communicat.

GORICVM.

GORICVM, Hollandiæ ciuitas, eleganti castro insignis, situ amœno, rerumque omnium affluentia, nomen, laudemque meretur, trium miliarium interuallo à Schonhouio distat, Vvahalim fluuium, ex tribus alterum, quibus Rhenus in Oceanum effunditur, præterlabentem habet. Hic ex altissima turri, duæ supra viginti vrbes, muris septæ, conspici possunt, cum rusticorum villis, & non paucis nobilium habitationibus. Lætissimis abundat pascuis, vnde in butyro, lacte, caseo, ferè tota incolarum negotiatio consistit, quæ Antuerpiam, & ad alia loca, non sine maximo emolumento exportant. Hæc ex Guicciardini absolutissima inferioris Germaniæ enarratione, dictione mutata, desumpsimus.

GROENINGA.

GROENINGA, siue vt alij, Gruninga, Frisiæ vrbs inclyta, probeque contra hostiles insultus munita, metropolitica dignitate percelebris.

Cum Priuilegio.

BROVERSAVIA.

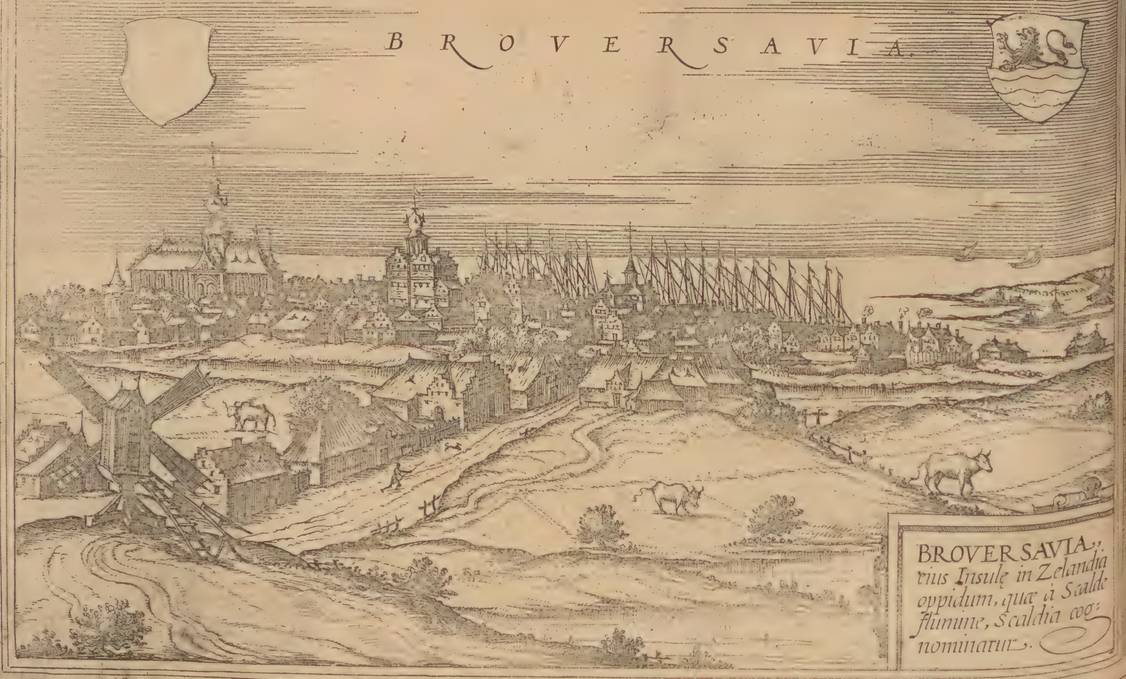

BROVERSAVIA, vius Insulæ in Zelandia oppidum, quæ à Scaldi flumine, Scaldia cognominatur.

GORICVM.

GORICVM, NOBILE HOLLANDIÆ OPPIDVM.

MONASTERIVM.

WESTPHALIA, Saxoniæ limitibus inclyta, Monasterium, Peutingero & aliis Mediolanum, Metropolim habet, munitissimamque vrbem. Quæ quidem etsi destructa esset per Anabaptistas, mœnia lacerata, turresque mirum in modum ruptæ ictibus bombardicis, denique nihil esset sanum in templis omnibus vrbis, tamen ita omnia sunt nunc restaurata, vt hodie sit pulcherrima & munitissima ex reliquis vrbibus VVestphaliæ, quæ se ex variis mercaturis & officiis exercet, & campis abundat. In qua floruerunt literæ, & puritas Romanæ linguæ ante annos LX. Coquunt hic cereuisiam, quam Batauicam, vulgo Keut dicimus, bonam & Hamburgensi similem. Sunt ibi quinque amplissima Collegia, & eius vrbis encomium descripsit Sapphico versu Murmellius ante annos sexaginta. Hæc Hammelmannus in descriptione vrbium VVestphalicarum. Episcopatui appellationem vrbs Monasterienſis præbet, de quo ita in Cosmographia sua Munsterus scribit: Carolus Magnus tertiam Episcopalem Ecclesiam erexit in Mediterraneis Saxoniæ, nunc VVestphaliæ, in Mymingrode loco, qui postea ab insigni ibi fundato Monasterio, Monasterium fuit denominatum, ordinauitq; ibi Episcopum Ludgerum, natione Phrysium, fratrem Hildegrini Episcopi Halberstadensis. Cuius successor Hermannus, dedicauit & consecrauit Monasterium, & Ecclesiam trans aquas in titulum & honorem B. Mariæ Virginis. Quod breui Monasterium ita excreuit, adeoque factum est celebre, vt nomen dederit & ciuitati, & Episcopo ita, vt paulatim abolito veteri Mimigardeuordensi vocabulo, inceperit dici ciuitas, & Ecclesia Monasterienſis, quod nomen prævaluit in hodiernum vsque diem. Hæc ille. Consule etiam Saxoniam Alberti Crantzij.

OSSENBVRGVM.

OSSENBVRGVM, siue Osnabrugum, insignis Saxoniæ ciuitas, à Comitibus de Engern erigebatur, auctore Hermanno. Alii à Iulio Cæsare hanc vrbem inceptam esse perhibent, vt anales Saxonum. Carolus illic Ecclesiam in honorem S. Petri, Crispini ac Crispiniani condidit. Ferunt hanc à pelle bouina dictam, quibus vrbs hæc fuerat circundata. Hæc Franciscus Irenicus. Duobus porro Canonicorum collegiis celebris, multum sibi lucri ex griseo & lineo panno comparat, sub paucis annis munitior facta, situ amœnam obtinet vallem, amniq́ue Hasa irrigatur. Pinguem in ea coquunt cereuisiam, Buse vocatam. Carolus Magnus Saxonibus triginta trium annorum bello edomitis, VVidekindi etiam arce, huic vrbi vicina expugnata, eaque imposito præsidio firmata, decem in Saxonia Episcopatus instituit, quorum præcipuum Osnaburgensem esse voluit. Summè etenim hanc vrbem præ cæteris coluit, cui priuilegium nouæ scholæ concessit, in qua Græcæ & Latinæ literæ à viris doctis traderentur. Hæc Munsterus, Hamelmannus & Argentinensium Chronica.

WESALIA.

WESALIA inferior, ciuitas Cliuensis est clara opibus, dignitate, ædificiis, & mercatura, ad cuius mœnia Lupia Rheno coniungitur, inde non longe Teutoburgum situm est, hodie Deusburg vocatur, oppidum iustæ magnitudinis & vetustatis. Cui vicinum est oppidum, vulgo Dinslaken appellatum, quod Arnoldus VVesalienſis, Martis lacum, interpretatur. Nam Martis diem, Dinsdach vocamus, & Dingen, litigare significat, quod proprium Martis est. Coluisse autem Germanos Martem, Tacitus & Plinius authores sunt. Sed iam ad VVesaliam redeo, quæ magnas ex Rheno præterlabente commoditates percipit, qui sæpius ab origine sua tramitem varians, ab hac demùm vrbe, ad Occidentem, vbi & mare ingreditur, cursum instituit. Est item VVesaliæ memorabilis misericordiæ ara, à clarissimi viri ac D. D. Henrici Oliserii, cognomento Baers, D. Cancellarii Cliuensis, &c. parentibus consecrata & posita: Gerontocomion nimirum, vbi senio & ætate confectis viris vitæ necessaria liberalissimè suppeditantur: cuius annuos prouentus filius, paternæ pietatis memor, adauxit.

MONASTERIVM, vrbs in media Westphalia celeberrimi nominis, metropolitico dignitate, & Episcopatu clara; De quo Albertus Krantzius, in sua Saxonia lib. 2. Cap. 10.

Templi Di. Pau li summi

Trans alpinæ vel D Virginis par.

D Mauritii par.

S Lamberti par.

S Iacobi par.

S. Aegidij Parochia

S. Seruatij par

Clariſſæ

D. Ludgeri par

Alpha flu.

WESALIA INFERIOR.

WESEL.

Cum Privilegio

OSNABRVGVM ELEGANS SAXONIAE OPP.

BRVNSVICVM.

BRVNSVICVM, quondam à conditore Brunopolis, Ptolemæo, Tubiſurgium, ex Franciſci Irenici ſententia hodie totius Saxoniæ metropolis, cuius fere centrum obtinet. ciuitas eſt permagna & populoſa, duo millia paſſuum ambitu ſuo complectitur, à duobus fratribus, Brunone ac Theodoro, ab aliis Theomaro dicto, Lutolphi Ducis Saxoniæ filiis condita, ſalutis anno D. CCC. LXI. vt eorum hiſtoricus Hermannus teſtatur. Hanc vrbem Onactra amnis perlabitur, cui origo Hartonica ſylua, duasque in partes ciuitatem ſcindit, omnem immundiciem ſecum trahens, variis vndique pontibus coopertus, Viſurgo tandem coniungitur. Tota vrbs in plano ſedet, mœnibus ac foſſato duplici profundiſſimo, & aliquot in locis triplici, ac quolibet aquis ſtagnante munita. Vallum etiam inter foſſata craſſiſſimum ductum per circuitum, variis arborum conſitum generibus. Non habet ciuitas aquam potabilem, ſed communiter bibunt cereuiſiam. Vini autem vſus carior eſt & rarior. Quinque hic fora, quinque Prætoria, & totidem magiſtratus. Huius ciuitatis parua primum initia, multas per tempora acceſſiones habuit, vt per vices amplificata, nunc in eas excreuerit vires atque opes, vt facile principibus ſuis titulum indiderit, qui inde Duces Brunſuicenſes vocantur. Libet hic ea, quæ Senatoriæ domui in hac vrbe præfixa leguntur, ob frequentiſſimas contentioſi huius ſæculi lites forenſes, paucis ſubiungere: In controuerſiis cauſarum, capitales inimicitię oriuntur: Fit amiſſio expenſarum: Corpus quotidie defatigatur, labor animi exercetur: Multa & inhoneſta crimina deinde conſequuntur: Bona, & vtilia opera poſtponuntur: Et qui ſæpe credunt obtinere, frequenter ſuccumbunt: Et, ſi obtinent, computatis laboribus, & expenſis nihil acquirunt.

LVNEBVRGVM.

LVNEBVRGVM, nobilis Saxoniæ vrbs, olim villa, in ciuitatem redacta, ex ruderibus Bardeuigi, aut Bardovvick oppido, mercatura quondam celebri, quod Henricus Leo, propterea, quod à ciuibus non intromitteretur, Anno Domini 1188. funditus euertit. Hæc autem villa, à Iulio Cæſare condita eſt, & à Luna dicta; Lunæ enim ſimulachrum, vſq; ad Caroli Magni tempora illic remanſerat, quod ipſe deinde, pietatis zelo commotus, ſuſtulit: Irenicus. At Albertus Krantzius, in ſua ſcribit Saxonia, ſub Henrico IV. arcem Luneburgenſem, ſed non oppidum extitiſſe. Otto I. erexit locum iſtum in Comitatum, adiunctis ei prædiis, de terra Meckelburgenſi. Deinde circa annum Chriſti M. CC. XXXV. Fridericus II. ex Comitatu fecit Ducatum. Hanc ditionem, vna cum dominio Brunſuicenſi, poſſiderunt tres Ottones Imperatores, atq; poſteri eorum, vſque ad Henricum Leonem, qui exutus Bauaria, Saxonia, & omni ditione ſua, Brunſuicum & Luneburgum retinuit. Quæ nunc munitiſſima eſt ciuitas, cincta foſſis & vallis, habet figuram fere quadratam, patens in longum paſſibus circiter M. CCCC. L. & in latum nongentis. Sunt tres Parochiales Eccleſiæ in vrbe, inter quas S. Ioannis primatum habet, tria item monaſteria. Occupantur ciues & mercatores potiſſimum negotiatione ſalis, quod ibi in magna copia coquitur, atq; terra, & aqua, Hamburgum, Lubecam, & ad alia loca per circuitum diſtrahendum defertur. Amnis Elmenouv, hodie per hanc ciuitatem fluit, molas agit, atque multas vrbi commoditates affert, tandemque in Albim exoneratur. Sebaſtianus Munſterus.

BREMA.

BREMA, à Ptolemæo Fabiramum, vrbs Weſtphaliæ Epiſcopalis, ac elegans, quæ ab Hamburgenſibus huc translata eſt, vbi olim Archiepiſcopatus fuit omnium Aquilonarium prouinciarum, Phriſię orientali vicina, ad Weſerum, ſiue Viſurgum fluuium poſita, ex quo admirandæ altitudinis rota, aquam ad incolarum neceſſitates in hanc vrbem per canales ſubterraneos artificioſè transfundit: ligneum habet pontem, ſub quo molæ frumento frangendo, & tormentario puluери tundendo deſtinatæ, cõplures ex ordine hærent. Ex mercatura primarii in hac vrbe viuunt, vino carent, cereuiſiam proinde coquunt optimam, quæ in vicinas regiones defertur An. Chriſti 1564. florens Bremenſis Reip. ſtatus, inteſtina ſeditione grauiter læſus, priſtinæ integritati nondum abſolutè reſtitutus eſt. Eius controuerſiæ cauſas atq; initia, Ditmarus Kenckelus, prudentiſſimus Bremenſium conſul eleganti ſcripto complexus eſt.

OLDENBVRGVM.

ALDENBVRGVM, vel ſecundum alios Oldenburgum, duplex inuenitur, vnum in Holſatia Epiſcopatu inſigne, alterũ in finibus Friſiæ. In hoc Holſatiæ Oldenburgo habitauerunt olim ſuæ gentis reguli, tantæ fiduciæ, vt Regi Danorum inferre bella, & inde expectare non dubitarent. Sed quid non edax conſumit vetuſtas? Olim ad mare poſita ciuitas, portum habebat tutiſſimum, nunc in mediterranea videtur abiiſſe, quod à mari æſtus exaggerans arenas, excluſit vrbem à portu, vt importuoſa eſſet, indeq; & per Sclauorum bella defluxit ſplendor eius, vt iam diu ruſticum, nec clauſum habeatur oppidulũ. Præfuit ei Godſcalcus, primùm tyrannus contra Chriſtianos, ſed cõuerſus ad Chriſtum, infinitam gentilium multitudinem ad baptiſmi gratiam pertraxit.

BRVNOPOLIS VVLGO BRVNSVICVM, BRAVNSCHWICH. VRBS MAXIMA, VNIVERSÆ SAXONIÆ METROPOLIS.

Cum Priuilegio

LVNEBVRGVM, NOBILIS SAXONIÆ VRBS, SALINIS CELEBERRIMA.

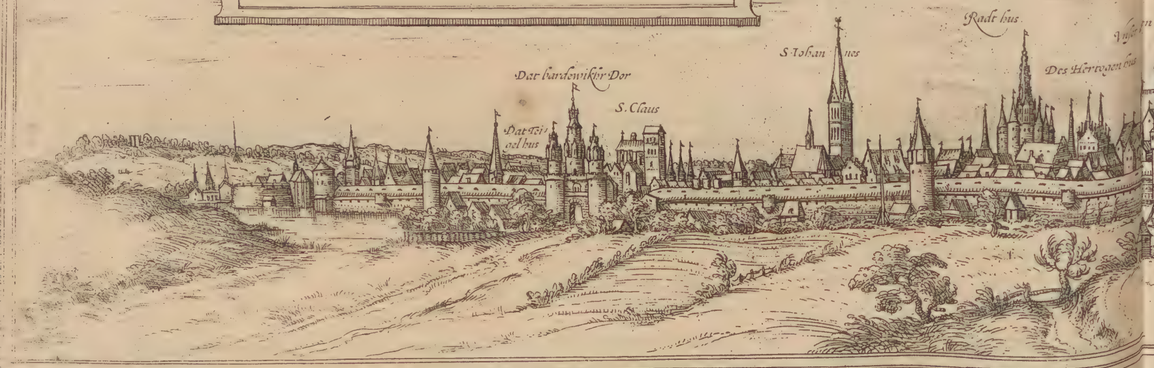

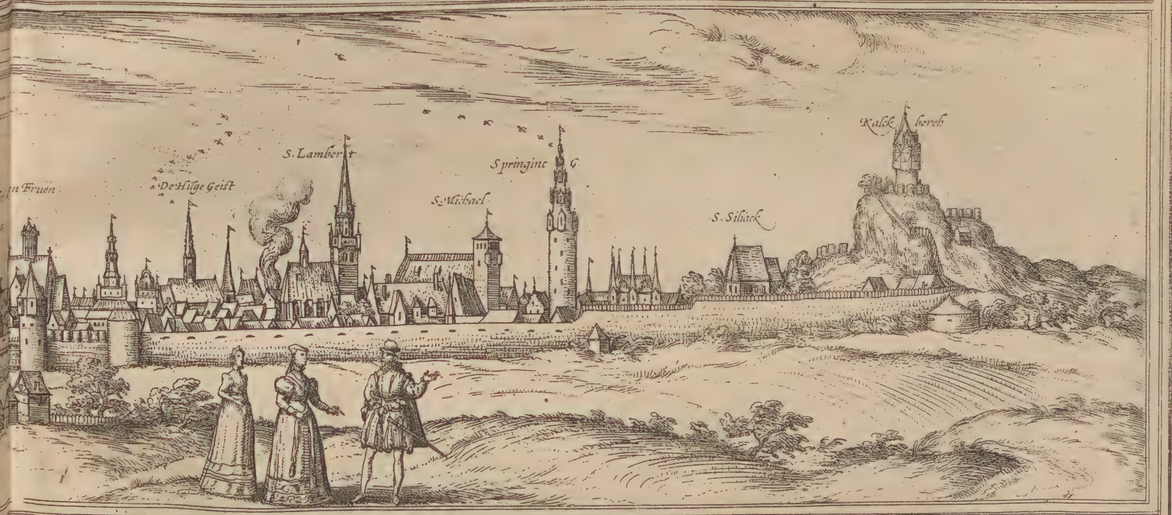

BREMA.

ALDENBVRGVM HOLSATIÆ.

LVBECA.

LVBECA emporium celebre, & Vandalicarum ciuitatum præcipua, ante iniquis irati Martis atque Vulcani casibus est labefactata, quam hunc inter Trauenam & Vaceniſſam flumina ſitum conſequeretur, donec tandem ope, atque auxilio Adolphi à Schavvenburgo, Holſati Comitis, hoſtium ſuppreſſa tyrannide, pacifice exædificari cœpta eſt, Anno à Chriſto nato M. C. XL. Ac deinde quidem, vindice Friderico Imperatore Auguſto, libera Imperii vrbs efficitur, & inſignia, bicipitem, partim auream, partim nigram aquilam conſequitur. Idem etiam Cæſar, primus auguſtam illam & inclytam Hanſeaticam ſocietatem, multis exemtionibus, & priuilegiis in variis mundi partibus ornatam, confirmauit, eiuſque caput, dominam, atque reginam, florentiſſimam Lubecenſium Rempublicam conſtituit, circa annum ſalutis M. C. LXXXII. (quemadmodum Chronica Argentoratenſia commemorant) Quare etiam Hanſeatici conuentus, vt plurimum ibidem celebrantur, in quibus de communibus ciuitatum negotiis agitur, eoque in controuerſiis quatuor Reſidentiarum (quarum nomina in cælata Londini deſcriptione inuenies) appellationes deducuntur. Hanſeatici fœderis Syndicus nunc eſt clariſſimus vir D. Henricus Sudermannus, I. V. Doctor, ex nobili & patritia Colonienſium familia oriundus, qui frequenti rerum vſu, multiſque legationibus ad Reges & Principes exercitatus, non modo emporio Antuerpiano, ſed & vniuerſæ Hanſeaticæ ſocietati, percelebri dignitatis commendatione in XVIII. annum præeſt. Nunc ſitu & opere fortiſſima eſt Lubeca, propugnaculis validis admodum munita, quæ palis ac tignis fiſtucationibus in aquam immiſſis, peringentem ſuſtinet molem. Binę ſunt ciuitatis plateæ, longis extenſæ ſpaciis, quas reliquæ cruciatim interſecant, & cliuoſo deſcenſu, ad Trauenam & Vaceniſſam flumina exiliter deprimuntur, vnde grata vicorum mundicies, qui ſordes in flumina tranſmittunt. Mirifico nitore conſpicua ſunt templa, præcelſis ornata turribus, quæ cupro & plumbo tecta, apicibus aureis nitent. Summa artificum induſtria, ex flumine aqua vi molæ in altam transfunditur turrim, quæ per occultos terræ meatus, latē teſq; ſiphones, ad ciuiū ædes eo modo delabitur, vt huius rei ignarus, naturalibus fontibus Lubecam abundare exiſtiment. De reliquo huius vrbis ſplendore, de bellorum ſæuitia, quibus ſæpius ab Hollandis, Holſatis, Danis & Sueco attrita fuit, quomodo item tertio igni conflagrata, breuitatis ſtudio nihil adiicio: Illud interim ſilentio inuoluere nequeo, incredibilem huius Reipublicæ potentiam arguere, quod vnà cum Daniæ Rege, non alieno, ſed ſui ærarii præſidio contra potentem Sueciæ Regem, priuilegiorum cauſa in octennium, terra, marique ſociale bellum ſuſtinuerit, & pacificationis tandem media, intercedente Imperatore, aliiſq; Imperii proceribus, admiſerit.

HAMBVRGA.

HAMBVRGA, maxima inferioris Saxoniæ vrbs, nomen habet ab Hammone, qui eam inſtaurauit, vnde Latinè Hammonis Burgum, Franciſco Irenico dicitur. At Albertus Krantzius, Hamburgum ab Hama, inſigni pugile, nomen accepiſſe exiſtimat, qui à Starcataro Dano, monſtroſæ magnitudinis & roboris homine, hoc loci ante vrbis ædificationem occiſus perhibetur. Lubeca decem miliarium interuallo diſtat, aquis eſt inſtructiſſima, & ad mercaturam ſitu admodum opportuno. Quare Angli, quos iam Brabantia non tolerat, merces ſuas hic diſtrahunt. Mœnibus, foſſis, vallo, diuitiis & incolis, nihil Hamburga cultius, nihil munitius vidi. Ædes habet eximiæ venuſtatis, quæ ductis per vrbem euripis alluuntur. Ex quibus, ob vini inopiam, potum cereuiſiam coquunt, quæ non ab Hamburgenſibus tantum, ſed & in aliis Saxoniæ partibus auidiſſimè bibitur, adeo, vt dictu mirum ſit, quanta cereuiſia hęc gens ſeſe ingurgitet: laudem meretur, & gloriam, qui fortius potitarit. Carolus Pipini pater hic Vicarium habuit, quem Dani, expugnantes vrbem, igneque vaſtantes, eiecerunt. Inter ſeptem Vandalicas Hanſeatici fœderis vrbes non infimum dignitatis gradum Hamburga obtinet.

LVBEC.

LVBECA VRBS IMPERIALIS LIBERA, CIVITATVM WANDALICARVM, ET INCLYTÆ HANSEATICÆ SOCIETATIS CAPVT.

Hamburga, Florentissimum inferioris Saxoniæ emporium, Anglorum frequẽtatione hoc tẽpore celeberrimum Aº Dñi: M. D. LXXII.

WEIMARIA.

WEIMARIA, pulchrum est in Thuringia oppidum, quondã peculiari comitatui nomen, iam vero inclytam Saxoniæ Ducibus, sedem & domicilium præbet, qui magnificum in eo palatium habent, ex quadratis & formatis ad lineam saxis nitide ædificatum, & pomarium omni arborum genere summa industria consitum, quod Ilma fluuio irrigatur, qui in Salam tandem se recipit.

ERDFORDIA.

ERDFORDIA, memorabilis & maxima Germanię vrbs, Thuringiæ metropolis, à priscis Erphesfurt appellata, à molitore quodam, Erpf, & transitu, quem Furdt, Germani vocant, denominatur. Eam Gera fluuius illabitur, & mediam ferme præterfluit, cuius commoditate tota purgatur. Montem habet excelsum, qui nunc S. Petri vocatur, vbi olim fuit arx constructa, quæ postea rursum est desolata, regnanteq; apud Francos Dogaberto monasterium B. Petro sacrum ibidem ædificatum est. Cui Bonifacius Archiepiscopus Moguntinus, B. Virginis templum coniunxit. Huius vrbis ager optimus est, & herbæ fullonum, quæ sandix ac saponaria dicitur, pro tingendis vestibus ac pannis feraciſſimus, & pecorum pascuis abundat. Plinius etiam ad Erdfordiam Germaniæ raphanum se vidisse comprobat ad puerorum infantium magnitudinem prouenire. Est hic Vniuersitas à Dagoberto Francorum Rege, anno Domini 1391. fundata, & à Bonifacio IX. & Pio II. variis priuilegiis honorata. Vide Munsterum, Annales Argent. & Georgium Rithaimerum in orbis descriptione, & Pii II. Europam.

IENA.

IENAE Thuringiæ vrbis nomen, vt quidam à Iano deducant, non video quanam ratione fieri queat, cùm hic Deus in Theutonico solo cultus non legatur. Probabilius itaque Stigelius scribit:

Hinc placet Hebræo nobis hanc nomine dici,
Vt vetus à Iaïn nomen IENA tenet.
Cur ita crediderim, nisi mentem vocula fallit,
Certa huius ratio nominis esse potest.
Quippe vocat Iaïn Solymæ pius incola terræ,
Hoc quod nos Latio dicimus ore merum.
Quæ caput in medijs vrbs fertilis erigit vuis,
Hanc quisquam à vino nomen habere neget?

Hæc ille. Ima iacet valle, muris & turribus firma, ponte lapideo vtramque Salæ ripam coniungens, schola etiam triuiali insignis.

GOTHA.

THVRINGOS à Gothis, Rithaimerus in sua orbis descriptione originem traxisse scribit, eo, quod Gothi in hac regione gentis suæ vocabulo GOTHAM vrbem condiderunt, circa annum Christi, vt Iobstenio placet, 923. Admirandæ fortitudinis castrũ habuit Grimmenstein, quod nunc solo æquatum iacet. Eius rei causa hæc fuit. Guilhelmus Grumbachius, stirpe magis, quam virtute nobilis, ob varia & enormia flagitia, quib. Principes in ordinem redigere, Cæsarem ex imperii fastigio deturbare, nouamque imperii formam moliebatur, à Ferdinando Imp. Aug. tum à Maximiliano Imp. eius filio, reus declaratus & cognitus, cum omnibus verè Catilinariæ coniurationis sociis condemnatur, proscribitur, atque Illustrissimo Principi electori Saxoniæ Augusto, sententiæ promulgatæ executio, ab Imperatore, ac cęteris Imperii ordinibus, vno cõsensu dęmandatur. Quam ipse proscriptionẽ, fiducia sui receptus, & protectoris Ioannis Friderici II. Saxoniæ Ducis, contemnit. Qui cùm post multas Principum admonitiones, à pertinaci seditiosorum defensione non abstineret, Illustrissimus Saxoniæ Dux, Princeps elector Augustus, extrema necessitate coactus, ne mandata Imperii detrectare videretur, vrbem pridie natalis Domini obsidione aggreditur, eamq; XIII. Aprilis, Anno Domini 1567. deditione capit. Tum Grumbachius, & cum eo quatuor ex coniuratis, ob violatæ Cæsareæ Maiestatis crimen commissum, XVIII. Aprilis iusto supplicio afficiuntur, castrum diruitur, Dux Ioannes Fridericus, captiuus Viennam abducitur.

FVLDA.

FVLDA, metropolis est eius in Germania regionis, quam olim Bucconiam, alii Buchoniæ syluã seu solitudinem appellabant, quæ inter Thuringiam, Franciam, Wederaugiam, & Hessiam sita est. Inter ripas alias habet Fuldam, quæ præterlabens ciuitati nomen dedit. Cuius præcipuum decus atq; ornamentum est, peruetusta illa & plane augusta Basilica S. Saluatoris, quam longe lateque celeberrimam memoria B Bonifacii reddidit, cuius auspicio diuino, Fuldana ciuitas primum & condita, & aucta, vasta ante solitudo. Basilica enim hæc antiquissimi monasterii prior oppido constructa fuit, anno nimirum salutis 755. Imperatore Pipino Caroli Magni patre. Quo fermè tempore Wonfridus, post Agathopœus, siue Bonifacius dictus, è Britannia in Germaniam venit Apostolus Christi, qua de re magnus est consensus annalium, &cęt. Ampliorem huius regionis & vrbis Chronographiam Georgii Wicelii, vide in Munstero Cosmographo.

WEIMARIA.

IENA *Thuringiæ vrbs, cum propter Musas, tum vineta clara et celebris.*

ERDFORDIA, *magnifica atq; celeberrima Thuringorum vrbs.*

Cum Priuilegio.

GOTHA.

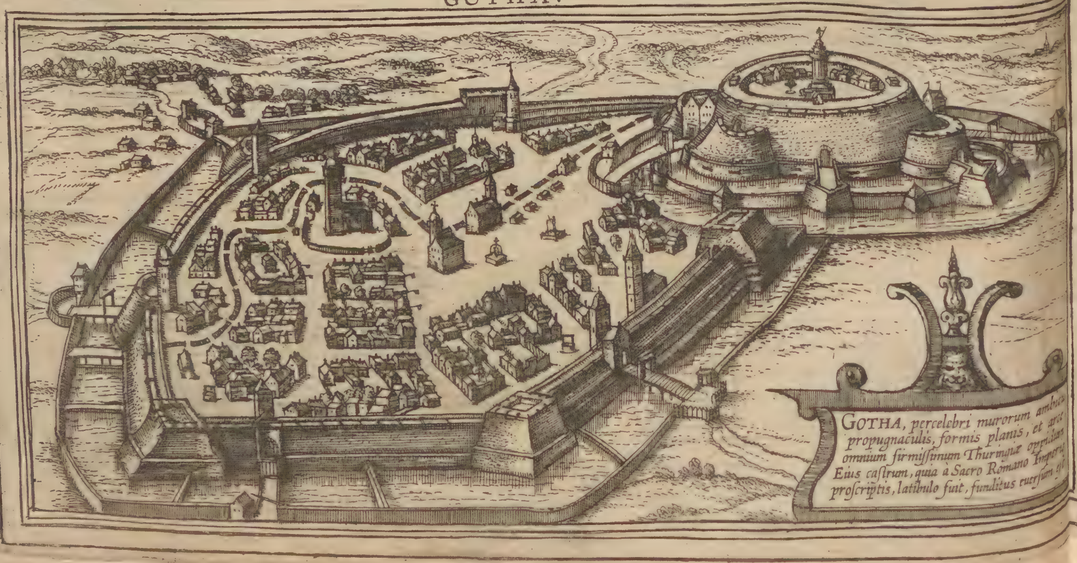

FVLDENSIS CIVITATIS,
et celeberrimæ abbatiæ eiusdem imago.

MARTPVRGVM.

TERRA, quæ à Mœno versus Septentrionem extenditurà, prædecessoribus nostris adscribitur Teutoniæ inferiori, complectiturque in primis Hassoniam, Thuringiam, & Misiam. Hassonia ab occasu contingit Rhenum, & ab ortu Thuringiam atque Saxoniam, versus aquilonem verò confinis est terræ Brunsuicensium, & pro parte VVestphaliæ. Huius autem regionis duo præcipua oppida sunt Martpurgum & Cassula. Quorum illud prouinciæ Metropolim statuunt, putantque quidam sic dictum, à Deo Marte: alii autem à Marcomiro, Marcomiri vicesimi sexti Regis Francorum filio, nominatum & erectum fuisse colligunt. Ptolemæo, authore Francisco Irenico, Amisia dicitur. Ciuitatem hanc olim villam fuisse, historiæ produnt. Eam Lona præterfluit, insignis in Comitatu VVitgenstein fluuius (An dem Horberg oritur) olim VVedekindi Anglorum Principis castrum præterfluens. Lasphe eiusdem Comitatus oppidum alluit, inde Beidenkap, Martpurgensem hanc vrbem, Steiffenburg, Giessen Cattorum, nunc Hessorum oppida allabens VVetzphalar Limburg præterfluens, multis receptis amnibus, infra Lonstein oppidum in Rhenum euoluitur. In præcelso montis culmine Principis sedes est, cum Sacello, opus Lodouici Episcopi Monasterienſis Henrici tertii Lantgrauii Thuringiæ filii. Liberalium artium studium vniuersale in hac ciuitate Marpurgensi habetur, institutum anno Christi 1526. & Anno 1535. à Philippo Principe instauratum.

CASSVLA.

CASSVLA, præcipuarum Hassiæ ciuitatum altera, dicta quasi Castellum, olim tantum illic arcem extitisse perhibent. Illic lilium aureum è Roma per Lantgrauium delatum videtur. Nuncupatur autem à Ptolemæo Stereontium. Hæc Franciscus Irenicus. Fulda, Ana, & Trusula fluminibus irrigua. Aquis igitur instructa ciuitas, agrum fœcundum atque compascuum habet, & arua pecoribus nutriendis idonea. Vnde in vellerum, lanæque venditione, horum potissimum negotiatio consistit. Has siquidem merces, lanam præcipuè, partim ex Buuonia, regione Thuringiæ vicina allatam, partim patrio in solo natam, in maximum Brabantiæ Emporium Antuerpianam vrbem exportant, & inde Londinum transmittitur, quo Anglis (qui licet ouibus abundent, tantam tamen lanæ copiam, quantam ipsi consumunt, textrinis suis suppeditare nequeunt) à nostris Germanis medium offeratur, atque materia maxima lucri, & ex mercibus nostris in Germania natis, pecuniam colligendi, dum confectum ex nostra lana pannum, ante aliquot annos Antuerpiæ, nunc Hamburgi, & Francofordiæ ad Mœnum, parata pecunia comparamus.

M A R P V R G.

MARTPVRGVM VRBS
HASSIÆ METROPO-
LIS, VNIVERSITATE CLARA

Cum Priuilegio

C A S S E L.

CASSVLA, communiter Caßel, florentißimũ lanigeræ Haßiæ oppidum, aquis, arce, & propugnaculis fortiter instructum, Ptolemæo Stereontium dicitur.

WITTENBERGA.

WITTENBERGA Oppidum, temporibus noſtris domicilium Ducum Saxoniæ ſuperioris, à VVittikindo I. Saxonũ Chriſtiano Principe, vt quidam putant, VVittenberga nuncupatum. In quo dux Fridericus elector, Erneſti electoris filius inſtituit anno Domini 1502. vniuerſale ſtudium ex Lipſienſi & Tubingenſi vniuerſitate. Quam Academiam alter Fridericus ita ornauit, vt ex frigida, teſte Eraſmo, celebris euaderet. Petrus Moſellanus, Fridericus, inquit, VVittenbergam ſuam omnigenarum artium, maximè trium linguarum Profeſſoribus ſic inſtituit, ſic adornauit, vt optimè conſtituti Gymnaſii exemplar hinc petere poſſis. In quo Heningus, Oldendorpius Iuriſconſulti; ſcriptis apud Germanos celebres floruerunt. Memorabile eſt, quod de purgatione per ferrum candens in hac ciuitate accidiſſe, Albertus Krantzius in ſua VVandalia commemorat lib. 8. cap. 30. Incendium ædium furtim procuratum, imponebatur in hoc oppido innocenti: ille ſanctè iurans eius ſe culpæ non eſſe affinem, purgationem afferebat vulgarem de ignito ferro, quam iuribus interdictam, aut ignorauere, aut contempſere, qui iudicio præerant laici. Ferrum ergo ignitum illo deportat itinere non paruo: tum manibus excutiens nihil læſionis præferebat. Euanuit ferrum ex oculis mirantium omnium. Annus penè totus interceſſerat, cum alius iam ſilicibus viam ſtraturus in oppido publicam, in arena loci manum vertit, & inuento ferro adhuc igneſcente, dextram adurit. Mirati qui aſſiterunt, rem perferunt loci prefecto. Illi mox incidit ſuſpicio, illum eſſe hominem criminis reum, quod innoxio imponebatur: mox iubet ad quæſtionem abripi, confitetur crimẽ, & vltimo ſupplicio, fractis rotâ cruribus interimitur: ita Diuino iudicio eſt proditus noxius. Extat etiam hiſtoria de candentis ferri purgatione, quam Genildis Henrici tertii coniunx ſubiit: Quæ cum ab æmulo quodam adulterii accuſaretur, iudicio candentis ferri ſe purgauit. Non abſimile purgationis genus eos vſurpaſſe apud Georgium Cedrenum inuenio, quos virgines corrupiſſe, aut quæ corruptæ eſſent, erat ſuſpicio.

FRANCOFORDIA AD ODERAM.

FRANCOFORDIA, in Marchia Brandeburgenſi, ſitu excellit. Ab ortu etenim interlabitur Viadrus fluuius, hodie Odera dictus, piſcium copia abundans: ab occaſu vero, meridie & borea, ſunt vineta innumera, collectaq; vina per Viadrum in Pomeraniam, Daniam, Boruſſiam, & vicinas partes diſtrahuntur. Diceres hic Bacchum, Cererem, Naiades, & Dryadas habitare. Deſunt tantum metalla & aromata, alioqui multarum rerum eſt Cornucopiæ. Habet ſatis fœni & lignorum. Tradunt annales eorum, ciuitatem primum fundatam & extructam Anno Chriſti 1253. per Gedinum ab Hertzberch, commiſſione Ioannis I. Marchionis Brandeburgenſis, atque ordinatam, pro mercibus deponendis, quæ terrâ & fluuio illuc deferuntur. Pleriq; ciues de ſua negotiatione, præſertim piſcium, vini & annonæ, quorum maxima ibi eſt copia, ſolliciti ſunt. Publicum in hac ciuitate Gymnaſium inſtitutum fuit, ab Illuſtriſſimo Principe electore Ioachimo, ex Lipſienſi anno Domini 1506. Ab Alexandro VI. & Iulio, & Maximiliano I. Imperatore variis priuilegiis ornatum. In quo iam inde ab initio, in omni artium & diſciplinarum atque linguarum genere præſtantiſſimi doctores fuerunt, quorum aliqui à Sebaſt. Munſtero recenſentur.

WISMARIA.

WISMARIA in ducatu Megapolenſi clari nominis ciuitas, circa annum Chriſti CCCXL. ædificata perhibetur, quemadmodum his verbis Albertus Krantzius in VVandalia ſua teſtatur. Gunzelinus, patri cognominis, Svverinenſem comitatum tenet poſt patrem, quem ille ab Henrico Leone promeruit, hic ergo filius, cùm Mekelnborg pro ſui magnitudine oppidum cerneret immunitum, quod diſtenſum in longum, nullis vallis ac muris potuit firmari, vicino loco ad mare contiguum, vrbem cœpit moliri, quam VVismariam, incertum vnde ducto nomine appellauit. Si Latini rem geſſiſſent, ſuſpicarer Ciſmariam vocitatam. Nunc cum Saxones fundamenta fecerint, in obſcuro manet vnde ſit nomen deductum. VVismariam tamen nomen eſſe Vvandalicum, ex aliis meminimus. Potuit ergo vir in gente nobilis ibi habitans, loco relinquere nomen, vt ex Vviſmaro Vviſmaria, quomodo ex Romulo Roma diceretur, &c. Anno ſalutis M. CC. LXII. tota incendio periit, ac tum multo, quam ante, magnificentius extructa, lapideis ædibus condecoratur. Deplorandus in hac vrbe caſus, Medææ fabellas ſupérans accidit. Faber erat lignarius, qui per interualla miſerabili phrenenſi vexaretur: correptus aliquando furore, vbi ſtabat in ſolito labore, ſecurim prehendit, domum repetit, liberos duos per medium ſecuit: tertium cum ſimili furia eſſet conſumpturus, mater iam prægnans cum eiulatu miſero

WITTENBVRGA,
Saxoniæ Oppid: Vniuersali litterarum studio celebre.

CIVITAS FRANCFORDIENSIS
In Marchionatu Brandeburgensi, sita ad Oderam flu. optimorum studiorum Gymnasio, et Emporio mercatorũ celebris.

Cum Priuilegio

WISMARIA, *natura loci populi frequentia, et ædificijs in Ducatu Megapolensi, nobile Oppidum.*

Cum Priuilegio

ROSTOCHIVM, *Megapolensis Ducatus vrbs nominis celebritate, et Academia præstans.*

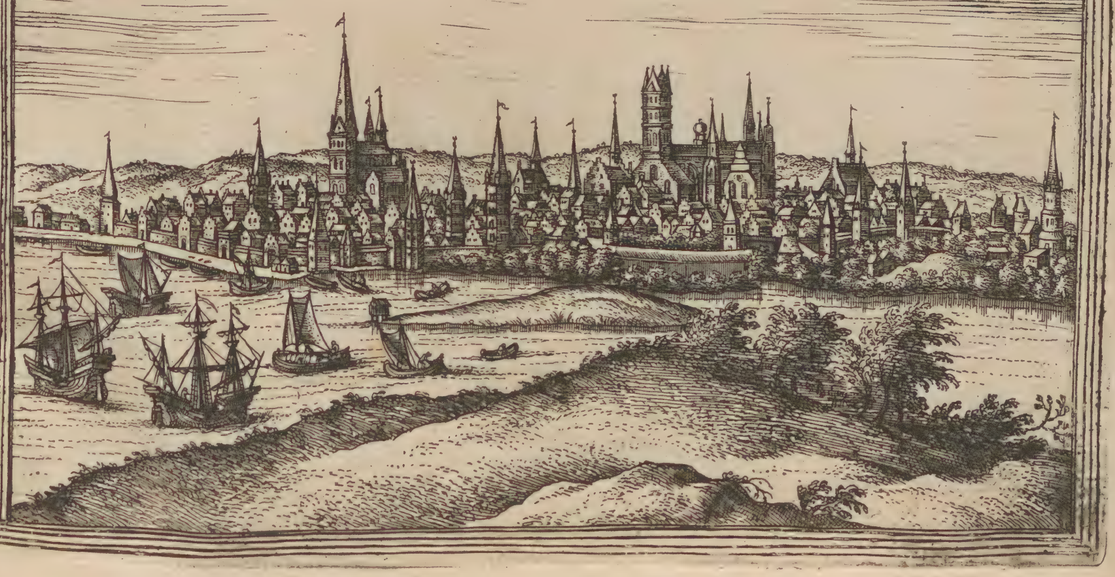

miſero, virum à tergo comprehendit. Ille vlnis fœminæ excuſſis in eam vertit ictum, ſternens vno impetu duos, ita cruentus prodit in publicum, laboris ſocios, quo reliquit loco adit. Rogatus ab illis, quid ita cruentus videretur, horrore verbi cœpit reſipiſcere, & in ſe reuerſus, recordatur quid fecerit: domum illico repetit, ſparſos vidit paruulos, & in medio matrem crudeliter confectos. Territus ſuo facto, cultrum proprio ſuo defixit in pectore. Quid hoc parricidio horrendius? Quid miſerabilius poteſt excogitari?

ROSTOCHIVM.

ROSTOCHIVM vrbs maritima Saxoniam attingens, λαχιβούργιον Ptolemæo, Duci Mekelburgenſi ſubditur, populis ac diuitiis opulentiſſima, primum arx fuit ruſticorum caſellis ſepta, tum circa annum ſalutis M. C. LXX. communiri cœpit, & vallo cingi, atque in oppidi formam conſurgere. Frequentibus ſeditionum motibus, incendio, aliiſque calamitatibus adeo deuaſtatum frequenter fuit, vt ſub eo ſydere fundatum Krantzius dicat, quod vix vnam Saturni reuolutionem, ſine manifeſta purgatione tranſeat. Vniuerſitatem habet, Anno Domini M. CCCC. XIX. Illuſtrium Principum Megapolitanorum Ioannis, & Alberti, & Senatus (qui ſtipendia Profeſſoribus tribuit) & vicini populi liberalitate inſtitutam.

DRESDA.

MISNIA regio superiori Saxoniæ insita, inter Salam & Albim posita est, & à Mesia hicu, ad quem olim fortasse eius incolæ habitarunt, aut à Misna vrbe nomen accepit, cui opinioni Gregorius Rithaimerus, in sua orbis descriptione libentius accepit. Inter alias vrbes Dresam habet, aspectu situque amœnissimam, quæ firmissimo murorum circuitu, foueis, propugnaculis ad hostium propellendos insultus probè munita, tum etiam publicorum ædificiorum, aliarumq; priuatarum ædium singulari nitore, cum præcipuis Misniæ vrbibus decertat. Eam Albis inclytus Saxoniæ fluuius, Rheno conferendus allabitur, cuius margines pons stupenda, ob longitudinem serie, ex saxo durissimo fornicatus coniungit, habens in citeriore latere Dresam antiquam, frequenti habitatione celebrem. Quod ad loci aërisque salubritatem attinet, eam quidem exuperans soli fertilitas, grataque cœli clementia, tantam suppeditat, vt Illustrissimi Saxoniæ Duces, Principes Electores ad hac potissimum vrbem commigrarint, multisque aliis florentissimis ditionis suæ ciuitatibus relictis, in hanc perpetuam vitæ sedem, & domicilium fixerint. Qua occasione, arx omnium sane iudicio, qui eam viderunt, magnifica, Dresam exornat, quadrato & secto ad regulam saxo, ingenti sumptu constructa, & opportunis ad defensionem muris machinisque mire exculta, atque conspicua. Est & hic armamẽtariũ Illustrissimi Saxoniæ Ducis, omni armorum ac machinarum genere, globorum item, ac pulueris maxima copia instructissimum. In quo thoraces ferrei, & permulta cataphractorum corpora, cæteraque bello necessaria, singulari diligentia ac cura asseruantur, quibus bene plenus ampliſſimusque exercitus contra quoscunque motus, subito armari ac instrui potest. Quod si hoc loci, Scorpiones, Falcones, Mortarios, Ruptores, aliaq; stupendæ magnitudinis, ac ponderis tormenta muralia, eorumque nitorem, ac formas enodatè recensere voluero, vereor ne veritatis me limites egressum ij existiment, qui tantum, tamq; magnificum rerum bellicarum apparatum nunquam viderunt. Illud interim constanter affirmo, non vllum in vniuersa Germania armamentarium reperiri, quod huic Dresensi non deferat palmam. Territorium huic vrbi vicinum, ob lætam agrorum fertilitatem, quocunque oculos verteris, amœnissimi horti, arboribus, herbisque generosis culti exornant, in quibus parietes reticulati, variorum fructuum vbertate magna cum voluptate spectantium, latissimas consitasque areas cingunt.

LIPSIA.

LIPSIENSIS ciuitas, asserente Munstero, in Ositia, vulgo Ostland, aut, vt alii volunt, in Misnia posita, (est enim hoc posterius vocabulum laxius priori, & vtraq; terra vni paret domino) non est vrbs admodum ampla, sed tamen talis, quæ sua angustia etiam amplas Germaniæ, maximę Principum exuperat ciuitates. Abundant ibi mercatores, qui varia & continua exercent commercia, idque ter per annum in ipsa ciuitate, sicut quidam de nundinis eius loci, hunc in modum scripsit Mercibus augetur ter Lipsia magna quotannis. Est ornata magnificis ædibus, quæ: in vniuersum lapideæ sunt, intus tabulatæ, & foris miro artificio ac maiestate depictæ, atque ob æqualitatem structurarum & pulchrum ordinem, miram inter se habentes concordiæ rationem. Habet senatum, qui non ex opificum indocta turba, sed ex doctis collectus est viris, è quorum autoritate & iudicio, Misnensium, Duringorum & inferioris Saxoniæ ius pendet. Nam mittunt hi ad eos dubias quasque extricandas causas. Passum est hoc oppidum anno Christi M. D. XLVII. grauem iacturam, quando sexta die Ianuarii cœptum fuit oppugnari, per Ioannem Ducem Saxoniæ, Principem electorem. Tunc enim exusta fuerunt suburbia, bombardarum ictibus, deiecta mœnia, turres concussæ, domorum tecta dissoluta, castrum ciuitatis multum deformatum, obsidio in magno frigore continuata ad XX. dies, & tunc hostis re infecta coactus fuit discedere. Vniuersitate, quæ ex Pragensi anno salutis M. CCCC. VIII. initium sumpsit, Lipsia claret. Quia enim Germani nouam Hussitarum doctrinam, quæ Pragæ in Bohemia oriebatur, repudiabant, vno die supra duo millia discipulorũ magistros secuti, apud Lipsiam Misniæ vrbem, trium dierum itinere à Praga distantem, vniuersale studium erexere. Cuius initium atque progressum Æneas Syluius, post Pius eius nominis II. prolixius tractat, cap. 35. lib. historiæ Bohemicæ. Hanc vniuersitatem Erasmus in Epistola ad Georgium Saxoniæ Ducem, inquit eius auspiciis, ac munificentia, solennibus studiis & politioris litteraturæ ac linguarum accessione florere. Eam Petrus Mosellanus, Græcarum litterarum professione illustrauit. Scribit Æneas Syluius: Cum Leonardus quidam eques & nobilis, cognatum suum, qui Lipsiæ bonis literis operam dabat salutaturus, aduenisset, quæsisset que vti valeret, & quem in bonis literis progressum fecisset, vnus è commilitionibus respondit: Optime quidem se amicus tuus gerit, quia inter mille & quingentos, hic vnus bibendi palmam obtinet.

DRESDEN.

DRESA FLORENTISSIMVM MISNIÆ OPP. ILLVST. SAXONIAE DVCVM SEDES

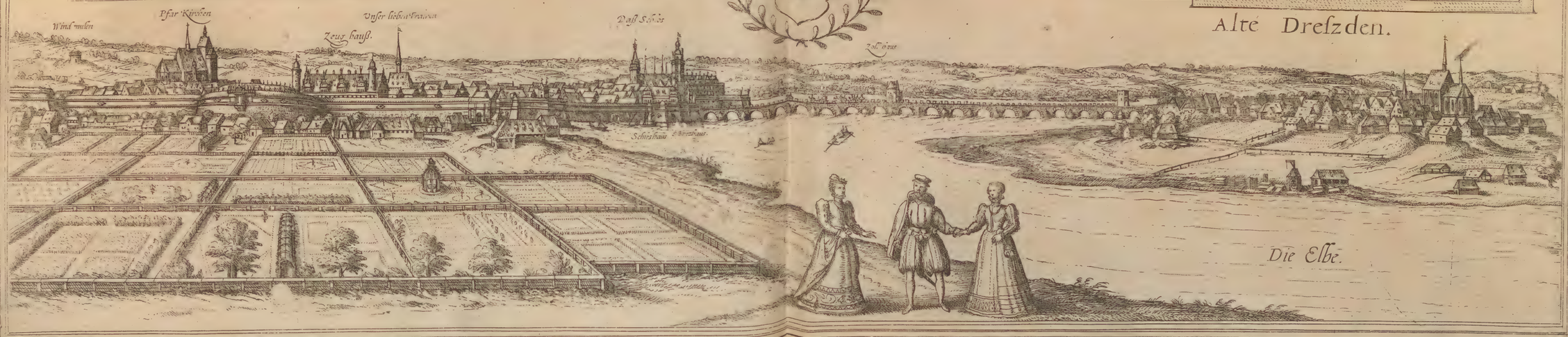

Cum Priuilegio.

LEIPZIG

LIPSIA LITTERARVM STVDIIS ET MERCATVRA CELEBRE MISNIÆ OPPIDVM.

PRAGA.

PRAGA, Regni Bohemiæ metropolis, vrbs ampliſſima, Præſulum, Principum, & Regum inclyta ſedes Imperatoris Caroli IV. patria, ad ripam Muldauiæ fluminis, in amœniſſima & patentiſſima valle, inter colles & vineta, cœlo ſaluberrimo ſita, in tres diuiſa partes, ſeu ciuitates, nempe, Pragam veterem, Nouam, & Paruam, quę ſingulæ ſuam peculiarem habent iuriſdictionem, ſuumq; proprium Senatum. Praga vetus dextrum latus Muldauiæ occupat: in ipſa vallis planitie, vniuerſa magnificis adornata operibus, inter quæ celebriora habentur, Prætorium, ſeu Senaroria domus, cum turri: Læta curia, cum templo Deiparæ Virginis: Academia Imperatoris Caroli IV. cum aliis nonnullis collegiis: Emporium Pannicidarum & pellionum: Curia vetus, vulgo Rychta: duæ domus, quondam Regiæ, in quarum vna iam cuditur moneta: Xenodochium apud pontem. Taceo multa templa, ſuos habentia parochos: Scholas, quæ in huius libri typo, ſuis inſignita nominibus, ſeſe lectori diligenti, ob oculos ſtatuunt. In turri Prætoriana, eſt inſigne horologium, cui par vix in toto orbe terrarum reperiri, multi, & quidem præſtantes artifices putant, quantum ad arcis excellentiam attinet: nam, ſi externa ſpectetur forma, elegantiora multa alia inueniri nō negant. Continet autem hoc horologium reuolutionem totius anni, cum recto curſu Solis ac Lunæ, numeroque certo menſium atque dierum, & aſſignatione calendarii, ſeu feſtorum integri anni, habens item ortum & occaſum, meridiemque, altitudinem ſolis & lunæ, ſolſtitia, æquationes, quantitates dierum ac noctium, inceſſiones, oppoſitiones, & quadras Lunæ, cum cœleſti curſu congruentes, iuxta motum non ſolum naturalem, ſed violentum quoque, ſimiliter ortum atque occaſum 12. ſignorum Zodiaci, numerum item horarum triplicium, videlicet, integri & dimidii horologii, atque horarum inæqualium, ſeu planetariarum omni tempore concordantium, quas horas oſtendit vna & eadem manus, ſeu index, qui mobilis exiſtens, cum ipſo ſole de vno ſigno Zodiaci in aliud per vnum gradum ſingulis totius anni diebus tranſit. Infra ſphæram horologii forinſecus eſt alia grandis ſphæra, cui inſcriptum eſt diarium, ſeu calendarium, vbi Angelus à latere collocatus, quotidie præſentem diem, virgula longa demonſtrat. Parte ea, quæ magis vergit ad flumen inflexum, verſus Septentrionem, Iudæi ſuas fixerunt ſedes, quæ magnitudine iuſtum oppidum æquare poſſunt. Nouam Pragam à veteri, diſtinguit foſſa quædam, olim quidem profunda, & vtrinq; munita muro, ſed, quæ iam labefactatis mœnibus, magna ex parte complanata, in areas & hortos ceſſit. Hæc quoq; ciuitas ampla eſt, & vltra aliquot nobiles colles protenditur, quorum vnum S. Caroli, alterum S. Catharinæ, illum monachorum, hunc monialium ſedem, tertium S. Apolinaris, quartum monaſterium Slauorum, quintum Viſſegradum appellant, in quo ruinæ veteris arcis hodie conſpiciuntur. Habet quoque inſignem curiam, & ſacras ædes multas, vt in hac vrbis effigie, huic libro inſerta, conſpici poteſt. Parua Praga, ſiniſtrum Muldauiæ latus tenet. Eſt autem à veteri Praga, in minorem, pons ampliſſimus, ſupra Musdauiam quadrato ſaxo conſtructus, in ſedecim magnos arcus, ſeu fornices porrectus, habens in aditu & in exitu duas inſignes turres peruias, quo ponte in tota Europa vix eſt celebrior alter, ſi robur ſpectes. Longitudo huius eſt 872. cubitorum Pragenſium, latitudo, quantum quatuor currus, iuxta ſe collocati, occupare poſſunt. Minori Pragæ ab vna parte coniungitur oppidulum Augezd: ab altera collis, in quo præter oppidum Hardezan, ſita eſt arx S. Venceslai, hodie Regum domicilium, pallatio magnificentiſſimo, & templo S. Viti auguſtiſſimo maximè conſpicua. Pallatium eſt ampliſſimum in longitudine 212. in latitudine 30. pedes continens: Supernè miro artificio eſt cameratum, nulla interim columnari baſi, ſeu fulcro ſuſtentatum. Infernè pauimentum tam firmum habet, vt aliquot centuriæ equitum in eo conſiſtere, & haſtis concurrere poſſint, quale certamen, ſeu torneamen, eo in loco exercebatur anno 1549. præſente Mauritio, Saxoniæ electore. E ſublimi pendent quatuor candelabra, ex aurichalco fabrefacta, magnitudine & opere illuſtria, Senatus Nurimbergenſis ad Cæſarem Ferdinandum honorarium munus. In templi adyto, hæc habetur inſcriptio. Anno Ieſu Chriſti ſal. 923. S. Venceslaus martyr, & Dux patriæ, poſt martyrium auiæ ſuæ Ludmillæ, primum hic B. Vito martyri templum ædificauit: quod S. Wolffgangus Epiſcopus Ratiſponenſis conſecrauit, & anno 968. Boleslaus Pius Epiſcopi ſedē fecit, cuius ſecundus Epiſcopus S. Adelbertus anno 996. apud Prutenos martyrio coronatus, & ex Gneſna ciuitate huc translatus, peculiare ſacellum adeptus eſt. Atque Spitigneus II. Dux, anno 1060. poſt S. Procopii obitum annis ſeptem, è templo S. Viti, ac item S. Adelberti vnum, idq; Auguſtum conſtruxit, ſed cum hæc omnia, Anno 1142. hoſtili arcis direptione corruiſſent, Rex Ioannes primus, anno 1344. chori huius fundamenta iecit, atque in metropolitanam Eccleſiam erexit. Filius autem Carolus 4. Rom. Imperator, etiam S. Sigiſmundi Regis & martyris, multorumque Sanctorum reliquiis, anno 1366. ditauit, & muneribus auxit. Quibus Rex Venceslaus, eiuſdem Caroli filius, anno 1392. poſteriorem templi huius partem adiecit, deinde caſu publico, anno 1541. exuſta, Ferdinandus I. Romanorum, Hungariæ, & Bohemiæ Rex anno 1555. eadem hæc & inſtaurauit, & ornauit. Hactenus inſcriptio. In hoc templo videre eſt buſta regia, in quibus iacent, Imperator Carolus 4. eiuſque coniuges, Blanca, Anna vna, & altera Elizabet, & filius Venceslaus, Rom. ac Bohemiæ Rex, nec non Ladislaus, & Georgius, Bohemiæ Reges: Regina Anna, inuictiſſimi Cæſaris Ferdinandi coniunx. Denique Maximilianus II. Anno ſalutis 1577. eò Ratiſpona translatus. Et hæ conditoria ſunt contigua. In aliis autem ſacellis & diuerſis locis, eiuſdem templi, extant varia monumenta Epiſcoporum, Principum, & Regum, & in his quoque Ottogari Regis, qui cum Imperatore Rodolpho prælio decertans, victus & trucidatus eſt. Animoſus ſane Rex, qui maluit cadere, quam cedere illi, quem antea habuit miniſtrum aulæ ſuæ præfectum. Adde tumulum Barbaræ coniugis Sigiſmundi

PRAGA, BOHEMIAE METROPOLIS ACCVRATISSIME EXPRESSA.

PRAGA

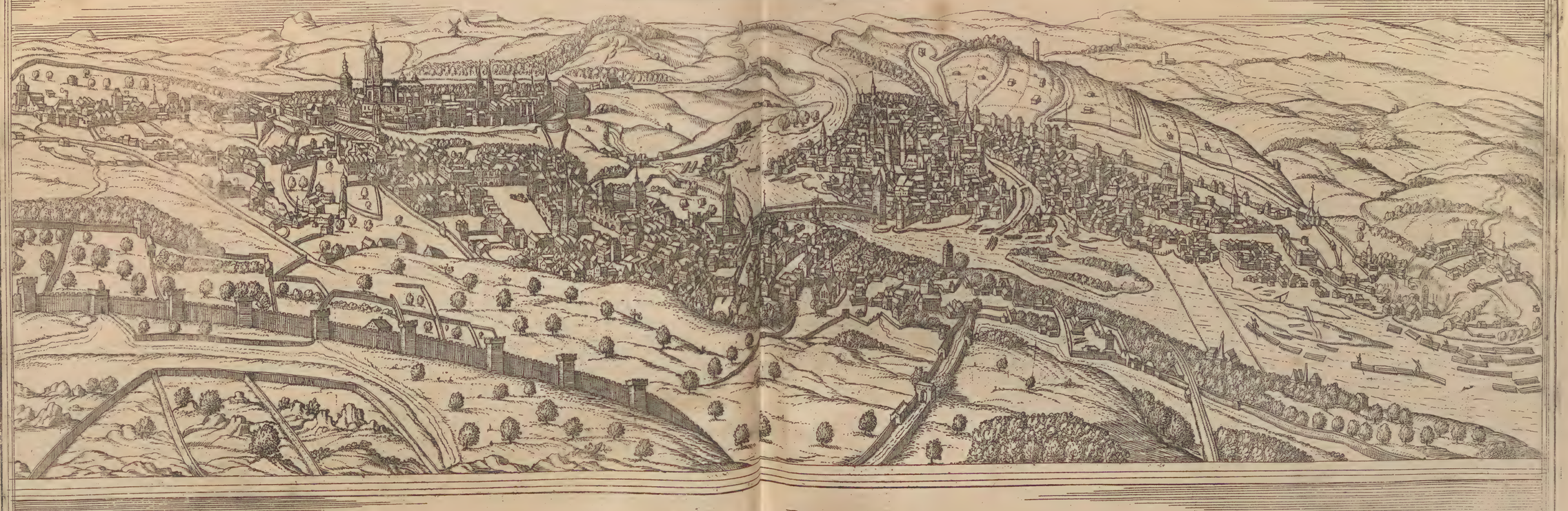

EGRA

EGRA vrbs à fluuio; cui adiacet, dicta, olim imperio Romano, hodie verò Bohemiæ regno subiecta: Ptolemæo Nouiosoada vocatur.

Cum Priuilegio

mundi Cæſaris; iuxta quem viſitur ſacellum, memoratu dignum, ab Imperatore Carolo 4. magnificentiſſimè extructum, lapidibus viridibus, & puniceis, inſtar gemmarum relucentibus, & auro intertexto, ornatiſſimè variegatum, in quo ſacello corpus S. Venceslai, Bohemiæ Ducis, & martyris tumulatum quieſcit. Et tanta priſcorum Regum in hunc Sanctum tutelarem fuit obſeruantia & religio, vt corona Regni, non alio loco, quam in ſepulchro, & ſuper capite huius ſancti Martyris repoſita ſeruaretur. Atque hæc conſuetudo ab aliquot ſæculorum ſerie, perſtitit immota, vſque ad turbulentiſſima Ziſcæ tempora, vbi cum propter ciuiles factiones, tumultus tumultu cumularetur, corona in arcem Karlſtein, vtpote in tutiorem cuſtodiam, translata eſt.

EGRA.

EGRA, inter alias Bohemiæ vrbes, neutiquam infima, ad initium ſyluæ in veteri Nariſcorum patria maxime fertili, & longe amœniſſimo agro eſt, quondam Imperii ciuitatibus annumerabatur, deinde imperii deſeruit ordinem, & Bohemiæ Regi obtemperat, non aliam ob cauſam, quam quod hypotheca eſt regno Bohemico facta. Sita eſt in amœniſſima valle, ad collem, cuius decliui maior ciuitatis pars ſuperædificata incumbit. Eſt duplici muro fortiſſimo circumquaque aliquibus etiam locis, præſertim à flumine non ambitis, triplici: ampliſſima item foſſa, ac muro concluſa, turribus verò plurimis, magnificè cincta & communita. Fluuium eiuſdem nominis, ex monte Pinifero ortum, habet ampliſſimum ac nauigabilem ad meridiem ferè, verſus quam plagã arx etiam vrbis condita eſt, quæ ſuas quoque ſingulares muros, munitiones, foſſas, ac turres habet. Eſt in vrbe magnificum templum S. Nicolai, cum duabus altis, ac orienti ſoli obuerſis turribus, ſunt & alia pari elegantia templa & monaſteria. Integrum & magnum Senatum conſtituunt veteri Rom. more viri centum, ex quibus XIX. de antiquiſſimis ſunt vrbis familiis, patricio ſanguine nati: Ex quibus ſolent eligi IV. Conſules; XIII. alij vocantur Iudices & Scabini, & hi Ius dicunt, non ex ſcriptis legibus: ſed ex receptis ac longo vſu comprobatis Reipub. Egranæ conſuetudinibus. Reliquos LXVIII. ſenatores plebeios vocant. Ab huius ſenatus conſtitutionibus nemini liberum eſt ad ſuperiorem magiſtratum prouocare. Habet quoque frumentarias ædes, omni frumentorum genere refertiſſimas: Armamentarium item, bellicorum inſtrumentorũ apparatu inſtructiſſimũ, molendinas, Xenodochia, balnea publica, portas maiores tres, & totidem paruas, quæ Conſulibus tantum publicorum negotiorum cauſſa nocturno tempore patent: habet ſuburbia lata, iuxta portam acidi ſaporis fontem. Arces XII. pagos inſignes plurimos, ac aliud oppidum Revvitzium, tribus lapidibus ab vrbe ad Coſſenium montem ac fluuiolum ſitum, & propriam denique monetam, quæ in Egrana tantum ditione valet. Hæc Gaſparus Bruſchius.

PARTHENOPOLIS, MAGDEBVRGVM.

MAGDEBVRGVM, olim Parthenopolis, à Venere Parthenia, quæ ibi colebatur, sic dicta, metropolis ac primaria est vrbs Saxoniæ, sita ad Albim fluuium, Veneris simulachrum in curru stantis, cum tribus Gratiis hic colebatur, vnde nomen natum est loco, vt Parthenopolis, id est, puellarum vrbs diceretur, quod & Magdeborg, vox Germanica sonat. A Ioanne Capnione, viro vndecunque doctissimo, Dmoadum Pyrgum dictum: dicitur autem à Græca dictione. Dmoades enim puellas ancillares Græci ferunt, quas per Aphæresim, seu Endiam, prima littera sublata, Maid dicimus, & πύργον pyrgum, Burgum; vt πύξος buxus. Hæc ille. Æneas Syluius Magdeburgensem vocat, & Virginopolim metropoliticam insignem vrbem inter Saxones, opibus & authoritate memorabilem scribit. Ligurinus Virginis vrbem dixit, ἀπὸ τῆς παρθενικῆς, ἢ παρθένου, id est, à virgine, ἢ ἀπὸ τῶν παρθένων virginum habitatione, καὶ τῆς πόλεως ciuitate, Ptolemæus μοενδένον, si littera non est falsa, libro secundo, hanc vrbem Mœnium dixit. Hanc ciuitatem Otto primus condidit, ductu eius coniugis Edithæ reginæ, regis Echtmundi Anglorum filiæ, quæ ibi & sepulta est, inquit Lupoldus cap. XIII. Otto Magdeburgum auxit & ibi requieuit, vt scribit Otto Frisingensis lib. 6. cap. 20. Hactenus Franciscus Irenicus. Hæc inclyta vrbs, Imperatorum, Pontificumque honesta sedes, tres in partes diuiditur, estque munita mœnibus, ac propugnaculis, turribus quoque ac fossis excellit. Sunt in ea magnificæ domus, perpolitæ plateæ, ampla & ornatissima templa. Imprimis vero nobile illud S. Mauritii fanum, ex quadrato lapide structuræ magnificentia conspicuum, Ottonum Cæsarum insigne opus. Magistratus ius ciuile Romanorum Saxonica lingua conscriptum, non sine reuerentia custodit, quod Caroli Magni auctoritate firmatum tradunt, eoque in decisione causarum vicinæ gentes recurrunt, magna & venerabilis earũ legum auctoritas habetur. Est in hac ciuitate summo ingenio elaborata Rolandi imago, qui Caroli ex sorore nepos fuit, præstans fortitudine vir, & post ingentem hostium cædem in prælio, cùm de Hispania victa exercitum in Galliam reduceret, à Vasconibus interiisse dicitur. Hic est Rolandus, qui (vti fama est) tempestate sua corporis robore, & animi magnitudine longe aliis præstitit, cuius fortia facta per vniuersum orbem celebrantur. Carolus Magnus celebrem hic Episcopatum instituit. Confecto enim Longobardorum bello, potentissimo Rege capto, nullam moram interponendam putauit, quin in Galliam confestim rediret. Saxonicum quippe intermissum bellum eum domum reuocabat. Saxonum gens longe maxima erat, ac etiam bellicosissima penè Germanorum omnium. Hi falsos colentes Deos, cùm neque diuini, neque humani iuris quicquam pensi haberent, nihilæquè ac religionem Christianam, hominesque ei deditos oderunt. Proximi erant Francis, cum quibus continenter bella gerebant. Hæc palma, cùm quasi diuino munere, Carolo Magno reseruata videretur, sic renouatum est cum Saxonibus bellum, quo nec maius vllũ, nec grauius diuturniusque à Carolo gestum, fertur. Tres enim & triginta annos cum ferociss imis gentib. certatum constat. Tandem penitus Saxones victi, se, suaque omnia potestati Caroli permisere. Victis impositæ leges, vt patriis ceremoniis, falsisque Diis posthabitis, Christianam fidem profiterentur, magnum numerum obsidũ darent, modicis terminis septi. Et ita tota reformata Saxonia decẽ Episcopatus in ea instituit, quorum omnium celeberrimus fuit Magdeburgensis, cuius sedes ex primitiua fundatione in Stryde fuit, tum ad Valersléue, tertio in Vrese translata. Tandem per Ottonem primum, anno salutis tricesimo supra nongentesimum ad Magdeburgum mutata, eiusq; auspicio in primatum Germaniæ sublimata. (Hęc ex magno Chronicorum codice anonymo.) Quanquam tamen Saltzburgensis, cæterique Archiepiscopi Electores, primam hanc dignitatem Antistiti Magdeburgensi non tribuant, vt Krantzius in Metropoli tradit. Fuit primum in Magdenburch munitissimum arcis receptaculum, circumpositis casalibus piscatorum, in morem vici, aut oppidi non clausi. Arci præerat nobilitas Burggrauiorum, qui origine Saxones, an Wandali fuerint, incompertum est. Hoc constat post Ottonem iussu Impp. erectum ibi Burggrauiatum, numeratumq; inter quatuor Burggrauiatus Imperij.

MAGDEBVRGVM.

S. Nicolaus

S. Nicolaus

Der Dom

MAGDEBVRGVM,
A VENERE
QVÆ HIC QVONDAM
COLEBATVR PARTHE-
NOPOLIS DICTA,
Metropolitica Saxoniæ vrbs,
opibus et authoritate memora-
bilis, peraugusto murorum
ambitu, & Albis
fluuij vicinitate
illustris.

Cum Priuilegio

NVRNBERGA.

NVRNBERGA, vrbs tota Germania & Europa celeberrima, Emporium Germaniæ ampliſſimum, magnificiſque operibus publicis & priuatis ornata. Arcem habet Regiam in colle vrbi imminenti ſitam vetuſtiſſimam, ex qua in vrbem & extra patet proſpectus, à qua ciuitati nomen inditum putatur. Vetuſti codices eam arcem Caſtrum Noricum appellant, quod vrbs huc vſque pro cuſtodia habuit. Pius II. in Europæ deſcriptione dubium eſſe, inquit, Norimberga Franconiæ an Baioariæ cedat. Interluit vrbem amnis Pengnicius, cum multis pontibus lapideis duas vrbis partes coniungentibus. Eſt autem in agro ſterili & arenoſo condita, atq; ob eam rem induſtrioſo gaudet populo. Omnes enim plebei homines ſunt opifices ingenioſiſſimi, aut plerumq; negotiatores prudentiſſimi, repertores & magiſtri ſubtilium operum, quæ hominibus non parum conducunt. Et licet hæc ciuitas non ſit peruetuſta, cùm nulla in ea antiquitatis inueniantur veſtigia, nec à veteribus mentio de ea fiat, tamen Caſtrum eius eſt antiquum. Hæc Munſterus. Vide etiam Chronica Agentoratenſia, Celtem Poetam, qui Nurnbergam eleganter deſcripſit, & Æneæ Syluii Europam.

VLMA.

VLMA inſignis Sueuiæ ciuitas, ad vlteriorem Danubii ripam ſita, vbi Hylerus & Blauus amnes Danubio miſcentur, redditurq; inde idem Danubius nauigabilis. Putatur autem ab Vlmis, ſeu Vlmetis hoc nomen adepta, quod ſcilicet cõſtructa ſit in terra vligine plena, & apta Vlmetis. Olim Abbati Augiæ maioris parebat, ad quem Caroli Magni donatione peruenerat anno ſalutis D.CCC.XIII. Sed ab iſta iuriſdictione circa tẽpora Friderici III. libertatis amore, Vlmenſes ſeſe exemerunt. Magnificum eſt in hac vrbe templum, tanto ſumptu ædificatum, vt eius impenſæ nouies centena millia aureorum ſuperaſſe dicantur. Incolæ partim ex mercatura, partim ex opificiis viuunt. Panni genus faciunt, cuius tela linea eſt, intextum bombycinum, ſeu goſſapinũ, Barchat illud vocantes: faciunt & totum lineum, quod Golſch appellant. Compertum eſt apud Vlmenſes, vtriuſque generis pannos parari quotannis centum milia, qui ad remotiſſimas nationes tranſuehantur, & maxime bis in anno ad Emporium Francfordenſe. Hæc ex Munſtero delibauimus.

SALTZBVRGVM.

IVVAVIA Saltzburg dicitur à iuuando. Nam Germanos Iulius Cæſar aggreſſurus, in faucibus montium arcem munitiſſimam extrui curauit, vt milites ex ea refugium, & ſatellites iuuamen haberent: & inde Caſtrum Iuuauenſe, Germanicè Helfenberch appellatum eſt. Fluuius quoq; cui adiacet, Iuuarius dictus, arci nomen dediſſe à quibuſdam putatur, à quo & ciuitas Iuuauia dicta eſt. Ptolemæo ex ſententia Auentini, Pœdicum appellatur. Habet paludes, planiciem, colles, & montes. Paludes præbent paſcua; montes aucupia, & venationes. Eam Attila Hunnorum Rex deſtruxit & à Roberto Saltzburgenſi Epiſcopo reſtaurata eſt Anno Domini D. LXXX. Franciſcus Irenicus ex quinque Epiſcopatibus Bauariæ, Saltzburgenſem primum vocat, ciuſq; vrbem Cathedralem: quam Æneas Syluius Metropoliticam vrbem opibus & auctoritate memorabilem dicit. Vide Munſterum, Irenicum, & Anales Argentoratenſium.

LINDOIA.

INDAVIVM, ſeu Lindoia, oppidum Imperiale, ſitum in Inſula Acronii lacus, aquis vndiq; & fluctibus circumdatum, nulla ſui parte continentem tangit, niſi vbi lapideo ponte, qui ducentos nonaginta paſſus in longitudne habet, terræ annectitur. Locus eſt admodum amœnus & ſalubris, ventis omnibus pæruius, aquam fontanam, & viuam agrum circumcirca fertilem, nec non omnia quæ ad victum pertinent, facile comparatu habens, adhæc ædificiis ſatis ſplendidis ornatus, nulli non negotiatorum generi oportunus exiſtens, natura firmus, aduerſus inopinatas hoſtium incurſiones tutus: ir cuius Occidentaliori latere haud minor ambitus, adhuc magna vinearum copia colitur: & ſpatium illud nœniis, & foſſa, duabuſq; tum portis, tum ſubliciis pontibus à præfato oppido diſcretum, Inſulæ nomen ex antiquo, etiam apud vulgus obtinet, in quo hodie piſcatores ſolum, nauiumq; architectores, cum paucis aliquot textoribus habitant, &c. Achilles Gaſſarus Medicus, fusè hoc oppidum apud Munſterum deſcribit.

NVRNBERGA florentißimum Germaniæ Emporium, Rempublicam optima politia illuſtrem, et in Burggrauiorum S. Imperij ordine, alterum dignitatis locum habet.

NVRNBERG.

Das Spitler thor
Das Pfleng haus
S. Iacob
Weiß Thorn
Das Tzeug haus
Ratthaus
New Saltzhaus
Das Frauen thor
New thor
S. Lorent
S. Sebalt
Thiergegner thor
Das Schlos
Lugins land
Das Iner lauffer thor
Egidten
Das Euſer lauffer thor.
Werder Thurlin

Cum Priuilegio

VLM

Genßthor
Zu H. Geiſt
Predi. Cloſt.
S. Peter
Fortgruckthor
Goldhauß
Münſter
Barfuſſer Cloſt.
H. Creutz
Wingencla
Klenckthor
Teutſch hauß
Vnſ Frau thor
Stat graben

VLMA Imperialis in Sueuia vrbs, fortiſſimo aquæ et murorum ambitu, magnifico templo, et Danubij propinquitate illuſtris.

SALTZBVRG.

VRBIS SALISBVRGENSIS GENVINA DESCRIPTIO.

Salza flu.

LIN DAW.

LINDOLA, oppidum Imperij inſulare, vndique aqua Acromi lacus circumfuſum.

S. Steuens Pfarkirch
Die burgh
Muntzin Thurn
S. Peters Thurn
Schiffbruck
Barfuſſer Cloſt.
Dicks Thurn

TIGVRVM.

TIGVRVM, proximis aliquot seculis Thuregum dictũ, vulgo Zurch, Heluetiæ vetustissima est vrbs, sita in amœno loco, ad exitum lacus magni, qui hic desinit, excluditq; amnem Lymagum, vulgo Lymmad dictum, quem haud procul à Glarona recipit, & diuidit vrbem in duas ciuitates, maiorẽ & minorem, quæ tamen tribus coniunguntur amœnis pontibus, in quibus frequentes ciuium fiunt deambulationes. Solum per circuitũ ciuitatis est valde fœcundum, feraxq; vini, & frumenti plurimi. Frumentarium habet forum amplissimum, in quo ingens frumenti copia hebdomadatim diuenditur. Incredibilem piscium copiam lacus Tigurinus huic vrbi suppeditat. Forũ annonę illic locuples est, lacus subuectioni idoneus. Quamuis porro Tigurum quinto demum loco Heluetico fœderi accesserit, nihil tamen minus propter vrbis celebritatem, & potentiá, princeps locus, omniũ consensu illi datus est, quẽ hodie quoq; aucto fœdere, in consilijs, legationibus, aliisq; publicis actionibus retinet. De origine, antiquitate, Republica, & administratione huius vrbis, præter Stumpfium, omnium exactissimè Iosias Simlerus, anno superiore 1571. quemadmodum & de vniuersa Heluetiorum Repub. libros duos conscripsit.

VRSINA.

VRsina ciuitas, vulgo Berna Heluetiæ, si annos numeres, admodum vetus est, si situm & cultum, si mores & ciuilitatem, si leges & instituta, si potentiam ac virtutẽ agnoscas, nulli vrbium cedit. Eam Barroldes, dux Zeringensis, quint⁹ eius nominis construxit, & ab Vrso, in venatione capto, denominauit. Huius ciuitatis situs est in peninsula, quam facit Arola amnis nauigabilis: solum habet omnium rerum, præterquam vini, ferax. Tres item plateas ab Oriente in Occidentem, decenti ordine perpetuas, & quia hæc vrbs, ab Vrso nomen accepit, solet perpetuos aliquot Vrsos nutrire. Hanc autem vrbem primus eius conditor Bartoldus, nobilitati offensus, cuius fraudibus filii ipsius necati erant. Imperio Romano attribuit, libertateq; donauit. Quam eius voluntatem Fridericus II. Imperator, ratã habuit, & ab obitu Zeringii Anno 1218. nomine Imperii vrbi præfectum dedit Ottonem Rauenspurgium: sed aliquot annis post, propter fortem & fidelem operam, quam ciues eius vrbis Imperatori nauarant, maioribus priuilegiis, & immunitatibus ab ipso donati sunt, & à iure præfecti exempti. Cæterum, in illis turbis, & Anarchia Imperij, Kiburgius Comes, Burgdorffij Dominus, libertatem vrbis opprimere conatus est, coniuncta sibi vicina nobilitate, & Friburgo oppido. Bernates, vt aduersariis pares essent, sese in clientelam Sabaudiæ Comitis dederunt, hic conatus Kyburgij repressit, & pace partã, mœnia vrbis ampliauit. Bello deinde inter Sabaudum, & Burgundum orto, Bernatibus Sabaudus pollicetur, si strenuè auxilium ferant, se, re bene gesta præmium quodcunq; petierint, daturum. Illi igitur fortiter pugnantes, victo hoste, præmij loco veterem suam libertatem à Sabaudio repetiere, idq; illis bona fide, ab eo præstitum est, fœdus tamen & amicitiam ab eo tempore, ꝑpetuo cum Sabaudio coluere. Vrbs libertati restituta, antequam in fœdus Helueticum veniret, varia & difficilia bella gessit, cum pro libertate tuenda, tum pro finibus ampliandis. Quæ omnia Simlerus, libro primo eruditissime conscribit.

LVCERNA.

VRbs Lucerna, quam Meyerus Lacocernam nominat, sita est ad fluuiũ Rusam, qua is effluit ex lacu amplo, & per quem ad tres pagos nominatur, ad pedem altissimi montis, quem factum montem, & Pilati montem vulgo nominant. Locus vrbi commodus est, quod hac iter sit in Italiam, per Alpes Lepontias, quem montem S. Gothardi hodie nuncupant: hinc merces ad Alpes subuehuntur, indeq; in Italiam citellarijs iumentis, & vicissim Italiæ merces per lacũ & Rusam fluuium Rhenum, ac porro in Oceanum descendunt. Origo vrbis incerta est, vtrinq; ad flumen extitisse castella singula traditur (hodie sunt ciuium ædes) quæ ab Alemannis extructa credantur. Vrbs nomen accepisse videtur à Lucerna, quæ forte illic in vsum nauigantium noctu ponebatur, atq; huic rei credibile est, inseruisse turrim illam vetustam, quæ ad superiorem pontẽ hodie ab aquis nomen habet, Pharos, antiqui turres huius generis appellarunt. Tradunt annales domestici, Lucernates Carolo Magno aduersus Saracenos militasse, & ab eo, cum priuilegia quædam cõsequutos, tum cornuum vsum, quibus adhuc classicum, tempore belli canunt. Penes Canonicorum collegium, maxima hic quondam potestas fuit. Quod in potestatẽ deinde Abbatis Murbacensis, ex donatione Pipini Regis peruenit. Tum Albertus Austrię Imperator, Lucernam à Murbacensi Abbate emit. Sed non ita multo post, Lucernates sub Austriorum Imperio, grauibus oneribus gessit, pacis & libertatis amore, fœderi nomen subscribunt.

VRSELLA.

VRsella, quartum in syluarum fœdere obtinet locum, situ & natura loci oppidum munitissimum. Habet enim à meridie Gothardi montem, ab ortu Crispaltum, ab occasu frigidissimum illum, & ascensu difficilem. Furcam, hoc est, montẽ bicornem, à septentrione lacum Lucernum respicit. Celebri Heluetiæ fluuio, Vrsa, vulgo Russ, alluitur.

SVECIA.

SVecia, oppidum vniuersæ Heluetiæ nomen communicat, nam ab iis primum ædificatum est, qui nouis quærendis sedibus ex Sueciæ Regno, huc profugerant. Ex tribus pagis est vnus, qui contra nobilium insolentiã fœdere coniuncti fuerunt, robustos belloq; potentes homines edit, qui frequentes hostibus incusserunt terrorem. Ex iis rebus, quæ terra compascua ex se fundit, ferè omnes vitam sustentant. Ab hoc oppido siue pago, exteri Helueticos Suitzeros nuncupant, vel ꝑ primo pro libertate in ipsorum agro pugnatum sit: vel, quia diutissimè cum Erimitanis contenderunt, & primi omnium ex pagis tribus Austrorum irruptioni expositi fuerunt, & inter tres pagos maxima eorum fuit potentia, nomine eorum, vt celebriori, reliqui etiam pagi sunt comprehensi, & ab his deinde nomen, ad omnes confœderatos dimanauit.

SYLVANIA.

SYluania, liberæ conditionis pagus, mutuo societatis fœdere Sueciæ & Vraniæ iunctus, anno salutis 1315. naturali alpium vallo circumseptus, pascua habet amœna, pecoribus alendis perquam idonea, vnde magnas opes Syluaniæ incolæ percipiunt. F. Nicolaus, summæ pietatis Eremi cultor, hic vixit, cuius vitam Ioan. Stumpfius, Hen. Wœste, & alii descripserunt.

TVGIVM.

TVgium, vulgo Zug, oppidum, eiusdemq; nominis regio, versus Septentrionem, Sueciam vicinitate attingens, in pedes pascui, & vinibus cõsiti montis lacui piscoso adiacet, cui à ciuitate nomen Lacus Tugunus, qui ad meridiem versus Artense oppidum extenditur, vnde Miconio lacus Artensis dicitur, bellicosos producit, quos Glarianus, ob singularem animi

constan-

DECEM ET TRIA LOCA CONFOEDERATORVM HELVETIAE.

SVICIA Schwytz.

Ad foederis societatem recipitur, Anno Salutis, M. CCC. XV.

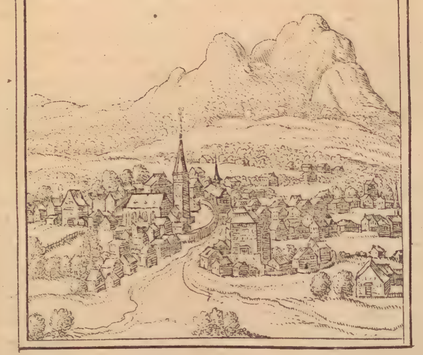

SYLVANIA Underwalden

M. CCC. XV.

TVGIVM Zug.

M. CCC. LII.

GLARONA Glaris.

M. CCC. LII.

BASILEA Basell.

M. D. I.

TYGVRVM M. CCC. LI. Turich.

CIVITAS VRSINA M. CCC. LIII. Bern.

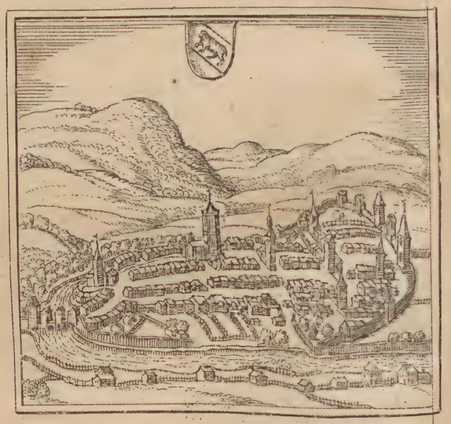

LVCERNA M. CCC. XXXII. Lucern.

VRSELLA. M. CCC. XV. Vri.

FRIBVRGVM. M. CCCC. LXXXI. Fryburg.

CIVITAS SOLOTVRENSIS. M. CCCC. LXXXI. Solothurn.

SCHAPHVSIA M. D. I. Schaffhusen.

APPENCELLA. M. D. XIII. Appenzell.

Cum Priuilegio.

conſtantiam Camillos nominat. Agrum compaſcuum, vini frumentiq; feracem habet. Eius cultores Tugini, Straboni lib. 7. Toygeni dicuntur, qui cum Tygurinis & Cimbris, inito fœdere, Romanis ſe oppoſuere. Plutarchus in vita Marii, & Eutropius lib. 5. Paruit Tugium aliquando nobilibus, poſtea in Auſtriorum poteſtatem peruenit, hi, bello Heluetico, perpetuo præſidia illic aluere, qui Suitios & Tygurinos infeſtabant. Itaq; anno 1352. menſe Iunio, Tygurini cum quatuor aliis pagis expeditionem, aduerſus Tugium ſuſcepere. Præſidarii, qui diffiderent munitionibus oppidi, ante aduentum Heluetiorum eo deſerto, Bremogartum, & vicina loca Verbigeni pagi ſe contulerunt, ciues tamen, qui fidem Auſtrio ſeruare vellent, obſidionem per dies XV. ſuſtinuerunt, ſed cum aliquoties ſumma contentione Heluetii oppidum oppugnaſſent, tandem deditionem fecere, & Heluetiis ſacramentum dixerunt, hac conditione: Si intra præfinitum tempus dux Auſtri⁹ eos, exercitu adducto, obſidione liberaret, ab Heluetico ſacramento liberi, in eius obedientiam redire poſſent, eaque de re legatos ad Ducem, auxilium petentes miſerunt. Erat tum Dux Albertus in monaſterio pagi Verbigeni, quod campum regium vocant. Cum autem Tuginorum legati mandata ſua exponerent, accidit forte, vt Princeps in peryſtilio obambulans, ab aucupe quæreret, an accipites cibum cœpiſſent; Ibi legationis princeps, Ach, inquit, clementiſſime princeps: Agite, deditionem facite, breui omnia, quæ nobis ablata ſunt, recuperabimus. Quæ Tugini, cum viderent ſibi nullam in Auſtrio ſpem eſſe, Heluetico fœderi ſe iunxerunt.

GLARONA.

VAllis non admodum ampla, iuxta Limagum fluuium, longitudine trium milliariorũ Germanicorũ, Latinè Glarona, vulgo Glaris dicitur. Eius regionis caput Glarona, altiſſimis cingitur montib. ab Oriente Vranorũ montana, ab Occaſu autem Suicerorũ montes attingit. A Septẽtrione olim clauſa fuit muro extenſo per tranſuerſum vallis à monte ad montem. Confœderauit ſe reliquis Heluetiis, anno Chriſti 1252. viuunt incolæ lacte, caſeo, butyro & carnibus: piſces, lacus; aues & carnes ferinas ſyluoſi montes ſubminiſtrant. Natus hic eſt Henricus Glareanus, Laur. Poeta, & Mathematicus inſignis.

BASILEA.

BAſilea, vrbs inclyta, omnium confœderatarum ampliſſima, ex Auguſtæ cineribus, inſtar Phœnicis, orta, vtramq; Rheni complectens ripam, maiore Balea in littore Gallico, minore verò in Germanico ſita. Maior vallem occupat à Medie verſus ſeptentrionem, inter duos colles ad Rhenum deſinentes, extenſam, fluuioloq; Byrſeca irrigatam, minor fundũ habet planum: liberrimo recreatur Baſilea aere: ſolum fœcundum, ſcaturigines multorum fontium, concurſus multorum amnium, Rheni, Byrſchę, & Wieſæ, Pio II. inſtitutore, celebrẽ habet vniuerſitatẽ. Ampliſſimis immunitatib. & priuilegiis, iam olim à Romanis Imperatoribus donata Baſilea, Epiſcopatu etiam clara. Meminit eius Ammianus Marcellinus, qui Baſileam nominat, & Gratianum prope hanc propugnaculum contra Germanos conſtruxiſſe, perhibet. Ac ſunt, qui à Baſilina Iuliani Imp. matre denominatam, exiſtimant. Meminit etiam Phegon, libertus Adriani Cæſaris Baſiliæ. An autem de noſtra hac in Rauracis loquitur, dubium eſt.

FRIBVRGVM.

FRiburgenſis ciuitas apud Nuitones ſita, vulgò Nuchtlandt/ qui terræ tractus hodie, Vechtlandt appellatur à Bartholdo Principe Seringenſi IV. ędificata, mirabilem ſitum obtinet: partim enim impoſita eſt monti præcipitib. petris ſuffulto, partim iacet in valle accliuis montibus clauſa, circumfluitque montem in imo per deſidentem ciuitatem amnis Sana, mediocris magnitudinis. Prætorium ſitum eſt in præcipite rupe, vbi olim arx fuit, à qua temporum ſucceſſu creuit ciũitas ipſa ſupra & infra. Oppoſiti montes ſuſtentant mœnia, tametſi in Orientali monte nullæ ferè domus, præter munitiones exiſtant. Quocunq; pergis in ciuitate, eſt tibi aſcendendum. Profert terra omnia neceſſaria, præter vinum.

SOLVTVRVM.

SOlutũrum, ſiue Salodorum, vna ex præclaris & vetuſtiſſimis Heluetiæ ciuitatibus, ad Arolam fluuium auriferum ſita, Treuirorum ſoror dicitur, & Nini ſeculo conditam, vetuſti annales tradunt. Antiquitatem vrbis indicant, veteres inſcriptiones Romanæ, quarum aliquæ adhuc Salodori erant. Antonino in Itinerario Soluthurum vocatur, qui verò eam ſcribunt Soluturum, putant eam ſic dictam ab antiqua Turri, quæ adhuc in medio ciuitatis videtur, vt ſit idem, quod ſolis turris: ſita eſt in agro plano, & ſatis culto, niſi quod ægrè fert vites. Reliqua omnia abunde fert tellus.

SCAPHVSIA.

SChaphuſia, vulgo Schaff ſiue Schiffhauſen/ Miconio Probatopolis, Platinæ Schaphuſa, Glariano & aliis, Arietis vrbs dicitur. Quod Stumpfius omnino improbans, Schaphuſam à Schafa denominari aſſerit: hic enim nauium ſtatio erat, quod nullæ omnino vltra Schaphuſam, ob atrocem ſpumantemq; cataractam ſeptuaginta quinque pędes altam, deſcendere poterant, quare omnes naues, quæ ex Acronio & Veneto lacu, ſecundo Rheno deſcendunt, neceſſe eſt Schaphuſiæ exonerari: ob hanc cauſam, creditur vrbi nomen impoſitum, vt, vel à Schapha, Schaphuſia, vel etiam à nauis Germanico nomine, Schiffhuſia nominaretur. Oppidum eſt ad dextrum Rheni latus elegantiſſimum, tertio Rheni ponte Heluetiorum terræ coniungitur, rebus omnibus neceſſariis, & limpidiſſimis abundat fontibus. Ampliſſimum Benedictinorum Cœnobium, anno Domini M. LII. fundatum, huius oppidi magnificentiæ occaſionem dediſſe dicitur. Sicut & S. Galli oppidũ, & Lucerna, & multa alia oppida Germaniæ Cœnobiis ſuam originem acceptam referunt.

APPENZELLA.

APpenzella, ſiue Abbatis cella, regionis, & vici nomen, habuerunt enim hic Benedictinæ ſocietatis Abbates arcem, Clanx, nominatam, tutiſſimum quouis tempore refugium, quorum auctoritas paulatim adaucta, non huic tantum pago, ſed vniuerſo territorio appellationem dedit, quod Marti atque Bellonæ peridoneos homines producit, eamque ob cauſam, ad Helueticum fœdus, anno ſalutis M. D. XIII. admiſſi, decimum tertium in ordine locum obtinent.

ARGENTINA.

ARGENTINA, ciuitas vetustissima, ac permagnifica, Argentuaria dicta, apud Heluetios prope Rhenum sita. Cùm Treueris Metropolis Belgicæ prouinciæ, temporibus Abrahæ constrúi cœpta sit, inde potentatu aucta, hæc vrbs primò sub dominio Treuirensium fuit, quam postmodum Iulius Cæsar, cum vniuersa Prouincia Heluetiorum, & Heduorum, traiecto Rheno fluuio subiecit. Cui Consulem, & Quæstorem dedit, qui in ea vrbe Cameram Romanorum pro tributis soluendis perfecerunt, inde nomen Argentinæ assumpsit, qui vsque ad Imperii inclinationem ibidem perstiterunt. (Quod tamen plerisque minus verum videtur, vti Munsterus asserit) Attila postea egressus de Sicambria, primò Illiricos inuasisse dicitur, deinde omni penè Germania peruagata, ac cunctis ciuitatibus & castris, quæ occurrebant, subuersis, intrauit tandem in regnum Constantiæ, cui Sigismundus Rex, eiusdem terræ Princeps, circa Basileam, cum exercitu magno occurrit, quem Attila cum omni expeditione contrito & fugato suo dominio, subiugauit. A loco illo egressus Attila, iuxta Rhenum Argentinam ciuitatem munitissimam, quam nullus Romanorum Cæsar penitus expugnare potuit, obsedit, expugnauitque, diruendo eius murum diuersis in locis, vt cunctis aduenientibus sine difficultate via libera, & patens introitus præberetur, edicens firmissimè, ne ipsius murus Rege ipso viuente repararetur, vt eadem ciuitas, non Argẽtina, sed propter viarum multitudinem, quas in muro eius fecerat, Strasburch vocaretur. Hactenus Argentinensium Chronica. Incorporata est hæc vrbs, inquit Munsterus, Imperio, numeraturque hodie prima inter liberas ciuitates. Abundat autem omnibus bonis, excellitque in opibus cunctas Rheni ciuitates. Habet miram vini & frumenti copiam, vtpote quæ situm habet in optimo fundo. Inueniuntur in ea vrbe aliquot centeni hortulani, qui annuatim magnum faciunt quæstum ex rapis, cepis, raphanis, napis, caulibus, papauere, aliisque hortaliciis, quæ fœliciſsimè ibi proueniunt, atque in tanta crescunt vbertate, vt nullus ei in Germania comparandus sit locus. Habet vrbs ipsa præter Rhenum, & alios multos accurrentes amnes. Ab Oriente enim venit ex Martiana sylua Kintzingus fluuius, qui secum magnam adfert vim trabium ædificiis aptarum. Ex Sunggoia atque ab austro, affluit Illa, amnis: Et ab Occidente Bruschus, qui ciuitatem in duas impartes tamen diuidit partes, Est quoque in hac vrbe, nobile & ingens quoddam opus, cuius simile nec in Germania, neque in Italia, aut Gallia inuenitur, nempe sumptuosissima illa turris, quæ anno Christi M. CC. LXXVII. inchoata est, atque XXVIII. annis ferè vsque ad fastigium consummata. Hæc ab ipsis fundamentis vsque ad supremum culmen, quadris, & pulchrè figuratis lapidibus est erecta, vbique aeri, & vento peruia, patetque ascensus eius quatuor cochleis. Vbi verò crassities eius in fastigium incipit acuminari, ibi octo consurgunt cochleæ; Supremus nodus, qui inferius vix modii magnitudinem habere videtur, tantus est, vt capacitas eius recipiat V. aut VI. personatos homines. Longitudo eius habet pedes Geometricos D.LXXIIII. Hæc Munsterus. Potentissima hæc vrbs, à S. Materno B. Petri discipulo, eiusque sociis Valerio & Euchario ad Christi fidem conuersa est, deinde, circa annum Domini CCC. XXX. Arianismo, quemadmodum aliæ Rhenanæ vrbes, infecta, ab Episcopis tandem Metensis Ecclesiæ in pristinam veritatis viam reducitur. Anno Christi D.VIII. primum templum in hac vrbe conditũ est, à Clodouæo Galliarum Rege. Tum temporis Argentina Metensi Episcopatui, quoad Ecclesiasticam iurisdictionem, suberat: ac demùm Moguntino Archiepiscopo à Carolo Magno subditur. Institutus autem est, atq; fundatus, à potentissimo Galliarum Rege Dagoberto, &c.

ARGENTORATVM

Straßburg.

Crutenhuser thor

Steinstrasser thor

Spirthor

Weissen thurn

Barfuesser platz

Pfennigs thurn

Roßmarckt

Predigern

Schiessereien thor

Kornmarckt

Pfals

S. Thomas

Elsätzer thor

Spital thor

Fischer thor

Cum Priuilegio

Abraham Hogenberg excudit Coloniæ.

ARGENTORATVM, cuius ob antiquitatem Ptolemæus, D Hieronymus, Orosius, Eutropius, Marcellinus, et alij meminêre, Alsatiæ Metropolis, apud præterfluentem Rhenum, alijs, Argentina, aut, si quis ex re, nomen commutare velit, Laurentina, sed vulgo Strasburgum dicta; virtvs virtute, manvs fratrvm prudentia, ac integritate, honestis studijs, ac nobili schola inclyta.

HEIDELBERGA.

HEidelberga, ad Neccarum sita, Illustrissimorum Principum Comitum Palatinorũ Rheni sedes, Ptolemæo, vti putatur, Budoris. Nomen oppido datum existimant, à Gentium colonia, quæ ante multos annos hic habitasse, multis indiciis conuincũtur. Vocant enim Germani, gentilem hominem, Heiden. Vel, vti Franciscus Irenicus, à nigrorum vacciniorum, Teutonicè Heidelber, multitudine. Olim Vangionum imperio subdita, solum habet rerum omnium ferax, vini boni, frumenti, fructuum arboreorum, & castanearum. Est & florentissimum Heidelbergæ gymnasium, à Marsilio, primo Rectore primitus institutum, & a Ruperto Palatino, Anno M.CCC.XLVI. multis priuilegiis donatum. Mons illic omnium sanctorum, olim arcem præ se tulit. Referunt templum illic fuisse, quod Græci vocant τὸ πάνθεον, vbi antiquitus, omnes dii colebantur. Oppidum hoc Volaterranus lib. 7. Ettelburg vocat, corrupto nomine, linguæ Germanicæ ignarus. Hæc Franciscus Irenicus. An. partæ salutis. M.D.LXXVI. Fridericus Comes Rheni Palatinus, Elector, Heidelbergæ XXVI. Octobris die, à prandio, infra tertiam & quartam horam, in hoc mundi theatro, viuere desijt.

SPIRA.

SPira recens vetustæ ciuitatis nomen, quod hac ratione obtinuisse putatur. Rudigerus Episcopus, ex clara Spirensi familia natus, hanc Nemetensem vrbem adauxit, & pagum (Spira) tũm extra muros, ad eiusdem nominis fluuiolum situm, mœnibus inclusit, ac totam vrbem, iam amplam atque magnificam, turribus, ac fossis egregiè munitam, Spiram, ab adiecto pago ac fluuio, nuncupauit, Anno salutis M.LXXXIII. Sic vetus vrbis appellatio exoleuit, & noua illa, in hunc vsque diem vsurpata, in consuetudinem venit. Hoc tempore episcopatu in Imperio celebris. Ab Imperatore Conrado II. Francorum Duce, tanta munificentia aucta, & illustrata fuit, vt secundus Nemetensium fundator dici meruerit: Nam insignem illam, ac longe amplissimam Basilicam Spirensem, quæ in hodiernũ adhuc diẽ conspicua, & multorũ Germaniæ Imperatorũ & Imperatricum habet augustissima Mausolæa, in honorem B. Virginis: & præclarum S. Ioannis in summitate vrbis situm tẽplum, forisque in agro Nemetum, ex castro suo Limburg, in quo nuper adeo Conradum filiolum, ex præcipitio quodam decidentem amiserat: magnificum cœnobium maximis sumptibus ac impensis construxit. Venerandus in hac ciuitate Aduocatorum ordo videtur, qui in publico totius Imperij consistorio, à Carolo V. institutõ, quo præcipuorum tribunalium appellationes diriguntur, Cæsareæ Maiestatis, Electorum, aliorumque procerum nomine, iustitiam administrant. Spirensium agri, optimo vino rubeo, quod Anserum pedes vocãt, frumento, & amygdalis abundant. Memorabilem hanc vrbem reddit, incomparabile Oliueti fanum in ambitu maioris Basilicæ constructum.

VVORMATIA.

WOrmatia ad Rhenum, vetustissima Vangionum ciuitas, originem sumens, vti scribitur, à Treuirensibus, quibus tributum annuum pẽdit. Deinde Romanis, ad Attilam vsquè subdita, ab eo, cum multis aliis Rheni vrbibus subuersa: iterum à Galliarum Rege Clodoueo instaurari cœpta, à Brunhilde Regina venustè illustrata est, ac Galliæ Regum sedes efficitur, qui castrum regium ibidem construxerunt, ea forte parte, qua nunc noua Wormatiensis curia conspicitur: quod tempore Caroli Magni, edax flamma, in fauillas redegit. Fuit & tunc temporis Wormatiæ Archiepiscopatus, qui anno incarnationis Dominicæ, DCCXXIX. Moguntiam translatus, ita tamen, vt Episcopatus hic manserit, antiquitate, cum reliquis Germaniæ certans. Aliquot hic Concilia, & comitia celebrata fuere. Hæc partim ex Archiuis Wormatiensibus partim ex Francisco Irenico.

HEIDELBERGA.

Florentissimæ ciuitatis HEIDELBERGENSIS Palatinatus Metropolis iuxta Neccarum posita, situs et genuina pictura, tam arcem Illustrissimor. Principũ Comitũ Palatinor. Rheni, residentiam: quàm reliqua illius loci insigniora ædificia pulchrè intueri ob oculos statuens.

Der Heylig geist
Geiss berg
S. Peter
Prediger
Der Neccar
NECCARVS FLV.

SPIRA.

SPIRA celebris admodum Imperij & episcopalis in Germania ciuitas cuius olim incolæ Nemetes et vrbs ipsa Nemetum dicebatur. Arnoldo Wesalio Nomagus et Nemetum atque Vangionum terminus fuit.

Das Münster
S. Widtberg

Cum Priuilegio

WORMATIA.

WORMACIA vetustissima Vangionum ciuitas, ad Rhenum, primo et fertilissimo loco sita, vnde et fabulosum dedit, magnum Barbarorum, olim incursionibus obnoxiæ, fœcunditatem, satyus vexatæ Theodorico Veronensem nugatur hoc loco Gigantes habitasse qui horrendo ossa conjurum illic extructorum, in quem mille plus erat altaq; capitis periculo submorendi, quæ res nil aliud, quã a Gothis interfectos hic Hunnos, aliasq; barbaras et crudelis nationes indicat. Hæc, a Theodorico ille Gothor. Rege, qui Veronensis cognominabatur, eo quod Veronã regni sui sedē elegisset. Quod autē ioretis ou fuisse fauulæ, id qui longiùs Wormatiã inuestigare, sed veteris Germaniæ loca, atq; adeo in medijs fere sitã fuisse quæ Atrebatum, Nemetum, Tricorior. Rauracorum, qui Helueticæ finitimi, propinqui, tandē in Gallias Germaniã Galliasq; antea dictas Aquitaniã Gothicam, exierint, obtinuerint, Anno Romanæ conditæ octauodecimo supra ex tot Gallia Germaniæ, eiectis, & subpositione militarium, quæ in finitimis colonum satis constat hanc vrbem olim Borbetomagi, siue vt alij Brebomagi, deinde Rufiniana appellatam fuisse.

Thumstifft
S. Paul stift
S. Ruprechts
Predicatores
Frawen bruder
S. Lamprechts
S. Martins stifft
Porta S. Martini
Augustiner closter
S. Andres stift
S. Marg
S. Johañ
Münster
S. Cecilia
Nidteck
Frauwen thurn
S. Veltin
S. Sixt
Lentzer pore
S. Amandus
Vnser frawen stifft
New Thurn
Rhenus flu.

FRANCOFVRTVM AD MOENVM.

CIVITAS hæc in extremitate Franciæ Orientalis ad Mœnum fluuium sita, nomen ante Helenopolis, ad Francorum vsque in eam aduentum obtinuit, à quibus postmodum Francofurtum, siue Francfordia, vel ab eius instauratore Franco, Regis Marcomiri filio, appellata fuit. Ab antiquis temporibus Imperialis ciuitas exstitit, electioni noui Imperatoris consecrata. Primus ibi Arnolphus Imperator est designatus. Interfecat hanc vrbem Mœnus fluuius magnus, & nauigabilis, qui in monte Vichtelbergio scaturiens, per Francorum terram delabitur, ac multos recipiens amnes, nobile hoc emporium alluit, & ex Moguntiæ opposito, Rheno commiscetur. Hunc traiectum ac vadum Mœni, Franci olim sub Carolo Magno possidebant, à quo ciuitati Francfordianæ, per eam occasionem natæ, datum nomen esse plerique existimant: Cùm tamen constet, hanc vrbem etiam ante Caroli Magni tempora, iam olim Francofurti nomen obtinuisse. Altera ciuitatis pars, & ea quidem maior, atq; splendidior Francofurtum: Altera autem, quæ & ipsa muris, ac foueis cingitur, Saxenhausen, hoc est, Saxonum domus vocatur. Vtraque autem præstantissimi & arcuati operis ponte, longa serie constructi iungitur, eiusdemque amplissimi Senatus gubernaculis regitur. Ciuitas hæc nundinaria, & quasi commune, non modo Germaniæ, sed totius Europæ emporium est. certis siquidem anni temporibus, in Quadragesima nimirum, atque Septembri, negotiatores huc ad celebrem mercatum, ex superiore & inferiore Germania, Italia, Gallia, Anglia, Polonia, Ostlandia, cæterisque orbis partibus conueniunt, omnisque generis merces conferunt, quas partim parata moneta, partim aliarum rerum commutationibus distrahunt, atque diuendunt. Pipinus Caroli Magni parens, in hac vrbe sacrum Saluatori templum, & Canonicorum collegium (quod tamen hodie ad S. Bartholomæum vocatur) ædificauit. Quod postea Carolus Magnus, paternæ pietatis, & singularis erga hanc vrbem affectionis insecutus vestigia, compluribus villis, censibus annuis, prædiis, decimis, & iuribus magnificè dotauit. Quem pari pietate & posteri aliquot Imperatores, & Reges Rom. deinde sunt imitati. Carmelitarum fanum præstantissima nobilitatur tabula, B. Virginem in cœlum emigrantem repræsentante, quam magni illius Alberti Dureri, immortalitate dignissima manus, summo artificio delineauit. Eam optimi quinque pictores, non sine admiratione, frequentissimè sunt contemplati. Anno 793. Carolus M. Francofurti generale congregauit Concilium, in quo communibus suffragiis Felicina hæresis condemnata fuit, quæ (vt Abbas Vspergensis commemorat) Christum redemptorem nostrum, secundum humanitatem, adoptiuum saltem esse Dei filium stulte asserebat. Non minore beneuolentiæ affectu Carolus IV. Rom. Imp. hanc vrbem est prosecutus. Quapropter electionis Romani Regis, futurique Imperatoris, per septem Germaniæ Principes Electores fiendæ locum in perpetuum constituit, bullaque sua aurea confirmauit. Nam antea, quantum ad ipsum electionis locum, variè obseruatum erat, quanquam prius etiam vt plurimũ electio Francofurti fuerit celebrata. Vnde & mos inoleuit, vt cum in dissensione Electorum, duo pariter in Rom. Regem nominaretur, alter in agro Francofurtensi iusto exercitu consideret, alterumque sesquimensis spatio, cum eo conflicturus expectare consueuerit, qui cum vel prælio, vel alias cedente aduersario, superior extabat, tum demum in vrbem recipiebatur, & pro Rege agnoscebatur. Ita accidit inter Henricum Landtgrauium Thuringiæ, & Conradum Frederici II. filium. Item inter Ludouicum Bauarum, & Fridericum Austrium. Similiter inter Guntherum, Comitem à Schvvartzenburg, & Carolum IV. Porro, in nudinis Francofurtensibus illi, qui in arte gladiatoria excellunt, magistri titulo, si id ambiant, à magistris eiusdem artis, ciuibus tamen huius vrbis, ex speciali Romanorum Imperatorum & Regum priuilegio insigniuntur. Id quod alibi non licet.

CIVITAS FRANCOFORDIANA AD MŌ.

Cum Priuilegio

FRANCOFORDIA. unica est in Francia orientali civitas, aut potius, in extremitate eius, ad Moenum fluuium sita, nobilissimum totius Germaniæ Emporium, cuneatis Vniuersæ Europæ populis coge: mentissimum. In quo Romanorum Cæsar, ab illustrissimis Imperij Septemuiris eligitur, & gladiatoriæ artis, designantur magistri. Ex inuitis indicijs constat, quam chara hæc urbs Pipino, & Carolo Quarto fuerit. Quibus iam Helenopolis: Gunthero, Francofurt dicitur. Eam septem libris ab Entrandō quodam Diacono descriptam, se vidisse in Monasterio aliquo, testatur Franciscus Irenicus in sua Exegesi Germaniæ. Fit huic urbi lapideo eleganteque ponte, haud vulgaris magnificentiæ oppidum, SAXENHAVSEN, id est, Saxonum domus, coniungitur, & ipsum propugnaculis, mœnib. vallo, & fossis, ad defensionem idoneis, egregie circundatum.....

TREVERIS.

TREVERIS, magnitudine rerum gestarum, & vetustate præclara ciuitas, Galliæ Belgicæ caput, ante Christi aduentum 1947. temporibus Abrahæ, à Trebeta, Nini filio condita, qui à Semiramide matre, ex Assyria profligatus. Vel, vti anales Treuirorum perhibent, effrenem & iniquam matris libidinem fugiens, ex regno, cum magno Assyriorum agmine, secessit, & post varios errores itinerum, ad amœnam quandam vallem natura loci munitam, iuxta Mosellam deuenit. Vbi à suo nomine, ciuitatem hanc condere cœpit. Cuius antiquitatem, trecentis & mille annis, ante vrbem Romanam, perscrutatus est Aeneas Syluius. Hæc, quantum olim potentia, opibus, aliisq; ornamenis floruerit, superbissimorum ædificiorum ruinæ, manifestè ostendunt. Videtur enim ibi stupendi operis palatium, quod instar Babylonici muri, ex cocto latere factum, tantæ firmitatis hodie manet, vt nulla arte frangi queat. Proprium semper Ducem habuit. A Iulio expugnata, vt in commentariis habemus. A Materno lege Christiana imbuta est, inde ab Attila diruta, concidit. Vltimus eorum Dux luxuriosissimus, à Lucio occisus est, & Clodouco Francorum Regi vrbs tradebatur. Inde, tempore Iouiniani, iterum destruebatur, & per Ottones & Henricos, ad Imperium redacta est. Ante Iulium semper in amicitia Romanorum degit, vt Cæsar lib. 2. scribit, inde Neruiis auxilium miserunt contra Cæsarem, iratus Iulius, T. Labienum cum equitatu, contra ipsos deputauit, & dum Cæsar è Gallia egressus est, Treueri solicitabant Cisrhenanos, & tunc duos Duces habuerunt, Cingentoricem Cæsaris amicum, & Iuduciamorum, vt lib. 5. Comment. testatus est ipse Cæsar. Vltimo autem, Labienus ipsos cœpit duabus adiunctis legionibus, & 15. auxiliaribus copiis Germanorum, vt lib. 6. Cæsar asserit. Franci enim etiam Treuerim incenderunt, tempore Theodomiri Francorum Regis, Hunibaldo teste. Plura vide apud Franciscum Irenicum. Antiquissima totius Germaniæ Vniuersitate, Treuirensium ciuitas insignitur. Archiepiscopum, in Electorum ordine, agnoscit dominum. Treuirorum fines, olim Rhenum attingebant, & etiamnum attingunt. Vnde Cæsar illos Rheno proximos esse ait. Qui eodem auctore longe plurimum totius Galliæ equitatu valebant, magnasq; habebant copias peditum. Pomp. Mela, clarissimos Belgarum tradit esse Treuiros, & horum opulentissimum oppidum, Augustã Treuirorum vocari, cuius & Ptolemæus meminit. Corn. Tacitus Coloniam Treuirorum nominat. Scribit Cæsar Treuirorum ciuitatem propter Germanicæ vicinitatem, cottidianis exercitatam bellis, cultu & feritate, non multum Germanis absimilem fuisse, neque imperata vnquam, nisi exercitu coactam, fecisse.

CONFLVENTIA.

COnfluentia, oppidum Galliæ, inter Moguntiam & Coloniam, Episcopo Treuerensi paret. Hic Mosella, quæ Ptolemæo Obrinca, ex Vogeso monte oriens, multis admissis amnibus, Rheno magno cum impetu commiscetur, vt longissimo tractu, diuersa vtriusque fluminis aqua, ob diuersitatem coloris, conspici & discerni queat, leuam Mosella, dextram Rheno obtinente. Oppidum hoc commendat antiquitas, sicut & reliquas omnes confluentes vrbes, quarum non paucæ iuxta Rhenum inueniuntur. Studuerunt enim veteres in huiusmodi confluentiis condere ciuitates & arces, quod ea loca tutiora sint, ac munitiora, & deinde multas commoditates ab amnibus habeant. A confluendo datum oppido nomen. Iuxta Mosellam habitatoribus frequens, pulcherrimarum ædium serie, ad pontem vsque, summo ornatu deducta, egregiè nitet. Bina Canonicorum collegia habet, ædes sacras augustas, Teutonicam domum, aliaq; cœnobia, Palatium item Principis amplum, & homines (asserente Doctore Richvvino) emunctæ naris, ingeniisq; bene dotatos, & exculitos, qui nescio quid Atticum omne spirant. Vtraque Mosellæ ripa eximii operis ponte coniungitur, qui ex quadratis lapidibus pilis longo ordine arcuatim constructis innititur, & ex inferiore Germania in superiorem tendentibus, transitum per hoc oppidum præbet. Ex opposito ad dexterum Rheni latus, in summo montis culmine Reuerend. Treuirensis castrum est. Ehrenbretstein/ validis munitum saxis, ac turribus, omnisque generis machinis bellicis, puluere item, ac globis instructissimum, ex quo Confluentini in officio retineri, ex Rheno etiam atq; Mosella, ingrati hospites percommodè arceri possunt. In montis radice, Molhemia pagus est, in quo Monachorum cœnobium, & acidi saporis fons vberrimus, qui solus huic oppido potum largitur. Complures historicos, qui huius oppidi meminerunt, Franciscus Irenicus lib. 11. Exegeesos Germaniæ recenset: vide etiam eius descriptiunculam Doctoris Richvvini in Munsteri Cosmographia.

ROTENBVRGVM.

BIna huius nominis oppida Germania habet, alterum in Sueuia ad Neccarum flumen, ob occisum ibidem Episcopum Argentinensem, euersum, ac dirutum: Alterum, in Franconia Imperiale, ad Tubarum amnem cuius hoc libro Topographica pictura proponitur.

TREVERIS.

TYPVS AC SITVS ANTIQVISSIMÆ ET PRÆCIPVÆ MEDIOMATRICVM CIVITATIS TREVIRENSIS.

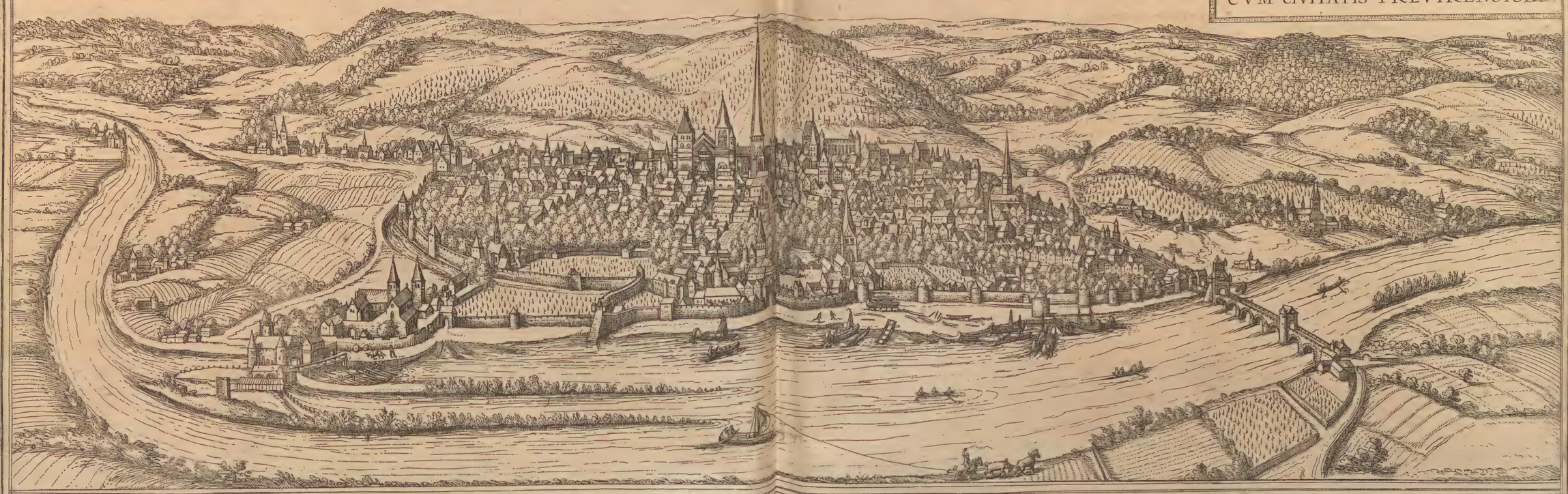

COBOLENTZ.

Situs ciuitatis CONFLVENTINÆ, Germanis Koblentz vbi Mosella fluuius Rheno miscetur.

ROTENBVRG.

ROTENBVRGVM ad Tubarum, elegans Franconiæ oppidum, Hierosolomytanæ vrbi, situ respondere dicitur; a turrium et tegularum rubore, nomen habens, olim proprijs ducibus paruit, nunc imperio, post Friderici primi secula, accessit.

MOGVNTIA.

MOGVNTIA, metropoliticarum Germaniæ ciuitatum præcipua, Ptolemæo Neomagus, vt Cenico placet, nomen sortitur à Mogano fluuio, & Cia, vti cum aliis perhibet Cetes. Hanc Troianus quidam Moguntius condidit, Carino scribente. Olim hi Romanorum munimenta fuerunt contra Alemannos, ad ipsam Rheni ripam. Moguntia vetus, paulò remotior à Rheno fuit, quemadmodum adhuc ruinæ testantur. In loco admodum amœno iacet, vbi Mœnus fluuius, quem alii Mogarum vocant, ex Franconia descendens, Rheno commiscetur. Agrum habet ab vtraq; Rheni ripa fœcundum, & præstantissimo vino luxuriantem. magna est, bene munita, & spissa, tum populosa ea parte, quam Rhenus alluit, ex alio vero latere, rarum habitatorem habet, immensa est longitudine, in lato angustior. AEdes amplissimæ sunt, Romanorum more. Basilicæ & Collegiatæ Ecclesiæ magnificæ, & perornatæ, cum arce Episcopali. Nulla est in Rheni tractu ciuitas, quæ plura quam Moguntia antiquitatis monumenta ostendat. Archiepiscopum ex septem virorum Imperii ordine dominum, & moderatorem agnoscit. Vniuersitatem habet circa annum Christi M.CCCC.LXXXII. a Deicthero Isenburgo Archiepiscopo institutam. In qua hoc tempore Artium & Theologica studia vigent. Huic vrbi Typographicæ artis debetur inuentio, quæ plusne boni, an mali attulerit, probabiliter disputari potest.

HERBIPOLIS.

HErbipolis, Francorum Orientalium caput, atq; metropolis, Germanicè Wirtzburg/ à dulci musto, quod Herbipolensis ager suppeditat, nomen obtinere videtur. Vrbs est in plano sita, extra vndique circumiacentibus monticulis, & collibus vitiferis, amœnis hortis, interpositis pratis ornata, præterea fossis, vallis, mœnibus, turribus & propugnaculis bene munita. Intus autem populosa, pluribus templis, monasteriis, & Ecclesiis, ac non solum clericorum, sed & ciuium ampliſſimis ædibus extructa, atque alibi apertè labentibus, alibi subterraneis fluuiis, à fœtore & putredine, aëris clementiam, nusquam non corrumpentibus, semper mundissima seruatur. Habet enim plures puteos viuis & dulcibus laticibus perpetuo scaturientes, ad quos suis vsus satis vtiles. Ad occasum Mœnus proximè vrbem præterlabitur. Vtramq; ripam ingens pons iungit lapideus, fortibus nitens pilis. Vltra Mœnum proximus mons, pulchram & loci natura munitam arcem, B. Virginis nuncupatam continet, eiusdemq; nominis templum, ab Hettano Francorum Duce constructum. Arx Episcopo sedem præbet. Cuius dignitas à S. Bonifacio Anglo primo Archiepiscopo Moguntino, præcipuo Germanorum Apostolo, auxiliis Pipini patris, ac Caroli Magni filii, Galliæ Regum, consensu item Zachariæ Pontificis instituta est, anno Christi circiter DCC.L. Episcopatui vero incorporarunt Ducatum Orientalis Franciæ: quo factum est, vt Herbipolensis Ecclesiæ gubernatores, non tantum Ecclesiastico titulo Episcopi, sed seculari etiam, Duces Francorum (penes quos ius etiam cum vitæ, tum necis) semper sint adhæc vsque tempora ab omnibus sacri Romani Imperii statibus, ac ordinibus tum habiti, tum appellati. Mirum quod de S. Macario primo Scotorum apud Herbipolim Abbate, memoriæ proditum est: Qui, cum à vino, pro Dei amore, penitus abstineret, & die quadam in medio Magnatum sedens, ad mensam habere aquam non potuisset, signo S. crucis facto, supra vas vini magnificè & pretiosè celatum, in mensa cunctis appositum, vinum in aquam mutauit, præsentibus multis summi templi canonicis. Ob cuius præclarissimi signi perpetuuam memoriam, ad posteritatem transmittendã, Embricho Præsul, de communi totius cleri consilio & assensu, in maiori Ecclesia Herbipolensi, plenam & perpetuam præbendam Monachis Scotis dicti monasterii, eorumque successoribus in perpetuum tradidit & assignauit, quam in præsentem vsque diem possident, auctore Guilhelmo Exsengrein, catalogo de Ecclesiasticis scriptoribus.

SEDVNVM.

SEdunum, Valesiæ metropolis, Germanis Sitten/ Gallis Siun, vtraq; enim lingua familiaris est ciuibus, vrbs est splendore ædium elegans, adiacet monti, qui in media planitie inter altissimos montes vallẽ claudentes, sensim versus ortum cõsurgit, bifurcaturq; in duo petrosa fastigia, seu eminentes colles. Qui dextram tenet, alluitur in subiecta valle Rhodano, vocaturq; Valeria, quæ olim fuit arx bene munita, nunc Cathedralis Ecclesia. A sinistra vero ciuitatis, & à residentia Episcopi, quæ Meierem dicitur, est mons valde angustus, & ascensu difficilis, in cuius fastigio arx est amœna ac fortis, temperatum aërem habens. Quare illic princeps cum familia sua se recipit, quando calores in inferiori castro inualescunt. Est ager Sedunorum per ciuitatis circuitum fertilissimus, abundans vino, frumento, croco, caseo, pomis, pecore, piscibus, aliisq; vitæ necessariis. Altissimi montes vicini, venatorem frequentissimè lætum remittunt domum: Ferarum siquidem & auium permagna hic inuenitur copia. Mirifice etiam oppidum hoc Sedunense commendat, quod amplissimum & magnificum virum Matthæum Cardinalem Sedunensem ediderit, cui maxime glorioſum fuit Francisci, Francorum Regis iudicium: Cùm asseueraret, aliquanto plus sibi sumptus arq; periculi Sedunensis facundiæ indomitam vim, quam tot legionum eius gentis cuspides attulisse.

MOGVNTIA, Germaniæ Metropolis, ad Rheni ripas Vrbs celeberrima, mercatorum frequentiâ, dero, et Vniuersitate claret.

M E N T S.

Cum Priuilegio.

WURTZBURG

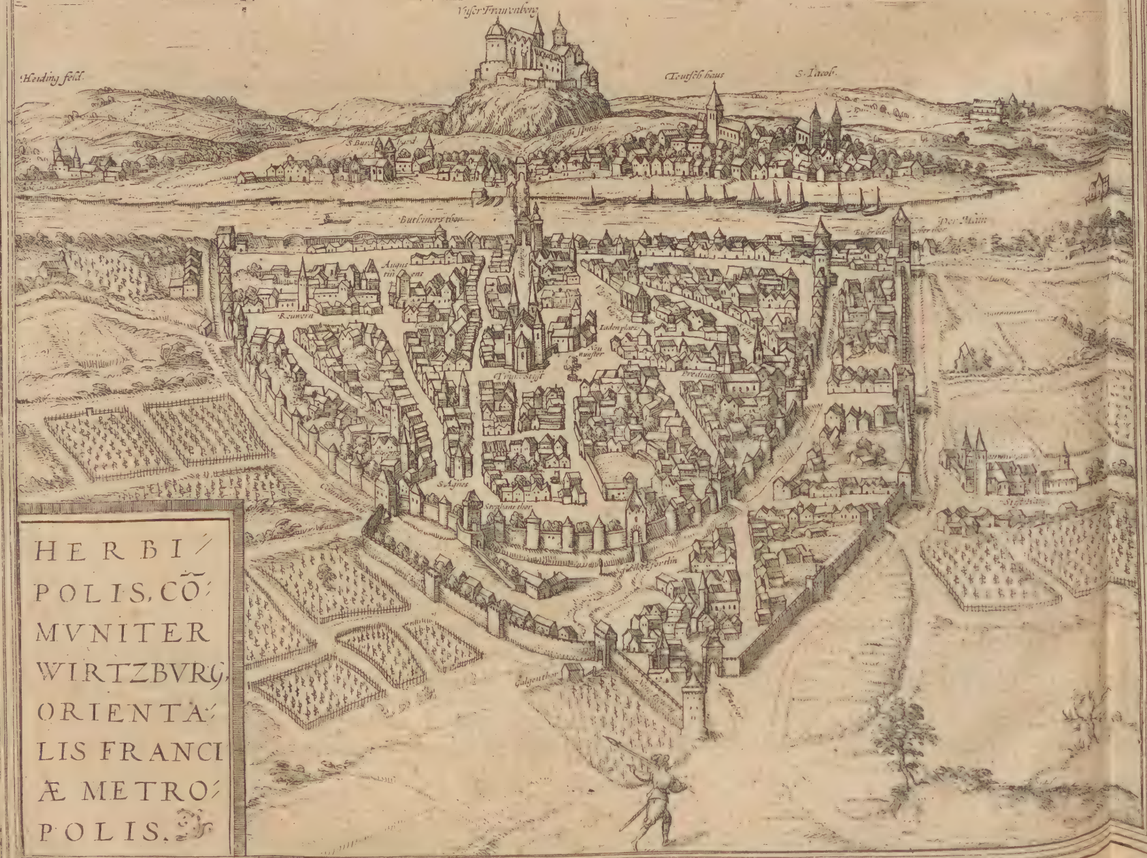

HERBI-
POLIS, CŌ-
MVNITER
WIRTZBVRG,
ORIENTA-
LIS FRANCI
Æ METRO-
POLIS.

SITTEN.

SEDVNVM, primaria & Metropolitica Valesiæ vrbs, Germanorum & Gallorum frequentatione celebris.

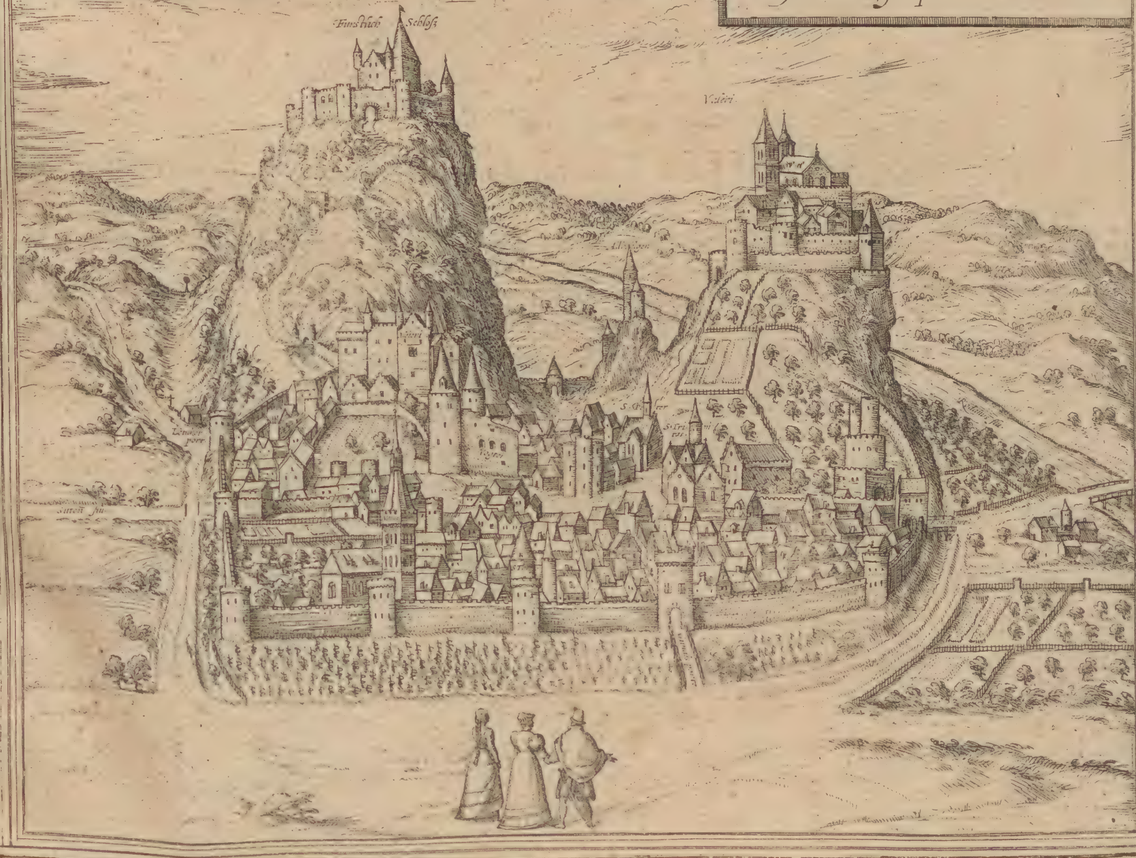

COLONIA
AGRIPPINA.

COLONIA AGRIPPINA, potentissima, amplissimique nominis Germaniæ ciuitas ad citeriores Rheni ripas sita, Vbiorum sedes fuit, qui grauiter à pugnaci Sueuorum gente bellis & obsidione lacessiti, Romanorum implorantes auxilium, à Iulio Cæsare in amicitiam S. P. Q. R. recepti fuerunt, Cæs. lib. 4. Augusti vero tempore ne multarum nationum, ac potissimum Sueuorum illac in Galliam incursiones facientium, iniuriis perpetuo forent obnoxii, in vlteriorem ripam, Treuirorumque partes, Vbiorum gens transgressa, nouum ibidem oppidum condere, atque in eo, circumque illud habitare cœpit: Illos in fidem suam recipiente M. Agrippa, Augusti genero, ac auo Agrippinæ, Germanici filiæ, quam C. Cæsar in coniugem adsumpsit, auctam cognomento Augustæ: quæ quo vim suam sociis quoque nationibus ostentaret, in oppidum Vbiorum veteranos, Coloniamque deduci, à Claudio Cæs. impetrat, cui nomen inditum ex vocabulo ipsius, atque eo tempore Colonia Agrippina, ciues vero Agrippinenses dici cœperunt. Tacitus & Suetonius. Romanorum deinde viribus sensim contritis ac debilitatis, Galli, ductore Childerico Rege, anno Domini CCCC. LXII. ijs omnibus profligatis & pulsis, Coloniam vi occuparunt, eamque ad Ottonis Primi tempora, suis habenis moderati fuere. At vero anno à Christo nato DCCCC. XLIX. Otto Imperator August. Coloniam armorum strepitu, Francis ereptam, Romano imperio reddidit. A quo tempore in hodiernum vsque diem, libera imperialis ciuitas extitit. Prima eius forma, quemadmodum & vrbis Romanæ, quadrata fuit, cuius iam adhuc muri, turres, ac fossæ, plerisque in locis videntur. Ac deinde, anno Christi M. C. LXXX. amplificata, multa cœnobia, templa atque suburbia, quæ extra mœnia posita erant, ambitu suo comprehendit, vt à primordio penitus mutata, semilunaris eius nunc facies appareat. Splendore & elegantia summa est, validissimis, & arcuatis cingitur muris, qui opportunas ad defensionem turres LXXXIII. in circuitu colligunt. Duplici fossa, vtrinque muro vestita, lata, atque præcipite, multarum arborum vmbra, & proceritate amœna cingitur, quæ iucundam obambulatiunculæ, meditationibus & studiis commoditatem æstiuo tempore præbet. Intra mœnia, passim amœna conspiciuntur loca, quæ pomi, vineæ, aliæque fructiferæ arbores, venuste conuestiunt. Præclarissimis etiam, magnificisque ædificiis, tam pietati, quam priuatorum hominum necessitati paratis, pulcherrime nitet. Ac primum quidem, vt à religione exordiar: Est maximum fanum, re ac nomine summum, ex lapide viuo, admirabili arte elaboratum, S. Petro dicatum, cui si extrema artificum esset addita manus, nullum omninò vniuersæ Germaniæ templum elegantia & magnitudine non superaret, meritoque inter stupenda Europæ annumerandum veniret. Intus multorum Principum, Episcoporum & Ducum, ex cupro & alabastro tymbis, atque adeo trium Magorum, item Felicis, Naboris, & Gregorii corporibus illustratur. Quid de perpolito ac nitido Machabæorum templo, de XI. millium virginum basilica referam? Quarum sacratissimo sanguine irrigata, imo vero sanctificata, historiarum documentis perhibetur Colonia, vt venerari eam magis, quam commendare libeat. Reliquarum sacrarum ædium & monasteriorum permagnus est numerus. Plebanica censentur templa XIX. Collegiata X. Cœnobia XV. Virginum quarum VIII. velatas habent XXII. Monialium & vetularum conuentus LIX. Sacella XXX. Loca item alia misericordiæ & pietati consecrata plurima Colonia habet. Xenodochia II. Nosocomia, in quibus rerum necessariarum abundantia, summa pietatis officia egenis præstantur, II. Gerontotrophia, VIII. Brephotrophium I. Mente priuatorum ergastulum I. Prætoriæ ædes hanc vrbem mirificè ornant, quæ magna cum delectatione spectantium, præcelsam & rari operis turrem ostentant, ex quadratis & formatis ad regulam saxis, venustè erectam, quæ artificiosissimis statuarum signis, circumquaque decoratur, quorum suprema, summo tamen in loco posita, infimorum proportioni tam aptè respondent, vt omnes eiusdem magnitudinis esse videantur: Speculares in apice habet fenestras, per quas visus in omnes ciuitatis partes panditur. Hoc anno hilarula & concinna meniana, singulari artificum industria fornicata, eximio, mirificoque opere constructa, quæ XXI. columnis polite sectis, ambulacrum tecto clausum sustentat, magnis Reipubl. sumptibus, non parum ornatus prætoriæ domui accessit. Ex opposito sacellum est, vbi quondam Iudæorum Synagoga fuit: Quod anno salutis M. CCCC. XXVI. B. Virgini nuncupatum, Hierosolyma dicitur, in quo tabula tanto artificio facta conspicitur, vt eam excellentes pictores, summa cum voluptate contueantur. Ab ea parte, qua soliis exortum, curia spectat, antiqui fori latus ambulacrum apertum ex candido lapide cum artificioso horarum indice exornat. Forum hoc præstantissimis ædificiis vndique cinctum, frequentissimo populi conuentu hebdomadatim ter nundinis frequentatur. Iuxta est forum fœnarium multo magnificentius, & ipsum pulcherrimarum ædium ordine decenter circundatum. Vrbis plateæ latæ, amplis directæ spaciis, magnis sunt stratæ lapidibus, & pulcherrimis ædificiis nitent. Præ cæteris autem egregiè culta est domus nobilissimi viri D. Constantini Liskirchii, amplissimæ huius Reipublicæ

ORIENS.

DIVITENSE MVNIMENTVM, quod nunc corrupte Tuitium, vulgò Deutz nominatur: Quod Constantinus Max. Imp. Conradi filius pro mutuis, alijs in rebelem Galliæ collegodis erexit. A quo præsidij loco Diutrenses milites nomen traxere. Quæ Amm. Marcellinus libro. xxvii. meminit Tuitium &c rempore magnifica Benedictinæ societatis Abbatia claret. In qua S.R. superas natione Germanus, Philosophus, eximius poëta, Aliis oratus & Theologus expectatissimus multa rum librorum scriptione. Anno Christi, M. C. xxiii. floruit.

COLONIA AGRIPPINA

R H E N V S.

F L V V I V S.

SEPTENTRIO.

MERIDIES.

OCCIDENS.

DE ORTV ET INSTITVTIS Reipub. Coloniensis

M. F. Agr. Constantinus Max. ex Imp. Constantij filius, pro imperij dignitate & ornatu Coloniæ pontē lapideum facere fecit, fabricæ difficultatem, usu vero desiderium semper vincere adversus Francos, qui eo transiere in Gallias impediret, restituit. Circa annū Dom. 310. Pontifex Conradus vero pontē Bruno, Archiep. Coloniæ Otonis I. Imp. frater, ne Francis occidentalibus pateret, circa Annum Domini 962. fecit. Florentissimæ urbis instantia sic fulget Sanctis celebratæ coloris fastigium, ut non solum Sanctæ, sed & Sanctissimæ passim appellata, & aureæ regio Cronas in campo rubro seriatim dispositas continet. Quas ppter tria Magorum corpora, Anno D. 1102. pro tribus capitolio usurpare cœpit: Regalia virtus significat, munitus appellationis, datiui portus, & fidei quæ. Reliqua coronæ ornamenta lapilli plani, unions, et margaritæ multas immunitates alias, principia, antiq. indulta Colonensium denotant.

Cum Privilegio.

COLONIA AGRIPPINA vrbs ampla, florens, atque magnifica, sub Germaniæ Superioris secundæ Germaniæ Caput & metropolis. Ubiorum oppidum inclytum fuit. Qui cum Romanis multis postea, esset ab M. Agrippa Octaviani genero, Colonia dicta, primumq. deducta, et domus augustæ prima nata Colonia, audita, imperij tunc habitaruntur. Et a meridie Romana civitas, a Septentrione Nouesium ad Rhenum ripas proxime adiacet. Fuit me diterranea occidentem versus, proximum Tiberia cum fuit, quod nunc Berse corrupte vocant, & Eburonum seminario omnes pene Belgas et ex eadem hanc urbem aliditi qui frangendo, frumentoq. molendo, cæteraq. id genus sufficere posset, quem Rhenus deinde absorbet. Sine flumine Rheni, temporis autore atq. frequentia numerosa, populi multitudine, in pretio omnium erit. Adhuc Amplissimo Senatu Ciuis et Virtutes insignes esse et Sacrorum & Rerum, veri Romani nominis, virtus, sacrorumq. pariter inclaruit ris et Exulta. Primi imperij Superij, Electiuel inter vrbes Germaniæ sa personatus et celebrem magistratus sedere sepe animata diuus amicus, diuer gnior præcipuas recusserunt alias et cum Regum Burgundiæ, nationes pretiosi sedis Rhenus qui ciuitas et principi vicinus, et R. Imperium amicitias et armis Septemtrio & Romani Imperij Principe & Electori Archi Episcopus, quod summa, sedes dignitas et constituta est qui Suffraganei & Episcopi comprouinciales Monasteriensis, Leodien. Traiectens. Mindensis, et Osnaburgensis: antiqua fidei professione clarent.

publicæ hoc tempore D. Conſulis, cuius magnificentiſſimæ, & ſumptuoſa ſtructura ædificatæ ædes, præcelſa turri conſpicuæ, totum forum nouum venuſtè condecorat. Pari elegantia eſt domus ſtrenui ac clariſſimi viri, D. Arnoldi à Siegen, armatæ militiæ ſenioris ad Rheni flumen, Equitis aurati, atque Cæſareæ Maieſtatis D. conſiliarii, cuius ſiue amplitudinem, ſiue magnificentiam ſpectes, vel Imperatore, vel Regibus, Principibuſque viris liberaliter excipiendis, peropportuna eſt, quibus & tecta frequenter ſuppeditauit.

Huius porro vrbis politia florentem Reipub. Romanæ gubernationem apprimè refert. Etenim ſi Conſulum, Proconſulum, Cenſorum, Tribunorum, Vigilum, Quæſtorum, Annonæ Præfectorum dignitatem conſideres, ſi rectum, & inflexibilem iuſtitiæ baculum, faſcium loco, vti vulgo exiſtimatur, receptum: Si tribuum ordines, ſi ciuilem ſenatorum authoritatem, ſi denique Capitolium inſtar Romani ædificatum obſerues, quaſi effigiem, & viuum quoddam ſimulachrum Romanæ vrbis, hanc Agrippinenſem videbis Rempub. vt non immeritò, natiuo quodam iure Romanorum dicatur. Præſtantiſſima etiam antiquitatis monumenta, cum in ipſa paſſim vrbe, tum apud doctiſſimum virum D. Ioannem Helmannum L. L. ſummum vetuſtatis admiratorem inueniuntur. Eſt & hic optimarum quarumque diſciplinarum Vniuerſitas, anno à Chriſto nato M. CCC. LVIII. ab ampliſſimo Senatu inſtituta, primarum facultatum, & artium, aliiſq; inſuper collegiis, ad ſtudioſorum ſubleuandam inopiam ab optimis viris fundatis ornatiſſima. Ex qua Louanienſis pari dignitate filia anno poſt Chriſtum natum M. CCCC. XXVI. prodiit.

S. Maternus S. Petri diſcipulus, primus Colonienſium fuit Apoſtolus.

AVGVSTA.

VPERIOR Sueuia, olim etiam Rhetia dicta, ampliſſimas ciuitates habet. Earum nobiliſſimæ ſunt, Auguſta Vindelica, & Conſtantia, quarum vna Noricum, altera autem Gallos, ſeu Heluetios aſpectat. Illa vero Imperii Romani, vt hodie cultu & diuitiis clariſſimum, ita origine quoque vetuſtiſſimum municipium exiſtit. Quæ inter piſculentiſſimorum fluminum Vindæ & Lechi confluentiam ſita, ex vetuſtiſſima Sueuorum gente, quæ à Iaphet deſcendiſſe, & hanc primum inhabitaſſe Prouinciam fertur, originem ſumpſiſſe, conſtanti annalium teſtimonio perhibetur. Politiam quàm optimè conſtitutam habet, de qua Achilles Gaſſarus Medicus, huncin modum: Ciuitas noſtra, celeberrima habet omnis generis Panoplia, præcipuè æneorum tormentorum, quæ bombardas vocamus, aliquot domos elegantiſſima copia refertiſſimas, ſimul & publicas aliorum artificum, tum tabernas, tum officinas operoſiſſimas, quibus non tam toti orbi vſitiſſima, quam mercatorum ſuorum nummoſiſſimis monopoliis notiſſima, paucis retrò annis euaſit. Adhæc, pauperum curam vnicè gerit: Extant etiam præter Xenodochia, ægrorum ac orphanorum hoſpitalia, ſpeciales adhuc ædes, quibus gratis, vel peſte infecti, ſuo fouentur tempore, vel Gallica hic laborantes, curantur, vel denique leproſi ſeorſim adſeruantur. Denique, ingenti eleemoſyna, tum reliquos inopes paſſim liberaliſſimè leuat, tum Studioſos pueros, non parum multos, ex his domi humanioribus litteris emancipat, foriſque ſtipendiis non pœnitendis alit. Quin vel ſoli Fuggari penuria laborantibus, ſed frugi municipibus, anno M. D. XIX. ſupra centum habitationes, tanquam iuſtam ciuitatulam, de ſuo, apud Iacobinum ſuburbium fundarunt. Iam qua æquitate, clementia & prouidentia Magiſtratus, quam politicè hic polleat, quaue proſperitate, induſtria, humanitate & virtute reliqui ciues inter ſeſe, aut cum aliis, tum in negotiis, vel apud Antipodes, ac vtrumque mundi polum gerundis, tum in educandorum liberorum honeſtiſſima liberalitate, tum denique in domeſticæ ſupellectilis nitore, ad inſolentiam vſque certent, nemo facilè dixerit. Sunt enim plerumque homines (imprimis blandæ fœmellæ) forma pulchri, veſtitu ſplendidi, victu voluptuarii, congreſſu & verbis ceremonioſi, actionibus aſtuti, moribus exotici, & opulentia φίλαυτοι. Ex quibus hodie ſedula opere, & quæſtu officioſiſſima, ſorte ſua contenta exiſtit. Mercatores vero aliquot & Patricii, magno numero natalibus ſunt reſtituti: multi Baronum nobilitate eminent, nonnulli etiam Comitum prærogatiuis gaudent, ſed & integrum regnum, quidam apud Indos poſſident; adeò, vt in vniuerſum S. P. Q. Augſpurgenſis inſtar Alabandæ fortunatiſſimi (vt Prouerbio habetur) cenſeri planè debeant, poſſintque. Quibus redditibus verò aurique & argenti diuitiis, ærarium ciuitatis locupletatum ſit, vel inde cõiiciet argutus Lector, quod Senatus, exceptis annuis fabricarum (vt ſic loquar) publicarum conducti famulicii, certorum officiorum, adeoque belli maximi, infinitis impenſis, pro ſola obtinenda pace, ſupra trecenta milia aureorum Rhenenſium, citra priuatas ciuium contributiones, proximis expoſuerit, prompta pecunia, Comitiis. Vt autem tanquam condito luſtro, etiam ciuium capita, curioſiùs aliquis, ceu per tranſennam obiter queat æſtimare, & colligere, ſciendum pro certo, quod anno 1549. mille ſeptingenti quinque infantes, Baptiſmo adhibiti, ac communibus Cœmetriis, mille ducenta viginti ſeptem humana cadauera, nulla Epidemia graſſante, ſepulta Auſpurgi fuerint. Porrò, etſi multos præclariſſimos viros, qui rei literariæ ornamento fuerunt, Auguſta protulerit, plurimum tamen, eo potiſſimum nomine, laudis meretur, quod Conradum Peutingerum, Iuriſperitiſſimum S. Cæſareæ M. à conſiliis, eruditorum turbæ ediderit, cui non modò patria, ſed & vniuerſa Germania, tanquam occupatæ regionis adſertori, plurimum debet, quod peculiari libello, Argentoratum, Nemetes, Vangiones, Moguntiacũ, Agrippinenſes, & pleraq; loca alia citra Rhenum, Germaniæ, non Galliæ adſcribenda, conuicit.

AVGVSTA IVXTA FIGVRAM QVAM HIS CE TEMPORIBVS. HABET DELINEATA.

1 Ror thor	21 S. Vrsula klost.	45 Der Fugger ba.	75 Spitelhof.	106 Hirschengrab.
2 Gedinger th.	22 S. Katrina klo.	46 D. dantzhauß.	76 Am Eser.	108 Lang gass.
3 Einhaß.	23 S. Anna klost.	47 Eichs hauß.	77 Kirzen marckt.	110 Esselergässlin.
4 Kienckor. th.	24 S. Steffans kl.	48 Kornschrand.	78 Wirtzgass.	111 Rautzgässlin.
5 Gundbrunn.	25 Barfüsser klost.	49 Stat Canzley.	79 Zyrerisgass.	115 Steffans platz.
6 Werrachbruck.	26 Hail. + kloster.	50 Burger stuben.	130 Kinckhaß.	114 Pfilergass.
7 Eselser th.	27 S. Jorgen klost.	51 Kauffleut stub.	81 Beckengass.	115 Geussbubel.
8 Luginsland.	28 S. Ormars kirch.	52 Rotzhauß.	82 S. Affra gass.	116 Lauterlech.
9 Stettinger th.	29 S. Leyts kirch.	55 Die Mertzy.	83 Am Schwal.	117 Hasengässlin.
10 Oblater th.	30 S. Johans kirch.	57 Pfriendthauß.	85 Elsasers gass.	118 S. Ingeb. garte.
11 Jacober thor.	31 S. Gilgen kirch.	58 Schlachthauß.	86 Schonamergass.	119 Rosengässlin.
12 Vogel thor.	32 Vnser frawen ki.	34 Katzenstadel.	80 Finckelhauß.	120 Rappenzipfel.
13 Schwibogerth.	33 Jacober kirch.	56 Ob dem Creutz.	82 Am Ludenberg.	122 Brielbruck.
14 H. Creutz th.	34 Das Spital.	60 Zeughauß.	94 Berlsberg.	124 Rosmarckt.
15 Onser frawe th.	35 S. Peters kirch.	61 Juden kirchof.	97 Strain gass.	125 Ober nengang.
16 Barfüsser th.	36 Stern kloster.	63 Kornhauß.	99 Opsmarckt.	126 Mittelgang.
17 S. Vlrichs klost.	37 Ransamer hof.	70 Rotck kytt.	100 S. Johans gass.	127 Vndrer gang.
18 Prediger klost.	38 Saltzstadel.	71 Blatzerhauß.	101 Schmidsgass.	130 Sachsen gass.
19 S. Moritz kir.	39 Weinstadel.	72 Die Fugggerey.	102 Fronhof.	132 Meitingergass.
20 H. Grab.	40 Sigelhauß.	73 Zur sackpfeiffen.	105 Die Pfalz.	133 Maurberg.

Augustam Vindelicor. nobilem, ditissimam, et peruetustam Superioris Germaniæ vrbem, post funestam, cuiriamin cladem, sub Octauiano Augexpiegan. restituit, auget. Q. tribus Romanor. millib. habitandam tradit. Strabo lib. 4. Hinc Augusti est nomen sortita. Vngari, cum eam miuadut, quibus ab Otone I. egnin prelio fusis, Romano Imperio restituitur. Sumptuosissimis ædificijs, plateis amplis, ac nitidis, mœnijs, aggeribus, munitissimis, celeberrimis negotiorum commeritijs, polytetæ idea, incolis opulentissimis, diligenti pauperum cura, Episcopatu. Dñe nobilitatur.

Cum Privilegio

MONACVM.

MONACVM, Germanicè München/Ptolemæo Abadiacum: Vrbs eſt præclariſſima Bauariæ, & totius Germaniæ nitidiſſima, ab Atterno condita, ab Henrico Quarto ampliata eſt, iuxta Iſarum fluuium (qui non procul à Pletlingio Iſtro aſſociatur) ſita, reducta inde per Erneſtum. Sunt tamen, qui primitus ſalutis anno M. C. L XXV. muro hanc vrbem inueſtitam fuiſſe, ab Ottone Duce Bauariæ ſcribant. Habet ſitum amœnum, & arcem in plano ornatiſſimam, vbi Principes Bauariæ noſtro æuo reſidere ſolent, vbi etiam continuò nutriuntur leones, ſolentque leænæ ibi parere catulos. Hæc partim ex Irenico, partim ex Munſtero. Vide Baioariæ hiſtoriam, Ioannis Auentini.

INGOLSTADIVM.

INGOLSTADIVM, initio oppidum fuit haud magnum, forma fere in oblongum quadrata, nimirum ijs limitibus circumſcriptum, quos hodie quoque turres vetuſtæ tres, Campanaria, in B. Virginis cœmiterio, Strigilaria, malefactorum cuſtoſtiæ addicta, & Iudæa, vti vulgo nuncupantur. Item arx antiqua euidenter demonſtrat. Anno ſalutis M. CCC. XII. prolatis primum pomœriis, in duplum fermè ampliatum, fuit figura fermè ouali inducta, niſi qua à meridie angulus vnus, & alter incurrit. Inde verò cum ſedem & domicilium in eo oppido haberet Illuſtriſſimus Princeps, Ludouicus cognomento Barbatus, Bauariæ Dux, & Comes Mortanii, opus iſtud ampliati mœniorum circuli, tandem ipſius dominatu abſolutum eſt, an. ſalutis M. CCCC. XX. Idem anno poſt quinto; die Maii 18. primum lapidem B. Virginis templo, vt noua eſſet Parochia, extruendo ipſe collocauit, denariiſque illud precioſiſſimis, hodie quoque extantibus locupletauit. Anno M. CCCC. LXXI. Ludouicus dux Bauaiæ, Comes Palatinus Rheni, Princeps ſuo ſæculo, belli, paciſque artibus longe clariſſimus, Magniſque nomen, non magis corporis proceritate, quam ingentibus geſtis rebus, promeritus; idem oppidum, fundato liberaliter Gymnaſio publico omnium diſciplinarum ſtudiis exornauit, ædem quoque nomen B. Virginis canonicorum collegio aucturus, niſi ei operi iam penè conſummato mors ipſum eripuiſſet. Arcem nouam à patre Orientali, huius filius Georgius Princeps opulentiſſimus, incredibili impenſa adiecit, domicilium ob multas inſignes commoditates, amœnitateſque, quouis profecto Monarcha dignum. Huius quoque ætate, riuulus è Danubii proximiori alueo, diſtante ab oppido paulũ vltra paſſus mille, qui & maior erat, ad mœnia defluens, paulatim ita ampliatus eſt, ob euidentes oppidanorũ vtilitates, vt iam annis plurimis, hic tertius fluminis alueus, ſit omniũ maximus ſoluſque nauigabilis. Demum vero illuſtriſſimus Princeps Wilhelmus, vtriuſque Bauariæ dux, & comes Palatinus Rheni, anno ſalutis 1538. idem oppidum ea munitione circumuallare cœpit, ac maxima iam ex parte, ſumptu incredibili, opus perfecit, cuius ſimilem rerum periti, in Europa extare non putant. Oppidi ſitus, vndequaque in plano eſt, præterquam quod Danubium verſus, à meditullio aliquantum in decliue vergit. Regio item adiacens vniuerſa, planitiem habet, niſi quod in Septentrionem, quacunque abeunti, emenſo ferè miliari Germanico vno, collis non excelſus, ad ſylueſtria ſubeundus eſt, riuo, ſeu foſſa verius, eandem ex parte bene profunda & limoſa, aqua voraginoſa, ad millia paſſuum duo ab oppido intercurrente.

FRISINGA, OLIM FRVXINVM.

FRiſinga, ciuitas Epiſcopalis Bauariæ, vt Æneas ait, condita putatur eo tempore, quando Romani per Præfectos, & prouinciarum Præſides tenebant, & adminiſtrabant eam Bauariæ regionem, quę à Danubii ripa tranſcurrit ad Alpes. Siquidem habet locus iſte elegantem & amœnum in colle ſitum, etiamſi vicinus ager, iuxta terræ illius ingenium aſper ſit. Præterfluit Moſacus amnis, qui haud procul hinc Iſeræ fluuio miſcetur. Scribit B. Rhenanus in bibliotheca D. Corbiniani, ſe reperiſſe librum inſignem Euangeliorum Francicè, hoc eſt, Germanicè ſcriptum, ex eoq; collegit, veteres Francos, qui tranſito Rheno, nobile in Germania regnum conſtituerunt, Germanica vſos fuiſſe lingua.

MONACVM, NOMINATIS-
SIMA BAVARIÆ CIVITAS.

INGOLSTADIVM

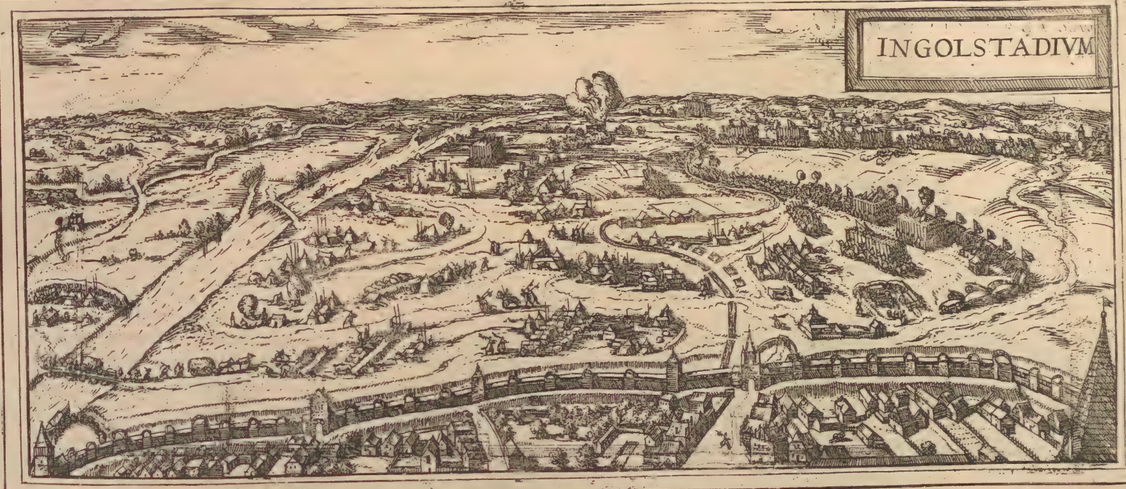

FRISINGENSIS Episcopalis ciuitatis icon.

NORDLINGA Ciuitas imperialis sita in
Rhetia inferiori transdanubiana, vulgo,
Rieß dicta.

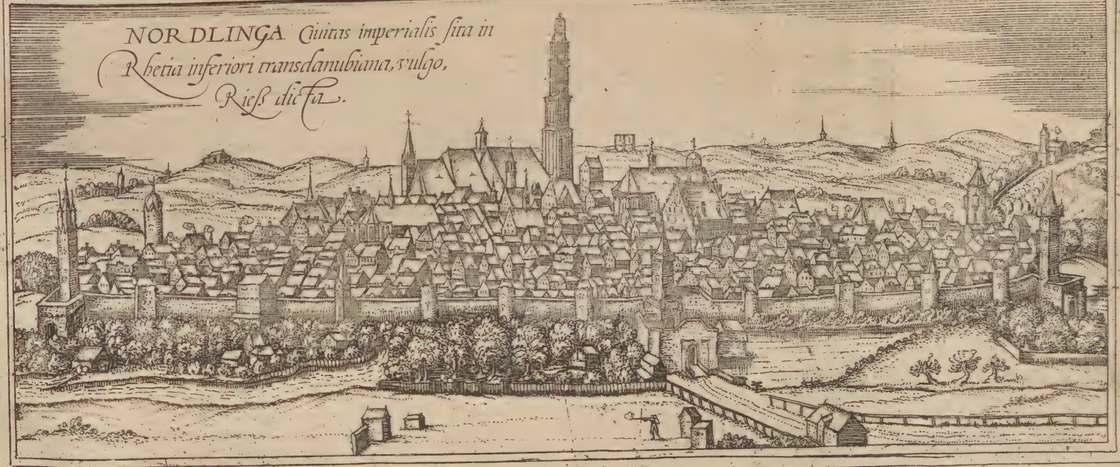

RATISPONA antiquissima Bauariæ
vrbs, Danubij ripis adiacet.

STRAVBINGA oppidum Bauariæ.

NORDLINGA.

NORDLINGA, antiqua Imperialis ciuitas, in medio ferè Rhętiæ interioris sita putatur, nomen sortita à Claudio Tiberio Nerone, cùm incolæ eam trito sermone Nereling appellent, & annales Nerobergensis historiæ idem confirment. A Ptolemæo, Aræ Flauianæ vocatur. Eius mœnia primum in monte ad S. Emeranum locatæ fuerunt, ac temporum successu ob aquarum penuriam, & Vulcani sæuitiam, à colonis ad ripam Egræ amnis translata sunt, qui ciuitatem fere mediam intersecat. Habet maior domorum pars in hoc situ, suos proprios, & salubres fontes, cellas varias, atque alias multas commoditates, quas in monte habere non potuit, &c. Vrbem hanc copiosè describit V Volffgangus Vogelmannus, apud Munsterum.

STRAVBINGA.

STraubinga, Bauariæ oppidum, conditum est à Lodouico duce Bauariæ, Lodouici Imperatoris nepote, aut patre, anno Christi M. CC. VIII. vti Bauariæ testantur annales: Danubii vicinitate illustratur, Augusta, Acilia, Auentino. Quanquam idem alio in loco dicat, esse extra Straubingam eam, quæ nunc Azelburg vocatur.

RATISPONA.

RAtispona, quæ Reginopurgũ aliis, insignis & vetusta Bauariæ vrbs, ad ripas Danubii sita, iacet in commodissimo loco, vbi quatuor concurrunt flumina. Supra enim vrbem Labar & Nab ingrediuntur Danubium, & infra amnis Regen. Augustam Tiberiã à primo conditore, hanc Auentin⁹ nominat. Quondam metropolis Romanorum militum excubantium in Imperii limitibus, vnde & Colonia Quartanorum dicebatur, quod quarta legio Italica hic stationem firmã haberet. Quam Theodorus Dux Nortgoiæ, vnà cum Christianis, expugnata Ratispona, anno salutis D. VIII. dissipauit & perdidit. Deinde verò Arnolphus Imperator restauratam adauxit. Firmissimo ponte lapideo, plurimorum arcuum, ciuitas hæc cum suburbio iungitur. Vide Munsterum, & Argentinensium Chronica, quæ septem appellationes diuersas huius vrbis recensent. Anno partæ salutis M. D. LXXVI. Iulio, Augusto, Septembri, Ratisponæ celebrãtur comitia. Ex quibus Maximilianus Imperator optimus, mense Octobri, die 12. mane circa secundam & tertiam, ad æternas beatorum sedes commigrauit.

VIENNA.

VIENNA, Auſtralium ciuitatum, regioniſque metropolis, ad flumen Danubium ſita, qui medius Auſtriam ſecans, ſexaginta amnibus ferè nauigabilibus auctus, in pontum vaſtis ſex fluminibus euoluitur, memorabiles & maximi nominis vrbes alluit, quarum omnium opulentiſſima, ac vetuſtiſſima Vienna, cuius appellationem alii ab antiquo eius nomine Flauiana, alii à paruo flumine, quod inter ciuitatis ſuburbia labitur, deducunt: Olim etiam Iuliobona & Vindobona vocata. Vrbs hoc tempore clariſſima, inexpugnabili murorum ambitu, præaltis foſſis, aggere, & vallo cingitur: Mœnia deinde ſpiſſa & ſublimia; frequentes turres, & propugnacula ad bellum opportuna habent, vt ſola Vienna, vnicum ſit Chriſtianorum contra Turcarum furorem propugnaculum & munimentum. Hæc autem mœnia, ex ea pecunia ſunt ædificata, quam Richardus Angliæ rex, ab Auſtriæ duce captus, in ſui redemptionem perſoluit, aſſerente Cuſpiniano in vita Henrici Sexti. Suburbia maxima ſunt, & ambitioſa, ædes ciuium amplæ, areæ, & picturis ornatæ, ſtructura ſolida & firma, altæ domorum facies, magnificæque viſuntur. Templa Deo, ſanctiſque dicata, & ampla & ſplendida, ſecto lapide conſtructa, perlucida ſunt, & columnarum ordinibus admiranda, quorum principem obtinet locum nobile S. Stephani fanum. Cellæ vinariæ adeo profundæ ſunt & ſpatioſæ, vt ſub terra non minus, quam ſupra terram ædificiorum apud Viennam eſſe fertur. Plateārum ſolum ſtratum lapide duro, vt neque plauſtrorum rotis facile conteratur. Annonæ, & potiſſimum vini, incredibilis copia, adeo quidem, vt ducentos & mille equos quadraginta dierum vindemia exerceat. Omnium facultatum Vniuerſitate, in quam honorum & Poëſios conferuntur inſignia, nobilitantur: quam Fredericus II. Imper. Auguſt. anno ſalutis M. CC. XXX. VII. ex Romana & Pariſienſi inſtituit. Anno Domini M. D. XXIX. Solymannus, ferox Chriſtianorum hoſtis, confertiſſimo exercitu hanc vrbem adortus, immani ſæuitia eam obſedit, & muralibus labefactatam tormentis, quater cum maxima ſuorum ſtrage oppugnauit. At tandem 24. obſidionis die, ſpe potiundæ vrbis reiecta, exercitum ſuum abduxit.

BVDA.

DAnubius omnium, quos Europa habet, fluuiorum maximus, mediam Hungariam interfluit, eamque in partes, nempe in citeriorem & vlteriorem ſcindit. Citerioris Hungariæ caput eſt Buda, Regni auita ſedes, ſic denominata, vti plerique exiſtimant, à Buda conditore fratre Attilæ regis, vel, vt alii ſcribunt, à Budinis Scythiæ populis. In hac vrbe, Sigiſmundus Rex ſuperbiſſima ſtatuit ædificia, exædificauit quoque in arce palatium, multum Romanæ referens antiquitatis: muro arcem obduxit, ambulacriſque amœniſſimis exornauit, in media ferè arce, turrim ampliſſimam fundauit, ex quadrato lapide, ſed morte præuentus, initum opus non abſoluit. Ex altera Danubii ripa, in Peſtana ciuitate, quæ è conſpectu eſt, molem poſuit, in arcis obiectæ ſpeciem, vt hinc ſupra Danubium perpetuo ponte arcem vtramque coniungeret. Verùm mors inuida tam ſuperbi operis initium intercepit. Quod ſi facere potuiſſet, Traiani pontem, quem in ſuperioris Myſiæ ripa quondam ille fecerat, procldubio ſuperaſſet. Porro, Peſtum XXX. millibus paſſuum à Vatia, in eadem ripa, atque in Budæ nouæ conſpectu ſitum, à Peſtanis fortaſſe militib. vigente quondam Imperio Romano, ædificatum eſt. Hæc Munſterus. Si vrbis ſitum inſpicias, ex parte montoſa, & validis eſt propugnaculis firma, vt nec quicquam munitius, nec amœnius, in tota fermè Hungaria inueniri poſſit. Publicis, priuatiſque ædificiis ornatiſſimis, præ cæteris in ea regione vrbibus clariſſima. Agrum habet variorum fructuum vbertate luxuriantem. Nunc verò, non ſine maximo Chriſtianorum detrimento, à Turcis Buda tenetur, qui eam anno Domini M. D. XXIX. inuaſerunt.

VIENNA AVSTRIÆ METROPOLIS, VRBS TOTO ORBE NOTISSIMA CELEBRATISSIMAQ, VNICVM HODIE IN ORIENTE CONTRA SÆVISSIMVM TVRCAM INVICTVM PROPVGNACVLVM.

Cum Priuilegio

BVDA, vulgo Ofen, prima & regia Vngarici regni ciuitas, ad Danubium sita: Quam Ptolemæus Curtam, vel, vt alijs persuasum est, Salmum nominat. Fran: Ire:

MEDIOLANVM.

MEDIOLANVM, potentissima ciuitas, vniuersæ Galliæ Cisalpinæ metropolis, à quo condita, & vnde sit eius appellatio ducta, variè ab historiographis proditum est. Originem eius Gallis Liuius tribuit: nonnulli, & quidem verius, ante Galiorum in Italiam aduentum, Bellouesum ex vico eximiæ dignitatis, finitimam Aripibus ciuitatem, Mediolanum ædificasse, eumque regis sibi nomen sumpsisse tradunt. Quidam Mediolanum dictum putauere, quod inter duos amnes, ipsi Lames vocant, vrbs posita sit, Arduam scilicet, & Ticinum. Alii ab animali media parte lanato, in ipsis fundamentis inuento. Cato prius Olanam, ait dictam, à Thuscorum Duce: dein ab Insubrum Principe, Medio, adauctam nomen accepisse Mediolani. Aliter Alciatus in Emblematis, aliter alii scribunt. Vrbs est Mediolanum opportuno admodum situ, quo præter agri ipsius vberrimas fruges, è Gallia Cisalpina, necessaria quæuis comportari possunt. Hinc quam plurimos Imperatores, contra Gallos atque Germanos bellandi opportunitate ductos, hic consedisse legimus. Sæpius enim Mediolani Cæsar constitit, frequenter Nerua. Nam valde Traiano placuit locus, vt Regiam hic ædificarit, quod nunc palatium dicitur. Habitauit hic etiam Adrianus. Item Maximinus Herculeus, qui mœnibus hanc vrbem ornauit, murum secundum adiecit, eamque amplificauit, & ædem Herculi in ea posuit, quæ nunc S. Laurentio Martyri est dicata. Iuxta quam columnis XVI. marmoreis domum sumptuosissimam Imperatorum vsui ædificauit, quam incendio periisse scribit Meruea, vt solæ columnæ sint relictæ. Philippus etiam Imperator Christianus, hac in vrbe resedit, & post eum Constantius, Constantinusq;. Item Iouinianus, Valens. Valentianus & Theodosius. Mediolanum amplissimum complectitur spacium, adeo quidem, vt maximis totius Europæ ciuitatibus annumeretur. Eius suburbia, latæ aquarum fossæ cingunt, per duas vndique nauigiis, maxima annonæ copia defertur. Tam multa sunt hic, tamque diuersa artificum genera, vt inde vulgi sit natum prouerbium: qui Italiam reficere totam velit, eum destruere Mediolanum debere, nimirum quod ex his sedibus, artificum examina, per omnes Italiæ partes spargantur. Quin etiam liberales disciplinæ hic cultæ fuerunt. Virgilius siquidem, Medionali literis operam dedit. Summam huius Reipub. potentiam arguit, quod post frequentissimas hostium direptiones, quibus vniuersa diruta, soloque æquata fuit, in tam vastam magnitudinem rursus excreuerit. Varia & funesta eius excidia. Gibellinorum etiam, & Guelphorum exitiabiles vniuersæ Italiæ factiones, Mediolani anno Domini M. CCC. X. natas, Munsterus in Cosmographia sua recenset. Habet vrbs ædificia mirè splendida, atque magnifica, præcipuè vero, ædem perauguſtam, quam Domum vocant, immenso sumptu, ac tam admirabili arte factam, vt paucis omnino orbis terrarum templis conferri possit, siue magnitudinem & artificium, siue precia marmorum ac ornamentorum spectes. Etenim, non solum vndique foris, intusque crustis niuei marmoris intecta nitet, verum etiam mirabilibus ex marmore statuis, arte summa elaboratis, est exornata: Sunt & nobilium fana permulta, inter quæ gratiarum ædes. Cœnobium huic fano insigne cohæret prædicatorum, cum præclara Bibliotheca, celeberrimis Italiæ totius addenda: Priuatorum etiam in vrbe domus, ampliſſimæ permultæ conſpiciuntur. Eſt & arx portæ Iouiæ munitiſſima, inexpugnabile ac præcipuũ totius Europę propugnaculum, quod vlla profecto vi capi nunquam potuit, quanquam per annonæ, rerumq; neceſſariarum inopiam, id aliquando contigerit, vt in Ephemeridib. Latinis, Leander demonſtrat. Inſuper, eſt curia vetus, vbi modicum S. Gothardi fanũ nobilibus aliquot Vicecomitum ſepulchris decoratũ. Italiæ reges, tum etiam imperatores Auguſti, Imperii ſolennia, coronã ferream, ab huius vrbis præſulibus ſumere ſolent, idque ex conſtitutione Theodorici Oſtrogothorum Regis. Alexander Quintus eius nominis Pontifex ſummus, Barnabam B. Pauli condiſcipulum, primum fuiſſe Mediolanenſis Eccleſiæ Antiſtitem ſcribit. Cui interpoſitis aliis piis, doctiſque viris, B. Ambroſius ſucceſſerit, clariſſimum Eccleſiæ lumen, qui B. Auguſtinum celeberrimum illum Doctorem Theologum Mediolani ad fidem Chriſti conuertit, & deinde anno poſt N. C. Trecenteſimo nonageſimo tertio, ex eadem hac ciuitate, ad æternam beatorum patriam emigrauit.

MEDIOLANVM

Porta Comasina

Castrum Porta Iouis

Porta Nouia

Porta Orientalis

Porta Romana

Porta Ticinensis

Porta Vercellina

Arriual Alc Des armes
de ceste Ville
de Milan

L'enfant naissit d'un Serpent par la bouche
De ton clair Sang les nobles armes touche,
Nous auons veu d'Alexandre Monarque
Pour s'annoblir, monnoye à belle marque
Quand fils d'Ammon sous forme Serpentine
Se dict conceu par Semence diuine
On dict Serpens par bouche Serpenter
Nee est Pallas du cerueau de Jupiter

MEDIOLANVM Metropolis Insubrum, vulgo Milano, vrbs potentiæ & dignitatis eximiæ, quæ ob præstantem loci commoditatem, Imperatores Romanorum sedes, plerumq; fuit, qui superbissimis eam ædificijs ornarunt. Circa quam nobilis regio tum cœli temperie, tum solis fertilitate, et affluenti rerum copia, vnde ciuitas suo abundans populo, et proprijs nitens viribus, semper gentis fuit caput, et quotiens euersa, post excidium restituta, vbertate agri, et propinquitate Aspium, ex quibus hominum copia affluit. Ingenti incremento res Mediolanensis tempore Gratiani Cæsaris aucta erat. Nã quingentos et amplius annos, neq; ab externo hoste, nec intestino bello Insubres vexati fuere. Durauit illa felicitas vsq; ad D. Ambrosij tempora, quibus Arriana heresis, maximis calamitatibus hanc vrbem affecit. Deinde Attila in Italiã ingressus, Mediolanum diruit. Instauratũ, aliquãto tempore quiuit. Mox à Longobardis maximis agitatur molestijs, Quibus à Carolo Magno domitis, annos trecentos et sexaginta floruit. Deide vero Fridericus Barbarossa Mediolanum solo æquauit. Ciuibus incolæ tamẽ Parmensium et Placentinorum ope, tanto animorum ardore patriã restaurarũt, vt multo quam ante ditior, potentior, frequentiorq; extiterit. Quod sane maximã huius vrbis potentiã arguit, quod post tam frequentes hostium direptiones, in tantã magnitudinem rursus creuerit.

CVM PRIVILEGIO.

VENETIÆ.

DE primis Venetiarum initiis, diuersa historiographi tradunt. Sabellico Leander subscribit,prima huius inclytæ vrbis initia, in annũ à Christo nato CCCC. XXI. incidere,quo tempore fama iam erat sparsa, transgressuros Danubium Hunnos, Italiæ inuadendæ causa. Itaque Aquileienses, & Patauini, ferocissimi hostis terrore,& ob vrbium suarum interitum Adriatici maris insulas fuga occuparunt, & initio in Riuum altum se recipientes,prima Venetiarum vrbis fundamenta iecere. Sitæ sunt in intimo sinus Adriatici recessu. Insulas ferè LX. (adiectis tandem aliis duodenis) paruo inter se spatio disiunctas, intercurrentibus euripis continent. Quas à vehementiori maris impetu, agger tenuis, littus vocant artificio prouidæ naturæ,prętentus tuetur: is curuus instar arcus,& ostiis quinis interruptus, quæ singula modicum portum efficiunt,nauigiis & aquis marinis aditum in æstuaria præbet. Opportuna habet flumina,quibus res omnes,cum ad hominum vsum,necessitatemque, tum ad delitias ac voluptates vtiles,inuehuntur. Vt (quod dictu mirabile) in qua vrbe nihil ferme gignitur, in ea omnium maxima & incredibilis exuberet copia. Quare non immerito à Iasone; L. Si insularum. ff. de verb. oblig. paradysus delitiarum appellatur. Quid de piscium abundantia, de ædificiorum splendore, de sacratissimarum ædium ornamentis, de venerandorum Patrum prudentia referam? non immeritò ingenuè fatentur omnes,tam potentem,tam nobilem,tam illustrem,tam opulentam Rempubl. Deorum immortalium nutu fundatam, eorumq; prouidentia in hodiernum vsque diem moderatam esse. Quæ quidem ad tantum maritimæ fortunæ culmen euecta fuit,vt Domina ac Regina maris, ab omnibus semper habita, & ab Illustrissimo Ioanne Austriaco Cæsaris Caroli V. summi omnium Imperatoris filio, ac Philippi Catholici, ac maximi Regis fratre, sit salutata eo tempore,quo anno superiore M. D. LXXII. die VII. Octob. Augustini Barbarii Patritii Veneti, prudentissimis instructus consiliis, innumerabilem Turcarum exercitum fudit, vniuersam fere classem cepit,ac tandem de immanissimo ac fœdifrago hoste, in Epiro,ad Echinadas triumphauit. Innumera hic mortalium,variis ex orbis partibus,corporum vario cultu,multitudo negotiatur. Ciuitas tota triplici ordine populi constat,Patricii sunt,Ciues, & plebs artificum. Imperii ac Reipubl. auctoritas apud Patritios consistit,qui cum ipsam vrbem, tum ciuitates oppidaque ditionis Venetæ moderantur. Vrbs in regiones est diuisa senas, proinde Sextaria vocant. Plebanicas congregationes habet LXXII. Cœnobia XLI. quorum decem & septem conuentus monachorum sunt,quatuor & XX. virginum. Fora coniuncta tria. In capite;quod littus spectat;columnæ peringentes binæ cernuntur, quarum vna S. Marci,leoninum alarũ signum: altera S. Theodori statuam sustinet. In ipso intercolumnio,supplicia de condemnatis sumuntur. Exornatur forum sumptuosissimo ac mirabili templo S. Marci, è nobilissimo,preciosissimoque marmore, non minore artificio,quam sumptu constructum, cuius magnificentia, maximi & stupendi precii thesaurus,hoc loci propter angustiam explicari non potest. Integro S. Marci corpore exornatur. Vicos riui diuidunt,ac transitus vbique pontibus coniungitur, vel ligneis, vel lapideis, quorum in vniuersum,tam publici,quam priuati,CCCC. censentur. Nauiculatum numerus ciuitas peragratur, VIII. millium ampli9 esse putatur. Est etiam intra vrbis ambitum nauale,locus mœnibus vndique validis munitus, & cum opportunis ad custodiam turribus, quem Arsenale nominant. In quo perpetuo CCCC. occupantur homines, triremibus, ijsque rebus,quæ ad nauigationem requiruntur, conficiendis intenti, quorum stipendia M. CC. in hebdomadam aureorum nummum sunt. In ipso nauali,nauium longarum,que in pontibus,ad omnem occasionem paratæ perpetuo sunt,numerus ad CC. est,præter alia nauigia minora. vnde vires, opesque, & amplitudo rei Venetæ,quæ profecto nunc Italici nominis gloria, decusq; sola est,facile possunt intelligi. Præpotentem hanc vrbem,eiusq; ditiones ac regna, Centuriones,atq; Tribuni,ad annum Christi septingentesimum gubernarunt, deinde Ducis authoritate administrari cœpit.

Qui tam subtili sortitione eligitur, nullus vt ambitiosus, vanæq;
gloriæ cupidus, in tantam se dignitatem intrudere queat.

VENETIA.

S. Secondo frati
S. Maria monache
S. Giorgio Maggiore frati
S. Brasio cattello monache
S. Antonio di Castello
S. Cosmo e damiano frati
Canale de della Giudeca
La Croce monache
S. Gio Battista frati
La Giudeca
S. Georgio maggiore frati et Badia
S. Maria di grati frati
S. Clemente frati
Poueglia
S. Spirito frati
Chioza Vescouado e podestaria
S. Maria di chioza
Malamocho Podestari
S. Bernardo monache
Murbia frati
S. Giac.mo de Paludo frati
S. Nicolo de Lio frati
Torcello Vescouado e Podestaria
Mazorbo
Burani
S. Franc.o del deserto
Muran Podestaria
Lazaretto Nouo
S. Andrea da lio frati certosini
S. Helena frati
S. Lazaro
S. Seruolo monache
Lazareto Vecchio Hospedal della Sanita

NOME DE IRII PRINCIPALI

I Rio della Trinita
II Dei Saloni
III Del Spirito santo
IIII De san Vio
V De san Tronsso
VI De san basegio
VII De santa maria maggiore
VIII Della croce
IX Rio marin
X De san giouanne decola
XI Della pieuola
XII Dalle due torre
XIII De san cassan
XIIII Della beccaria
XV De san filisofeo
XVI Della madona
XVII De san polo
XVIII Della fraſca
XIX Da eba foschari
XX Della mal paga
XXI Di canaregio
XXII De san marcola
XXIII De san felice
XXIIII De santo Agnstolo
XXV Del somero di todeschi
XXVI De san saluador
XXVII Rio menudo
XXVIII Dall'alboro
XXIX Rio menudo
XXX De palazzo
XXXI Dei soldadini
XXXII Della pieta
XXXIII Dell'Arsenal
XXXIIII De castello
XXXV De santo Ixepo

TVTTE LE CONTRADE VERO Parochie di Venetia

1 S. Piero di castello parochiano
2 S. Biasio preti
3 S. Marein preti et anco hospedale
4 S. Giouanni in bragola preti
5 S. Antonin preti
6 S. Seuero preti in tradition delle monache de san lorenzo
7 S. Pronto preti in tradito delle monache de san zaccaria
8 S. Trinita preti
9 S. Giouanne nouo preti
10 S. Marco off. di canonici ad chi Sig.
11 S. Basso preti
12 S. Giuliano preti e S. Sta maria formosa
13 S. Helena formosa preti
14 S. Lio preti
15 S. Marina preti
16 S. Maria noua preti
17 S. Cassian sono e il tragheto di mur.o
18 S. Gio in oliua preti
19 S. Agnese preti quie un tragh.to riuolto
20 S. Sopra preti quie il tragh.to e tiuta a sa polcano ai riuolti
21 S. Pedrso pri que el tragh.to e tiuta alla calle
22 S. Fosca preti ne i conterri
23 S. Maria maggiora preti quie un traghetto che tiuta a san Stae
24 S. Mattheo preti quie un tragh.to tiuta a pie de chiesa di ferrara
25 S. Lonardo preti
26 S. Hieronimo preti quie un tragheto che tiuta a riua de ossso
27 S. Moise pri quie un tragh.to tiuta alla ermita
28 S. Pateruano preti
29 S. Luca preti
30 S. Fantin preti
31 S. Benedetto preti quie un tragh.to tiuta a san polo
32 S. Angelo preti
33 S. Maria giouentina pri quie un tragh.to tiuta a san gregorio
34 S. Adriano preti
35 S. Vitale pri quie un tragh.to tiuta alla carita
36 S. Simeon pri quie un tragh.to tiuta a san Giouanne
37 S. Giouanne de riuolto pri.
38 S. Martino de riuolto preti
39 S. Cassan preti
40 S. Sisto etro preti quie un tragh.to ecquea la arma de cauo
41 S. Lyppon.o preti
42 S. Maria mater dolpri
43 S. Stai preti
44 S. Giacomo dal Orio p.
45 S. Giouan in Bragola preti
46 S. Lio maggiore preti
47 S. Biasio pri
48 S. Boldo preti
49 S. Giouminno preti
50 S. Simeon grando preti
51 S. Stini priori
52 S. Simon piccolo preti
53 S. Pantalon pri dalle sta il corpo
Anatia Brodani il qual a gni qualitta a amazzato de marmi bronzi et a gni sorte mesalgie che sono in raccolto da nostere et che parte si ritrouano per mia altri rumi

CVM PRIVIL

Catedra
Corno cornu
Secretarij
Cappella
Cussino
Il Cancellier Magno
Ambasciatori
La Spada
Il Serenissimo
Ombrella
Oratores duersor. Principium
Amb.ci di varij Principi

Seruitij omnis Venetorum Ducatus honor perpetuus hos habeat e Curia in pr... prefectumue ocio et serio, hinc grauosi eordem alba, ex ora rubellea... et fasc. cum ense...

DELLE COSE PIV NOTABILI

55 S Margherita preti
56 S Barnaba preti
57 S Raphal pri don e il tragh.to di luzafosina
58 S Nicolo preti
59 S Tronsso pri qui e il tragh.to tiuta alla giudeca
60 S Tamao pri que un tragh.to tiuta a S stephano
61 S Basegio preti
62 S Agnese preti
63 S Vido preti
64 S Saluador frati qui e la scola grando
65 S Borrolamio frati
66 S Gregorio preti
67 S Marcelliano preti
68 S Iustina monache
101 S Lucia monache
100 S Cryso monache
ff S Fumia

ALTRE CHESE

71 Anna monache
72 Leuerogne monache
73 Daniele monache
74 Dominico frati
75 Bartolamio hospedale
76 Isepo monache
77 Iesu Christo hospedale
78 Antonio frati
70 La madona de l'arsenale
80 La ca de dio
81 Sepulcro monache
82 La piera
83 La celestia monache
84 S Francesco della vigna frati
85 S Giouanne de furlani priorado
87 S Giorgio di greci preti greci
88 S Lorenzo monache
89 S Zaccharia monache
90 S Giouane polo frati
171 Scuola grande de san marco
172 S Gio Euangn monache
91 L'ospitali di san giouanne polo
92 Academia di miracoli monache
93 I corpi santi frati
94 S Gierusalem monache
95 S Maria della vitturie sotta la misericordia suoia grande et priorado
96 S Maria dell'orto frati
97 S Aluise monache
98 I Scrin frati
99 S Hieronimo monache
100 S Iob frati
102 Il corpus domini monache

131 Arsenale nuouo
132 Arsenale vecchio
133 Porta dell'arsenale
134 Il signor bartolamio zogliono
135 La bocca della marzaria scuro il reloio
136 Le due colonne doue si fa la iustitia
137 Il campanil di san marco
138 La procuratia nouo de san marco
139 La zecca
140 La pesaria di san marco
141 Il sonego di todeschi
142 La magazeni dal sale
143 La Soana da mare
144 Libreri doue stano li hebrei
145 Le case da la meza
146 Botta alo doua si fa cotan li bobardieri
147 Pesaria di ferro
148 Il ponte de barcheri su la marzaria
150 Il ponte di rialto e di legno ed molte botteghe sopra dall'una e l'altra parte et si apre due parte
151 Il ponte di canaregio è di legno
152 Il ponte de la paglia
153 Campalo

GENOA.

GENOA, Ligurum in Italia caput, Liguſtico adiacet mari, potens, ſuperba atque antiquiſſimæ originis ciuitas, vel à Iano Italiæ Rege, ac deinde à Iano Traianorum Rege aucta, vel à Iano Genio Priſco, vel à Genuino Ægyptio, vel à Genuo Saturni filio, primùm ædificata, vel denique à ſitu, curuaturæ genu reſpondente, denominata perhibetur. Situ tali eſt: Fronte meridiem ſpectat, ampliſſimè circa littus conſurgens, dorſo Septentrioni obuerſo, leniter in planitiem, veluti ad quieſcendum deſcendens, montium innixa radicibus, quorum à tergo contra ſæuorum Septentrionum afflatum vallo munitur, non tota montoſa, nec vicisſim tota plana. Inſigni portu fortiſſima mole, ſecuræ ſtationis cauſa præmunito, mercatuque ampliſſimo, nobilis eſt. Semper autem & in negotiando induſtrios, & ad res ſummas, tam terra, quam mari gerendas, ſummos homines genuit. Qui ſæpius infideles Chriſtianorum hoſtes armis ſuppreſſerunt, ſæpe debellarunt Piſanos, ſæpe item à Venetis, aliiſque potentiſſimis populis & Regibus ſpectabiles retulerunt victorias, vt plurimas ciuitates & inſulas ditionis ſuæ fecerint. Vnde tantis incrementis, tum populi ac ædificiorum, tum opum creuit hæc ciuitas, vt nomen adepta ſit Genuæ ſuperbæ. Variam Reipublicæ formam diuerſis temporibus habuit, nunc Hiſpaniarum Regem agnoſcit Dominum, & à Duce, annali electione deſignato, gubernatur ac regitur.

FLORENTIA.

FLorentia Hetruriæ metropolis, vrbs omnium florentiſſima, iacet ad Arnum, quo medio ſecatur, & quatuor eximiis coniungitur pontibus, ab Oriente ac Septentrione collibus amœniſſimis, & vndique fructiferis arboribus veſtitis cincta, medii theatri inſtar, Occidentali latere pulchram in planitiem incedens, Appennini aliquot brachiis contra vim externam & incurſiones eſt munita, videturque ferè vmbelicum Italiæ tenere. Nobili gente frequens perpetuò fuit, & ſi cui familias honeſtas, hinc tanquam è ſeminario in alias vrbes Italiæ profectas cognoſcere libebit, commentationes in Dantem Chriſtophori Landini adeat, is enim operis eius initio multis hac de re tractauit. Florentiam duplices habuiſſe muros, eoſdemque à Pheſulanis & Barbaris eſſe deiectos, ac ciues deſerta vrbe in vicina oppida conceſſiſſe, author eſt idem Landinus. Deſolatam ita vrbem ad annum poſt Chriſtum natum D. CCC. II. iacuiſſe, quo Carolus Magnus Roma, vbi tum Imperator Cæſar Auguſtus appellatus erat, in Galliam tendens, hic dies aliquot conſiſtit, captuſque loci conditione, mœnium nouorum fundamenta, longè prioribus ampliora iuſſit inchoari, propoſito etiam edicto, vt paſſim diſperſi ciues, ad inſtaurandam vrbem redierent. Hoc itaque tempore nouis muris cincta fuit. Adeò ſplendidis magnificisque ædificijs, ſumptuoſiſſima ſtructura ornatis, tam diuino cultui, quam ciuium vſui ſumma cum voluptate ſpectantium ornatis Florentia nitet, vt quemadmodum Venetiæ diues, Mediolanum magnum, Genoa ſuperba, Bononia fertilis, Rauenna antiqua, Neapolis nobilis, ac Roma ſancta; Ita Florentia tanquam flos ac pulchritudo Italiæ, Florentia bella ſit nominata. Nobiliſſima vrbis fana, in primis admirabile illud B. Mariæ Floridæ, totum ex marmore, cruſtatum, cum hemiſpherio ſtupēdi operis, iuxta turris ſtat eximia tintinabulorum, tota item marmorea, modicoque poſt interuallo veterrimum Martis templum forma rotunda, magno ingenio conſtructum, & nunc B. Ioanni Baptiſtæ ſacrum. Valuas habet x ærefuſili opere, tam raro artificio factas, eas præſertim quæ contra fanum B. Mariæ Floridæ ſunt, vt omnes omnino, quibus ingenij vis eſt vlla, reliqua in Europa tota ſimiles eſſe nuſquam arbitrentur. Reliquas miſericordiæ ædes, vti Xenodochia, Expoſitorum brephotrophium, cæteraque loca pietatis ergò conſtituta prætereo, qualia tricena ſeptena eſſe dicuntur. Ædes cenſentur Plebanicæ XL. IIII. Prioratus XII Conuentus virorum mulierumq; ſacri LXXVI. Collegia puerorum IX. quas fraternitates vocant, virorum ſodalitates maximo numero.

GENVA.

GENVA Ligurum domina atque regina Ciuitas fruthæ celeberrima, in Ligustici maris sinore ingyri portu fidam nauibus stationẽ præbet, Solum habet marisentum ferè ieiunum, Incolas prouidos atque sagaces mercatores prodidit, qui ad cæteri rerum et diuitiar, comẽderiũ fas: rigium, ve vix vlla in tota Italia ciuitas inueniatur, vbi tot suburbana pri: dis egregi fastu recreationis grata construcha cernuntur, vnde insigne opũ magnificentia æstimari potest, vti non immerito tum hanc ob rem, tum aliis etiam permultis de causis, Genua cognominetur superba.

Cum Priuilegio.

FLORENTIA vrbs est insignis Hetruriæ, olim Fluentia dicta, quod sita sit ad fluentum Arni fluminis. Et populi ipsi Fluentini, quorum memi: nit Cato in originib: vt refert Angelus Politianus in quadam Epistola ad Bartholomeũ Scalam. Pulcherrimis tam publicis, quam priuatis orna: ta ædificijs, et montibus vndiq; septa, ex quibus, dictu mirum, quanta oble: ctatione visus in hanc vrbem pandatur: Nobilium hominium sedes est, o. præstantissimorum ingeniorũ feracissimus ager

FLORENTIA

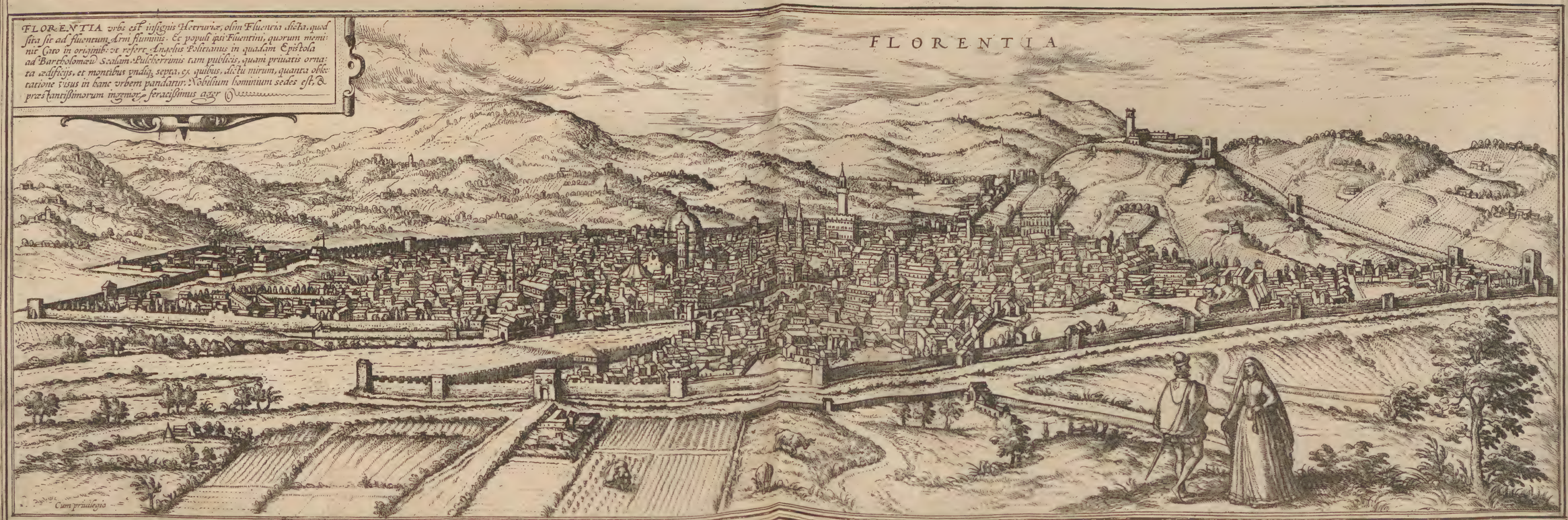

Cum priuilegio

ROMA.

ROMA Domina & Regina vrbium, totiusque mundi caput, quem fere vniuersum fortissimorum virorum rebus præstantissimè gestis, suo imperio subegerat. De primis eius conditoribus tam multæ & variæ sententiæ, quam diuersi scriptores inueniuntur. Sunt, qui existimant Euandrum ex Arcadia fugientem, ea occupasse loca, vbi nunc Roma conspicitur, ibidemq; oppidulum inuenisse aliquod, Valentiniana dictum, quod ab ipso amplificatum, Romæ nomen deinde sit consecutum. Alii tradunt, Remum & Romulum Æneæ filios vrbis huius conditores fuisse, quos tamen alii Æneæ nepotes ex filia dicunt. Verùm Dionysius Halicarnasseus ante Troianorum & Æneæ in Italiam aduentum Romam extitisse ex antiquo scriptore Antiocho Syracusano docens, hæc eius verba recenset. Postea quam Italus consenuisset, Morges pro illo regnauit, ad quem vir quidam nomine Syculus Roma profugus venit. Hac oratione satis indicauit, Romam aliam excidio Troiano superiorem extitisse. Communior fere omnium sententia est, Romam à Romulo dici. Quippe cùm is Romam viribus & robore iuuenum affatim à se munitam cerneret, haud minoris momenti fore ratus, si eandem consilii ope fulcisset, ex venerandæ senectutis ciuibus, qui tunc aderant, centum elegerit, quos ob honorem, Patres, ob ætatem Senatores appellauit, portas designauerit, trib. diuiserit, præsidiarios conuocauerit, tribunos celerũ crearit, & nouam deniq; Reip. formam instituerit. Ita vt Romulus inclytæ huius vrbis augustissimum fœlicissimumque principium collocasse videatur. Quæ temporum deinde successu, tot Senatores eximios, tot clarissimos fortissimosque Duces, tot egregios Imperatores vniuersi propemodum orbis domitores tulit, vt iure Mundi caput, & à Cicerone oratione pro Sylla, arx Regum & nationum exterarum, lumen gentium, & Imperii domicilium sit appellata. Eius ambitum Plinius ex traditione Augusti scribit, millia passus viginti. Flauius Vopiscus Aurelium Imperatorem ambitum vrbis ad triginta millia passuum auxisse refert. Tota deinde eius area, ad tantam amplitudinem deuenit, vt in circuitu collegisse dicatur viginti millia passuum, quæ quinque fere miliaria Germanica efficiunt. Regionib. XIIII. quondam diuidebatur. Portas suburbiorum & vrbis in vniuersum numero XXIIII. fuisse, refert Plinius. Liuius autem ponit XXXVII. Turres imperio florente circum vrbem erant DCCXXXIIII. In quibus cùm ita res ferret, præsidia collocabantur. Nunc turres solummodo CCCLXV. Portæ XX. supersunt. Nec quæ nunc extant turres, itemque muri, veterum operum fundamentis insistunt, neque materia eadem constant. Sed quia frequentissimis Barbarorum incursionibus vrbs plane vastata atque subuersa fuit, omnia mutata sunt ac conuersa, reparatorum pro tempore arbitrio. Septem Roma continet montes, rupes, siue colles, de quorum diuersa appellatione varias scriptorum referre sententias, nimis tædiosum ac longum foret. Magnificentissimæ etiam Deorum, nunc Christi & Sanctorum, summorumque hominum ædes, quæ his montibus continentur, absque tædiosa verbositate recenseri nequeunt, quemadmodum nec reliqua vrbis templa, præstantissimæ Sanctorum reliquiæ, pontes, arcus triumphales, thermæ, theatra, antiquitatis monumenta. De quibus peculiares variorum conscripti libelli extant. Fertur de Constantio Imperatore, quod is campum Martium, cum admiratione inspiciens, sepulchrum Augusti Cæsaris, tot æreis, atque marmoreis simulachris ornatum, forum Romanum, Iouis Tarpei delubra, thermas, porticus in prouinciæ modum auctas, amphitheatrum, Pantheon mira altitudine spaciosis molibus formatum, templum pacis, Pompei theatrum, circum maximum, tot arcus triumphales, tot aquæductus, tot statuas per vrbem ad ornatum positas, obstupuerit, ac tandem dixerit: Naturam omnes vires in vnam vrbem effudisse. Etenim insignes superbissimorum ædificiorum ruinæ, priscam vrbis magnificentiam, non obscurè demonstrant. Tyberis fluuius, à Septentrione vrbem ingreditur, & ex latere meridionali, Hostiam versus effluit. Sed quid plura de tanta, tamque magnifica vrbe commemorem? In qua legitimus & ordinarius S. Petri successor, Maximus Ecclesiæ Catholicæ Pontifex residet, venerandæ Sanctorum Apostolorum, & Martyrum cernuntur reliquiæ, vbi ius Christiano orbi præscribitur. In qua denique suauissimæ Musæ, vniuersam Græciam deserentes, sedem ac domicilium inuenerunt, vt verissimè Cicero lib. 3. de nat. Deor. tradat: Quemadmodum nihil in vniuersa rerum natura mundo, sic in terris nihil Roma melius, nihil præstantius inueniri. Ampliſſima etiam vniuersitate inter quam plurima ornamenta, vrbs Romana nitet, de qua D. Iacobus Middendorpius, in suo de vniuersitatibus libro, copiosè differit.

ROMA.

PORTAE

A Porta Flaminia nunc populi.
B P. Collatina nunc Pinciana.
C P. Collina nunc Salaria.
D P. Viminalis nunc S. Agnetis.
E P. nunc clausa tam Querquetulana.
F P. Esquilina nunc S. Laurentij.
G P. Prænestina nunc Maior.
H P. Celimontana, nunc S. Ioannis.
I P. nunc clausa tam Gabiusa.
K P. Latina.
L P. Capena nunc S. Sebastiani.
M P. Ostiensis nunc S. Pauli.
N P. Naualis nunc Portuensis.
O P. Lamiculensis nic S. Petronij.
P P. Fontinalis nic Septimiana.
Q P. S. Spiritus.
R P. post ecclā Petrianā et Vaticanā loco obmissum q. quū recentiores sint. in ultimo urbis pomerio nō fuerunt.
S P. S. Petri.
T P. S. Angeli alias Castelli.

MONTES.

1 Mons Palatinus dicitur vulg. maggiore.
2 M. Tarpeius dicitur capitolium.
3 M. Aucnetinus vbi est Ecclā S. Sabinæ.
4 M. Celius vbi est Ecclā S. Ioan Paulī.
5 M. Esquilinus vbi est Ecclā S. Pud vincula.
6 M. Quirinalis dicitur Mons Caualli.
7 M. Viminalis vbi est Ecclā S. Lau in pallisperna.
8 M. Ianiculus vbi fuit Ecclā S. Pin montorio
9 M. Vaticanus vbi est Basilica S. Petri
10 Collis Hortulorū vbi est Ecclā S. Trinitatis.
11 M. Acetorius.
12 M. Tordonus.
13 Dolium vulgo M. Testaccio.

PONTES.

14 Pons AElius vulgo S. Angeli.
15 P. Vaticanus alias Triumphalis.
16 P. Ianiculus vulgo S. Sixti.
17 P. Fabritius vulgo de quatro Capi.
18 P. Cestius vulgo S. Bartholomei.
19 P. Palatinus vulgo S. Mariæ.
20 P. Sublicius alias AEmilius.

AQVÆ ET AQVAE DVCTVS.

21 Aque ductus Claudij.
22 Aquæd. Marciæ.
23 Aq. Augustæ.
24 Aq. Virginis vulgo Fons Trinij.
25 Aq. Cabra vulgo la marana.
26 Aq. Sabatina.

THERMAE.

27 Th. Agrippæ vbi est la Ciambella.
28 Th. Antonini caracallæ vulgo Antoniana.
29 Th. Diocletiana vulgo Termini.
30 Th. Constantiniane in M. Caualllo.
31 Th. Neronis alias Alexandrine prope Agonē
32 Th. Seueriane in crustiberi appe P. Septimia
33 Th. Olympiadis in Esquilij.
34 Th. Tetricæ vulgo le sette Sale.
35 Th. Traiane prope S. Martinū in monte.
36 Th. Philippiane prope S. Marthæum.

AMPHITHEATR. ET THEATR.

37 Amph. Vespasiani dicitur Colisco.
38 Amph. Castrense apud S. Ioan Hierusalē
39 Thea. Marcelli nunc est domus Sabellorū.

CVM PRIVILEGIO

CIRCI.

40 Circus maximus vulgo cerchi
41 Circus Flaminius appressa le horege fuore
42 Circus Agonalis dictus Agone

OBELISCI.

43 Obe Vaticanus vulgo la guglia
44 Ob. Campi Martij qui inchoatur horis sola res, cuius exeat fragmēta in cellario quodā
45 Ob. dict. ad Mausoleum Augustæ, quibus alter fractus in via iacet, alter prope latet
46 Ob ad portam collatinam cuius extant in Vinea reliquiæ
47 Ob. prope Amph. Castren extra muros in vinea.
48 Ob. in circo prope SS. Sebastianum via Appia.

Pleraque alia extant in vrbe obeliſci quos breuitati studentes, omisimus.

ARCVS.

49 Arcus Titi Vespasiani.
50 A. Constantini.
51 A. L. Seueri Septimi.
52 A. Iani quadrifrontis prope Sanctum Georgium.
53 A. Claudij dicti di Portogallo.
54 Arcus Gallieni ad Sanctū Vitū.

COLVMNAE.

55 Columna Traiani.
56 Columna Antonini.

TEMPLA.

57 Pantheon vulgo la Rotonda.
58 Templum Romæ & Quirini nunc S. Cosmæ et Damiani.
59 T. Faustinæ
60 T. Pacis.
61 T. Cai & Lucij
62 T. Portuni
63 T. Faminnus & Stephani rotondi.
65 T. S. Mariæ Maioris.
66 T. S. + ut Hierusalem.
67 T. S. Augustini.
68 T. S. M. super Minervam.

VARIA.

69 Castellum Aq. Marciæ.
70 Septizonium Seueri.
71 Forum Romanum.
72 Forum Boarium.
73 Velabrum.
74 Tiberis Cursus
75 Turris Michetiarum.
76 Locus castri prætorij.
77 Vinarium.

PALATIA.

78 Pal. Papæ in Vaticano.
79 P. Papæ ad S. Marcum.

DOMVS INSIGNES.

80 D. S. Laur. in Damaso.
81 D. Camerarij.
82 D. Farnesiorum.
83 D. Capi Ferreorum.
84 Columnensium ad S. Apost.
85 D. Lucæ Maximorum.
86 D. Matthæorum.
87 D. Riarior um.
88 D. Augustini Chisij.
89 D. Card. Ipsensis.
90 D. Salviatorum.
91 D. Card. Cæsij
92 D. Card. Bolog
93 Hic D. Alexander VII. dirupes fuit a Papa Paulo III. ne castro S. Angeli obesset.
94 D. S. Marcelli
96 D. Campegiorum.
97 D. S. Apollinaris
97 Sepulc. Adriani vulgo C. S. Ang
98 Sepulchrum C. Cestij
99 Templum Louis feretrij, vulgo S. Maria delli
100 Vicus de Sassoni, vbi est ecclesia ter hospitale S. Spiritus
101 S. Maria pop. a Papa Sixto fact.

ANCONA.

ANCONAM, prius Picenam vocabulo Hetruſco, ſimul & Aborigenum dictam, perhibet Cato. At Strabo, Græcam vrbem, & à Syracuſanis, qui ob Dionyſii tyrannidem, Sicilia profugerant, conditam, Plinio, Solinoq; probante ſcribit. Iuuenalis, eam originis eſſe Doricæ, velle videtur, cum ait: Ante domum Veneris, quam Dorica ſuſtinet Ancon. Putat Leander, hanc auctorum varietatem conciliari poſſe, vt Dorios Græcos vrbem à fundamentis primum incepiſſe, poſteaq; Syracuſanos, aut Siculos eam auxiſſe: Vel, Anconitanum portum, Doriorum eſſe opus, dicere liceat, vt innuere Iuuenalis videtur, oppidum vero ipſum Siculorum. Quidam, vt Papias, Catinuſque hiſtorici ſcripſerunt, Anconem Dolopes Theſſaliæ populos; Alii, Ancum Martium, Regem Romanorum ædificaſſe prodiderunt. Ancona igitur, in ea Italiæ parte ciuitas quæ quondam Picenum, iam vero Marchio Anconitana vocatur, ſub promontorio, qua ſe ad Adriaticum torquet mare, iacet. Ab oræ huius flexu, cubiti formam, vt Plinius, Melaq; teſtantur, efficiente, denominata, nam is ἄγκων Græcis dicitur. Oppidum hoc, priſcum Italorum & Gallorum diſcrimen eſt habitum. Et enim, vt Mela tradit, Italia hic finiebatur, incipiebantq; Galli Senones, cum Gallia togata. Tam præſtanti, opportuno, atq; capaci eſt portu ornata, vt in vniuerſa Italia nullus cõſpiciatur amplior, tam loci natura, quam arte, & induſtria hominum, ab omni inſultu hoſtium tutiſſimus, vt non immerito tritum vetuſtate habeatur prouerbium: Vnicus Petrus Romæ, vnica turris Cremonæ, vnicus portus Anconæ. Hũc Traianus Imperator Aug. marmore, cum gradibus, per quos commodiſſimè naues onerantur, & exinaniuntur, adiecto etiam arcu, magni ac præclari operis, cum inſcriptionibus huiuſmodi: Imperat. Traiano Cæſar. diui Neruæ F. Neruo optimo Auguſt. Germanic. Dacico. Pont. Max. Tr. Pot. XIX. Imp. XI. Coſ. VII. P.P. Prouidentiſſimo Principi S. P. Q. R. Quod ad ceſſum Italiæ, hoc etiam addito ex pecunia ſua portum tutiorem nauigantibus reddiderit. Et in dextro ipſius arcus latere: PLONTINAE Aug. Coniugi Aug. In læuo DIVAE Marcianæ Aug. Sorori Aug. Anconam, vtpote antiquiſſimam vrbem, ſcriptores multi, præter hactenus citatos, memorauere. nimirum Sempronius, Procopi⁹, Cæſar, Tacitus, Antoninus, Lucanus, cum inquit: Illinc Dalmaticis obnoxia fluctibus Ancon. Silius ita: Stat fucare colus, nec Sidone vilior Ancon. Itemque liber Coloniarum, his verbis: Ager Anconitanus, in limitibus Græcanicis, in centuriis eſt aſſignatus. Maxime, quantum ex hiſtoriis colligere poſſimus, ſub Imperio Romano floruit, vſq; ad Gothorum in Italiam aduentum, à quibus obſeſſa fuit, multiſq; oppugnata præliis, tam fortiter tamen oppidanis, & Conone, præſidiorum Iuſtiniani Imperat. Aug. Præfecto, eam defendente, vt quanquam deiectis ab hoſte ſuburbiis, nunquam capi potuerit, quemadmodum à Procopio, Blondoque traditur. Qui etiam alibi referunt, apud Anconem Legatos Narſetis claſſem Gothicam viciſſe nauium XLVII. è quibus X. tantum euaſere cladem, cæteris omnibus captis, aut ſubmerſis, cum Romana claſſis nauium XXX. ſolum fuiſſet. Poſt tempora Gothorum, Anconem Longobardus tenuit, ſedemq; ac domicilium fecit Marchionatus, ea propter Anconi Dani appellati. Longobardis deletis, profligatiſque cum cæteris Italiæ ciuitatibus, hæc etiam, ad Imperatorum Cæſ. ex Germania ditionem peruenit. A Saracenis deinde regnante Lothario, circa Sergium Pontif. Roman. direptam, incenſamque, Blondus author eſt. Poſt hæc à ciuibus, qui ex ea clade ſuperfuerant, paulatim inſtaurata, refectaq; ſimulq; mox opibus, ac populo aucta, conſenſione ciuium mirifica, ſuo iure vti, ac in ſua poteſtate eſſe cœpit, vſque ad annum à C. N 1532. Ea autem libertate tum Bernardini Barbæ Caſalenſis Epiſcopi, ac Ludouici Gonzagæ, Clementis Pontif. legionum Præfecti artibus, eſt exuta. Caſtellum illi ædificarant, tanquam vrbis, aduerſus Turcarum, itemque Piratarum incurſiones, propugnaculo ac præſidio futurum, hoc opere iam ita perfecto, vt habitationi aptum videretur, fraude, ac ſi præſidia militum, tormentariaſque machinas introducturi eſſent, vrbem ipſam occupant. Quod cum ciuium Magiſtratus intelligerent, quia reſiſti iam nulla ratione poterat, in ſuas quiſque priuatas ædes confugit, deſerta curia, quam mox Barba, valido præſidio militum, & tormentorum occupat, relegatis in varia loca vrbis primoribus, & quibuſdam eueſtigio Romam miſſis, prętereaq; callidiſſimo conſilio, tota iuuentute, quæ tractare arma poſſet, à ciuitate abducta. Ita planè, in ſummi Pontificis imperium, poteſtatemq; Ancona deuenit: in qua Silii temporibus, purpuram tingi ſolitam, ex his eius verbis, lib. 8. intelligimus, Stat fucare colus, nec Sidone vilior Ancon, Murice nec Lybico. Ad quem locum Marſus annotat, purpuram maximè tinxiſſe ternos populos, Phœnices, Lybicos, & Lacones: quodq; idem Anconitani facerent, vti à Silio proditur, id alios nõ tradidiſſe. Genuit etiam Ancon ingenia nobiliſſima magno numero. Imprimis autem Auguſtinum ordinis Eremitarum eximium Theologum, quod ſcriptis in lucem editis probauit. Item Franciſcum & Nicolaum Stalamontios, Iuris apprime conſultos, Latiniſque literis eruditos. Præterea Cyriacum totius antiquitatis & rerum memorabilium per totam Europam, Aſiæq; & Africæ partem indagatorem. Qui mirifico ſtudio, quæ literarum monumentis celebrata legerat, veluti Theatra, amphitheatra, circos, templa, ſtatuas, tymbos, obeliſcos, pyramides, tabulas cũ Epitaphiis, arcus, & id genus, curioſæ inueſtigationis alia, non ſolum ipſe oculis conſpexit, verum etiam diligenti exactaq; pictura, reddidit, expreſſitq;. Rogatus autem, cur his in rebus tam ſtudioſè verſaretur, vt mortuos excitem: reſpondebat. Dicto herclè, tanto viro, conuenienti atque digno.

ANCONA ciuitas Piceni celeberrima, ad mare Adriaticum posita, nobilissimo portu est ornata, quo non extat in tota Italia commodior neq; capacior. Nomen habet à situ, qui cubiti flexuram refert. Mercaturâ est insignis, frumento abundat et vino, reliquisq; ad humanum victum necessarijs, vetustatem undique redolet.

A Baluardo del castello
B La Mizzia
C Porta del calamo
D P.l Scesola St.o Pietro
E Lacinadella
F La Rocca
G Porta de capo d'monte
H Le fornaci
I Lazzaretto vechio e nouo
K Porta d'lazzaretto
L Mulazzeni
M Portella Per nauiliy
N Portella d'St.a Lyo fino
O Baluardo d'St.o ag.o
P La Piazza all'mercato
Q Il Pallazzo all'gouernator
R La Piazza d'Santo nicolao
S Il Pallazzo del Varzello
T La Piazza d'mag.o Luciani
V Il Pallazzo d'mag.o St.o Anciani
X Il Pallazzo del St.o agelo ferreri
Y Monte guasco
Z Done Si pone le mercancie Sosopere
AA Larsenale
BB Cauallier d'Lorsenale
CC Larco Trisiano
DD La lanterna
EE Il bastarlo vecchio del porto
FF La porta del porto
GG Cauallero d St.o priniano
HH Pallazzo d'mr Pasqual bonarelli
II Portella d'pior grego
KK Pallazzo de mr nicolo tosini
LL Del crosifoni
MM Portella torolesoni
NN Portella noua
OO Portella
PP La loggia d'mercanti
QQ Portella della loggia
RR Portella della beccaria
1 St.o crisco domo vecch.
2 S.Biasio
3 S.Maria loreto
4 Il Carmino
5 S. Girolamo
6 S.Bartolomeo nouo.
7 S. Bartolomeo vechio monast.
8 S. Maria noua
9 S. Catarina
10 S. Tauolo
11 S.a Antonio
12 S.a Sebastiano
13 Losspitale dll.e d.a alla morte
14 S. Anna
15 S. Franc.o
16 Losspitale vechio
17 S Pelegrino
18 S Nastasia
19 S.Ma dll misericordia
20 S. Spirito
21 S. Primian
22 S. Georgio
23 S. Pietro
24 S. Duco
25 La Incoronata
26 S. Gilio
27 S.Ma della Pieta
28 S.Ma misericord.a e morte
29 S. Nicolao
30 Il corpo di X.po
31 S Rocco
32 S Agostino
33 S Zeno
34 S Iacob
35 La nociata osp.
36 S Francesco zocoli
37 S Martino
38 S Maria bel verde
39 S Marco
40 S Lucia
41 S Claudio badia
42 S Giouanni
43 S. Allo
44 S. Giouani decola
45 St.a Chrisfino.

Cum Priuilegio

NEAPOLIS.

NEapolis, in Italia, Campaniæ ciuitas, à Cumanis condita, & parthenope quondam dicta fuit. Quæ, cùm ob singularem loci amœnitatem, plurimum frequentaretur, Cumani veriti, ne Cumæ omnino desererentur, Parthenopen, habito consilio, subuerterunt, quo facto, mox immani pestilentia vexati, oraculoq; moniti, vt vrbem restituerent, instauratam protinus, tanquam vrbem nouam, dixere Neapolim. Spatium complectitur magnum, inter mare, amœnissimosque colles ædificata, mœnibus firmissimis iussu Caroli V. Imperatoris munita, placidissimum aërem, iucundissimum agrum, delicatissimos fructus, saluberrimas aquas, Baiis & Puteolis erumpentes habet. Extra ciuitatem autem, omne frumenti genus, summamque vini abundantiam, agri ex se fundunt & gignunt. Plinius vitium huius loci vbertatem pro miraculo celebrauit. Tanta hoc loci est collium feracitas, venationis, aucupiique commoditas, hortorum elegantia, dulcissimorum riuulorum præstantia, sepimentorum, reticulatorumque parietum, omni florum, fructuumque genere vestitorum pulchritudo, vt huius paginæ angustia, ea omnia recensere prohibeat. Et hæ quidem cõmoditates, Romanos olim in hanc vrbem pellexere, qui studiorum & ætate confecta quietis, otiique causa, delitiarum etiam voluptatisque gratia, Neapolim petiere. Itaque hic vitam degisse reperimus P. Virgilium, Poëtarum omnium principem, quem Seruius Georgica hic conscripsisse asserit. T. Liuium Patauinum, Horatium, Claudianum, Franciscum Petrarcham, Antonium Beccadellum cognomento Panormitanum, oratorem eximium, Laurentium Vallam Romanum, linguæ Latinæ reparatorem, Procellium Romanum Poëtam elegantissimum, Blondum Foroiulienſem, totius antiquitatis studiosum indagatorem, & alios quoque eximios Theologos. Quin etiam Principum, Ducum, Marchionum, Comitum, Equitum, Baronum, ac nobilium hominum, adeo plena hæc ciuitas est, vt nobilitatis nomen quasi iure sibi vendicet. Quorum frequentia factum, vt quam plurimis Regum, ac Principum palatiis, fortissimisque ædificiis, splendidissimis templis & sepulturis, hæc præ cæteris Italiæ ciuitatibus sit exornata. Inter hæc præcipua sunt, templum S. Claræ, cum virgineo, mirabile opus, ab Agnete Regina Hispaniæ, Roberti Regis coniuge factum. Sepulchra in eo multa conspiciuntur eximia, Regum Reginarumque, & Regiorum liberorum, ex illustri Dyrrachiana domo, Carolique, qui D. Lodouici Regis Franciæ frater fuit progenie. Deinde insigne S. Dominici fanum, in quo multorum Regum ac Principum, & illustrium virorum monumenta videntur. In delubro fratrum montis Oliueti, Ferrandi primi, & alterius Alfonsi Regum effigies conspiciuntur, opere singulari, vt viuere videantur perfectè. Sepultus ibidem est Alexander ab Alexandris, Iurisconsultus, qui multiplicis eruditionis volumen, Genialium dierum conscripsit. Multa etiam alia non minus celebria sunt templa, in quibus perelegantia Principum & magnorum virorum ex candido marmore continentur sepulchra. Sanctorum etiam hominum reliquiæ, quæ in diuersis passim templis asseruantur, hanc ciuitatem commendant. Gymnasium etiam omnium disciplinarum habet, à Frederico II. Imperatore fundatum. Ædes præ cæteris amplissimæ, sunt ducis Grauiensis, quanquam nondum perfectæ, alioqui nullis totius Italiæ cessuræ, item Salernitani principis. Viæ ciuitatis perelegantes, directæque. Curiæ quaternæ, quas Sedes appellant, Capuana, Nidensis, Montana, sanctique Georgii, quo Principes, Duces, Marchiones, omnesque cæteri ordines ad consultandum communiter, ac de rebus publicis conueniunt. Arces fortissimæ sunt hæ, Castellum nouum, firmissimis Europæ totius propugnaculis merito annumerandum, Capuanum, Castellum oui, modico extra vrbem spatio, in scopulo cinctum mari. Santeremense in rupe mœnibus vrbis imminente, superioribus annis à Carolo V. Imp. mirificè communitum. Extra muros australi parte, moles in mari conspicitur, ad portus tutelam, nauibus ex omnibus orbis partibus perpetuo pleni. Post Ferrandi Regis Neapolitani obitum, Siciliæ, Neapolis, Arragoniæ, cæteraq; Hispaniæ regna, ad Carolum Philippi filium, Imp. Maximiliani Augusti nepotem, deuoluta sunt per Isabellam, matrem Ferrandi, quæ Isabella Hispaniæ Reginæ filia fuit,

Anno post Christum natum

M. D. XVI.

Hæc est nobilis, & florens illa NEAPOLIS, Campaniæ ciuitas, antea Parthenope appellata ab vna Sirenum Parthenope, quæ cum omnes, vti est in fabulis, præ dolore, quod Vlyßem eiusq; socios cantu decipere haud potuerãt, in mare se præcipitaßent, hoc in loco sepulta est. Nunc illustriũ familiarũ, & doctißimor, hominum sedes, mira cæli clementiâ, situsq; amœnitate, templorum, priuatarum ædium, & arcium magnificentiâ, eximijs Regum, Reginarum, summorumque hominum sepulturis, omniumque disciplinarum gymnasio, clarißima

1 Il Molo grande
2 Il Molo piccolo
3 Porta del mercato
4 Porta Nolana
5 Porta Capuana
6 Porta S.t Genaro.
7 Porta S.t M.a Cœlimontana.
8 Porta Reale
9 Porta Romana
10 Il Castel Nono
11 Castel San Martino
12 Castel dell' Ouo
13 Torre San Vincenzo
14 Bernardo del Carmine
15 L' Arsenale
16 La Dogana
17 Il Vescouado
18 S.to Lorenzo.
19 S Paulo
20 S Gio Magg.re
21 S Chiara
22 S. Agostino
23 S Giorgio
24 S Domenico
25 L' Spedale dell' Annuntiata
26 S Maria del Carmine.
27 L' Spedale di S. Mto.
28 S Gieu. di Carbonara
29 S Pietro ad Aras
30 S Caterina formosa
31 S. Seuerino
32 Il Giesu
33 S Pietro martire
34 Monre Oliueto.
35 Maria noua
36 La Incoronata
37 L' Spedale di S. Giac.o de Spag.a
38 L' Spedale di S.M.a d' Incur.a
39 La Croce
40 S Luigi
41 La S.ma Trinita
41 S. Martino
42 Seggio Capuano.
43 Seggio di Montagna
44 Seggio di Nido.
45 Seggio di Porto.
46 Seggio di Portanoua
47 Piazza della Carita.
48 Palazzo del Vicere
49 Pal.o del Duca di grauina
50 Pal.o del Prenc.e di Salerno
51 Pal.o del Duca Matalone
52 Pal.o de' Duca di Arri
53 Pal.o del Prenc.e di Sulmo.
54 Pal.o de' Rumaldi eri
55 Pal.o del Prenc.e de Bisignano
56 Pal.o Pizza falcone
57 Pal.o di Paulo Pappacoda
58 Pal.o de' Tolaricio
59 Piazza del Mercato.
60 Piazza della Selua.
61 Piazza di Lauritori
62 Dis Lauri.o del Vecchio.
63 Strada della Salaria.
64 Strada di Seggio di Nido.
65 Strada di Borgo all' Vscita
66 Strada del Borgo Sciauico
67 Strada de Toledo
68 Strada della Incoronata
69 Ponte del Ponte Grande
70 Ponte di Piazza del Pino
71 Ponte di Seggio di Porto

PARMA.

PEruetusta ciuitas Parma,à Thuscis,qui Lombardiam diu possederunt condita,& à principatu coloniarum,sicuti censet Annius denominata, in Lombardia Æmilia via situ est plano,quinis ab Appennino P. M. suburbiis, quæ ad occasum conuersa sunt, ab ipsa ciuitate flumine Parma diuisis, cuius transitus ponte lateritio iungitur. Ædificiis splendida cùm primis est,incolæ venusti, nobiles,animosi,ingenioque non solum ad Reip. moderationem, sed etiam ad literas, & rem militarem aptissimo. Rebus ad vsum mortalium in primis abundat. Agrum habet optimũ, amœnissimumq; ac fœcundum,tritici,fabæ,cæterarumq; frugum: itemq; nobiliũ fructuum & vini omnigeni dulcis, acuti, albi,vermiculi,fertilem. Nec caret medicatis aquis ad multa salubribus: vndiq; campi circa longè lateq; sternuntur pascuis lætissimis fœlices,summa opportunitate pecuariæ rei, vnde in tantum mirabili abundantia lac, caseo figurando percipitur, vt copia fidem excedat,ni videris,obtinetq; sum mum tota Italia commendationis gradum caseus Parmensis cum Placentino ac Laudense. Præterea quoq; greges ouilli amplissimi hic aluntur, nobilitate vellerũ in primis laudati,de quibus Martial. Tondet& innumeros Gallica Parma greges. Isidorus Clari[9] Episcopus Fulginatis,secundo Orationum volumine commendans D. Ioannem Parmensem,qui primus eiusdẽ vrbis cœnobio S. Ioannis præfuit,inter cætera inquit, Parmam clarissimam esse Romanorum coloniam, & quod pleræq; ibidem familiæ ab Romanis originem duxerint, tum quod Parma ingeniis excellat,sit soli vbertate læta, cœli clementia salubris,& situ iucunda,quam neq; hyems, neque æstas affligat.

SENA.

SEna nobilis Hetruriæ ciuitas,Polybio teste,à Gallis Senonensibus ædificata, & veteranis militibus,quò vitam ibidem ,quietè finirent, adscripta fuit. Iacet in colle præcelsis cincta crepidinibus tophinis, frequentia nobilium ædificiorum nitens. E quibus ædes maxima B. Virgini matri sacra,splendidis ac sumptuosis,quæ tota Europa sunt,fanis annumeranda,siue pretium marmoris,ex quo toto constat,siue excellentiam operis,ac artificii,quo facta spectes. Præterea sunt ædes amplisſ. quadrato lapide structæ, Pii II. Pontific. opus, aliaq; multa pernobilia ædificia. Est item amplissima domus hospitalis, miserorum insigne & periucundum refugium, spatiosum ornatumq; forum. Fons insignis Branda semper nitentibus aquis copiosus. Est hic denique omnium disciplinarum Vniuersitas, quamobrem excellentes viri hic plurimi extitere,qui non modo patriam, sed vniuersam Italiam illustrarunt

PANHORMVS.

PAnhormus,vulgo Palerma,Siciliæ metropolis,vt celebris,ita etiam vetustissima vrbs, dicta à nauium applicatione,quæ vndique illuc conueniunt: ὅρμος etenim portum, seu nauium stationem sonat. Fœlix in præsens vrbs, omniumq; maxima Sicilienſium,in amœna ac iucunda valle sita,ad Septentrionem spectat,pelagoq; abluitur Tyrrheno, muris septa perquam altis,quod opus est Frederici Regis. Tres antiquæ ciuitatis portæ, & veteres muri multis cum turribus lapide quadrato constructi, & nunc manent, vbi lapides literis inscripti inueniuntur, quibus Noe tempore fuisse Panhormum plane constat. In pallatio sacellum est marmoreum ædificium totum,S. Petro dedicatum, pulcherrimum & religiosum, miroq; opere crustatum. Templum quoq; est ingens,cuius exteriores parietes pulcherrimi à Gualthero Archiepiscopo,Wilelmi Regis affine dedicatum, opus sane cunctis spectabile, vbi Siciliæ reges sepulti iacent: Prope est ad Orientem fermè celebre hospitale. Altera ex parte locus est, vbi veteri consuetudine aureas coronas Reges accipere consueuerunt. Insignis erat Panhormi Regia, nunc in mercium horreum mutata, vbi portitores ad Regis vectigalia exigenda disponuntur. Curia item est prætoria pulchra, & prope fanum vetus,vbi virgines plures Deo perpetuò dicatæ. Hæc Cl. Marius Aretius in Siciliæ Chorographia, apud quem plura.

DREPANVM.

DRepanum,vrbs est Siciliæ trans Lylibæum promontorium, non procul ab Erice monte. De qua hunc in modum Cl. Marius in Siciliæ Chorographia scribit: Sub Erice monte Drepanum existit,quam ab Lilybæo promontorio, decẽ circiter & octo milliaria sepositio, Acinthius amnis diuidit,qui ex duobus in loco Marcanza nomine,vbi pons est, vnus fit. Nomen nõ à Saturni falce deductum,quod fabulosum est;sed à curuo littore, veluti Rhium promontorium in Peloponnenſo, quia curuum Drepanum vocatur. Medio loco inter vtrunq; caput S. Theodori, antiquitus Egitharsus promontorium in Sardoo pelago protensum: Ptolemæus nomen quoq; ciuitatis fuisse ait. Igitur in falcato posita littore,quo portus efficitur vastus,pulchra vrbs ac diues, etiam spectat ad occidentem. Insulæ in prospectu, quæ veluti munitiones ad portus augmentum seriò factæ maximè surgunt, quatuor sunt, parua vna atq; propinquior,Columbaria vocata,vbi inexpugnabilis arx. Reliquæ Probatia,Egusa, & Sacra,hodie Fauignana,Meretimum,& Leuasum vocatæ: Ea & portu,& salsis stagnis, quæ solis ardoribus desiccata,incredibilem salis emittunt copiam,propè consepta, expugnatu est valde difficilis.

PARMA.

SENA.

El Carmini
Laiola
Torre del Palatino
Il Senori
Do
Ar
S. Francisco
Il Comunsterio
Palazo de Sandoneli
Cita della
Porta de L'Imperiale
Pallazzo del diavoli

PALERMO.

PANHORMVS, Panormo, vulgariter, maxima & Metropolitica Siciliæ urbs, quam præter antiquitatem, ædificiorum nitorem, & templorum magnificentiam, truculentum Gallorum præsidium nominis celebritate famosam reddidit. Vnde triuium sermonis proverbium est natum; Cum quis malorum interitum cupit, vt Vesperas Siculas commemoret. Vide L. Marinæum Siculum lib. XI. de Hispaniæ Regibus.

DREPANVM.

Cum Priuilegio

MESSANA.

MESSANA, præclara ac vetuſta Siciliæ, doctiſſimis multorum ſcriptis illuſtratæ ciuitas, Thucydidi, Straboni, & alijs, ob incuruatam loci flexionem, quæ falcis repræſentat figuram, priùs Zancle vocata fuit. Siculi etenim, vt Polybius, Thucydideſque ſcripſerunt, falcem, atque res curuas, Zanclam vocabant. Diodorus Siculus, Zanclorum Regem, ibidem regnantem, Meſſanam de ſuo nomine, Zancle appellaſſe, narrat. Qua de re Thucydides lib. 6. Exiſtimant & fabulantur alij, ab occulta Saturni falce, vel denique à Zancló gigante, hanc Zancle denominationem fluxiſſe. Pari quoque ratione Meſſanæ primordium in diuerſa hiſtorici trahunt. Strabo prima eius initia Meſſenijs Achaiæ populis tribuit, vnde ciuitatis incolæ primùm Meſſanenſes dicti. At verò cùm Mamertini, natio Campana, eò tranſmiſiſſent colonos, ipſi quoque Mamertini potius, quàm Meſſanenſes ſunt vocati. Hinc Martialis: Amphora Neſtorea, tibi Mamertina ſenecta, Si detur, &c. Macrobius primam Meſſanæ fundationem Anaxilæ, ſiue Anaxilao, Cretenei filio, Rheginorum tyranno, adſcribit. CL. autem Marius Aretius in Siciliæ Corographia, Anaxilas, inquit, vrbem diripuit, nouamque erexit, deque ſuæ patriæ nomine, Meſſanam appellauit (Meſſana vrbs Achaiæ) promiſcua lingua: inter Doricam & Ionicam, frequentem reddens. Meſſana igitur, ciuitas hodie ſatis proſpera, ſatiſque pollens, ab Italiæ finibus Charybdis fretó, portuque, non humana induſtria, ſed natura ipſa facto diſcernitur. Ad maris littus, librata planicie, venuſtè extenditur verſus orientem; ab occaſu autem collibus munitur. Iuxta littus, quod arcus obtinet formam, Charybdis eſt, fretum nauibus exitioſum, inter Meſſanam & Rhegium, quo breui ſpatio Sicilia à continenti reparatur. Tritici meſſem non habet, quia montibus ac pelago clauditur, nemoribus abundat, ſed tota propè eius meſſis in mororum folijs conſiſtit; probatiſſima enim à Meſſanis lana ſerica in multas Europæ partes mittitur. Quando autem hoc artificium in Siciliam, & primùm in Panormitanam vrbem ſit allatum, Munſterus ex Aretio Syracuſano refert. Præſtantiſſimis antiquitatis monumentis illuſtratur Meſſana. In ipſa etenim ciuitate pars antiquiſſimi aquæductus ante ædem B. Franciſci apparet. Fons etiam perennis, atque ſaluberrimę aquæ iuxta portam, quem Leonis puteum ipſi vocant. Ac etiam inſignis pila, nec ante patrum noſtrorum memoriam facta, quò potum equos agũt, omnibus, quæ in toto ferè orbe, pulchrior. Effigies lapideę duæ, Scipionis, & Annibalis, antiquitate fere corroſæ, in maioris templi porta viſuntur. S. Prophoniæ templum, Caſtoris & Pollucis, vti ferunt, antiquitus fuit. Extra verò vrbem Veneris ædiculam, quæ prope portam, gentilium mœnium nominatam, in radicibus montium, Sanctæ Veneræ religio dicauit Chriſtiana. Ac etiam fama eſt, Neptuni id fuiſſe templum, quod B. Nicolai, in lingua Phari ruinis propemodum affectum hodiè vocant. Domuſque erat regia, tribus millibus paſſuum ab Meſſana ad meridiem, cuius adhuc extant veſtigia, locum Regis Caſtagnitum vocant, vbi fons. Latus vrbis, quod vergit ad meridiem, amœnis, ac locupletiſſimis pagis ſtipatur. per Valeriam viam, author eſt Strabo, Meſſana Lilybæum pergebatur. Fuit Meſſaneus quidam ciuis homo nobilis, maximè locuples, minimeque auarus, cuius domus erat optima Meſſanæ, quam modò vetuſtate affectam, contra propemodum Antiſtitis palatium, eſt videre, & in ea ſacrarium perantiquum, in quo ſigna pulcherrima quatuor, vnum Cupidinis marmoreum, Praxitelis opus: parte ex altera, Hercules, egregiè factus ex ære, quem Myronis fuiſſe fama vulgabat. Erant præterea duo ſigna ænea, non maxima, verùm eximia venuſtate virginali habitu, quæ manibus ſublatis, ſacra quædam repoſita in capitibus ſuſtinebant, Canephoræ ipſæ vocabantur. Sacrarium hodie vetus eſt ædicula B. Michaëli dedicata. AEdes in ea vrbe, vt ſuprà memorauimus, ſanctæ Mariæ, quæ proximis annis pulcherrima columnis, celebrique pauimento exſtructa inſignis Archiepiſcopi ſedes. Florentiſſima etiam Vniuerſitas multò illuſtriorem Meſſanam reddit, quam Raphaël Volaterranus, magnam Siciliæ Scholam vocat. Ex qua velut ex equo Troiano complures doctiſſimi viri prodierunt.

MESSANÆ, vrbs est Siciliæ maxima, situ, opulentiâ, & tuta nauium statione, in qua mirabilis naturæ vis apparet, celeberrima: ab Italia, scuâ Charybdi discreta, ab occasu, mœnibus firma, publicis priuatisq; ædibus egregiè cultis, fonte perenni, antiquissimis statuarum signis, & sericarum vestium textrinis, nobilissima.

Cum Priuilegio.

1 Arsenale
2 Bandri
3 Braccio di S Raineri
4 Bottare
5 Borgo di S Giouanni
6 Castello Matagrifoni
7 Castello Gonsaga
8 Castello del Saliatore
9 Conuento di S Francesco
10 Conuento del Carmine
11 Conuento S Agostino
12 Conuento di S Domenico
13 Conuento di S Girolimo
14 Con di S Maria Giesu
15 Con della Maddalena
16 Conuento di Scapuccini
17 Domo S Maria la noua
18 Forte de lo Spirito Santo
19 Forte dell Liberone
20 Forte di S Maria dell alto
21 Forte di Bisso
22 Forte di S Francesco
23 Forte di S Vincenzo
24 Forte di S Iacomo
25 Forte di S Gio regio
26 Forte di S Giouanni
27 Forte di Sante Clara
28 Forte di Bocca d Oro
29 Fontana del Domo
30 Font de la dog vecchio
31 Fontana del pozo lione
32 Fontana di S Giouan
33 Fone della Porta reale
34 Fornice di pignatte
35 Monasteri di Donne
36 Monasterio S Clara
37 Monast. Sancto Lio
38 Mo S Caneri di Beliserde
39 Mo Santa Barbara
40 Mo del Spirito Santo
41 Mo di S Maria dell alto
42 Mo di Basso
43 Mo delle rispetie
44 Mo del more di verzine
45 Mo di scolaria della
46 Macelli di fora della Giudeica
47 Macelli della Gidetica
48 Macelli di S Maria della porta
49 Marcelli di fora della porta
50 Marcello della porta del Sale
51 Orto del Mastinele
52 Orti di diuersi
53 Orto di S Giouine habitato
54 Porta della Bozetta
55 Porta del Perrulo
56 Porta di Gomilmene
57 Porta delle Gauiceli
58 Porta della Giudeica
59 P. di terra noua nella marina
60 Port di terra noua di Spagnola
61 Porta piccola del Palazzo
62 P. del Ponte nel palazzo
63 P. di S Maria del Pillere
64 P. della Conzaria vecchia
65 P. del Campo
66 Porta della Pescaria
67 Porticella
68 P. della doga noua
69 Porta de Sale
70 P. della dogana vecchia
71 P. de marteriare
72 P. de Gerulhuomini
73 Porta del Palazzone
74 P. delle Coculi
75 P. di Camizzari
76 P. delli Tintori
77 P. di S Giouanni
78 P. del Borgo
79 Porta Reale
80 P. Imperiale
81 Pte di porta imperiale
82 Ponte della Giudeica
83 Pte di porta Reale
84 Palazzo Regio
85 Palazzo di Giouan Galego
86 Pal. di Corrifeo larocca
87 Palo di Filippa larocca
88 Pal. di Mercurio
89 Pal. della Scrittura
90 Priorato di S Giouanni
91 Piano di S Giouanni
92 Piano di S Francesco
93 Piano dello Pileri
94 Piano del Palazzo
95 Piano della Giudeica
96 Piano di S Maria
97 Piazza del Borgo Sporta
98 Piazza di S Maria della
99 Piazza dello Giulatore
100 Piazza di S Tomaso
101 Piazza del Tarzana
102 Piazza delli Greci
103 Piazza delli Brigaria
104 Piazza delli Giudeica
105 Santo Vincenzo
106 Santo Giouanni
107 S Leonardo
108 Santa Marina de Greci
109 S Giouanni di Greci
110 S Luca
111 S Pietro
112 S Iacomo
113 La Nunciata
114 La Carolica
115 S Nicolao del Vescouato
116 S Angelo de gli offanelli
117 S Giesseppe
118 S Giulino
119 La Gonia noua
120 S Giorgio
121 San Marco
122 S Filippo
123 La gonia vecchia
124 S Biasio
125 S Giuliano Spini
126 S Nicolao de Tier
127 S Maria della carita
128 Turri di Sanei
129 S Antonio
130 S Lucia dell alberone
131 S Paulo della nitra
132 S Sebastiano Cgna
133 Lo Spedal grade
134 Strada Mastra
134 La Giostra
136 Li Fornari
137 Li Tintori
138 Li Calderari
139 Li Rocellari
140 Lo mastro
141 Li ebanari
142 La Marfaramia
143 La Zicca
144 Li Cimilari
145 Lo fcarratore de formeti
146 Lo Campo
147 La Dogana Noua
148 La Marina del vino
149 Li forre delo Mirzare
150 L Torrione del Salina
151 Torri Noua tore
152 L Alberone
153 Bmaratora del offital
154 Bouaratora del S Mo
155 Forre del Caftellazze
156 Torrette delo Gauicelo
157 Torrente della Buzet
158 Torrente della gnaria
159 Giardino del Vicere
160 Torre della Lanterna
161 Torre Mozza
162 Salme di S Raineri
163 Li Vefouato
164 Strada della Catera
165 Reggio cita di Calabria
166 Torre di Pondinelo
167 La Catona

CALARIS.

SARDINIA, maris Mediterranei Insula, frumenti ferax, vtcunque populosa, ciuitates non paucas habet, quarum Calaris, vulgo Cagler, sita in monte iuxta mare, Africam respiciens, magnum & pulcherrimum habens portum, in quo semper varia nauium genera inueniuntur vltro citroq; in orientem & occidentem volitantia, merceſque portantia. Diuiditur in quatuor partes: media, quæ fortissimo septa est muro, propriè vocatur Calaris: ea vero quæ orientem spectat, nouum oppidum: quæ vero meridiem, la Gliapo, seula Marina: & quæ ad occidentem vergit, Stampax nominatur. Residet ferè semper in ea Prorex, vnà cum Baronibus, Comitibus, & multis diuitibus. Habet autem ciuitas ipsa suam Reipub. administrationem, in quam nec Rex Arragoniæ, neque Prorex eius se intromittit, sed ex ipsis ciuibus quotannis sorte quinque eliguntur consules, qui soli Rempub. administrant, eiusq; reditus, qui multi sunt, dispensant pro sua prudentia, vtentes ciuium consilio. Habent in quibusdam casibus legum condendarum potestatem, possuntque pœnam mortis, & mutilationis membrorum statuere. Hæc ex descriptione Sardiniæ Sigismundi Arqueri, apud Munsterum.

MALTA.

MAlta, olim Melitâ, medio ferè pelago inter Lilybeũ Siciliæ promontorium & Cercinnam Africæ insulam tanquam clauis ponitur, qua in Siciliam & Africam patet introitus. Eiusdem nominis oppidum, & valde munitias habet arces, nimirum S. Elmi propugnaculum, iuxta quod oppidum nouum post Turcicum bellum ædificatum est, Burgum S. Angeli, & S. Michaelis munitionem. Quemadmodum autem S. Paulo, facto naufragio, ita & Hierosolymitanis equitibus, capta à Turcis Rhodo, hospitium præbuit. Qui summis viribus potentem Turcarum classem, anno partę salutis M. D. LXV. ab hac Insula fugarunt. Cotoni, rosarum, cumini, omniumq; Italicorum fructuum ferax, nunquam glaciem aut niues vidit: Serpentes non habet, nec Scorpio in ea lædit veneno. Nihil ædificiorum indulget splendori; humilioribus contenta casis, ob lignorum inopiam, vnde carduis arefactis, ignem in ea struunt, & boum edito stercore arefacto. Plura apud Quintinum Heduum, qui accuratissime Melitensem insulam descripsit, inuenies.

RHODVS.

RHodus vrbs diues, munita, & populosa, triplici septa muro, insulæ nomen dedit, à Phoroneo Argiuorum rege condita, & à rosæ capulo illic inuento, appellata perhibetur. Eximio portu, multisque ornamentis tantopere cæteras superauit, vt ei nulla ex sententia Strab. putaretur æqualis. Legum præstantia; & naualis rei peritia adeo valuit, vt annis multis maris imperio potiretur, & piratarum latrocinia sustulerit. Gymnasio etiam, & potissimum oratoria facultate multo tempore claruit, in quo Possidonius Philosophus Stoicus, & Tarsullus Mathematicus, aliique doctissimi viri floruerunt, quos Pompeius Magnus Rhodi audiuit, vt ex 2. Tusculanarum quæst. patet, & Tiberius Imperator, quo etiam multi Athenienses studiorum gratia confluxerunt. Et M. T. Cicero, filium suum in hanc scholam transmisit. Percelebrem hanc vrbem cum vniuersa insula anno Christi M.D.XXII. Turca inuasit & occupauit.

FAMAVGVSTA.

VRbes Cypri, quæ Insula late mediterraneo mari protensa inter Ciciliam & Syriam sita est; & nunc Regni titulo, nec non opibus claret, duæ, vti præcipuæ, Nicosia nimirum & Famagusta nominãtur. Veruntamen eo Famaugusta præcellit, quod & Regiæ potior sedes sit, & Cathedralis Ecclesiæ nomen ac ius obtinet. Eo accedit, portum, id quod caput est, ipsam efficere, à quo nobilissimum insulæ totius emporium redditur. Porro, ita terra ac mari natura loci, & à Venetis arte, munita est, vt insultantem hostem, eumq; præpotentem sustinere possit. Vtramq; Selymus expugnauit, Venetisq; eripuit, vnà cum reliqua Insula, fracto, ob solam dominandi libidinem, quod idem mortuo Solimano patre iurarat solenni more. Capta enim Nicosia an. Christi M.D.LXX. die vero 7. Kal. sext. Mustapha belli legatus, 13. Kal. Octob. proximè sequen. Famaugustam obsedit. Selymus interim, ne laboranti vrbi Veneti succurrerent, trecentarũ nauium classem, prædandis Hadriatici sinus littoribus, instruxit. Veneti fortissimos tres viros ei tutandæ præfecerant, M. Antonium Bragadinum, Astorem Ballionium, & Ludouicum Martinengum. Postquam igitur isti eam menses vndecim, & aliquot dies defendissent, tandem rerum omnium ad ducendum bellum inopia coacti, & spe frustra expectati auxilii penitus deiecti, quarto Nonas Sext. subsequentis anni, ea conditione Mustaphæ Legato eam dediderunt, vt vrbi sibi ac militi, saluos ac liberos, cæterisq; discedere liceret, vnà cum bonis & armis. Barbarus tamen, vinctos concidi tres illos præfectos militares, cum quinquaginta veteranis, qui ipsos comitati fuerant, dum claues in illius castra ac tentorium, vrbis tradendæ ipsi tulissent præcepit, Bragadino nares & aures tantum truncauit. Nam viuum ad infamiam reseruabat. Vrbem ingressus, viuo pellem detrahi, & eam hastæ adligari, & militaris singni vice gestari iussit. Laurentium Tepolum, quem Alexandriæ consulem norat, è furca laqueo iugulauit, &c. Communicauit hæc nobis generis, doctrinæq; splendoribus clarissimus vir, D. Ioannes Matal, Metellus, Sequanus. Iuris Doctor consultissimus.

CALARIS.

CALARIS, Sardiniæ primaria ciuitas, quatuor in partes diuiditur, media, quæ forefimo septa est muro, proprie Calaris, ea vero, quæ orientem spectat, nouum oppidum dicitur. Ea verò pars, quæ meridiem respicit, atque mediterraneum mare, vocatur La Giuopola seu la Marina, et quæ ad occidentem vergit Stampace nominatur sunt[?], hæc tres partes, suburbia quædam et appendices Calaritanæ vrbis.

MALTA.

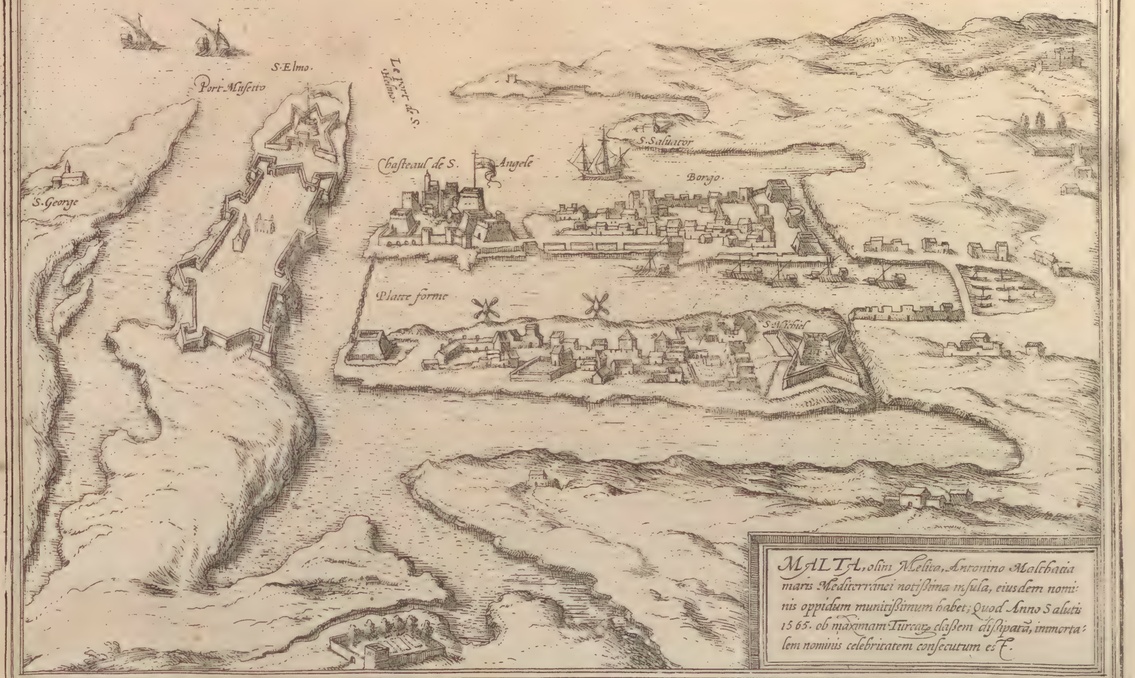

MALTA, olim Melita, Antonino Melebatia maris Mediterranei notissima insula, eiusdem nominis oppidum munitissimum habet: Quod Anno Salutis 1565. ob maximam Turcæ classem disparâ, immortalem nominis celebritatem consecutum est.

Cum Priuilegio.

RHODVS.

RHODVS, mediterranei maris Insulæ appellatione largitur; vrbs augusto murorum ambitu, et tutissima nauium statione clarissima; Turcicis habenis regitur.

FAMAVGVSTA.

FAMAVGVSTA, ciuitas Cypri, turribus & propugnaculis benè munita, quæ superioribus annis in truculentissimi regni Turcici potestatem deuenit.

CONSTANTINOPOLIS.

QVANQVAM incredibilis huius vrbis magnificentia, multo sit amplior, quam vt vel calamo comprehendi, vel tenui facultate mea dicendi, explicari queat, ne tamen à nobis tantæ ciuitatis celebritas silentio videatur suppressa, id, quod ex veterum monumentis de ea eruere potui, breuitate Loconica referam. Cõstantinopolim, quæ quondam Byzantium, nunc Græcis Stimhoili, Turcis Stambol, hoc est, ampla & regia ciuitas, dicitur, vrbem maximam omnium Thraciæ fuisse, Herodianus testatur. Conditam autem Stephanus atq; Eustatius, memoriæ prodiderunt, à Byzante Ceroesse, & Neptuni filio, vel ab eo, qui classis Megarensium Coloniam deducentium, Dux fuit, nomine Βυζης. Quod autem apud Iustinum scriptum est, à Pausania Spartano, Byzantium conditum, ita intelligendum existimo, vt qui Sycam, quam hodie Galatam vocant, à Genuensibus fundatam esse affirmant, & Constantinopolim à Constantino, qui aut reædificarunt, aut amplificarunt, non autem primi ædificarunt. Fertur primis eius fundatoribus, Pythium Apollinem consulentibus, vbi conderent vrbem, redditum oraculum esse, quærerent terram, cœcorum terris aduersam. Ea ambage, Chalcedones monstrabantur, quod priores aduecti illuc, præuisa locorũ vtilitate, peiora legissent. Est enim tam commodo loco, vt nemo vltro, citroque traiectiones Asiæ, Europæque facere possit, inuito Byzantio, cum sit velut pons, ac porta vtriusq; orbis. Tribus ex partibus alluitur mari ex aquilone sinu, cornu nuncupato, quem in Europam insinuat Bosporus: Ab oriente, cingitur Bospori extremis faucibus: à Meridie Propontide: Ab Occidente terra Thracia. Forma eius ab omnibus ferè triangula dicitur: quanquam tamen ob lacertum curuaturas, quarum duo extrema cornua arcum efficiunt, verius tricornis habebitur. Peninsulam occupat, septem colles complectentem. Hinc Scholarius Patriarcha Constantinopolitanus, in enarratione vaticinii, de Turcici regni interitu, τὴν ἑπτάλοφου, eam nominat. Laonicus Chalcondilus, in historia quam scripsit de Othomanis, tradit Constantinopolim circuitu complecti centum & vndecim stadia. Muri adeo tenui iunctura erant, vt Herodianus testetur, nemini compositum opus, sed ex vno perpetuoq; lapide, visum fuisse. Ruinas ipsorum, reliquasq; Herodiani temporibus, qui videbant, mirabantur eos, vel qui construxissent, vel qui deleuissent. Ex parte continentis, valde excelsi, maritimi, humiliores erant, sed bene crassi, atq; turriti. Omnium rerum ad hominum vsus necessariarum, carnium, lignorum, & maximè piscium, tanta est hic abundantia, vt sine reti sæpe manibus, ex continenti eos capias, atq; adeo, cum verno tempore, in pontum ascendunt densi greges, iactu lapidis, velut aues ferias: Ex fenestris quoq; vrbis, calathis, ex corda appensis, mulieres piscentur, hamisq; piscatores sine esca, pelamydes capiant tot, & tantas, vt sufficiant toti Græciæ, & magnę parti Asiæ, Europæque. Optimarum ostrearum, tantam multitudinem capiunt, vt sufficiant tot dierum ieiuniis, quibus Græci, piscibus sanguinis participibus, non vescuntur. Hanc vrbem Constantinus, anno ab imperio Augusti trecentesimo, sexagesimo secundo restituit, nuncuparique nouam Romam Constantinopolitanam, lege sanciuit, quemadmodum literæ, sub equestri eius statua scriptæ indicabant. Quæ tamen appellatio vrbi non mansit: subditi namq; ob singularem erga Dominum, ac Principem suum obseruantiam, Imperatoris tamen accedente consensu, Constantinopolim, hoc est, Constantini ciuitatem eam vocarunt. Porro, cum Constantinus indigenas ciues, nõ existimaret sufficere magnitudini vrbis, iuxta fora sparsim ædificauit domos, quas Senatoribus habitandas dedit, atque illustribus viris, quos secum duxerat ex vrbe Roma, atq; ex aliis gentibus. Fora constituit, alia ad vrbis ornatum, alia ad vsum ciuium. Hypodromon sacris ædibus, fontibus, porticibus instruxit, & senatu, quem habere voluit eundem honorem, quem Senatores Romæ habere solebant. Regias ædes condidit, non multo inferiores Romæ regiis ædibus. Denique in omni ornatu, similem, æqualemq; Romæ efficere studens, in eam magnitudinem perduxit, vt Sozomenus tradat, hominum multitudine, & diuitiis, maiorem Constantinopolim esse, quam Romam: vtq; non immeritò Rhodoginus lib. 18. capit. 25. sicut Romam totius orbis epitomen, ita Constantinopolim κόσμε κοσμον vocet. Fuit & hic Academia, præstantissimis omnium artium professoribus exornata. In qua summo in honore fuit, XII. virorum collegium, qui publicis Imperatorum impensis, ad studiorum conseruationem, honorificè alebantur. Autor est Zonaras, lib. 3. annalium. Plura de augustissimis templis, & interiore vrbis ornatu desideranti, Petrus Gillius, libris 4. abunde satisfaciet. Vide etiam Procopium de ædificiis Iustiniani, Georgium Cedrenum, Æneam Syluium, Hugonem Fauolium, cæterosq; eiusdem classis scriptores. Quantò autem amplior Byzantii magnificentia, eo maiore dolore Christianis, ab immanissimis Mahometi cultoribus, tantam vrbem esse ereptam recordamur, non sine eximia Reipub. Christianæ calamitate, atque adeo cum summa Christi Iesu, rerumq; sacrarum ignominia, anno à Christo nato M. CCCC. LIII. die 29. Maii, Duce Mahomete II. Turcarum Imperatore VIII. Damus hic quoque studioso Lectori, veram Ottomanorum designationem, ex clarissimi viri Adolphi Vernerii Epitome, de rebus Turcicis, quam non ex aliis scriptorum riuulis, sed ex ipsis Turcarum annalibus, studiosè collegit: vnà etiam eorundem vultus, quemadmodum Venetiis accuratè incisi habentur.

BYZANTIVM NVNC CONSTANTINOPOLIS

CASTEL nouo doue sta
el teſoro del gran Turcho

Palazo di Constantino Imperatore

S. Helena

Porta Constantina

Porta del Fiume

Loco doue stano la magior parte de le galie turchesche

Porta del Arsenio

PERA

Caſe di pescatori

Porta de S. Antonio

Porta de la farina

Porta de le mele

Porta de le Pescarie

Loco doue se paga ſigurtà per montanta in ver Borſia

Porta S. chiara

Porta de le bombarde

Porta de le viole

Qui stano li turchi a fare la guardia per li passeggeri

LAVVLACA

ARSENALE

Porta lionada la Riua

S. Sophia

Seraglio Nouo doue habita el gran Turcho

Tenu

Isole chiamate principe le quale sono habitate da Turchi

Cum Priuilegio

OTOMAN · ORCAN · AMVRAT · BAIAZIT · MAHOMET · AMVRATE

MAHOMET · BAIAZETO · SELIM · SOLIMANO · SELIM · AMVRATH OTTAVO

IEROSOLYMA.

MELCHISEDECVM, Chananææ Regem,& ſummi Dei Sacerdotem, eo tempore, quo Abrahamus in Chananæa peregrinabatur, prima huius vrbis fundamenta iecisſe,in eaque ſui regni ſceptrum colocaſſe, & fanum quoddam ibidem conſtruxiſſe,à Ioſepho & Ægeſippo,hiſtoricis antiquis, memoriæ proditum eſt : qui & tum eam Solymam & Ieroſolymam nuncupatam aſſerunt. Poſt Melchiſedeci tempora, cùm ſcilicet Iudæi promiſſionis terram fuiſſent ingreſſi, Iebuſæi, poſteri Iebuſi filii Chanaanis,Ieroſolymam tenuere, Iudic. 1. eamque Iebum appellauere, Ioſue 18. Iudic. 19. Hi tantum vrbis fidebant potentiæ,vt claudis ac cæcis,muros & turres committerent,atque Dauidi per contemtum nuntiarent:Non ingredieris huc, niſi abſtuleris cæcos & claudos, 2.Sam.5. Cùm autem Dauid in Regem Iuda & Iſraël eligeretur, opera & auxilio Ornan,Iebuſæi; primum inferiorem ciuitatis partem obtinuit,tum Iebuſæos occidenti, præmium proponens Ioab,arcem Sion inuadit. Dehinc Iebuſæis , præter Ornan , profligatis ac pulſis ciuitatem hanc,totius Iudææ prouinciæ metropolim fecit,eamque deinceps Iuda, Luc. 1. & Hieruſalem nominauit, 2.Reg. 5. Quam in Iudææ, totiuſque vniuerſi medio, velut centrum , in altiſſimis montibus conſtitutam fuiſſe,non modo Coſmographi,verum etiam antiqui hiſtorici,atque adeo euidentiſſima, ſacrarum literarum monimenta declarant. Hæc dicit Dominus Deus,iſta eſt Hieruſalem,in medio gentium poſui eam, & in circuitu eius terras,Ezech. 5. Et : Operatus eſt Deus noſter ſalutem in medio terræ,Pſal. 73. De montium ſitu,idem conſtat. Quemadmodum enim, qui in hanc ciuitatem tendebant (Marc. 10. Matth. 20. Luc. 2.) aſcendere,ita,qui ex ea ſe quopiam conferebant, deſcendere dicuntur, Luc. 10. Pluribus diſtincta vallibus,agros fertiles,ac ciſternas multis in locis limpidas habebat , trino muro circundata erat,niſi, qua vallibus inuiis cingebatur,ex ea namque parte,vnius muri habebat ambitum. Et ipſa quidem initio ſuper duos colles,Sionem & Acram erat condita,contrariis frontibus ſemet inſpicientes,interueniente valle Tyropæia diſcretos. Contra Acram tertius collis erat (Moriach dictus) valle Cedrone, ab Acra diuiſus,in quo templum,& Antonia fuere conſtructa. Foris autem ciuitatis,hi colles profundis vallibus cingebantur,& à tribus lateribus,obſtantibus vſquequaque rupibus, adiri non poterant : Quin & quartus collis incolebatur,cui nomen eſt Bezetha,ſitus quidem ex aduerſo templi,atq; Antoniæ , in Septentrionali plaga, foſſis autem altiſſimis ſeparatus. Hæc Ioſephus lib. 6. de bello, cap. 6. AEdificiorum ſplendore, populi frequentia,religionis cultu,cæteras non modo Iudææ,ſed & totius vniuerſi ciuitates ſuperauit , adeo , vt ob ſummam felicitatem ciuitas ſancta,Eſa. 52. iuſtitiæ, Eſa. 1. veritatis, Zach. 8. vocetur. Stupendæ magnificentiæ templo celebratur , à Salomone Rege , quinquaginta millium hominum opere, ſeptem annorum tempore ædificato. Quod quidem continebat Sancta Sanctorum,cherubos,arcam,menſam,& candelabra aurea,exhædras,mare fuſile,lauacra decem,columnas æreas,omnem ritū, omnemq; formam legis veteris Sacrificia,holocauſta,hymnos& omnes deniq; ceremonias. Erant illic Sacerdotes,& Leuitæ,adyta & veſtibula,& altare,& feſta,celebreſq; conuentus,preces , & auditiones. Tota denique Reipub. Iudaicæ forma illic conſiſtebat. Illud vero maxime illuſtrauit hanc vrbem,quod Dominus noſter IESVS in carne, & Euangelicæ doctrinæ ſplendore in ea apparuerit. At vero, cum Iudæi , & Reges , & Principes , & Sacerdotes (Hier.32.) turpiſſimis ſceleribus,ad iracundiam prouocarent Dominum , ideo frequenter in eam grauiſſime animaduertit; ac in truculentiſſimorum hoſtium manus , eandem deuenire conceſſit. Ioſephus de Bello lib.7.cap.18. Vbi verò,eo immanitatis venerunt, vt viſitationis ſuæ diem non agnoſcerent , ſed Dominum IESVM Chriſtum,teſtes,miniſtroſque ſuos, quemadmodum ante Prophetas, nefariè occiderent, Matth. 9. 24. Luc. 21. Ideò iuſtiſſimo iudicio Deus,ciuitatem hanc Tito Rom. Imperatori, diripiendam, exurendam, ſoloque æquandam tradidit. Contigit hæc deuaſtatio, poſt natum Chriſtū, anno 72. Ac deinde,anno 120. Iudæi numero aucti , Betharæ in oppido Hieroſolymæ vicino , ſeditionem contra Romanos concitant. Eam ob cauſam,Ælii Hadriani Imperatoris iuſſu, omnes penè , ſedibus ſuis arcebantur,ac deinde ciuitas iſta,ex Imperatoris cognomine, Ælia dicebatur. Quam ipſe murorum ambitu reparauit,non tamen in monte Sion, vt ante, ſed in monte Caluariæ,præcipitque,ne cui Iudęo introeundi eſſet licentia,Chriſtianis tantum ciuitate permiſſa. Vnde magnitudo iræ diuinæ in peccatores conſpici poteſt. Si enim peculiari ſuo populo,& naturalibus ramis non pepercit, multo ſanè acerbiꝰ in alienos ſcelerum cauſa animaduertet.

Hierosolyma, Clarissima totius Orientis ciuitas, Iudææ Metropolis, in duobus collibus, omnibus alijs in circuitu eminentioribus, sita fuit, qui colles duo, intermedia valle, habitationib. hominũ frequentiss., quam Tyropoon vocat Ioseph. lib. 6. Bell. Iud. cap. 6. separatur. Eminentior collis Sion dictus, in tres alios subdiuisus est. Primus is est, quem lib. 2. Reg. c. 5. Mello vocat, apud montẽ Gion. In quo ædificatum erat antiquum Castrũ Siloë, quod occupabant Iebusæi, & à Dauide captum fuit, vbi idem quondam Arcam collocauit & sepulturæ locum elegit. Eodem hoc loco, constructũ cernitur Monasterium Franciscanor., dictum Sion. Versus orientem verò, huius prædicti collis, alius adhuc erat qui ciuitas inferior dicebatur, in quo Palatium Dauid condituũ fuit. Hunc locum inhabitauit idem, ante quam Iebusæorum castrum, quod in Mello erat, expugnasset. Ad Septentrionem verò, situs collis, Herodis Palatium habuit. Hi tres colles, vno murorum ambitu cincti, dicuntur ciuitas Dauid. Alter collis, duas partes habuit, viam Montem Moriam dictam, in quo Abrahamum obtulit filium suum Isaac, Ioseph. lib. 1. Antiq. c. 14. Quo in loco, postea Solomon templum extruxit. & in eius eiusdem montis, versus austrum, domum suã regiam, quæ dicta fuit Palatium Solomonis. Hic collis, quia templũ habuit, etiam muro septus fuit, et ciuitas Dauid adiunctus. Altera pars Aera cognominata, Moriam versus, orientem contingens, cuius medietas vel pars vna Bezetha, hoc est, noua ciuitas dicta fuit, etiam muro, ambitu cincta. Huius Aeræ medietas vel pars altera, contra torrentem Cedron posita, Palatium Assyriorum continet, fuitq. suburbium, mœnib. clausum. Ita, vt prædicti quique colles, quaternis, ijsq. diuersis murorũ cincturis conclusi fuerint &. Hoc tempore Hierosolyma turcis Cuzumobarech dicitur.

A. A. Porta gregis, constructa ex tra Austrũ supra torrentẽ Cedrõ, per quã animalia sacrificijs destinata, in vrbem inducebantur.
B. B. Porta Aurea, super torrentẽ Cedron, sita in aerio templi.
C. C. Porta Siloë, quæ fuit sita in ima valle collis illius, in quo Palatiũ Salomonis conditum fuit. ant. etiã antiquũ Castrum Siloë.
D. D. Porta Dauid, à Nehemia Porta Ephem.
E. E. Porta vetus, dicta iudiciaria, ex ea han. fuit Golgatha Caluariæ locus, vbi indeij publico iudicio damnati vltimo supplicio affici solebãt, vnde ibidẽ et Saluator noster Iesus Christus, inter latrones crucifixus est.
F. F. Porta Ephraim contra Aquilonẽ iuxta Palatiũ Herodis, hanc Nehemias vocat Portã Squorum, nunc S. Stephani appellatur, eo, quod extra hanc lapidatus sit.
G. G. Porta Beniamin, angulo Ciuitatis condita, vnde 4. Reg. 14. dicitur: Porta anguli per hanc & deserto Beniamin, ligna portabantur in vrbem.
H. H. Porta Sterquilinij, contra Austrum sic dicta, quod apud eã sordes omnes, ex vrbe in torrentem Cedron deferebantur, hoc patet viam Iericho, et contra Sorsan.

Descriptio antiquæ vrbis Hierosolymorum, qua amplitudine et splendore tempore Christi Saluatoris nostri, conspicua fuit.

Noua vrbis Hierosolymitanæ descriptio, qua forma & situ nostro seculo se conspiciendam præbet.

Declaratio Tabulæ huius

A. Demonstrat formam antiquitatis templi Salomonis
B. Arx Pisana a Christianis constructa.
C. Turris Baris, quam Herodes regnũ adeptus, vt opportuno loco collocaret ciuibus, ne quid res nouarũ per seditionẽ molirentur, eminens iampridem ædificata et munitam, adnominauit ab amico Antoniam.
D. Castrum Antiochi, quod post direptionẽ vrbis construxit cui Macedonici præsidium imposuit, prouidens quotidianis sacra, ingressi legis præscripta offerri.
E. Palatium Agrippæ, à quo amœnissimi prospectus patebat, cũ aquæ in vrbem tota et ciuitas templũ ipsum.
F. Domus Regia Salomonis.
G. Natatoria Siloë.
H. Nimi turris Dauid, quam ædificauit Dauid
I. Archiua, siue vt vocant Cancellaria.
K. Domus Annæ Pontif. prope Pauimẽtum Lapideum, vbi vero templum, Iudæorum dicitur.
L. Mõs Sion, nostro seculo, Monasterium.
M. Domus Veronicæ anularis, vbi Herodis em montis Caluariæ.
N. Domus Caiaphæ, num. templum sacrum Saluatoris
O. Castrum Asbinæi, in quo Titus Castra posuit, cum primum murũ vrbis occupauit.
P. Xystus, locus apud amphitheatr., situs in modum porticus vbi ponebãtur lapides, frequenti fine fornicib. in subdiui supra quam publicæ elonatus per quem ab arce Antonia, seu Romanor. præsidium semp excubabat, patebat ad templum accessus.
S. Aceldemach, ager sanguinis
T. Fons Siloë
V. Palatium Herodis, auro anq. marmoribus ornatissimum, omnis curribus munitissimum
X. Piscina, turris, Ochanguiaris, ad Septentrionem occidentem, sitas, tanæ altitudinis, vt ex eadem sole, Arabia prospici possit.
Z. Regia Monobazi, quam Grapsẽ ædificauerat.
Numeri vel Zyphræ 1. 2. 3. etc. indicant eundem nunc in nouo, & olim in veteri fuisse locum
a. Via, qua Dauid ceruicem fixit, torrentem Cedron, cum vniuersa Sionæ lia, fugiens filium suum Absalom
b. Via, qua domin. post ramum dicti ad discipulũ triste cum de torrente, Dodis ad Sion.

Cum Priuilegio.

a. Super humerale, seu ephod
b. Duæ oræ super humerale.
d. Textura, siue artificiũ sup humerale. L. à bordure.
e. Lapides onychini duo, qui bus inscripta erãt nomina duodecim filiorũ Israel.
f. Malæ aureæ pro quibus interpres vertit vncinos.
g. Catenulæ.
h. Pectorale iudicij, pro quo interpres vertit rationale iudicij, in quo duodecim lapides in quibus inscripta nomina duodecim filiorum Israel.
i. Vncini in malis aureis.
k. Annuli quatuor in extremitate pectoralis iudicij
l. Annui in lacerinis super humerali.
m. Vitta byacinthina.
n. Tunica quæ sub humerali supponebatur, in cuius superiori parte erat capitium siue foramẽ, per quod sacerdos caput extrahebat.
o. Tintinnabula aurea.
p. Mala punica.
q. Lamina, quæ vitta frontalis, vtrinq. religabatur tiarę.
r. Tunica byssina
s. Tiara
t. Balteum, siue cingulum.

ADEN.

ARABIAM triplicem historiographi statuunt, Petream, Desertam atq; Fœlicem. Huius metropolis, caput & celeberrimum emporium est Aden. De quo Ludouicus Romanus patritius lib. 2. nauigationis suæ Arabicæ, hunc in modum scribit: Hac vrbe non memini me vidisse munitiorem, in continenti præsertim haud inæqualis soli, geminum latus sepiunt mœnia, quod supereſt montibus occluditur, inq; eis quinæ sunt arces, in solo æquali est vrbs, ambitu sex mille ædium contenta: commercia in nundinis noctu hora secunda ob nimios qui sæuiunt interdiu æstus, exercent. Prope vrbem ad lapidis iactum mons est, inque eo arx sita est. Ad radices autem montis considunt naues: vrbs profecto elegans est, & totius Fœlicis Arabiæ vrbium pulcherrima. Illo, ceu ad famigeratum emporium, ex vtraque India, Æthiopia ac Perside exercentes mercimonia, nauali itinere confluunt. Itidem agunt, qui ad Mecham frequentes contendunt: verum simul ac liburnicæ portum appullerint, adsunt præfecti vectigalium, percontantes vnde soluerint, quidue conuehant mercium, quantumq; temporis sulcando maria absumpserint, & item quot homines singulæ celoces tulerint. His exploratis condicto malum, vela, & id genus armamenta asportant aliò, vt illinc abeundi haud persolutis vectigalibus exempta sit occasio appulsis. Hactenus ille. Dominus huius vrbis Sultanus non nisi in Iunio, Iulio & Augusto hic residere solet, ijs enim mensibus mercatorum aduenium naues, quarum omnino nullæ, quin ex montium summitatibus conspiciantur transcurrere possunt. Est rara huic vrbi pluuia, & dulci destituitur aqua, quam ex continenti allatam, cisternis ad quotidianos vsus conseruant. Quantum ex situ ciuitatis coniicere possum, inquit Munsterus, hæc ipsa est, quam in Arabia Fœlice Ptolemæus appellat Arabiam, aut Ocelim.

MOMBAZA.

MOmbaza, Ptolemæo, Tonica, insulare oppidum, elegans ac nitidum in finibus Africæ. Quod Christiani anno reparatæ salutis 1505. vi occuparunt: cum enim Franciscus Dalmaida nauigaturus in Indiam, tributum ab oppidanis Regis Lusitaniæ nomine exigeret, Afri vero armata manu tributi persolutionem recusarent, idcirco Christiani oppidum deuastantes, totum exusserunt. Rex triginta stipatus viris fugę sibi consuluit, reliquis omnibus interemptis. Oppidum nunc ab Afris restauratum, & acerrimos Christianorum hostes habere dicitur.

QVILOA.

QViloa, Ptolemæo Rapta, pulchra est in Africa ciuitas, in eiusdem nominis regno & insula posita, continenti vicina, Mahometicæ sectæ regulum semper habuit summum Christianorum inimicum. Ad hanc vrbem, cùm Franciscus Dalmaida anno Domini 1505. cum Lusitanica classe peruenisset, Regem adse accersiri iussit, qui morbum simulans ad defensionem sese parauit. Itaque septingenti Lusitani, ad ciuitatis oppugnationem armantur, qui ciuitate deuicta, regeque in fugam conuerso, aliaque gubernationis administratione instituta, ciuitatem hanc Portugalliæ regi tributariam fecerunt. E regione insulam S. Laurentii habet.

CEFALA.

CEfala Africæ Insula, anno partæ salutis 1500. primùm est inuenta, cuius longitudo trium est miliariorum, latitudo verò vnius. Pagos habet duos, in quibus domus non paucę, & arx: Regi ciuitatis Quiloa quondam parebat, cæterum ab eo deficiens, peculiaris regis appellatione gaudebat. Anno Domini 1505. arcem, quam Lusitani tenebant, vehemẽter obsidione incolæ oppugnarunt, adeo quidem, vt pertenuis euadendi spes Lusitanis appareret: qui noctu præter Afrorum opinionem erumpentes, Regem multosque proceres in cœnaculo suo opprimunt, eiusque caput hasta infixum, per arcis fenestram exponunt, eaque ratione ingens euadunt periculum, & tandem alium regis Portugalliæ nomine præfectum constituunt.

ADEN, Arabiæ foelicis emporium celeberrimi nominis, quo ex India, Æthiopia, et Perside negotiatores conueniunt: vrbs est magnifica, situ et structura bene munita, ædificiorum nitore atque frequentia celebris, muro et præcelsis septa montibus, in quorum summitatibus ardentes faces nauigantibus portum ostendunt. Peninsulæ formam quondam obtinuit, nunc autem hominum industria, vndique aquis ambitur. &c.

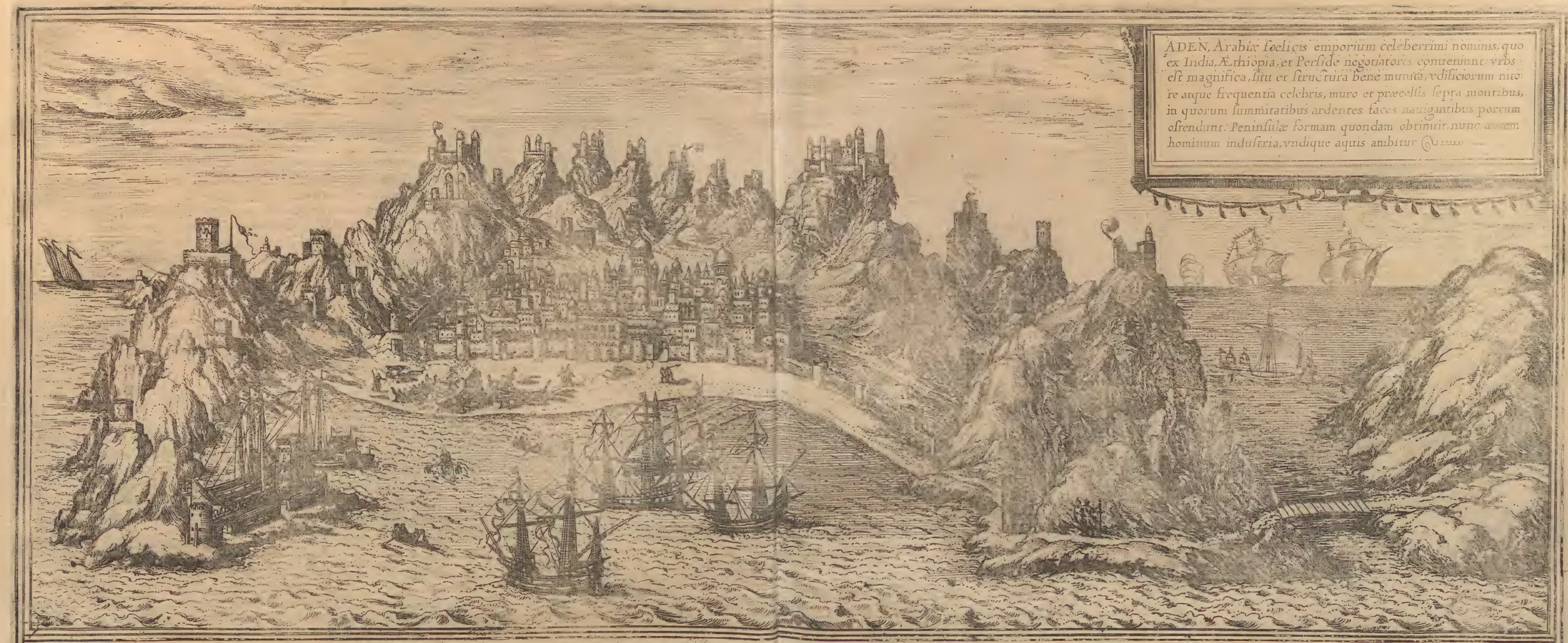

Cum Priuilegio

MOMBAZA

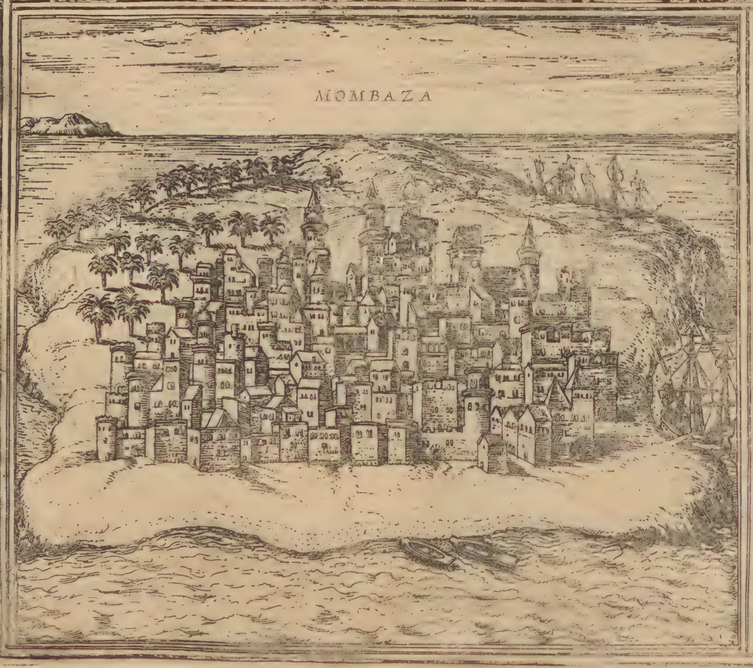

QVILOA

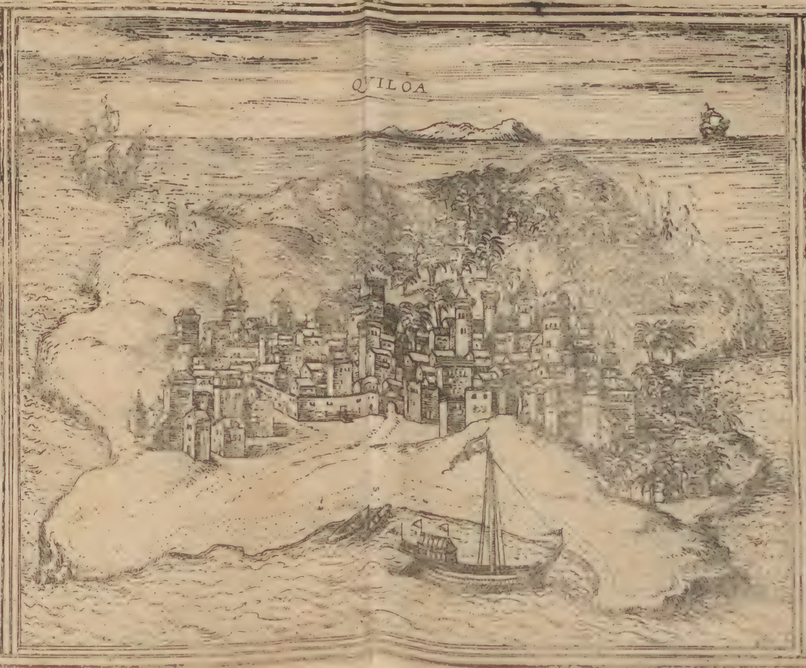

CEFALA

CALECVT.

CALECVT, quondam Simyla Indicarum ciuitatum præcipua, in continenti sita Olisipone maior, Malebarico pelago alluitur, vasta est admodum absque mœnibus, intus pluribus in locis vacat, domus haud sunt contiguæ, inuicem distantes plurimum, lapidibus & calce exstructæ sunt, interiores ædium partes sculptæ: pro imbrice palmis vtuntur, illis tegunt suas ædes. Fores prægrandes habent, miroque artificio fabrefactas, has muro incingunt instar pomœrii. Ibi visuntur arbores innumeræ, stagna & fontes compluſculi, nam stagnis libenter immerguntur, lotionibus enixè gaudentes. Fonte plurimum lætantur. In vrbe vero lacus visuntur complures, quibus immersi gregarii ac proletarii, omnisque ignobilior vulgus, ter vel quater interdiu lauantur. Rex idolorum latriæ est addictus, cui incredibilis seruitus exhibetur à subditis. Cum egreditur, carpento vehitur, id est curru, quem bini viri ferunt, omni lapidum genere condecoratum. Carpentum stipant choraulæ, præcones, buccinatores, & id genus compluſculi. Patritii vero & eminentiores suæ ditionis omnes sequuntur, enses denudatos & clypeos teretes gerentes: saggittarii etiam, ac velites præcedunt, itinera explorantes: conopæo, id est tentorio tegitur, cùm incedit. Ad regem propius quis non accedit, quam ad tres, vel quatuor passus, cum verò aliquid porrigunt, ac si stipem darent elephanto, ab ipsis tremebundis, id ramo porrigitur, quoniam regem tangere apud eos nefas ducitur, &c. Ditissimi & innumeri sunt in hac vrbe mercatores, quorum commercia sunt aromata omnis generis vndequaque importata. Ibi sunt panni ex serico omnium generum, & auro intertexti plurifariam, æra autem fabrefacta & stannea vasa plurima comperies. Et vt tandem finiam, nihil ibi desiderant, quod ad humanum cultum pertineat. Hæc ex Aloysii Cadamusti nauigatione, apud quem multo plura. Vide etiam nauigationes Lodouici Romani patritij.

ORMVS.

ORmus, Priscis Armuza, Persiæ inclyta ciuitas, & eiusdem nominis insula, situ elegantiore, ac vnionum copia, nulli vrbium est secunda, sita est in faucibus maris Persici, & maritimis vrbibus præferenda omnibus, abest à continenti spatio duodecim mille passuum, aquarum potu suauium, annonæque mira caritas, inuehuntur fermè omnia, quæ victum cultoribus suppeditant. Illinc itinere trium dierum leguntur conchæ, quæ pariunt margaritas venustiores, grandioresque cæteris baccis. Expugnauit hanc vrbem, Franciscus Dalboqueric, Anno salutis M. D. VI. camq; Lusitaniæ Regi ingens pendere tributum annuatim coegit.

CANONOR.

CAnonor, vrbs Indiæ ad mare, haud procul à Calecut, pulcherrimarum rerum præstantia celeberrima. Ibi Portugalliæ Rex munitissimam habet arcem. Vrbis Rex idola colit cum subditis, hi solem, lunam, vaccasque adorant. Portum vrbs habet, illo conuehuntur equi Persæ, sed immania sunt horum vectigalia, nam penduntur pro equo singulo aureorum vicena & quina milia. Agrum habent aromatum, maximè vero gingiberis feracissimum.

Omnes has Indiæ, Asiæ, Africæ, & Persiæ ciuitates ante nunquam celatas, vnà cum enarrationibus manu scriptis communicauit nobis magnificus ac nobilis vir, D. Constantinus Liskirchius, amplissimæ Peipub. Colonienſis D. Consul dignissimus, vnicus studiorum, & studiosorum hominum patronus, singularisque Mecœnas.

MINA.

MIna, vel S. Georgii oppidum, ad mare positum, in Guinea, Æthiopiæ regione, priscis Aldea, quod Iberis villam, aut diuersorium denotat, duarum partium, quod hic duorum regum Lusitaniæ nempe, & Caramansæ, eius tractus, fœdus ictum sit, Anno salutis M.CCCC.LXXXVI. Deinde Lusitanus propugnaculum eò loci extruxit, contra incursiones hostium aurifodinas impedientium, & S. Georgii del la Mina, ab eius tutelari Deo, cui locum sacrauit, nomen imposuit.

CALECHVT CELEBERRI-MVM INDIÆ EMPORIVM.

Cum Priuilegio

ORMVS.

CANONOR.

S. GEORGII Oppidum MINÆ nuncupatum, quod Lusitaniæ Regis iussu D. Joannis II. Anno salutis, 1482. in Genea ædificatum est, quo Mauri mercatores aurum infectum apportant, recipientes à Christianis, rubrum, ac flauum, item lineum pannum, & similes ipsis gratas, conuenientesque merces.

CAIRVS.

CAIRVS, & Alcairo à noſtris: Mazar, aut Mizir Arabicè: Maſſar Armenicè, Alchabyr Caldaicè: Meſraim Hebraicè: Latinis Babylon, Ægypti maxima ciuitas, ex libello anonymo, qui Poſtelli eſſe putatur, oportuno loco ſita, vbi nimirum Nilus primum ſecatur, & δέλτα formam facit, vt vrbs tanquam in Nili clauſtro poſita, aditum præbeat, prohibeatque ad ſuperiora loca nauigantibus. Maxima ſunt circa Alchairum ſuburbia, quorum alia tria, alia duodecim domorum millia habent. Alcairam autem, quam hodie vulgus Alcahirum vocat, ad XXX. millia domorum habere tradunt, cum burgis. Sunt in ea amplæ priuatorum hominum ſtructuræ, ſunt & principum arces, & templa quæ vocantur Giuma, ſeu Gema, id eſt, Eccleſiæ ſeu congregationes: Sunt hoſpitalia, ſcholæ, & balnea, quibus ob præſcriptum legis, aſſiduè ad oblationes vtuntur. Cæterum domus iudiciariæ, æruſcationiſq; publicæ ſunt in immenſo numero: Sunt & Turbæ ſiue Turbiæ, ampla ædificia, magnatum ſepulturis conſecrata. Solent enim in Alchairo tyranni, ſic anteactæ vitæ maculas diluere, cum circa ſepulchra, inſignes prouentus, & ædificia aſſignant pauperibus, peregrinis, ſtudentibus, Morabitis ſeu Heremitis, & variis ſectis, quibus ea regio abundat. Ita, vt ad 60. millia aureorum annui prouẽtus, non pauca loca habeant ex teſtamento, ſic vitam æternam inſtituunt Tyranni. Etſi Nili aqua, ad ſingulas vrbis neceſſitates, ſemper decurrat, potiſſimum ad piſcinas renouandas, ad ablutiones, & Dioryges nilos, & Euripos: excreſcente tamen Nilo tanto cum impetu admittitur, vt tota vrbs ſit ſolis lembis peruia, & ſuas vias tunc habeat inſtar canalium Veneticorum, ita vt ſit veluti mare. Scribitur de hac ciuitate, quod anno Chriſti 1476. graſſante peſte, in ea ad tres menſes, aliquoties mortui fuerint vno die, viginti hominum millia, vnde magnitudo vrbis, populiq́ue multitudo æſtimari poteſt. Sunt circiter octo millia hominum in ea, qui cum Camelis aquam ex Nilo in vrbem deferunt, vt illam in vſum hominum vendant, & ad ſpargendum in plateis, & ad ſopiendum puluerem pauimenti. Itinerarium quoddam Ægypti, ſic habet: Alchaira pulchra eſt ciuitas, quæ Lutetiam Pariſiorum magnitudine quinquies ſuperat. In ea aliquot, & ea quidem pulchra Chriſtianorum templa inueniuntur. In plateis tanta eſt hominum, mulorum & equorum multitudo (omnes enim tam viri, quam fœminæ communiter equitant) vt ſine impedimento nemo plateas tranſire queat, in quibus etiam artifices, ante ædes opificia ſua exercent. Pauci neceſſaria ſibi domi parant, ſed ea à cocis, qui per vicos omnia circumferunt, emunt. Horum autem plures in hac vrbe inueniuntur, quam 30. millia. Quamplurima ſunt infidelium ſana, valde magna, palatiorũ inſtar, à quorũ ingreſſu, ſub pœna capitis, Chriſtiani arcentur, niſi fidẽ Chriſti abnegent. Habentur hic quoque fornaces, in quibus oua artificioſo fouentur calore, vt pullos ex ſe producant. Fœmoralia quemadmodum & viri, ex holoſerico gemmis, & lapidibus pretioſis confecta, hic induunt fœminæ. Earum etiam pluralitas viris conceditur. Hactenus itinerarium. Ab Alchairo inſulam ſeparat Nilus, Cerbicum dictam, quam & Mechias, id eſt menſuram vocant, vt vult Ioannes Leo Afer, eò quod hodie menſura aquæ ibi obſeruetur. Hanc autem rationem adfert: cum enim in multis Ægypti locis olim eſſent columnæ, ad obſeruationem incrementorum poſitæ, potiſſimum circa Memphim, vt res in religionem, & æruſcationem verteretur, curarunt Muſſulmanni, ſeu religioni Iſmaelis addicti, vt adacta in terram foſſa quadrata, eximiæ magnitudinis templum, in Inſula conſtructum, ad 18. pedes in profundum veniat, & per aquæductũ ſubterraneum, aquas admittat: in foſſæ medio columna eſt totidem pedes alta, in qua dum creſcit Nilus, notantur incrementa, & quotidiè quam diu creſcit, mittuntur in vrbem pueri, pelliscroceis capite redimiti, qui quantitatem denuncient, vt ſiue deficiant, ſiue exundent aquæ, à modo fertilitatis, hortentur ad pœnitentiam, ſi bene habeant ad lætitiam, acceptis à populo munuſculis, pro læto nuncio. Inde à columna menſoria, nomen eſt vrbi, Michias, & Menchas. Zelimus Turcarum Imperator, longe maximam hanc ciuitatem expugnauit, arcemque ingreſſus eſt 25. Ianuari, Anno ſalutis 1517. Cepit autem Tomumbæium, tunc temporis Sultanum, in palude inter cannas & iuncos latitantem, XI. Aprilis, iuſſitq́ue, vt mulo per totam vrbem vectus, affixum collo laqueum gereret, ac tandem in ciuitatis porta ſuſpenderetur.

CAIRVS, QVAE OLIM BABYLON; AEGYPTI MAXIMA VRBS

Pyramides hæ in Ægypto nihil aliud fuerunt, quam Regum pecuniæ ostiosa ostentatio. Cupiebant enim reges, aut potius belluæ coronatæ, hoc modo nomen suum in terram scribere, & longissimè sui relinquere memoriam, cum tamen nullius rei fama sit in mundo temerior. Nam aut quis Architectus, aut quis rex insanus aliquam pyramidem erexerit, non constat.

Monte Petripomatid.

Cerebrum Bubali

Arena

Arena

NILVS FLV.

Crocodili

Bestiæ

Hic pone fontem Nilus exit

A Castris vetori ad pyramides sunt passuum 12. milia.

Hic caput cum toto reliquo corpore humano conditum est. Strabo, aut ossa sepulturæ mulieris, Rodopes meretricis, à rege in vxorem sumptæ, post mortem eius hoc caput, et pyramidem fieri curauit. Petrus Martyr. aut, habere in ambitu 58. passus.

Cum Priuilegio.

1 Hic obeliscus vnico constat lapide, viginti, longus passus sex, latus aurem palmas vii.

2 In hoc loco columnæ collocantur. 3 Palatium Campesonij Campanice, de quo lege Petrum Martyrem, lib. de quinquennio legationis.

4 In hoc loco abluuntur panni. Mixtura autem illorum effoditur media nunc gerijs. Ceterum mulieres admodum pereleganter picturæ in vrbe sunt, ad publicas necessitates, et ad ligandos.

5 Montes perpetuo arentes. 6 Morbosum, hoc est, hospitale, vbi pauperes cæcipiuntur. Est hic nugari prouentus.

7 Turcicè seu Turcicæ, ædificia, vbi sepeliuntur magnates.

8 Arx Sultani, ex alto loco potest subigere tormentis hominum totam ciuitatem. 9 Promptuaria, vbi Principes reponunt frumenta, vbi et ligna et carbones distribuit.

10 Hic rota ducitur aqua in hos aquæductus exhauta, in arcem deuehitur.

11 Mosse hæc est. Egyptus seu Cairo vernaque dicta est Babylonia.

12 Columna hæc posita est, vt ex ea Nili incrementum noscatur, vnde certissimum petitur, aut vilitatis, aut caritatis annonæ indicium.

13 Cum hic veris, seu tympanis, adaquantur horti.

14 In hoc loco fiunt festa hippodromica, seu equestres cursus, in quibus lanceis, et quibus modis exercitiis equus, & ipse pictus, ludos Turcbis et Mamelucis ostendit. Sed illis ea assimulatione, quæ ne credas villam similem facere. 15 Sic nuptiantur nobiles fœminæ, cum annuo ornamento in capite. Et hostino pannis ornatur, facie cooperta, qua videre, sed coloris non possit.

16 Sic ejusdem fœminæ equitant homine, quos tanti faciunt, quibus nos multo nos foeo aut equos.

17 Arbores cassiæ prodiuères, vbi et palmæ, carubij, frumentaceæ

TINGIS.

TINGIS, quæ Lusitanis Tangiara, ampla & antiqua ciuitas, non procul à freto Herculeo, Septæ cœpit parere domino ab eo tempore, quo Gothi Granatensibus imperabant, donec in Mahumetorum potestatem Arzilla peruenit, vrbana semper, nobilis, beneque exculta fuit, structurisque sumptuosissimis varii generis admiranda. Ager non admodum fœlix: nec frugibus ferendis valde accommodus: cæterum valles habet proximas, quæ fontibus assiduis irrigatæ, omnium generum fructibus fœcundissimam reddunt. Reperias quoque extra vrbem vites aliquot, verum in solo arenoso. Incolis frequentissima permansit ad ea vsque tempora, quibus à Lusitanis expugnata fuit Arzilla: tum enim ciues rumore bellico perterriti, collectis rebus omnibus, Fessam profugerunt.

SEPTA.

SEpta, quę Latinis ciuitas, Lusitanis autem Seupta appellata, secundum classicos authores à Romanis in faucibus freti Herculei ædificata, olim totius Mauritaniæ metropolis fuit, quare Romani eam nobilitarunt, fuitque in ea summa vrbanitas, & ciuium frequentia. Deinde à Gothis occupata, principem in ea constituerunt, remansitque apud eos principatus, donec Mahumetani Mauritaniæ fines ingressi, hanc quoq; vsurpauerunt. Frequentia habuit templa & studiosorum collegia, ciues literatissimos, & quæ æneis operibus, singulari artificio fabricatis, cæteros excellerent, cuiusmodi sunt candelabra, pelues, calamaria, aliaque id genus ex ære confecta, quæ perinde elegantia habebant, ac si argentea vel aurea fuissent. Habent Itali & in huiusmodi rebus conficiendis non parum gratiæ, verùm nihil omnino, si hæc respicias. Extra ciuitatis mœnia, amplissima sunt rura, eo præsertim loco, qui vitium frequentia consitus, vinetum dicitur: verùm ager sterilis & asper est, quare magna semper illis frugum caritas.

TZAFFIN.

TZaffin, elegans Africæ oppidum, muro ex montibus septum, arcem turribus firmam, ædificia frequenti numero nitidè culta, & miræ altitudinis turrim ostentat. Anno salutis redemptæ 1508. septima die Iulij, Regis Emanuelis præfectus, Drego Dasambusa, oppidum hoc Mauris eripuit

ARZILLA.

ARzilla, Africanis Asella, spatiosa ciuitas Africæ ad Oceani littus extra Herculis columnas à Romanis ædificata, à quibus distat septuaginta plus minus passuum millibus, à Fessa vero circiter centum, & quadraginta. Paruit quondam Septæ principi Romanis tributario, tum à Gothis capta fuit qui per ducentos viginti annos eam seruarunt, donec ab Anglis fœlici marte expugnatur, qui captam vrbem, ferro & igne ita deleuerunt, vt vnus vix saluus effugerit, ac triginta ferè annis incolis vacua remanserit. Postea vero temporibus Pontificis Cardouæ (qui Mauritaniæ imperabat) rursum reparari, modisque omnibus augeri, ditari, ac munitior reddi cœpit. incolæ fuerunt locupletes; docti, armisque exercitatissimi. Ager & frugibus ferendis, & omnis generis leguminibus producendis est percommodus, sed cum à montibus decem fere distet milliaribus, magnam ferunt lignorum penuriam, verum carbonibus Haraide aduectis vtuntur. Anno Domini 1471. 27. Augusti, ex improuiso à Lusitanis, & oppugnata & capta est, incolis omnibus in Lusitaniam abductis, inter quos Mahumetes fuit Fessanorum rex, qui tum septem annorum puer, vnà cum sororcula eiusdem ætatis, pariter captus. Hæc Ioannes Leo Africanus.

SALA.

DVplex eius nominis oppidum amnis intersecat, vetus, & nouum, quod non ita procul ab Herculeo freto remotum, Septam respicit. Vetus, anno post Christi aduentum M. D. XIIII. multarum ædium structura, & mercaturæ commodis, admodum auctum, arcem habet amplam, & eminentiori in loco turrim, Summatassem dictam, quam eo potissimum nomine ædificarant Saraceni, vt inde in Granatæ oram pateret prospectus. Castrum huic ciuitati vicinum conspicitur, in quo magnifica est Regum Fessæ sepultura. Hæc manu scriptum exemplar suppeditauit.

TINGIS, LVSITANIS, TANGIARA.

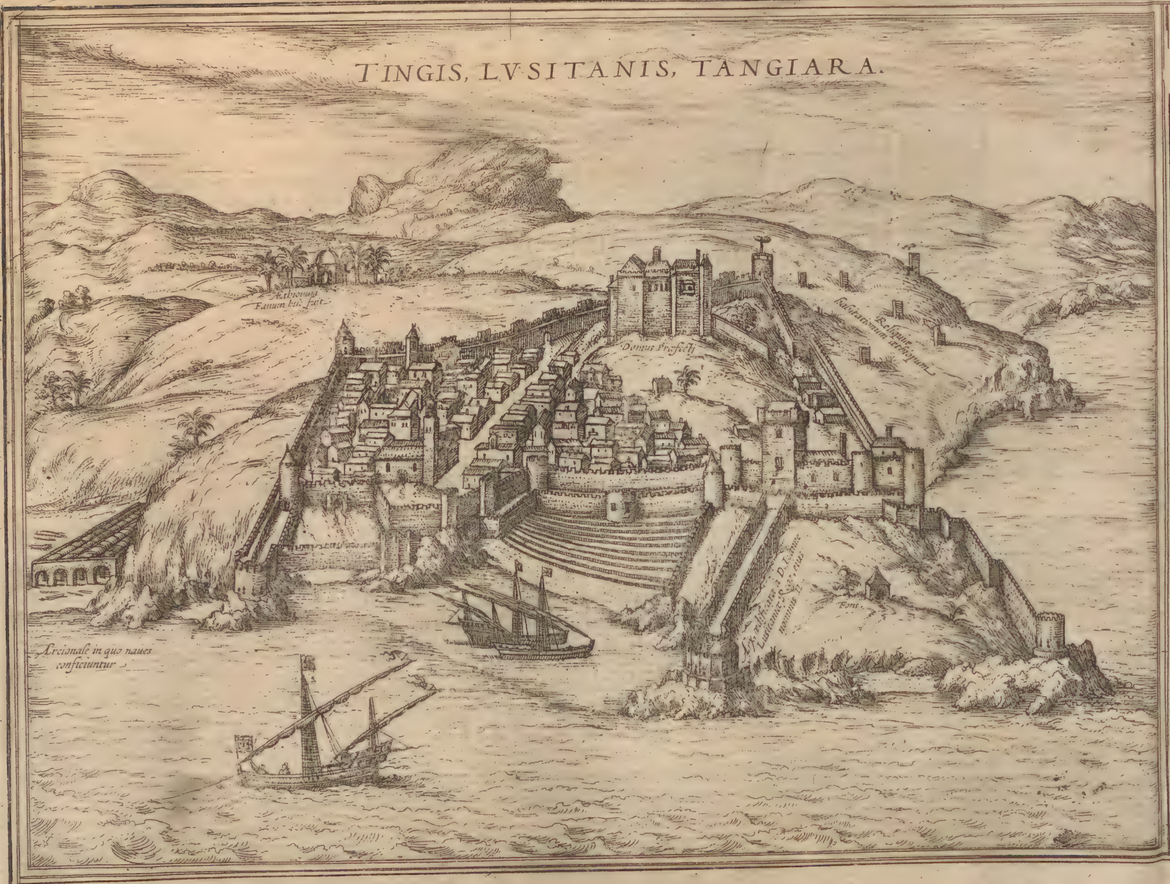

TZAFFIN.

Cum Priuilegio.

SEPTA.

ARZILLA, maxima quòdam Africæ vrbs, nunc in angustias à Christianis contracta.

SALA.

ANFA.

NFA, ab aliis Anaffa, ampliſſimum oppidum, à Romanis in Oceani littore extructum, cum omnibus Africæ ciuitatibus ſitu lociq; amœnitate certare poteſt. Planities illi (præterquam in Septentrione, nam ea parte mare reſpicit) patet in longum octuaginta ferè paſſuum millibus. Templa quondam habuit mirifice extructa, officinas complures, palatia inſignia: cuius rei facilè fidem facient, quæ in hunc vſque diem relicta ſunt monumenta. Spatioſi illis fuere horti, è quibus & magna fructuum copia decerpitur, melonum præſertim, ac citrioli: quæ omnia maturitatem medio aprili attingunt, quare incolæ ſuos fructus Feſſam deferre ſolent, quod multo citius matura colligantur, quam Feſſæ. Veſtitus illis cultus eſt atque ornatus, fuitque ſumma eis ſemper cum Luſitanis, ac cum Anglis conſuetudo. Eruditorum hic copioſus eſt numerus. Verum duas ob cauſas huius loci ruinam eueniſſe volunt. Primo, quod ſupra modum libertatem ambiebant: ſecundo, quod myoparones in portu habebant, quibus Gades, atque Luſitanos miris indies vexabant incommodis. Quare tandem Portugalliæ rex claſſem expeditiſſimam quinquaginta nauium ad eos miſit, quæ incolis tantum terroris intulit, vt illi arreptis ſecum quæ poterant bonis, Rabatum nonnulli, alii Selam confugiſſe dicantur, hoſtibus eam vrbem depopulandam relinquentes. Qui autem à rege totius claſſis dux miſſus erat, fugæ omnino ignarus, ſuas copias accuratè inſtruit. Poſtea vero quæ geſta erant, à quibuſdam intellectis, milites in vrbem introduxit, quam vnius diei ſpatio ſic vaſtarunt, domos incendio deleuerunt, atque muros multis locis ſolo æquarunt, vt in hunc vſque diem habitatoribus vacua remanſerit. Expugnatum eſt hoc oppidum, anno ſalutis 1468.

AZAAMVRVM.

Zaamurum Duccalæ oppidum, Afris conditoribus ad Oceani littus eo ipſo loco, quo flumen Ommirabih initium habet, extructum ab Elmadina, miliaribus ex Meridie plus minus triginta diſtat. Spatioſum eſt atque ampliſſimum, habitatoribus copioſiſſimum, familias numerat circiter quinquies mille. Hanc perpetuo Luſitani mercatores habitant. Incolas habet ciuiles, habituque admodum ornatos. Populus in duas diuiſus eſt partes, & tamen perpetua illis pax eſt. Frugum atque leguminum maxima illis prouenit copia, etſi nihil quicquam horti, præter ficus producant. Piſcium his tanta eſt affluentia, vt inde ſingulis annis aureorum aliquando ſexies mille, nonnunquam & ſepties mille prouentus redeat. Piſcandi autem tempus, ab Octobri menſe, ad finem vſque Aprilis eſt. Solent piſces in Sartagine cum aliqua olei portione frigere, atq; inde tantum pinguedinis colligunt, vt non facile quis credere poſſit: hanc lychno penſili infundunt, non enim aliud habent huic rei aptum oleum. Huc ſemel in anno confluunt Luſitani, ac tantam piſcium copiam auehunt, vt illi iam dictam enumerent aureorum ſummam. Hinc factum eſt, quod Portugalliæ rex, ſpe prædæ allectus, non ſemel ad eos claſſes miſerit inſtructiſſimas: quarum prior propter ducis imperitiam, in ipſo gurgite diſiecta, ac propemodum omni ex parte ſubmerſa fuit. Poſt hæc rex ducentarum nauium claſſem expeditiſſimam miſit, qua conſpecta tantum intulit ciuibus terrorem, vt omnes in fugam ſint redacti, tanta cum portas ingredientium ſtrepitu atque turba, vt in ea ciuium pluſquam octuaginta fuerint interfecti. Anno poſt Chriſtum natum 1513. die 2. Septemb.

DIV.

DIV, veteribus Alambater inſula, ciuſdemque nominis pulcherrima & populoſa ciuitas ad oſtium Indi fluminis in mari Malabarico, Regi ciuitatis & ditioni Gambaiæ quondam parebat. Sita in fronte ſinus Cambaiæ, Indicum reſpiciens mare. Quam Chriſtiani nauali prælio, claſſe 239. nauium, omni armorum genere inſtructiſſima, non ſine maxima difficultate expugnauerunt. Nam oppidanis rex Cambaiæ, Adenſium, & ciuitatis Calecut, auxilio fuerunt.

GOA.

GOA, vrbs admodum in India potens, in regno Decam prouinciæ Malabar, in inſula maris Malebarici ſeu Calecutici ſita: De qua plura in indice.

ANEA, QVIBVSDAM ANAFFA.

AZAAMVRVM.

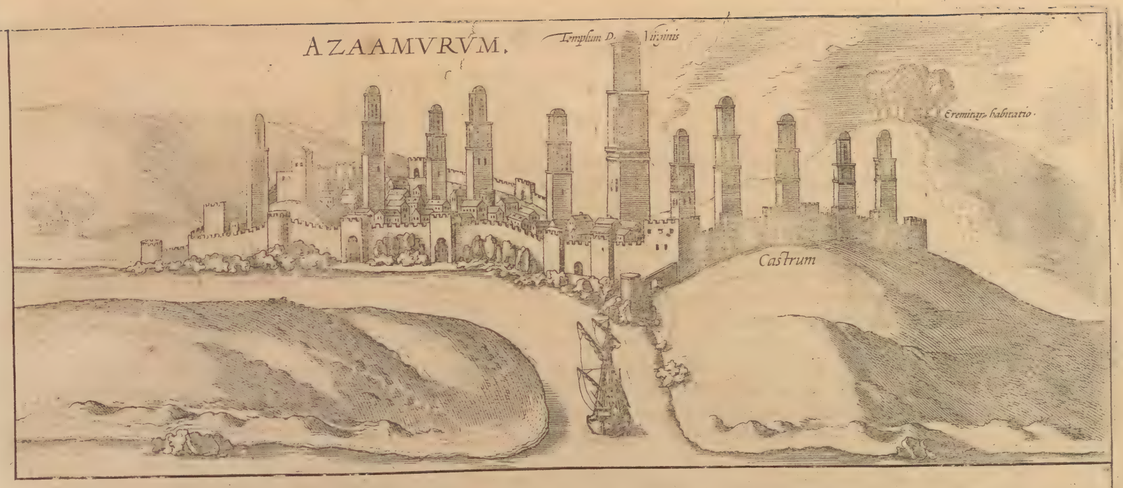

D I V.

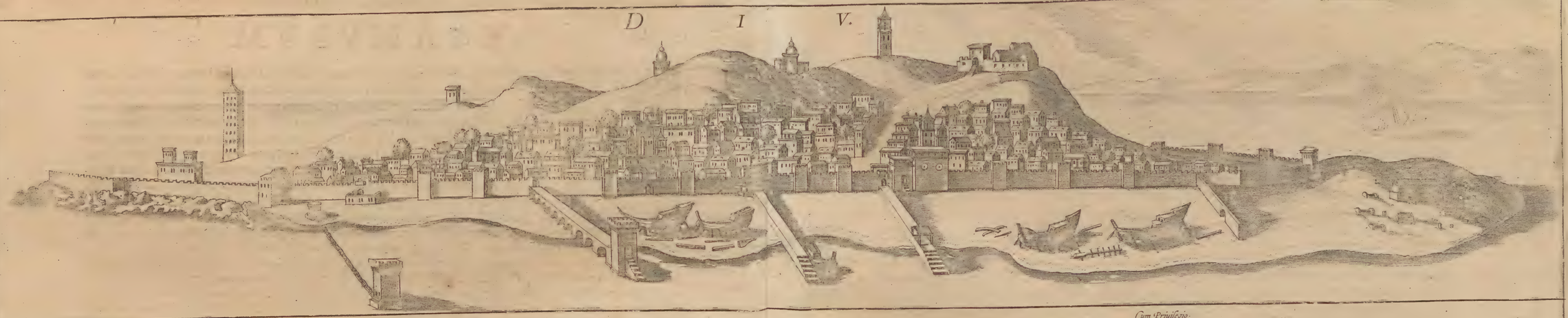

Cum Priuilegio.

GOA *fortissima Indiæ vrbis in Christianorum potestatem anno Salutis 1509. deuenit.*

CVSCO.

A noui orbis pars, quæ meridiem magis reſpicit, quam Hiſpani terram firmam appellitant, Breſiliam Peruuiamque comprehendit. Huius metropolis, & præcipua eſt ciuitas Cuſco, ea amplitudine, fortitudine & magnificentia, vt cum pulcherrimis etiam vel Gallię, vel Hiſpaniæ vrbibus, inuicta arcis munitione, & hominum, potiſſimùm claro genere natorũ frequentia, & ædificiorum ſerie & diſpoſitione, & ſitus amœnitate, haud immeritò contendere queat. Nulla in eam multitudo plebeia admittitur, ſed nobilium, procerum, & maximorum principum, inclyta & magnificentiſſima ſedes eſt, qui partim intra vrbis mœnia, partim in villulis ſuburbanis, ruri magno numero degunt. Inter quæ quidem præcipua ſunt palatia procerum quatuor, qui huius Reipub. clauum moderantur, quæ ſuperbiſſimè, ſumptu propè immenſo, marmoreis quadratiſque lapidibus ſtructa, atque depicta videntur. Plateæ cùm omnes ſint rectæ, crucis formam pleriſque in locis efficiunt, nulla autem eſt, per quam non amœnus delabatur riuulus, canali ductus, vtrinque lapidibus veſtito. Forma ciuitatis quadrangula, in latere collis, exiliter, atque venuſte deprimitur. In cliuoſo & difficili montis aſcenſu, admirandæ pulchritudinis arx ſpectabilem, atque amœnam hanc vrbem reddit, cuius ſiue pulchritudinem, ſiue ingentem ædificii molem conſideres, perpaucæ ſimiles in vniuerſa Europa illis ſunt viſæ, qui terras quam plurimas perluſtrarunt. Habet ea in ſummo montis vertice turrim, rotundo opertam tecto, ex qua longè lateque proſpectus panditur, ædibus paruis habitationi deſtinatis abundat, quæ omnes ex lapide viuo nitidiſſimè ſunt ædificatæ. Etenim tam accurata, & plane noua iunctura, videndi ſenſum fallente, compoſitos habent lapides, vt non colligatum, ſed perpetuum, ac fuſum opus videatur. Quinque hominum millia, citra difficultatem recipiunt. Illud arcis latus quod nullis tormentorum viribus verberari poteſt, vnius tantum muri ambitum habet: vbi verò facilior eſt in collem aſcenſus, triplici muro gradatim ea ratione ambitur, vt prioris faſtigio ſequentis fundamentum reſpondeat, ac pari altitudine deinde aſcendat, mediocri interiecto ſpacio, quod perpolitas continuo ordine domus continet, eaque eſt latitudine, vt coniunctim vehicula tria citra offenſionem libere commeare queant. Tam firma hæc mœnia cenſentur, vt nec quaſſari tormentorum ſtrepitu, nec occultis terræ cuniculis, cùm petroſæ rupi inſiſtant, poſſint euerti. Peringentes ſunt, ac validiſſimi lapides, ex quibus ea conſtant, quorum inuſitata, immenſa, ac rara magnitudo facit, vt humana induſtria huc eos eſſe congeſtos credi vix poſſit. Eſt in hac arce armamentarium oppidanorum armis refertiſſimum. Delectantur incolæ rebus depictis. Abundant panno, plumbi, ſtannique fodinis; argenti vim magnam, auri perparum habent.

MEXICO.

Exico, ſiue Temixtita, in Hiſpania noua, Mexicanæ Prouinciæ opulenta & celeberrima ciuitas, vliginoſo & ſalſo in lacu mirabiliter cõſtituta, amplitudine Hiſpalim, aut Cordubam ſuperat: via quæ ad illuſtrem hanc vrbem deducit, ampla eſt, & viſu iucunda. Vici quoque omnes habent ſuos exitus, vt ab vno ad alium aqua permeare poſſint. Habent plurimas plateas, vbi aſſiduè ſua habent fora, & commercia ad emendum & vendendum. Quarum vna eſt duplo maior foro Salamanticæ ciuitatis, vndique porticibus circundata, vbi quotidie vltra ſexaginta millia hominum vendentium, ementiumque cernuntur. Eſt in iſta platea permagna domus, in modum iudicii, in qua incidentes in foro contentiones dirimũtur. Sunt etiam hic plurimæ Meſchitæ, & Idolorum domus, quas religioſi incolunt. Eſt inter Meſchitas vna ſuprema, cuius vix credibilem magnificentiam Corteſius copioſè explicat. Idola ſua, ex farina & humano ſanguine conficiunt, quibus multa hominum corda ex viuentium corporibus extracta, quotidie offerunt. Eſt & hic magnifica Regia potentiſſimi illius Domini Mutezuma, cui noui vrbis adeo multæ prouinciæ parebant, vt non eſſe alium in vniuerſo terrarum orbe Dominum eius ſubditi cederent. De rara huius Mutezumæ magnificentia, & de aliis cùm harum ciuitatum, tum orbis nuper inuenti hiſtoriis, multa ſuppeditabunt illi, quos D. Abrahamus Ortelius, celeberrimus ille Geographus, in perilluſtri Theatro ſuo, fol. 2. noui orbis deſcriptores allegat.

MEXICO.

MEXICO, REGIA
ET CELEBRIS
HISPANIÆ NO-
VÆ CIVITAS.

Cum Priuilegio.

CVSCO.

CVSCO, REGNI PERV
IN NOVO ORBE CAPVT.

UNIVERSITY OF CALIFORNIA

BIBLIOTECA

GEORGIVS BRAVN AGRIPP.
CANDIDO LECTORI
S. D.

QVIA in hac vrbium Topographia, candide Lector, Liberiore sermone, expatiari non licuit, sed pro capacitate loci, in altera picturarum facie vacui vrbium, oppidorumq; constringenda fuit descriptio, hinc factum, vt non ea, qua par erat, dignitate de eorum magnificentia differere potuerim. Itaque in ea, quam nunc appendice, iungimus, quæ simul & indicis vicem subibit, dum paulò fusius de quibusdam scribimus veram indicis rationem (quem breuem, angustisque limitibus comprehensum esse decet) minus obseruamus. Non quidem eo instituto, quasi ea omnia, quæ de vrbium primordio, antiquitate, conditoribus, situ, politica administratione, prærogatiuis, ac priuilegiis, de magistratuum, variaque fortunæ matatione, conscribi poterant, in appendice hac comprehendere velim, hoc enim, vti laboris esset perardui, operisq; immensi, ita fallacis, incertæque inquisitionis foret. Eo, quòd de primis vrbium fundationibus, de originibus nominum, multa fabulis propinqua, scribantur, de multarum etiam principio, & Historiarum inopia, & hominum incuria, perparum, aut nihil certi inueniatur. Quod, cùm de multis Germaniæ vrbibus, doceri facile possit, tum de totius vniuersa domina, vrbe Romana, indubitatum est, quam aliqui à congregatione hominum, nomen habere, alij à Troianis, alij ab Euandro, cæteri à Romulo conditam, scribunt. De quibus autem certi quippiam, historiarum monumentis commissum, extat; ex his præcipua, tùm in ipsa enarratione, tùm in hac appendice, ac indice, delibaui, quibus etsi curiosis, non per omnia satisfiat, tamen candidis ingeniis, his, quæ non sine labore perquisita, candidè profero, ex parte me satisfacturum, omninò spero. Maximè quidem, dum auctorum insertis nominibus, lectionem, fide dignam, reddimus. Quo etiam ipso, eorum obiectioni respondeo, qui in longinqua, minusque mihi cognita loca, me calamum transtuliſſe, obiicient. Si quid verò mihi in his, quibus auctorum destituor scriptis, ob rerum ignorantiam, aut imbecillitatem ingenij, fidei fortasse decedet, id, admiranda pictoris industria, artificiosa Hogenbergij manus, viuis vrbium deliniationibus, cumulatissimè compensabit, qui tanto studio, eas graphicè, accurateque depinxit, earumque hoc libro imagines tuta oculorum lustratione, citra itinerum peregrinationisque pericula, vno, quiete sedentis intuitu (quod in ipso loco, non ita commode fieri posset) spectandas exhiber, vt etiam sine enarratione historica, earum situs, forma, structura, atque conditio, non incommodè perspici queat. Vale. Ex Musæolo nostro Agrippensi. Calend. Ianuarij. Anno partæ Salutis cIↃ. IↃ. LXXV.

A.

55. ADENA, vrbs est Arabiæ Metropolitica, & minutissima, in radicibus montis editi, qui in mari lingula procurrit, sita, & vtrinque fluctibus in sinus reductis alluitur, ita, vt peninsula fiat. Mons est adeò sterilis, vt nec arbores vllas, neque plantas efferat, nempè, qui sit saxo sus, & præruptis rupibus in altum promineat. Aquis caret, rarò admodum pluuiis irrigatur. Ex longinquo pago aqua, per aquæductum, in locum, qui ab vrbe quatuor millibus passuũ distat, deriuatur. Ea vrbis aquatio est. Annona & cibariis importatis vtitur, quorum tamen est incredibilis copia. Est cincta muris, munita turribus, exculta mœnibus, & ad adspectum pulcherrima. In illam mercatores è Persida, & India, & Æthiopia, & ex multis Arabiæ regionibus sæpe commeant Incolæ Mahometem colunt, colore candido, & specie liberali sunt. Homines nobiles armis exercentur, & militaris gloriæ decus ardenter expetunt. Rex alias ciuitates in mediterranea regione possidet, & milites non paucos stipendiis alit, & è suis tantum subditis, in prælium, cùm opus est, duo millia equitum educit. Vrbi verò huic moderatorem, cuius virtuti multum confidit, præponere solet Hæc Osorius lib. IX. de rebus ab Emanuele Lusitaniæ Rege, gestis. Paulus Venetus autem, hunc in modum de hac vrbe, eiusque prouincia, scribit. Aden, inquit, optimo portu excellit, ad quem ex India plurimæ appellunt naues, aromata deferentes. Et negotiatores quidem Alexandrini, illic ementes aromata, ponunt ea in naues paruas, atque septem diebus per flumen quoddam ducentes, postea humeris camelorum imponũt, & triginta dierum itinere, per terram vsque ad fluuium Ægypti deportant, & rursus in naues exonerantes, tandem vsq; ad Alexandriam perducunt: Nec potest compendiosior haberi via ab orientis partibus vsque Alexandriam: Negotiatores verò illi ducunt secum plurimos equos, quando nundinandi gratia, in Indiam concedunt. Exigit autem Rex Aden ab illis mercatoribus, qui per regionem suam aromata & alias merces deferunt, vectigal maximũ, vnde plurimum ditescit. Quum Sultanus Babyloniæ obsideret ciuitatem Aconensem, & eam expugnaret. Anno scilicet M. CCC. misit Sultanus Aden in auxilium eius triginta millia equitum, & quadraginta millia camelorum, non, quod vsque adeo illius cuperet augere felicitatem, sed quod omnes maluit extinctos Christianos. A portu Aden, eundo versus Septentrionem, sita est ciuitas Escier, quadraginta distans milliaribus ab illo portu, & habet sub se multas alias ciuitates & castra, sed quæ omnia sunt de dominio Regis Aden. Est quoque iuxta hanc ciuitatem optimus portus, à quo innumeri equi ducuntur in Indiam. Abundat hæc regio thure albo atque optimo, quod de paruis arboribus, abietibus tamẽ similibus, stillat. Incolæ crebris incisionibus perforant harum arborum cortices, vt thus extrahant, tametsi calor quoque, qui ibi maximus est, plurimum eliciat liquoris. Habet quoq; Regio ipsa palmas cum dactylis, sed, præter modicum risum nullum producit frumentum, verùm aliundè importandum est. Abundant autem piscibus optimis, præsertim tunnis, qui ibi optimi habentur. Vinum non habent; sed ex dactylis, riso, & saccaro, optimum faciunt potum. Verueces, qui in hac regione inueniuntur, sunt statura parui, auribus omnino carentes, sed loco earum, cornua parua habent. Equi, boues, cameli, atq; oues, vescuntur piscibus, qui quotidianus illorum sunt cibus, quum illic ob immensum calorem, herbæ & frumenta, & terra haberi non possint. Fit autem tribus anni mensibus piscium captura, scilicet, Martio, Aprili & Maio tantusque illorũ capitur numerus, vt non facilè explicari possit. Hos pisces siccant; & seruant, atque per totum annum animalibus edendos, pabuli loco, proponunt. Vescuntur autem animalia libentius de siccatis piscibus: quàm recentibus Fiunt etiam ab incolis panes bis cocti ex piscibus, idque in hunc modum. Concidunt pisces minutatim, atque contundunt in modum farinæ, & postea commiscent, & subagitant quasi pastum panis, atque ad solem desicari faciunt, & viuunt ipsi, & iumenta ipsorum de illis panibus factitiis, per totum annum.

20. AMSTELREDAMVM, Hollandiæ Metropolis, de qua hunc in modum Hadrianus Barlandus. Hoc cæteris, quæ nominaui, recentius oppidũ, genus hominum incolit pecuniæ studiosius. Quocirca in remotissimis etiam terris, negotiantur, habentque totò ferè anno, externum, domi suæ mercatorem, præstat hoc illis commoditas portus Sunt alia quædam non pœnitenda Hollandiæ oppida, Goricum, Gouda, Alcmaria, Roterodamum, eximij illius viri Erasini Roterodami, vrbs nutricula.

46. ANCONA, Hadriaticum mare, venustissimo, in Piceno situ, superbissimoque portu, nobilitat Agrum habet bonitate, fertilitate, ac vbertate multorum nobilium fruuctum, & frumenti, præstantem, maximè verò celebrem, generositate vini, à Strabone Plinioque, laudati. lib. 14. cap. 6. Quod hodie nominatissimum Siroli esse puto.

57. ANFA, celebre quondam Africæ, multisque ædificiis nobile, oppidum, nunc habitatoribus vacuum, cuius ruinas, & desolatos, ab omni cultore, hortos, cum Ioannes Leonis Africanus conpexisset: Vix, inquit, lachrymas tenere potui, vbi quorundam ædificiorum atq; templorum (quorum adhuc quædam extabant monumenta) miserandam ruinam seriò contemplatus fuissem. Horti, etsi nonnihil adhuc fructuum producunt, syluas tamen magis dicas, quàm hortos Nunc autem Fessanorum iniuria, ad tantam redacta est ea vrbs calamitatem, vt nulla prorsus spes sit, nouos inposterum colonos recipiendi.

INDEX.

17. ANVERPIA, longè celeberrimum in Brabantia Emporium dextram Scaldis ripam, longo tractu mœnibus & turribus coronans, ab Oceano secundum flumen quindecim circiter milliaribus Brabanticis distat, quorum singula in terra tantum spacij complectuntur, quantum si expeditus pedes, stato & ordinario gradu, intra horam vnam, absoluat, & laboris satis sit habiturus, & non nimium difficultatis. De huius vrbis situ, splẽdore ædificiorum, populi industria atque diuitiis, quorundam extant scripti belli Est hoc nobile oppidum partim maritimum, Gallis, Germanis, Hispanis, Britanis, Italis frequentatum, Hodie dĩuino munere, & senatus prouidentia, sic floret mercimoniis; vt nec Londino in Anglia, nec apud Germanos Francofordiæ, nec in Galliis Parisio cedere debeat: priuata hic domus affabrè constructa. Certamen est in vrbe, quis elegantius ædificet. Grandia sunt templa, vnùm Deiparæ Virginis augustissimum, cum turri altissima, ex candido lapide. Gentis mirum in opificiis acumen, domos extruunt altas magis, quam amplas, propter locorum angustiam, & ex Senatus edicto, ex lapide. Vrbs est quam optimè munita, mœniis circundata altissimis viuo, sectóque ex lapide stupendis impensarum sumptibus Diuæ Mariæ Hungariæ Reginæ, &c. hortatu, Anno A. C. N. M. D.LII. constructis, quæ in ambitu propugnacula multa plana & summæ vastitatis, inuictasque moles ostendant, in quarum altera hæc eximiæ pietatis, S. P. Q. Antverpiensis nuncupatio legitur.

DIVÆ MARIÆ HVNG. REG. DIVI CAROL V. CÆS. SORORI, PATRIÆ EX FRATRIS AVCTORITATE TVTRICI, S. P. Q. A. HANC MOLEM EX EIVS NOMINE MARIANAM, NVNCVPANTES, PIIS VOTIS D. D. QVOD SOLICITO ILLIVS HORTATV, TANTÆ HÆC VASTITATIS MOENIA, GRAVISS. REIPVBL. IMPENSIS, VEL QVADRIMESTRI SPACIO AD MILLE PASSVVM LONGITVDINEM, IN SVPERIOREM V Q; LIMBVM EXCITATA SINT, VNIVERSVMQVE VRBIS AMBITVM HAC PARTE COMPLERINT, MENSE AVGVSTO M. CCCCC. LII.

CONSTANT. HALMALVS, EQVES AVRATVS, HVIC MOLI PRIMVM IECIT LAPIDEM, DIE XVII. IVLII, M. CCCC. LII.

In altera mole, hunc in modum legitur.

IVSSV CAROLI V. CÆS.
IOANNES A CROMBACH, EQVES AVRAT. HVIVS VRBIS SENATOR, HVIC MOLI INDITO NOMINE, DIVI IACOBI, PRIMVM IECIT LAPIDEM, ANNO M. CCCCC. XLII. DIE III. IVNII.

Est hæc ciuitas vna omnium, quæ sunt hodie in Inferiori Germania, sacratum cæremoniarum studiosissima, veraque pietatis cultrix: Monasterium habet Præmonstratensium, & structura magnificum; & monumento Isabellæ Caroli Ducis Burgundionum Coniugis, nobile. Hæc partim ex Hadriano Barlando excerpsimus. De florentissimæ autem Antuerpianæ Reip. præstantia, dignitate, nomine atque origine, præter accuratissimam Guicciardini descriptionem, Anuerpianas etiam origines consule, Erudissimi viri, Doctoris Ioannis Goropij Beccani, qui eas nouem libris, doctissimè complexus est.

12. AQVISGRANVM, Sacri Romani Imperij ciuitas libera, aliquot miliariis à Colonia Agrippina distans, a Grano Duce Romano, Neronis fratre, primæua fundatatione constructa, ab eo, & ab aliquis calidis, plano in loco ibidem repertis (vti multi, incerto tamen authore perhibent) Aquisgranum denominata. Deuastata ab Hunnis a Carolo Magno restauratur murisque cingitur. Qui & primus religionis Christianæ pædotriba, hic extitit. Summamque ibidem Ecclesiam, auro, argento, perpetuis fundationibus, & præstantissimis sanctorum reliquiis, diuersis ex locis mirificè exornauit Pallatio etiam, regia magnificentia conspicuo, huius vrbis splendorem adauxit. Quod Anno Christi D.CCC.LXXXI. à Nordmannis igni consumptum est. Ex eadem hac vrbe Carolus, re & nomine Magnus, Anno partæ salutis, D. CCC XIV. ad felicem beatorum patriam emigrauit, ætatis suæ LXXIV. Imperij verò, anno XIV. Cuius tumulo, B. Virginis templum, quod paulò antè construxerat, inclarescit Prodiit ex hac vrbe egregium patriæ, & Agrippinensium decus, summus, ac Reuerendus vir, D. Theobaldus Crasselius, Theologica professione eximius, qui florentem Colonienſem Rempub. annos triginta, quemadmodum & hoc tempore, pari cum fructu, tum diligentia facit, verbi diuini administratione pauit: nunc verò Cyrenensis Ecclesiæ Episcopus, & Reuerendissimi Archiantistitis Colonienſis, Suffraganeus designatus, confirmatusque est.

33. ARGENTORATVM, Elsatiæ Metropolis, sedes veterum Tribocorum siue Tribunorum, qui ante Iulij Cæsaris Octauij Augusti tempora, in hanc prouinciam cum reliquis Germanis transgressi sunt, posteaquam Romanis parere cœpit, ac vna cum Imperio, Latinum vocabulum habere meruit, inter ciuitates Rheni, quæ Treuirorum latissimè patentem Iurisdictionem agnoscebat, sub primis Romanorum Imperatoribus, haud obscuri nominis fuit, sub posterioribus Comitem habuit, qui Tractum Argentoratensem gubernabat, in Germania prima. Sequens ætas Alsatiam a flumine irrigante vocauit. Quo tempore subinde à Transrhenanis gentibus Romanorum hostibus perpetuis, hæc vrbs infestabatur, donec sub Galliarum occupatoribus Francis indigenis illis, & veteribus Germanorum populis, Romanam administrationem, quoad fieri potuit, retinentibus, (id quod à Diuo Theodoricho Ostrogotho Cæsare, quem Veronensem appellamus, atque cæteris huius gentis primus inter Germanos Romanorum regibus, in Italia ac prouinciis id temporis obseruabatur) post deuictos Alemanos, nouum & hoc nomen, vt etiam Francorũ, donec, inquã, Rege Ludouico Magno, siue Clodouce iam Christiano facto, religio nostra publicè, & absq; metu passim ab omnibus susciperetur, atque pace firma constituta, sacricolæ dominicam illam domum, tantum non totam ex regia liberalitate dona acciperẽt, sacello etiã dilatato, Virginisque Matris Mariæ, titulo adscripto. Quibus subsecuti Francorum Reges post ordinata pridem Scotorũ cœnobitarum Xenodochia, Gerontocomiaque, & Ptochotropia, adiunctis nosocomiis, instituto etiam Episcopo per totam Caroli Magni posteritatem, nihil non concesserunt. Deinde verò Diuis Othonibus & Henrichis imperantibus, libertas ciuitati multò plenior cõtigit, vrbe iam pridem ita amplificata, vt partim nouam, partim antiquam, vulgus diceret. Porrò Germani, vetus illud Romanum & prouinciale Argentorati vocabulum, ademtis prioribus syllabis, & Burgum adiicientes, in Steratis Burgum detorserunt. Hunis Attila duce, è Catalaunico illo conflictu domum reuertentibus, huius vrbis euersionem Annales tribuunt. Hinc Sidonius Apollinatis Attilam Rheni hostem dixit. Huiusmodi sunt vrbium & Regionum fata per vtramque fortunam, quando hic mundus nihil firmum & perpetuò stabile continet, assiduis mutationibus obnoxius. Argentoratum insuper, templo eleganti structura, & præcelsa turri conspicuo, illustratur. Quod haud immerito, inter totius vrbis stupenda, octauum obtinet locum. Cœptum est autem augustissimum hoc templum, in fundamento, Anno Christi M. XV. Episcoparus Berengarij septimo. Anno autem Domini M. CC. LXXVII. sub Episcopo Conrado à Liechtenberg. Erckuinus à Steinbach, Architectus turrim extruere cœpit, & perducta fuit structura vsque ad quatuor testudines galeæ, & fastigij turris, circa Annum Domini M. CCC. LXXXIV. reliquum vsque ad Coronam, beneficio Iunkerorum Pragensium, perfectum fuit, suprema autem ista corona, in circumferentia hisce sententiis sacris Germanico idiomate, veluti gemmis quibusdam pretiosis decoratur versus orientem: Christus clarificat: Christus singulis sua donà largitur. Septentrionem versus: Christus in æternum coronat. Qua autem meridiem respicit: Christus Imperator Christus renouat omnia. Ad occasum denique: Rex Christus triumphat. Christus æterna in sæcula Rex, &c Vide B. Rhenanum lib. 3. Rerum Germanicarum accuratissimè de huius Vrbis appellatione differentem.

56. ARZILLA, potens quondam & ampla Africæ vrbs nunc à Christianis ob bellorum sæuitiam, angustioribus septa limitibus, Anno à Christo nato, M. CCCC. LXXI. in Lusitanorum potestatem deuenit In qua expugnatione, Rex Mahometes, cum sororcula, captiuus in Lusitaniam abductus est, vbi septem continuos transegit annos, intra quos exactissimè Lusitanum idioma didicit. Tandem ingenti numerata pecunia, pater filium è Lusitania reuocauit, qui ad regnum adscitus, propter consuetudinem, quam cum Lusitanis contraxerat; Rex Mahometes Lusitanus appellatus est, sæpenumerò postmodum vindictam de Lusitanis sumere, nec non Arzillam sibi ademptam, recuperare conatus est. Primo ciuitatem ex improuiso, cum omnibus copiis, adortus, sionam muri partem, solo æquauit, eamque ingressus, Mauros omnes in seruitutem redactos, liberauit Christiani se in arcem receperunt, Regi, post biduum. deditionem polliciti. Interim superueniente Petro Nauarro cum expedita classe, multarum nauium, perpetua bombardarum eiaculatione Cegem, non solum ciuitatem dimittere, verùm cum toto exercitu abscedere coegit. Post hæc, ita per Lusitanos, omnibus locis, communita fuit, vt prædictus Rex eam recuperare tentans, sinistro semper pugnauerit Marte. Cùm in hac obsidione apud Regem stipendium mererem, è nostris vltra quingentos interfectos numeraui. Hæc Ioannes Leo Aphricanus.

13. ATREBATVM, ex voce Attrebates, qua Cæsar vniuersitatem accipit, recentiores Latinè scripturi, scilicet effinxere pro vrbe & capite, gentis: sed quàm rectè, aliorum esto iudicium. Nos antiquitatis imitatione, Atrebatum, Augustum mallemus dicere, sicut ciuitatem pro Repub. vniuersa, Iulius purè loquens, protulit. Vtcunque est, instantia nunc prosequamur. Intra teli iactum indidem Scarpa præterfluit. Duaco, senis: Dorleno, octenis: Cameraco nouenis: & Ambianus, denis quaternis abest miliaribus. Vrbs ampla, augusta & spatiosa, imo dipolis. Nam pariete quodam intergerino, ac mediano scinditur, diuiditur ac secernitur, quarum parte altera ciuitas, antistiti nimirum obnoxia, vulgò vocatur: altera autem, quæ dominum agnoscit, vulgo, malè, villa dicitur. vrbs est. Interim ciuitas, vt vrbe minor, angustiorq; tamen propugnaculis, mobili-

molibus, & opere firmissima est; & affabrè facta. Vbi cathedra', fama celebris, Mariana ac inibi bibliotheca manuscripta. Libri verò omnes Theologici, Omnium primum antistitem hic instituit D. illum Vedastum, D. item Remigius Rhemorum Archiepiscopus, anno D. XXXI. Procedente tempore, ea dignitas in Cameracensium, itidem antistitem transcripta est, sic vt ex gemino, vnus duntaxat, coalesceret Episcopatus. Atq; adeò ad multam ætatem, Attrebates huiusmodi dignitate frustrati. Fortè autem euenit, vt Samarobrini, siue Cameracenses, Henrico IV. Imperatori studerent, ac fauerent. Hunc ceperat inimicum Pont Max. Rom. Vrbanus II. hostemque Ecclesiæ Romanæ proscripserat, qui aliqua ex parte ita animaduertere volens in Cameracenses perduelles, ac Imp. iam dicti socios. Attrebatibus pristinum Episcopatus honorē restituit, Episcopumque creauit Lambertum ad Teruanam, tunc Archidiaconum, id quod contigit anno M LXXXXV. Egi ibi haud ita pridem antistitē, Antonius Perenothus, hodiè Cardinalis Granuellanus, insignis & fama notissimus, quo Episcopatum hunc abdicante, suffectus est in eius locum, Franciscus Ricardotus, vir spectatus & litteratus. Hic in sua ciuitate Attrebatum singulare habet imperium, hoc est, magistratus creat, leges irrogat, ius dicit vniuersè denique tam profanarum, quàm sacrarum rerum Dominus, patronum tamen Belgarum principem, ac nominatim, Attrebatū comitem, recognoscit, à quo electus est, & à Rom. Pont. confirmatus, vel inauguratus, Annuali Episcopatui tanta, quanta fuerit messis frumentaria, nempe quaterna, vel quina, ac interdum sena, scutatorum millia. Ibi ad D. Maria magna religione, & egregio cum peregrinorum lapidum apparatu, certum manna adseruatur, instar lanæ, quod D. Hieronymus, ætate sua, ad hanc regionem pluisse, suis in epistolis, refert, quod etiam certo & statuto tempore, nimirum in maxima aeris terræque siccitate, ac sideratione, ad eliciendam implorandamque è superis pluuiam cōmonstratur. Nec deest vrbi etiam sua religio. Nam illuc ad secundum cumpitum, summa cum ceremonia, in delubro lucerna custoditur Διόπτης, vtpote quā rem sanctam, & cælitùs acceptam, antiquitùs credunt, cuius occasione, iam commodum in vrbem transmisimus. Ea ampla in primis, ac situ, & opere, arx habetur, quam nisi longinqua obsidione non facilè quis capiat. Plateæ heîc apertæ, Forum spaciosum, Vedastinorum sodalium cœnobium inibi, diuitijs, reliquas omnes monasticas sodalitates, longè antecellit, vti percunctatione didicimus. Vectigal ei immensum, nempe vicena ducatorum millia, & eo amplius. Deinceps multa passim templa, apprimè ornata & culta, Domicilia ciuium appositè facta & commoda, & eò magis admiranda peregrinis, quòd Hypogæa in omnibus, & ipsa affabrè facta, pauimento nimirum, aut lithostrato aut lateritio, eaque altè effossa, de industria, in quantum audiuimus. Necessitate enim, ea ratione, ac via ciues prouidi, suarum rerum consulunt, qua vrgente, sicuti aliquando vsu venit, Hypogea illis sunt, quæ alijs cœnacula. Bello nimirum æstuante, & hoste mœnia tormentis concutiente, in subterraneis illis sedibus, dum extra telorem omnem sunt iactum, cum omni re sua incolumes, faciliùs ferunt, tolerantque obsidionem. Hanc gentē antiquitate, fortitudine, & virtute, vel vnus cohonestat Comicus ille Attrebas, summoperè ab ipso Cæsare commendatus. In instanti tempore, heîc præter cæteros, clarent, Christofforus Assonuillanus, in Consilium Regis priuatum adscitus, vir spectatus & doctus, ac deinde Nicolaus Bronius, Antistes designatus Atrebatum, cum rara doctrina, insignis orator, non inuenustus Poeta, & luculentus historiographus. Supremus heic sessitat prouinciæ senatus, vnde rectè Machliniam prouocare fas est, reo actoreque causa cadenti. Vrbs sic satis frequentata est Attrebatum, quorum alij mercatores, alij opifices. Horum sunt multa collegia, quorum maxima pars, lanariæ studet. Hinc leuedense & textile Attrebas nulla non in parte Europæ, & cognitum & acquisitum. Hoc iam inde ab ipso Cæsare caput numerosæ gentis, vti diximus fuit. Adhæc Carolo Caluo Imperatore, ac rege Franciæ, & multa post ætate vniuersæ imperabat Flandriæ. Verùm postquam Attrebatum, singularis institutis est comitatus, & à Flandriaco seiunctus, huius tantum populi metropolis, multis tamen nitens clientelis, est facta qua conditione etiamnum cernitur. Hæc ex Guicciardini descriptione.

39. AVGVSTA Vindelicorum, in Vindelicia, aut Rhetia vetustissimum Romani imperij municipium, vulgò Augspurgk Primum, nullius famæ aut nobilitatis vicus, ad Lichi flumen fuisse perhibetur. De primis autem huius vrbis initijs, atque progressu, hæc Argentinenſium chronica, perhibent. Augustæ originem aliqui quam vetustissimam ostendere cupientes, Gentem Sueuorum à Iaphet descendentem, eam primò inhabitasse prouinciam, scribunt, ibique eam condidisse, vbi abundantia aquarum, salubris aer, & aliæ commoditates facilè haberi possent. Venientes enim Sueui ad Rhetiam, locum aptum considerantes, & ad tuendum, natura, munitum, ob concursum duorum rapidissimorū fluuiorum, Vindi, & Lici, hanc vrbem primo ædificauerunt, eamque Vindelicam, a Vindo & Lico, appellabant. Ea enim regio, postea ad Alpes, Vindelica appellabatur, vniuersaque montana, pars in Orientem & Austrum vergens, a Rhetis Vindelicisque tenetur, vt Strabo scribit. Eam autem, more vetusto, vallo ac fossa cinxerunt Amazones, postquam Europam inuaserunt, Sueuos sub Marsepia, insuetis armis, & securibus præauctis, ex hac vrbe cedere, vsque ad Alpes coegerunt, & desolatā reliquerunt. Cùm hæc ante cladem Troiæ peracta sint, hanc ciuitatem; ante Troiam fuisse, existimant. Et temporibus exitus filiorum Israel de Ægypto, ante Romam quingentos & quinquaginta annos, conditam asserunt. Quam quidem à Troianis, ortam dicunt. Eligentes autem sibi deam Kizam, quā Cererem fuisse opinantur, à qua hæc vrbs Zizaria dicta, cuius templum vsque ad tempora Romanorum inuiolatum permansit iam vetustate collapsum, nomen collis seruauit, qui ab incolis, Eisenberg, hodiè vocitatur. Per Vindelicos inde ac Rhetos, florentissima cum muris ac propugnaculis facta. A Romanis plurima bella perpessa est, cùm libertatem semper optaret, se à Romanis Vindelici alienārunt. Ideò Diuus Octauianus Augustus, Titum Ennium Prætorem, cum legione Marcio, ac alijs ducibus, in eos misit, in qua Auar, Bogudis Regis filius, adolescens, in armis apud Græco Latinos peritus, & Varro, Tribunus militum, claruerunt. Hi ciuitatem in fine, æstatis, multitudine Romanorum obsessam, varijs affecerunt incommodis. In ea oppugnatione; Auar, Græcus, occiditur. Et in vico. Criechisaueron, vbi sepultus fuit, eiuscemodi epigramma reperitur:

His nomen terris, Bogudis dat regia proles.
Græcus Auar, peculis, de Sueuis, more, litatus.

Perijt & Prætor cum legione Marcia, vt pauci superessent in ea clade, qui rem gestā recitarent. Locoq; cædis nomen dedit perdita legio, in media nunc ciuitate, Perleich, dicta. Ideoque heic legitur.

Indicat hic collis, Romanam nomine cladem.
Marcia, quo legio tota simul perijt.

Varro, quem verrem nominant, amne transmisso, in palūdibus se occultans, lacui, Vernense nomen dedit. Is postea Consul Ciciliæ, infœliciter obijt. Et vt Suetonius refert, quòd Octauianus Augustus, omnes graues ignominias, cladesque duas omnino, nec alibi, quam in Germania accepit, Lolianam, atque Varrianam, Varrianam penè exitiabilem tribus legionibus, cum duce legatisque, & auxilijs communibus, cæsis. Deinde Augustus per Tiberium Neronem (cùm Drusus frater eius Rhenales regiones aggressus est) post Varrianam cladem, effluxo triennio. Vindelicos deuicit; atque vrbem eorum immunitam reddidit, & vt verba Strabonis libro 4. affirmant. Tribus Romanorum militibus, Cæsar Augustus missis, vrbem Augustam habitandam tradidit, quo in loco; Varro castra iam habuerat, Claudius Drusus tamen eam postea instaurauit muris ac turribus ampliauit. Cumque auspicijs Augusti victa & aucta erat, in honorem Augusti Octauiani, Augustam appellauēre. De his bellis Horatius in odis mentionem facit. Videre Rheti bella sub alpibus, Drusum gerentem, Vindelici. Quibus mos, vnde ductus perenne tempus Amazana securi dextras obarmaret, &c. Cū autem Sueui, qui potentia & hominum frequentia, reliquos antecellunt, hanc vrbem pertutissimè elegerunt: Deinde in Romano imperio stabilis ac fidelis permansit, magnum incrementum habuit, ac multa priscæ vetustatis monimenta in ea relicta sunt. Anno autem salutis quarto & quinquagesimo, supra nongentesimam & vltra, Vngari Germaniam & Sueuiam vastantes, Augustam obsederunt: varijsque cladibus Noricos, Rhetos, ac Sueuos afflixerunt. Otto primus Imperator, aduersus eos pluribus diebus decertauit, eosque tandem, ad internecionem, prope Augustam, deleuit. Tres quoque in eo prælio eorū regulos captos, à militibus suis ad eum perductos, cùm ob clementiam seruare conaretur, Sueui (eo nolente) suspendio necārunt. Cecidit in eo bello Diopoldus comes, frater Sancti Vdalrici, & Regniboldus, filius sororis suæ. Deinde diuus Vdalricus Episcopus vrbem illustriorem fecit, & Ecclesiam Sanctæ iustaurauit, quæ olim ab Attila, & nunc ab Hunis læsionem sensit. Et Eccleſiam sancti Ioannis & sancti Stephani construxit. Ornaturque hæc imperialis ciuitas publicis & priuatis ædificijs pulcherrimis, & præsertim Basilico Episcopali ampla, beatæ Mariæ virgini dicata.

57. AZAMVRVM, Africæ oppidum, expugnatum est à Christianis Anno salutis, M. D. XIII. Quo tempore venerat huic oppido in auxilium Princeps quidam, qui vt suæ saluti consuleret, se ex alia vrbis parte fune demisit. Mox variè huc, atq; illuc dispersi sunt incolæ: hic nudis pedibus, ille equo fugit. Nec potuisses, scio, à lachrymis continere, si fœminas, sic senes atq; pueros, capillis passis, nudisque pedibus fugere vidisses. At, priusquam Christiani cum Iudæos aliquod sint prælium auspicati, qui relicti erant à fuga ciues, eo pacto sunt in gratiam recepti, vt Lusitanus, nullis inuitis, portisque vndique patentibus, illarum rerum potiretur, quæ ciuitatis erant: proinde nulla præterea inferretur ciuibus iniuria Hunc in modum cœperunt Lusitani eam incolere regionem. Iudæi verò, partim Salæ, partim Fessæ, adierunt regnum. Nec puto aliam ob causam ad illis à Deo opt. Max. fuisse illatum, quàm propter horrendum illud Sodomitarum crimen, cui ciuium pars maxima tam fuit addicta, vt iuuenem vix non corruptum, à se dimitterent.

B.

5. BARCINO, omnium vrbium citerioris Hispaniæ, florentissima, pulcherrimaque, quam Lucius Marineus Siculus, lib. XIII. de Arragoniæ regibus mirificè commendat. De Bacinone etiam com-

comitibus, & eorum origine, alio loco scribit. Anno salutis M. D. XXXXVI. in hac vrbe, soci etate Iesu, Collegium à pijs quibusdam auitæ religioni deditis viris, inchoatum est, qui pietate & zelo Christiano, R. D. Patris Araoz. qui aliquandiu in ea vrbe commoratus est, moti, amplissimas, in eiusdem collegij fundationem eleemosynas, contulerunt.

32. BASILEAM ciuitatem amplam, clarissimamque, in loco regio extructam, temporibus Imperatorum Gratiani & Valentiniani, qui simul imperio præfuerunt, Anno scilicet Christi, CCC. LXXXII. in rerum natura fuisse, conuincit Ammianus Marcellinus, triceſimo historiarum libro: Meminit autem Gratianum construxisse fortalicium quoddam contra Germanos, non procul a Basilea, (sic vocat Basileam) quod incolæ, Robur vocant. Itaque ante Gratiani tempora Basileam extitisse, apparet Ita enim Felix Malleolus in viridario Imperatorum, & Regum Romanorum scribit, Tempore Arnolfi Imperatoris, irruentes Vngari magna vi in Germaniam, destruxerunt Basileam, quæ tum Augusta magna vocabatur. Sed Henricus Rex, pater Ottonis primi, rursus eam vrbem exitauit, transtulitque in eum locum, quem hodiè Basilia occupat. Fundauit quoq; ibi Ecclesiam Episcopalem, & alias Ecclesias, magnificeque dotauit. Hæc ille. De nomine huius vrbis quidam, sed tamen sine probatione scribunt ipsum a Basilisco deductum. Fuerunt alii, qui, priusquam omnes Ammiani Marcellini libri, qui extant, euulgarentur, Basileam sic dictum putabant, a passagio & traiectu, qui in eo fuit loco, antequam ciuitas extrueretur, vt scilicet inde rectius Passel, quam Basal, primum fuerit vocata At Ammianus irritam hanc coniecturam reddit, qui ciuitatem illam Græca voce βασιλεαν quasi Regnopolim, seu Regiam vocat. Alluitur Rheno, qui eam penè mediam diuidit, nisi, quòd ponte vnitur. Habet vrbs ipsa commoditatem magnam à Rheno, quia ad eam plures sunt nauigationes, magnisque potest adiri oneribus. Agrum habet amplissimum, extra & intra muntana, qui frumenti & vini ferax est. Passa autem est ante ducentos annos, multos & graues terræmotus, sed rursum est instaurata, & nostris ferè temporibus bonarum artium Gymnasio ornata, à Pio, eius nominis Pontifice secundo, instituto. Cæterùm, situs ciuitatis Basilienſis, omnibus modis commodior est, quam situs Augustæ Rauracæ, quòd in libero terræ spacio, & planicie condita sit, vbi aer est saluberrimus, solum terræ fœcundum, scaturigines multorum fontium, concursus multorum amnium, præsertim Rheni, Birsæ, Wiesæ, Byrsa ex Iure Monte, per multas conualles, Basileam vsque deuoluitur, plurima secum deferens ligna, & lignorum rates, Wiesa verò fluuius, ab oppoſita parte a Nigra sylua segregatur, adferunturque per eam plurimæ trabes, ædificijs aptæ, ac deinde in minori Basilea multis inseruit officinis. Nam serrantur eius beneficio, mola versatili, arbores in asseres, commolitur frumentum, acuuntur fabrilia instrumenta, ducuntur in bracteas terreæ massæ, multisque alijs conducit vsibus præter id, quòd habet nobiles pisses, præsertim turtas. Et quanquã minor sit oppoſito fluuio Byrsa, est tamen eo piscosior, plurimisque officinis inseruit, etiam si Byrsa non modica quoque exhibeat ministeria molitoribus, & papyri confectoribus, qui aliquod insignes habent officinas iuxta hunc fluuium, aut potiùs iuxta riuulum ab eo segregatum, & ad mœnia vsque maioris Basileæ facto alueo, deductum

1. BETHLEEM, Lusitaniæ vicus, situ tam opportuno excellens, vt quasi vallum ac propugnaculum sit Olisiponẽsium portus, à potentissimo, inuictissimoque Emanuele, Lusitanorum Rege (de cuius virtutibus, rebus magnificè gestis, Hieronymus Osorius Algarbiorum Episcopus, duodecim libros, eruditè conscripsit:) per augusto fauo, D. Virgini dicato, magna celebritate illustratus, qui & locum illum Bethleem appellari voluit, nomine ab ea ciuitate desumpto, in qua Christus, ad humani generis salutem natus est. Asciuit autem homines singulari religione, qui se D. Hieronymi institutum sequi profitebantur: quos in illius templi custodia, ponere, qui sacra conficerent, & numen diuinum religione placarent, & omnes nautas atque vectores, qui ex varijs partibus eò commeare solent, sanctis disciplinis erudirent, Eum verò locum, sepulturæ sibi delegit Arcem deinde in rupe, quam marini fluctus circumfluunt, non longè à templo, occasum solis versus, instituit munitissimam, quæ prohiberet portus Olisiponensis aditu naues omnes, quæ non se pascificas esse, signo nautis vsitato significarent.

23. BREMA, amplissima Westphaliæ vrbs, episcopatu insignis, multo tempore cum vicina ciuitate Hamburgensi de primatu contendit. Habet sub se Episcopatus Lubecensem, olim Aldeburgensem, Suerinensem in Meckelburga, Lebussinensem, Schlesuicensem, Racemburgensem, Hamburgensem, vbi olim Archiepiscopatus fuit omnium Aquilonarium prouinciarum. Bremenses gloriam suam ducunt, Danorum gentem, à se ad Christum esse conuersam

21. BRVVERSAVIA, Zelandiæ haud ignobile oppidum, eamque huius prouinciæ insulam, quæ a præterlabente Scalde, Schaldia cognominatur, situ occupat.

16. BRVGÆ, Flandrorum oppidum ad Oceanum in æstu marino situm, amplitudine spacioſum, ædificiorum magnificentia tam priuatim, quàm publicè, platearumque nitore ac latitudine, spectabile, canonicorum & monachorum collegijs, frequens, maiestate ciuium & splendore, cultuque venerandum, populi gratia elegantiaque, & hospitalitate nobile, doctis viris ingenijsque, & omnis generis artificibus excellens, supra quam dici potest. Pleriq; Louanio Grudios. quorum Cæsar meminit, asscripserunt. Sed Doc. Becanus, lib. 1 Atuaticorum, Grudios Brugenses fuisse, confirmat, in quorum oppido hactenus est domus Gruthusa nominata, id est, Domus Grutia, à qua nobilis quædam Flandriæ progenies, & nomen, & Gentilitatis originem accepit Cùm autem Cruiten, siue Ruiten, canales, seu fossas ad ciuium commoditates deductas, Belgis significent, constare hinc potest, plurimis olim canalibus, ad diuersos vsus, hoc oppidum nobile fuisse. Atque hinc ciues Grutios, siue per mediam litteram, Grudios, cepisse nominari. Eadem autem ratione pòst Brugij, siue Brugenses sunt nominati, propterea, quòd pontibus, quos Bruggen, nostrates dicunt, pluribus abundarent. Vbi enim plurium est canalium, ad naualem vecturam, illic ad pedestre & equestre iter, quamplurimis opus est pontibus, ita, vt Brugij, cum Grudijs, optimè quadrent. Ossa Ludouicia Viuis, in hac vrbe, terræ commissa iacent, qui quidem viri, quàm benè de re literaria meritus sit, cùm doctissima ipsius, variorum argumentorum, scripta, tum vel sola illa commentaria, quib. II. & XX. D. Augustini, de ciuitate Dei libros, illustrauit, non obscure demonstrant. Hoc anno M. D LXXIV. amplissimum, in hac vrbe, Collegium, societati Iesu, ab Episcopo eiusdem loci secundo, erigitur, cuius prima fundamenta, summus & Philosophus, atque Theologus, R. D. Franciscus Costerus, Mechlinensis, iam hoc tempore ponit

14. BRVXELLÆ, Regia in Brabantia sedes, incredibili aeris, situsque amœnitate, cæteras Brabantiæ ciuitates, superant, lympidissimis abundant fontibus, quorum septẽ hic publici inueniuntur, (priuati alioqui in ædibus, & ciuium hortis, complures habentur.) totidem portæ, totidemque deducentes in forum plateæ. In quo & septem sunt ex ordine domus amplissimæ, pari, elegantique structurâ, conspicuæ, quæ à Senatu, honestis ciuibus, priuatum in vsum, elocantur. Sunt etiam hic septem patrochiales Ecclesiæ, septem denique in hac vrbe obstetrices inueniuntur, quæ mulierum parturientiam curam, suscipiunt. Quæ quidem, cùm eius artis, admodum habeantur peritæ, & Senatui iuramento sint obligatæ, tam tenuioris, quàm splendidioris fortunæ matronis ex Magistratus edicto, vsui, & auxilio esse coguntur.

23. BRVNSVICVM, Vrbs Imperialis superis Saxoniæ centrum, à plerisque statuitur Hinc Duces Brunsuicenses, tota Germania nobilissimi, nominantur. Generosa Othonum soboles, Onacra, fluuio irrigua, cœpta est primùm ædificari à filijs Ludulphi Brunsuicensium Ducis, deinde verò à Brunone nomen obtinuit, vt Brunsuicum, nominaretur.

41. BVDA, Hungarici regni caput, in Pilissiensi Comitatu, in quo vinum nascitur sulphureum, ebietatem vetans. Suntque ibi aquæ sulphureæ calidissimæ, quibus lanij vtuntur ad depotandos porcos. Ranæ multæ in Balneis, olim Sicambria dicta à Sicambrorum Legione, id est prima auxiliatrice, quæ ibi locata fuerat. Hanc cùm Atthila fratri Budæ, mandasset instaurandam, & de suo nomine vocandam, is contra, proprium imposuit nomen, vnde iratus Atthila, germanum suum, regnique consortem, proprijs manibus nefariè interemit, ac in Danubium præcipitari iussit. Et auic vrbi nomen Atthilæ imposuit. Alemani, qui eius iugum ferebant, Ethelburgk, vocârunt. Alij Offen, a fornacibus calcis, quarum olim complures ibi inueniebantur. Alij in vetitum nisi sunt. Sunt etiam qui Buda nomen, a Budinis populis, quorum Herodotus meminit, descendere existimant. Eius vrbis, ea est conditio, vt nec quicquam munitius, nec certè amœnius, in tota ferè Hungaria inueniri possit.

9. BVRDEGALA, nobilis ac illustris Galliæ ciuitas, optimo iure, caput est totius Aquitaniæ, non propter antiquitatem tantùm, sed etiam propter insignem eius magnificentiam. De cuius origine referunt, quondam, Gallia nimirum populi multitudine abundante, Bellouesum, & Sigouesum, Biturigum principes, vt patriam quasi exonerarent, binos copiosos exercitus collegisse, quorum alterum, in Italiam, alterum, in Germaniam miserint, deinde in Aquitaniæ fines extendisse, & hanc vrbem ad mare fundasse. Multo tempore, libertatem suam tutata, nemini paruit, a tempore videlicet Tarquinij Imperatoris, vsque ad Traianum, ac diu etiam post. Tandem Galliæ Reges, sibi imperium in eam vendicârunt, hactenusque retinent, ac tertium ibi regni sui Parlamentum, constituêre. Bis amplificata est. Primò quadrangularis fuit, longior tamen, quàm lata, primo amplificationis circulo continetur, quicquid est intra fossas, quæ in ipsa vrbe sunt; & forũ, quod est ante palatium, versus castrum, du Ha, vel du Fa, dictum. Inde, quicquid est vsque ad extrema mœnia, id totum habetur pro secundo augmento. Varias in ea videre est antiquitates, inter quas in primis numeratur Palatium tutelæ, vulgo, Pallais Tutele, quod est ædificium quadratum, octo columnis in longitudine, & sex in latitudine, innixum. Id existimant quondam prætorium fuisse, vbi cauſſæ dici, & per prætores ac prouinciarum præfectos, ac gubernatores, iustitia administrari solita fuit Extra vrbem, versus portam Sancti Germani, aliud extat valdè quoque antiquum ædificium. Id Galieni palatium appellant, vulgò Pallais Galliene. Dubium non est eiusmodi

modi reliquias esse amplissimi cuiusdam theatri, vbi publicè ludi exhiberi, agique soliti fuere. Hoc ambitu clauditur etiam Ecclesia Metropolitana, D. Andreæ sacra: item arx, quam Trompettam nominant, plurimaq; alia altissima, ac sumptuosissima ædificia. Portum habet in crescentis Lunæ modum, appositissimè constructum, à qua forma, illi quoque nomen Lunæ inditum est, nauibus recipiendis, vti commodissimum, ita receptis tutissimum. Hæc ex Antonio Pineto excerpta sunt.

6. BVRGOS, antiquissima Galleciæ prouinciæ in Hispania vrbs, situ est partim plano, partim montoso, arce in culmine montis, vetustatem structura indicante, decorata machinarum & tormentorum æneorum apparatu, quæ ex Germanico bello, eo translata sunt, instructissima. Iuxta vrbem Burgensem Carthusianorum cœnobium est longè amplissimum, celebri templo, & præcellenti structura nobile, vulgò, Mille flour, nuncupatum. Habet in hac vrbe, societas Iesu, Collegium præstans, cui quidem instituendo, Franciscus Mendoz, eiusdem loci Episcopus, ac S. R. E. Cardinalis, præclaram occasionem dedit, anno salutis M. D. LI. Quod R. D. Franciscus Strada, multum deinde doctissimis suis concionibus illustrauit.

18. BVSCVMDVCIS, firmum Brabantiæ oppidum, ludoliterario & pugnaci populo, nobile Horum arma superioribus annis haud semel Geldrij sensere, cum qua gente vario certatum est euentu nostris hominibus. In hac vrbe templum est Deiparæ sacrum, opus visendo apparatu. Hæc Hadrianus Burlandus.

C.

54. CANOR, Vrbs Indiæ maxima, & præstantissima, cuius Incolæ pane non vescuntur, sed oriza, pisce ac carnibus, nec non iuglandibus, quas fert regio. Inibi cœpta sunt inueniri zinziber, piperque, mirobolanum, cardamomum, cassia, & id genus aromata complura. Vrbem mœnia haud circundant: ædes sunt despicabiles. Illic reperiuntur fructuum complura genera, nostris absimilia, verùm longè suauia: Regio est propè inaccessa, ob frequentiores specus, vi extructos. Regi sunt in armis ad quinquaginta nobilium millia. Heros, ipsi appellant. In præliis vtuntur ense, clypeo obrotundo, hastis ex arcubus: nunc verò tormentis etiam vti consueuerunt. Nudi incedunt, obscœna tantum velati: iis apertum est caput, nisi, vbi ad bella contendunt, tunc caput subrutilo galero tegunt, eoque bis inuoluunt, vittaq; nescio qua, vinciunt. Equis, mulis, asinisque non vtuntur, minusque camelis, quos dromidarios passim vocitamus, Elephantis tantum vtuntur, non tamen præliaturi.

54. CALECVTH, in India celeberrimi nominis emporium, in quo opulentissimi inueniuntur mercatores, qui Regem tum muneribus, tum ingenio sibi conciliant, ac ferè pro libitu cuncta gubernant. Habent Moscheam in foro, vbi mercimonia exercent sua, plerunque sunt Mauri, viri acres & exercitati mercimoniis. In vrbem itaque Calecuth comportant aromata ferè omne genus, videlicet cinamum, piper, gariophylum, zinziberim, thus, lacham, Sunt & syluæ sandalij condensissimæ, non tamen huiusmodi aromatum genera ibi nascuntur: sed ferè vndequaque importantur, ab insula præsertim, quæ abest ab vrbe Calechut, eò itur terrestri itinere .o. dierum spatio: incolitur a Mauris, neque Christianis Mauri dominantur, & inde plura aromata Calechut exportantur, quoniam ibi est emporium & eorum statio. Portugalenses in hac vrbe Calechut commorati sunt, à die decimo nono Maij. vsque ad diem XXV Augusti. Et per id tempus viderunt innumeras naues. vtputa supra mille ac D. quæ vltro citroque commeant, commercij gratia, & præsertim aromatum. Inter has naues, quæ magnitudine alias excedit, non est capax cc. dolierum: earum sunt magnæ quædam, nonnullæ verò paruæ, vnum tantum malum habent: nec nauigant, nisi ventum habeant in pupi, adeoque æstibus maris interturbantur, vt nonnunquam semestri ferè continuò, vt tranquillum fiat mare, expectent: submerguntur plurimæ, & miro artificio sunt fabricatæ: sunt tamen debiles, perinde, vt armorum pariter ac tormentorum sint impatientes: quæ verò contendunt ad insulas, vt inde comportent aromata, omne genus fundi sunt per quàm mediocris, adeo vt paruo ad nauigandum alueo, egeant Aliæ sunt, quæ idcirco absque ferro sunt, quoniam vim Magnetis pauent: nam is lapis visitur supra dictas insulas, qua iter ipsi faciunt. Dum vrbi appellere vsu venerit, illarum statio est in terra, in luto tamen. Id enim curant ex composito, vt tutius degant in ardo: quum increscit mare, dant operam, vt eius æstu naues impleantur in siccum, & ibi tantisper manent, donec finitis commerciis, soluere illinc complacitum fuerit: mare ibi crescit & decrescit singulis sex horis, vt apud nos: visuntur aliquando in sicco naues quingentæ, vel DC. quæ res propè est incredibilis. Regia Principis Calechut, patet non minus mille passibus, si ambitum spectaueris Paries parum consurgit, ob instabile solum, quo fundamenta iaci nequeunt, mox aquis scaturientibus. Structuram affabrè elaboratæ trabes superimpositæ coniungunt; torreutico opere, intercusantibus dæmonum figuris. Quas verò margaritas, & id genus pretiosos lapillos, rex cultus circumferat, præ magnitudine explicari non potest, omnem enim æstimationem planè excedunt. Ab omni morticinio Rex abstinet, quemadmodum & reliqui aulici, & primores ferè omnes, nihil quod mortem patiatur, edũt. Promiscuus autem populus, canibus mure, ac piscibus sole exustis vescuntur. Præstantiora tamen animalia, vti boues, non necant, eosque benedictos nuncupant, quos cùm prætereunt, contingunt manibus, & deosculantur. Rex proinde & proceres, lacte, butyro, oriza, & similibus, quæ terra ex se fundit, victitant. Humi absque stragulis, inter edendum recubant. Discumbentem sacerdotes circunstant, nusquam propius, quam ad paternos passus accedentes, regis verba reuerendissimè obseruantes. Palmarum succo, pro vino vtitur, è vase argenteo bibit, ita tamen vt vas labra non contingat. Suspenso itaque vase, instar crateris vinum dimittit guttatim, & ori infundit. Prius Rex cibum sumpturus non discumbit, quàm quaterni sacerdotes regias dapes Dæmoni (cuius sacellum & simulacrũ domi, miro apparatu habet) peculiari ritu, obtulerint. Vbi verò rex esset desierit, actutũ sacerdotes, quicquid dapum superfuerit, in locum quendam transferunt, & in nudo humo collocant: quo facto, rursus & iterum manibus complosis, excitant, corniculas, aues nigrantes, quæ ad hoc vnũ aluntur. hæ enim signo huius modi assueuere; propterea veluti tessera data, illicò aduolant, regiasque reliquias depascuntur. eas volucres nefas est lædere, ac proinde tutò volitant, quocunque libuerit. Ducturus rex vxorem, prius thorum inire non consueuit, quàm à digniori sacerdote, noua nupta, defloratа fuerit. Nec id minus vltrò subeunt sacerdotes, stupri a Rege pretium constituitur quingentorum aureorum. Hũc morem præter regem Calechut, nemo obseruat. Exempto, rebus humanis, Rege, si superstite, sunt mares liberi, aut germani, aut fratrum filij, ij minimè regno succedunt: nam filio sororis, ex gentis instituto, sceptra debentur: qui si nullus foret, regno succederit, qui arctiore coniunctione regem contigit, non alia, aiunt, de causa, nisi quod Bramini sacerdotes, regiam deflorauerunt. Peregrè proficiscente, aut exeunte in venationes Rege, sacerdotes, vel vigesimum annum tantùm nati; reginam domi asseruant, illi assistentes: nihilque gratius Regi contingere posset, quàm vt reginæ per stupri conciliationem assuescant. Propterea exploratum habet Rex, vt vulgatam Reginæ pudicitiam, ex ea susceptam prolem inter liberos collocandum, minimè fore. At sororis natos, velut sibi, iure sanguinis, coniunctissimos, adscire in imperij partem consueuit. Regi defuncto, regni indigenæ omnes barbam ponunt, capiteque tonso desiderium regis testantur Nec omnibus est, idem mos, aliis menti partem nudantibus, aliis verò capitis partem solum tondentibus, vt sua trahit quemque voluptas. Per id tempus etiam, quo Regem funerantur, qui piscatu vitam trahunt, per speciem mœroris a piscium captura temperant octenis diebus, & vbi ex coniunctis Regis quempiam mortem occumbere contigerit, itidem seruant, quod Rege defuncto seruari memorauimus. Patritij ac negociatores mutuo consensu, arctioris amicitiæ conciliandæ gratia, vxores commutare solent, pignora verò priorem parentem sequũtur: Aliis verò sacerdotibus, & idolorum cultoribus longè sunt alij mores: nam femina septenis nubit viris, qui in concubitu noctes alternant. Vbi autem pepererint mulieres prolem, delegant ad quemcunque ex septem coniugibus voluerint, à quarum assertione nulla est prouocatio.

55 CAYRVS, quondã Babylon, Ægypti maxima ciuitas, ad Nili flumen, incredibili populo frequentia clarissima. Arcem intra mœnia habet haud minorem ciuitate Vlmensi.

1. CASCALE, elegans Lusitaniæ oppidum, maris vicinitate clarum.

2. CASSVLA, Ptolomæo Stereontium, vrbs Hassiæ elegans, vbi Landgrauij arcem habent, validis propugnaculis munitam, & aquis propè instructam, hortum etiam odoriferis consitum herbis & opere topiario, more Italico, apprimè ornatum.

53. CEFALA, Africæ non admodum lata insula, cuius incolæ, ex annuo dactylorum prouentu victitant, vilesque inhabitant casas, ex palmis compositas, quod ligni genus, cum vibrosum magis, quàm solidum sit, minus ædificiis conuenit.

38. COLONIA AGRIPPINA, Suetonio, in Ottone, Agrippina dicitur, ab Agrippa, genero Octauiani, vnde Agrippæ meminit Strabo lib. 4. Et ad vlteriorem ripam prius consedisse, hos ab Agrippa reductos scribit, vt manifestè in Cæsare videtur. Sichardus verò, Cremonensis, ab Agrippina Claudij vxore, hanc vrbem dictam existimant Marlianus illam, primo ab Agrippa ædificatam asserit, & tempore Iulij Cæsaris Marchionatum Cleuensem sortitos fuisse Agrippinenses, quos Ptolomæus lib. 2. cap. 8 tabula 3. Agrippinenses appellat Conuincit hanc ciuitatem Agripinæ nomen assumpsisse Peutinger authoritate Cornelij lib. 12. historiarum, Ab Agrippa Claudij vxore. Plinius lib. 4. cap. 17. Agrippinam Coloniam hanc facit, similiter Rhegino, Ammianus Marcellinus lib. 15. hanc in secunda Germania, ampli nominis vrbem esse putat. Sextus quoque Aurelius, Agrippam esse asserit, nobilem Galliæ vrbem. Strabo lib. 4. hos Vbios, & Vibios dixit. Vbios Cornelius Peutinger, Cæsar, & Ptolomæus. Plinius verò lib. 4. nar. histo. illos Incubos vocat. Hermolaus Barbarus ad hodiernum diẽ, ait, vicum ibi Vbium dictum, à quo forsitan dicti sunt Vbij, videri dicitur Colonia ex sententia Sicardi Cremonensis à quodam Traiano colono Alij Coloniam Romanorum dixerunt, vt Peutinger & Chrono. Argentinensia tradunt, ab Hilderico Rege, qui huc Romanos deduxerat, vt & Otto scribit lib. 4. ca. 32. Hi Rhenum ingressi, vt eos

INDEX.

arcerent, non vt custodirent. Est autem ad ripam Rheni sita vrbs illa lunæ similis imperfectæ. Otto lib. 7. Chron. c. 12. Coloniam magnitudine, ædificiis, omnibus Galliæ & Germaniæ ciuitatibus prætulit, ex quo Treueris deficit. Cæsar lib. 4. florentem & amplam ciuitatem testatur, & caput Germanorum. Paulus Patauianus L. vlt. ff. de cen. Agrippinenses in Germania inferiori, iuris Italici esse scribit. Germaniæ inferioris metropolim eam nominat. Auctor est Sextus Aurelius Victor, Traianum imperium apud Agrippinam nobilem, Galliæ Coloniam, suscepisse. Franciscus Petrarcha Florentinus: Agrippina, inquit, situ & flumine clara, mirum verò quãta populi ciuilitas, quæ vrbis species, quæ virorum grauitas, quæ mundities matronarum. Peruetustum gentis Coloniæ ritum esse vulgò persuasum, præsertim fœmineo. Porrò insigne spectaculum in vigilia Ioannis Baptistæ, Petrarcha se vidisse scribit. Cùm sol ad occidentem vergit, omnis ripa præclaro & ingẽti mulierum agmine tegitur, & incredibilis sine offensione concursus erat, vicissimq; alacres pars herbis odoriferis intinctis, reductisque post cubitum manicis, candidas in gurgite manus, & brachia lauant, & tradunt omnem totius anni calamitatem imminentem, fluuiali istius diei ablutione, purgari, & deinceps lætiora succedere. Itaque lustrationem esse annuam, inexhausto semper studio cultum colendumque. O nimium fœlices Rheni Accolę, quorum ille miserias purgat Germaniæ superioris, nec Hister, nec Albis Italicorum, nec Padus vnquam valuit purgare, nec Tiberis pigriora sunt hæc flumina. Hæc ille, Vrbs Colonensis, scribit Franciscus Irenicus, nomen beatæ sibi asciuit, quia reliquiis nulla profectò sãctior ciuitas est. Hic enim S. Gereon sub Maximiano & Diocletiano martyr tuadẽs, coruscat. Hic D Vrsula, cum virginibus pro Christi fide occisa, quiescit. Huc & tria Magorum corpora translata sunt. Huius vrbis etiam Antonius Pius meminit. Et Vlpi. ff. de censibus lib. vlt. vbi & Glossa, Volateranus, & multi Panegyricorum: Hæc ille. Mantuanus etiam florentissimæ Coloniæ laudes litterarum monumentis commisit. Quemadmodum & ex recentioribus Hermannus Buschius Flora sua docto, & eleganti carmine, eandem descripsit. Præstitit hoc idẽ simili dicendi genere, Rodolphus Langius: Ioannes Murmelius Ruremundanus: Antonius Liberius: & Petrus Rauennas, Iuris quondam, in Vniuersitate Colonensi Professor. Soluta verò oratione clarissima, passim extant grauissimorum virorũ, huius vrbis encomia, Æneæ Syluij: Antonij Robergij in Chronicis Norinbergensibus. Erasmi Roterodami: Hadriani Barlandi: Guilhelmi Insulani: Francisci Irenici: D. Iacobi Middendorpij, S. Theologiæ & Iuris L. doctissimi, qui hanc vrbem, ipsamque Vniuersitatem, in libris suis de Academiis totius vniuersi omnium accuratissimè descripsit. Anno post CH. N. M. D. LV. in florentissima hac Colonensi vrbe, Societate Iesu nouum, trium coronarum collegium, ab amplissimo Senatu concessum est, primo eius instituti, in hanc vrbem introductore, Patre Leonardo Hesselio Louanensi, primoque Gymnasij Regente, R. D. Ioanne Rhetio, patritio Agrippinensi, Theologo, omnis humanitatis, pietatis & mansuetudinis nitore, ornatissimo, cuius quidem præstantissimi viri, miseranda cædes, quia à multis tam integrè, quàm adulterinæ Religionis hominibus, non vno modo narratur, placuit verissimam eius rei historiam huic paucis subiungere.

Accidit Coloniæ hoc anno 1574. 26. Octobris, tristis & acerbus casus, cæde trium Sacerdotum, ex Societate Iesu, quorum duo, nõ solùm in illa ciuitate, seu & per Germaniam, atque adeò per exteras Europæ gentes, præsertim inter Societatis homines, celebres habebantur. Primus enim Leonardus Kessel Louanij natus, in vrbem Colonensem, Societatem, non solùm inuexit, sed & inter multa aduersa sine vlla dotatione, diuino potius, quam humano consilio, in summa paupertate administrauit, & sustentauit. Quanto autem cum fructu spirituali, vt nihil dicatur priuatim de singulorum profectu. qui sub eius magisterio didicere declinare à malo, & facere bonum, nihil etiam de studiis litterarum, quæ in antiquissima & celeberrima Colonensi Academia, hac occasione excitata, reflоruerunt; vel ex eo perspicuè intelligere licet, quod pleraq; per Germaniam, Poloniam, nonnulla etiam in Galliam Societatis collegia, de Colonensi potissimum seminario, aut nata sint, aut amplificata. Secundus, Ioannes Rhetius Doctor Theologus, ex clarissima & consulari familia, Coloniæ ortus, tum in patria, tum apud externos principes de pietatis & literarum studiis, deque Catholica Religione, egregiè meritus, vbiq se, & semper fortissimè, aduersariorum conatibus obiecit, eorumque occulta, & pernicioſissima consilia inuestigauit, patefecit, & vt dissiparentur, perfecit, multisque annis disertissimis concionibus, & prudentissimis consiliis, populum Colonensem instituit. Tertius, Nicolaus Faber, Leodiensis natione, Ministri et Procuratoris munere, diu cum diligentiæ & industriæ laude functus, perutilem Collegio, & conuictorum familiæ, quæ sub optima & sanctissima disciplina, in literis, & pietate informatur, operam nauauit Hi tres breuissimi temporis spatio, ac veluti momento, indigna morte quam longinquis peregrinationibus, pro Christi gloria susceptis, sæpè effugerunt, domestica sunt securitate perempti Nam quidã Gerardus Peschius Kempensis, quod oppidum est Diœcesis Colonensis, ante annos plus minus 14. ad probationem Societatis Iesu est admissus, vbi cùm in studiis Rhetoricæ, Philosophiæ, Theologiæ, neq; modo Latinæ linguæ, sed & Græcæ, & Hebraicæ enituisset, tandem ante quatuor annos, occulto & iusto Dei iudicio, in mentis errorem lapsus, cumque hominis phrenesis, & illi, & aliis periculosa, iudicaretur, consilio Consulis & Medici, in domesticam custodiam est inclusus. Sed insania, quo magis coerceretur, eò magis cœpit exagitari, vt laceratione vestium, diurnis nocturnisque clamoribus, non modo Collegium, sed & viciniam perturbaret. Quamobrem cùm per interualla se furor remitteret, & ea interdum diceret, ac faceret, quæ disciplinam viderentur nonnullam admittere, maximè, quod esset animaduersum, virgarum comminatione, posse eum commoueri, & ad officium, aliquo modo cogi, laxata est custodia, & paulatim eò est adductus, vt refectorij cura susceptа, etiam ad mensam legeret, & nonnihil operis aliquando faceret. Atque hoc modo sine cuiusquam iniuria, ac sine omni maleficio, ad triennium, inter fratres liberrimè versatus, ad arcularios, qui tum forte in eo hypocausto, in quo ipse, ante quadriennium inclusus fuerat, ad hiberna studia, & ad refectorij vsum accommodando occupati erant die supra memorato, nempe 26. Octobris, circa horam 4. pomeridianam accessit, & ab iis, propter nugas & ineptias, vt solet, repulsus, molestè id tulit, præsertim cum alter arcularioruм, se ad Ministrum Collegij eum delaturum, minaretur: Ministrum enim & omnes superiores, ob id videbatur odisse, quod iis obtemperare cogeretur, & cùm se summum Pontificem & Imperatorem esse persuasum haberet, præter se superiorem neminem agnosci volebat. Itaque commotus, propter hanc comminationem & ministri factam mentionem, adeo, vt responderet arcularioſ, si ita loqui pergeret, breui futurum, vt humi iaceret (iis enim verbis, Germanicè vsus fertur) atque ita reuerendæ memoriæ, D. Leonardum, cum D. Ioanne Rhetio, Gymnasij Regente, in horto proximo inambulantem, & literas legentem, accessit, eique minas arcularij renuncians, & responsum, non quale volebat, referens, solet enim præcipere, & Ministro se præberet obedientem, siue, vt ipse, magistratui interroganti, postea respondit, quod eo die, quo feriatum esset à studiis, non fuisset cum magistris, & discipulis extra Collegium egressus, quod tamen à toto quadriennio non fecerat: siue denique, nam certo constare non potest, quod videret laborari in eo hypocausto, in quo se ante annos. 4. circa illud tempus, inclusum esse meminerat, & paulò antè, apud arcularios narrauerat. Sed quicquid fuerit, vel ab eo dictum, vel à D. Leonardo responsum, illud satis constat, escarium cultrum, ex iis, quorum vsus fuerat in refectorio, in latus sinistri sub costis, circa cor, ab eo adactum, tanta vi, vt intestina paulò post sequerentur, & tam occulto vulnere, vt eum vulneratum, nemo ante animaduerteret, quam ille paululum progressus, defluentibus à manibus literis, in terram corrueret. Interea fortè interueniens Minister, hominem furiosum in se conuertit, & dum clauibus paulisper se defendit, crebris ictibus, cultro in costis, circa cor facto, deinde fronte cruenta, paulò post concidit etiam ipse. Tertius, Doctor Rhetius, cùm eodem ferè loco adhuc esset, in quo cum P. Leonardo legerat literas, & cerneret Ministrum sanguinolentum, accedit ad hominem insanum, blandè ilum, vt sæpe consueuerat, cohibiturus In quo officio ipse quoque vulnus simile accepit in pectus lethale: Et tamen, dum conuersus, vidit clarissimum suum P. Leonardum concidisse, ad illum festinans, in quo conatu, animi & corporis viribus deficiens, & paulò post ex aceto recreatus, in propinquum hypocaustũ defertur, ibiq; confessionis, quã propter quotidianam, salutaris victimæ, dispensationem, non multò ante fecerat, desiderium testatus, antequam ea fieri, & chyrurgis accersiri posset, inter pias suas, fratrumque voces & manus, spiritum ad Deum, cum reliquis patribus festinantem reddidit, caducamque & momentaneam hanc vitam, cum immortali commutauit Hic exitus fuit optimi & sanctissimi viri, Patris Leonardi, vitæ corporalis ab eo, quem ipse in Societatem, ad vitam spiritualem receperat: talis finis reliquorum patrum, inter quorum vulnera, vix tantum temporis interceſſit, quo psalmus Miserere pronunciari potuisset. Aderat fortè eo tempore medicus, Echtius iunior, fratri cuidam hydropico, qui dum funestam hanc tragœdiam, per fenestram aspicit, ne homo effrenatus passim discurrens, plures sterneret, nam quemcunque videret, aut forte obuiam haberet, eum, num suis, an ab aduersariorum partibus stare vellet, interrogauit, fratres Laicos (alij enim in suo quisque officio aberant) quoscunque potest, hortatur, vt simul accurrant, & hominem furientem, quacunque ratione possint, vinculis iniectis compescant Jnter eos Dominicus Leodiensis coquus, à tergo illum adortus, tam graue vulnus, sub sinistro brachio accepit, vt post 10. dies, præcipui ciuitatis chirurgi vocati, certam vitæ spem promittere non auderent Nam is, cuius ad id temporis opera fuerat vsus, cùm sibi non confideret, cæteros cupiebat quoq; in consilium adhiberi. Miserandus sanè & inauditus Coloniæ casus; tam præstantia Ecclesiæ lumina, summosq; viros, vna hora funesta vnius manu extingui. Qui quidem viri, infinitis laudum elogiis, & sempiterna memoria digni, tanto bonorum omnium mœrore ac luctu, Reipubl. Colonensi sunt erepti, vt non existimem mortuos alios, qui tantum pietatis virtutumq; suarum memoriam, apud Catholicam plebem reliquerint. Nam dum ipso Apostolorum Simonis, & Iudæ die solenni pompa, vniuersitate, clero, & Reipubl. proceribus cum incredibili frequentia populi in funera prodeuntibus, terræ mandarentur, videre erat alios multis lachrymis, suspiriis, atque gemitibus suum declarare dolorem. Alios, præ impotenti

mœrore

INDEX.

mœrore, animæ deliquium perpeti. Alios, vlulatus, ac lamentabiles edere voces, quibus innocentum necem deflebant. Ego, non modò præceptorum meorum lamentabilem casum defleo, sed & alios acerbissimo luctu, nihil huic malo mederi, & parum proficere, doleo.

36. CONFLVENTIA, oppidum elegans, inter Moguntiam & Coloniam, Episcopo Treuirensi paret, a Mosellæ & Rheni confluxu sic dictum existimant. Meminit eius loci, Antonius Pius, in Itinerario.

51. CONSTANTINOPOLIS, Metropolica Thraciæ vrbe, Byzantium, & Agros prius appellata, à Lacedæmonijs, duce Pausannia, condita perhibetur. Constantinum verò Imperatorem, cognomine Magnum, cùm statuisset Imperij sedem ex vrbe Roma in orientem transferre, quò facilius Parthorum excursiones compesceret, tradunt Ecclesiastici scriptores, in Troiadem profectum, ibi Regiæ vrbis fundamenta iecisse, vbi quondam Agamemnon; cæterique Græciæ Principes, aduersus Priamum Regem fixere tentoria: Sed admonitum in somnis, Christo saluatore, locum alium designante, cœptum opus, cũius diu manserè vestigia, infectum reliquisse, atque in Thraciam nauigantem, Bizantium petiuisse, cumque sibi locum diuinitus ostensum dixisse, mox vrbem ampliasse, noua mœnia erexisse, sublimes excitasse turres, magnificentissimis, tum priuatis, tum publicis operibus exornasse, tantumque illi decoris adiecisse, vt altera Roma non immeritò dici posset. Scriptores vetusti, qui florentem vidêre, deorum potius in terris habitaculum, quam Imperatorum putauerunt. Nomen vrbi nouam Romam, Imperator indidit. Sed vicit obstinatio vulgi, vt à conditore potius Constantinopolis vocaretur. Hæc Pius II. Tanta huius vrbis magnificentia est, vt non videatur opere & manu confecta, sed etiam conspirantibus elementis, naturæ felicitate munita. Prouidentia ergo diuina, tot futurorum hominum domicilijs consulente, longo tractu, in promontorij qualitatem spaciosior terra, faucibus Pontici maris opposita, sinuosis portuosa lateribus, augustior latitudine, circumflui maris tutela vallatur. Hoc quoque spacium, quod solum apertum, maris circulus derelinquit, duplici muro acies turrium extensa, custodit. Et, vt summatim præcipua Constantinopolitanæ vrbis ornamenta referam, habet ea palatia quinque, Ecclesias quatuordecim, Domus diuinas Augustarum VI. Domus nobilissimas III. Thermas VIII. Basilicas duas Fora IV. Senatus II. Horrea V. Theatra II. Lusoria II. Portus IV. Circum I. Cisternas IV. Nymphea IV. Vicos trecentos XXII. Domus IV. millia trecentas octuaginta octo. Porticus quinquaginta duas. Balneas priuatas centum & quinquaginta. Pistina publica XX. Pistina priuata centum XX. Gradus centum decem & septem. Macellos V. Curatores XIV. Vernaculos XIV. Collegiatos quingentos sexaginta Vicomagistros sexaginta quinque. Columnam purpuream. Columnas intra se peruias duas. Colossum vnum. Tetrapylum aureum vnum Augusteum, Capitolium, Monetam. Scalas maritimas tres. Habet sanè longitudo vrbis a porta aurea, vsque ad litus maris directa linea, pedum quatuordecim millia septuaginta quinque. Latitudo autem pedum sex millia, centum quinquaginta. Sed hæc tanta, tamque præstans ac nobilis Reipubl. Anno, qui ab ortu Saluatoris Christi secundus & quinquagesimus supra millenum quadringentesimum effluxit, Mahumete immanium siluestrium-que Turcarum Imperatore, expugnata est. Funestus is annus, fœdus ac lugubris Christianis fuit. Perenses, vetus Colonia Genuensium, qui & Galatæ nuncupantur, cognita Byzantiorum clade, priusquam rogarentur, Mahumeti deditionem fecere. Muri vrbis diruti, multorum bona contra fœdus direpta, fœminæ, puerique ludibrio habiti.

58. CVSCO, Amplissima Peru regni, in nouo orbe, summæ dignitatis ciuitas, incolas nobilitate conspicuos tantum habet, situ, & ædificiorum præstantia, multis Christianorum vrbibus, anteferenda. In eo anno Christi M. D. LXXIII. beneficentia Philippi Hispaniarum Regis catholici, Societate Iesu Collegium erectum est, primo eius Rectore inclitæ nobilitatis viro, R. Domino Bracamonte.

D.

57. DIV, Regni Cambaie, in India ad solis occasum, Insula parua, exiguo freto à continenti disiuncta: eiusdem nominis oppidum continet, quod ob maximam portus bonitatem, multos vndique Mercatores ad commercia allicit. Ita, vt sit emporium valdè celebre, opibusque multis opulentum. Albuquercius in ea insula arcem ædificare cupiebat. Et, vt ea potestas sibi fieret, multis officijs animum Regis ad suam amicitiam pellicere contendebat. Verum Melichiazius, vrbis illius Præfectus, in eo verti gentis libertatem, & salutem iudicabat, & idcirco impedimento fuit, ne Rex Alboquercio, arcis construendæ potestatem conderet. Hæc, & plura, Osorius libro IX. de rebus ab Emanuele Lusitanorum Rege domi militiæque gestis.

48. DREPANVM, Nobilis & fructuosæ Siciliæ elegans, & oblongum oppidum: Saturno è manibus falcem in Siciliam excidisse fabulantur Poetæ, vnde huic oppido nomen euenisse existimant, quippe Græci δρέπανον falcem nominant.

28. DRESA, Florentissima Misniæ vrbs, ad Albim flumen, Illustrissimorum Saxoniæ Ducum inclita sedes.

E.

5. ECIIA, Florentissimæ Hispaniæ oppidum nitidum, iuxta auriferum Darri flumen, cuius incolæ, ob incredibilem agri cœlique clementiam, ex lanæ distractione, quæstus peringentes faciunt.

29. EGRA, Vrbs in primo Bohemiæ aditu sita, à fluuio Egracui adiacet, nomen consecuta putatur, olim Imperio Romano, hoc verò tempore, Bohemiæ Regno subiecta. Tota ornatissima, tota pulcherrima est. Intus pulchris ædificijs, ciuili, vrbanoque populo, magnificis, & eximia virtute præstantibus viris, illustris. Foris verò, amœnissimis ac fœcundissimis hortis & agris, varijsque pomorum & fructuum generibus, atque piscoso flumine luxurians.

16. ERDFVRDIA, Amplissima Thuringiæ vrbs, eius in regionis medio posita, vbi Gera fluuius, eam illabitur. Optimo gaudet agro, & Sandicis herbæ fullonum opificio perneccssariæ, feracissimo. Pecorum etiam pascuis abundat. Anno sexagesimo sexto, supra millesimum, muro cincta, turribus & propugnaculis est munita. Ab Henrico III. a multis est labefactata incommodis, ob importunam decimarum exactionem, à qua Erfurdia immunis semper ac libera fuit. Itaque exorto Saxonico bello, auitam libertatem ferro armisque defendere, quam insolito decimarum iugo ceruices submittere maluit, idque tanto animorum ardore, vt & vitæ, & fortunis Augusti, extremum immineret periculum. Plura de hac vrbe, in Chronicis Norinbergensibus.

F.

50. FAMAVGVSTA, Vrbs Cypti (quæ insula latè Mediterraneo mari protensa, inter Ciciliam & Syriam sita est, & nunc Regni titulo, ac opibus claret (in qua duæ) vti præcipuæ, Nicosia nimirum & Famagusta, nominantur: Veruntamen eo Famaugusta præcellit, quod & Regiæ potior sedes sit, & Cathedralis Ecclesiæ nomen, ac ius obtineat. Quo accedit, portum, id, quod caput est, ipsam efficere, a quo nobilissimum, Insulæ totius, emporium redditur. Porrò, ita terra ac mari, natura loci, & a Veneris arte munita est, vt insultantem hostem, eumque præpotentem sustinere possit. Vtramque Selimus expugnauit, Venetisque eripuit, vna cum reliqua Insula, fracto, ob solam dominandi libidinem, fœdere, quod idem, mortuo Solimanno patre, iurârat, solenni more. Capta enim Nicosia anno Christi M. D. LXX. die septimo Kalendas Sextiles, Mustapha belli Legatus tertiodecimo Kalendas Octobris, proximè sequentes. Famaugustam obsedit. Selimus interim, ne laboranti vrbi, Veneti succurrerent, trecentarum nauium, partim triremium ac biremium, partim lintrium ac Celocium, classem, prædandis Hadriatici sinus littoribus, instruxit. Veneti, fortissimos tres viros, ei tuendæ præfecerant, M. Antonium Bragadinum, Astorem Bellionium, & Ludouicum Martinengum. Postquam igitur isti, hanc menses vndecim, & aliquot dies defendissent, tandem rerum omnium ad ducendum bellum inopia coacti, & spe frustra expectati auxilij penitùs deiecti, quarto Nonas Sextiles subsequentis anni, ea conditione, Mustaphæ Legato, hanc dediderunt, vt vrbe sibi, ac militi, saluos & liberos, cæterisque discedere liceret, vnà cum bonis & armis, Barbarus tamen vinctos concidi tres illos præfectos militares, cum quinquaginta veteranis, qui ipsos comitati fuerant, præcepit; dum claues in ipsius castra ac tentorium, ipsi vrbi tradendæ, tulissent, Bragadino nares & aures tantùm truncauit, nam vinum ad infantiam reseruabat. Vrbem ingressus, viuo pellem detrahi, eamque hastæ alligari, & militaris signi vice gestari iussit. Laurentium Tepolum, quem Alexandriæ consulem norat, furca laqueo iugulauit. Quam crudelitatem & contra ius gentium violatæ pacis perfidiam, Deus opt. Maximus sexaginta quatuor pòst diebus, vltus est. Nam Christiana Pontificis, Philippi Regis, ac Venetorum fœderata classis, Turciam ad Echinadas, Ithacamque adgressa. Nonis Octobribus, Imperatore Ioanne Austro Philippi Regis fratre, funditus vndique, cæsis omnibus Turcis, euertit, depressit, atque profligauit, tanta victoria, quãta mari contra Turcas quisquam consecutus dicatur: Exemplo quidem posteritati perpetuò, perfidiam atque nimiam crudelitatem, Dijs & hominibus, non solùm displicere, verùm etiam seuerissimè puniri.

44. FLORENTIA, nobilissima, inclyta præcipua Hetruriæ vrbium, cuius primordium asserente Kobergio, Sillanis militibus, (quibus is ager à Silla assignatus erat) adscribitur, (negat tamen Volateranus) Et, quia primas hi sedes ad Arni fluenta cœperunt, Fluentiam primum hinc dictam, existimant. Itaque Plinius populos Arno oppositos, Fluentinos nuncupat. Hinc plerique colligunt, Anno ante natum C. octuagesimo tertio, Florentiam cepisse initium. Quæ quidem vrbs, fœlicibus fundata auspicijs, vicinas passim vrbes dignitate, atque præstantia excellere, mirisque modis imperium propagâre cœpit, vt Florentia nomen non immeritò consecuta putetur. Gothorum furoribus multis est agitata incommodis. Totila siquidem immunitam ipsam, desolatamque reddidit. Quam Carolus deinde Magnus restauratam, & ampliore murorum ambitu ornatam, immunitatibus, & priuilegijs plurimis decorauit. Atque ita temporis successu, ad annum vsque salutis quartum, & vigesimum supra millesimum, opibus, ac gloria,

INDEX.

mirandum in modum est aucta Quo item anno Henricus primus Imperator Ecclesiam S. Miniatis ad Florentiæ muros ædificauit. Præter cætera porrò Florentiæ ornamenta, quæ superiore enarratione paucis delibauimus, præclarissima, etiam ædes sacra in celebriori vrbi loco, S. Ioanni Baptistæ dicata, habetur, quam Baptisterium vulgò nuncupant. Cuius valuæ, ex solido ære conflatæ, noui ac veteris instrumenti historias, mirabili opere sculptas, continent. Florentia denique, cùm ob pulchritudinem ædificiorum, & ob raram incolarum vrbanitatem, omnium Italicorum vrbium flos nuncupetur. Tum summos etiam viros tam multos produxit, qui natale hoc solum doctrinæ splendoribus illustrarunt, vt prolixitatis euitandæ gratia, eos recensere non libeat. Hos ferè omnes, quemadmodum & reliquas Florentiæ laudes, Leander accuratissimè complexus est, & ante eum Leonardus Aretinus, Landinus: Nicolaus Marciauellus, qui historiam Florentinam cõscripsit. Consecuta est Societas Iesu, amplissimum in hac vrbe Collegium, Leonoræ Ducis, Ferdinandi Imperatoris benignitate, anno ab orbe redempto, M. D LI.

31. FRIBVRGVM, oppidum apud Nicitones situm in Vchtlandia, à Conrado Zeringensium duce ædificatum. Regnante siquidem Lothario, Anno Christi M. C. XXVII. Guilihelmus Vchtlandiæ Comes, moritur, quo tempore ab Imperatore Lothario, Vchtlandia Conrado Zeringensi Principi committitur. Qui cùm viuere desijsset, quartus eius filius Bertholdus vtriusque Friburgi Brisgoiæ & Vchtlandiæ fundamenta posuit, anno post natum Christum M. C. LII. non sine priuilegiorum amplissimorum donatione. Quemadmodum & subsequentes ex ordine Imperatores, vtrumque oppidum, non minore fauore subsequuti sunt, quam si Imperij membra essent. Anno deinde Domini M. CC. XVIII. Bertholdo Quinto Zeringensium Duce, è viuis sublato, Friburgum Vchtlandiæ priuilegijs omnibus illæsis, ad Comites Kiburgenses deuenit. Anno verò Christi M. CC. LX. Eberhardus Comes Habsburgensis, istius vrbis habenas tenuit. Anno salutis M. CC. LXX. Regi Rudolpho ab Habsburg, peringenti pecunia suum, in hanc vrbem, ius, vendidit. Hinc Æneas Syluius Friburgum nobilem Austriæ domum nuncupat. Incolæ tandem earum mutationum pertæsi, non sine maxima pecuniarum vi, libertatem ab Austriæ domo redemerunt. Itaque hoc tempore, Heluetici iuris est. Eiusmodi in Friburgensi muro epitaphium inuenitur:

Dum bis sexcentis ter senis iungitur annus,
In Friburg moritur, Bertholdus Dux Alemannus.

40. FRISINGA, ciuitas episcopalis, Baualiæ, sita in colle, vbi Mosacus amnis Isaræ commiscetur. Illic B. Corbinianus in cella habitasse, annalium memoria perhibetur, & à Gregorio creatus Episcopus, per Tridentinam vallem descendens, à Tassilone Duce susceptus, montem Frisingensem occupauit, ibique Ecclesiam S. Benedicti construxit, & monasterium amœnissimo loco, vbi Ysara & Ambra fluminibus intercluditur.

35. FRANCOFVRTVM, ad Mœnum, maximum & clarissimum totius Germaniæ Emporium, quasi Francorum furt, id est, vadum, & a Francorum digressione Michael Ricius, libr. 1. de Franciæ Regibus nuncupat. Otto enim Frisingensis Carolum Saxones debellantem, huc Francos deduxisse tradit. Gunthero Franconefurt Celti, libro odarum tertio Francophora. Ligurino, Francofordia dicitur.

Rapido quæ proxima Mogo,
Clara situ, populoq; frequens, virisq; decora:
Sed rude nomen habet, Nam teutonus incola dixit:
Franconefurt liceat sermone Latino
Francorum dixisse vadum.

27. FRANCOFVRTVM, ad Oderam, Marchionatus Brandeburgensis oppidum, Anno Christi C. XLVI Initium nomenque à Francis perhibetur cœpisse, qui eo tempore iuxta Rheni ostia sederunt. Nunc vniuersitate, & emporio celebre, varios fortunæ casus, temporum iniuria, pertulit. Nam anno post natum Christum 1324. Rodolphus Saxoniæ Dux, Magdeburgensis Antistes, Bernaim, Dux Stetinensis: Et ab Anhalt Princeps validis coniunctis viribus, Ludouico, Ludouici Imperatoris filio restiterunt. Cui cùm parens Marchionatum Brandenburgensem, hæreditario iure tradidisset, oppidum hoc Francofordianum graui obsidione cinxerunt, quorum conatus, tanto animorum ardore, incolæ fregerunt, vt expectatione delusi, obsidionem soluere coacti fuerint. Anno salutis 1432. seditiosa Hussitarum factio, magnanimitate atque constantia ciuium, a mœnibus Francofordianis sphærulis machinisque muralibus arcetur. Paulò grauiora incommoda, anno ab orbe redempto 1437. à Ioanne Duce ab Sagen, oppidum hoc sensit, qui pontem ligneum, quo vtraque Oderæ ripa coniungitur, aceruos, struesque lignorum ante ipsam ciuitatem igni perdidit, abductisque secum pecoribus agrum vicinum vastauit. Quem quidem, dum manu armata ciues prosequuntur, hostiles copias fundunt ac dissipant. Duxque ipse iustas peractis sceleris pœnas luit.

25. FVLDA, eiusdem nominis oppidum atque cœnobium, de quo hunc in modum, Centuria prima Monasteriorum Germaniæ, Caspar Bruschius scribit. Fulda, siue Fuldense Monasterium, aut vt in Caroli Magni diplomatibus reperitur, Monasterium S. Saluatoris, in sylua Buchonia situm: potentissima ordinis & instituti D. Benedicti Abbatia in Buchonia Germaniæ tractu, inter Hassiam, Franciam orientalem, & Wederouiam sito, ad eiusdem nominis amœnissimum & pisculentissimum flumen, & intra eiusdem nominis præclaram ciuitatem, amœnissimo loco fundata, & constructa est Anno Domini 744. sumptibus Carolomanni, & Pipini Galliæ & Franciæ Regum, à S. Bonifacio, siue Vunefrido Anglo, primo Archiepiscopo Moguntino, qui ibi in præclara Basilica D. Bonifacij, Anno Domini 791. condita honorifico Mausolæo terræ patenti redditus, & sepultus est. Scribitur, eo ipso die, quo S Bonifacij à Frisijs occisi cadauer, Fuldam est allatum, omnes Cœnobij campanas, sua sponte, absque omni hominum pariter ac iumentorum ope, agitatas, amœniorem, & suauiorem solito, sonùm reddidisse Habet potentissimum hoc cœnobium extra ciuitatis mœnia, circa se quatuor alia magnifica Monasteria, in altissimis montibus sita, & ab Abbatibus Fuldensibus fundata, videlicet D. Ioannis montem, Nouum montem, S. Petri montem, ac Frauenburgum, quasi Dominarum, vel nostræ Dominæ, id est, B. Virginis montem, & parrochiale templum S Floriani: in quorum monasteriorum medio quasi, sita est, Fuldensis cùm ciuitas, tum Abbatia, aliarum omnium Germaniæ Abbatiarum illustrissima Domina ac Regina. Eius loci Abbas Princeps est Romani Imperij, vnus ex quatuor Imperij, aut Cathedræ potius Imperialis Abbatibus, sic dictis à Carolo quarto, quòd ad Cæsaris pedes in publicis Imperij statuum conuentibus, sedere soleant. Sed & omnium non Germaniæ solùm, sed & Galliæ Abbatum primus, & Romanæ Imperatricis Archicancellarius: sicuti Magdeburgensis Archiepiscopus Episcoporum Germaniæ primus. Moguntinus verò Imperatoris Romanorum Archicancellarius, antiquitùs designatus, hac etiamnum tempestate haberi solet. Cubat in Fuldensi templo honorificentissimè tumulatus Romanorum Imperator A Conradus I. Francorum Dux, nouissimus ex nobilissima posteritate Caroli Magni, Imperatoris Ludouici tertij, ex Conrado fratre, nepos, qui obijt Anno Domini 919. Habet hoc cœnobium, præter cætera ornamenta, insignem & incomparabilem Bibliothecam, primùm à Rabano collectam & institutam, auctam verò & in ordinem redactam, postea ab Hildeberto, Monachis & Abbatibus Fuldensibus, literis, & vitæ integritate conspicuis, tandem ad Archiepiscopatus etiam Moguntini gubernationem ob insignem virtutem, ac vitæ honestatem euocatis: de quibus plura leges in primo nostro Episcopatuum Germaniæ tomo Fuldense oppidum S. Rabanus, cognomine Magnentius Maurus, ortu illustrauit, qui ex Fuldensi monasterij Abbate Archipræsul Moguntinus creatur, vir in diuinis ac philosophicis literis exercitatissimus. Gymnasij Parisiensis olim Professor, Philosophus, Rhetor, & Astronomus, suique temporis Poetarum nulli secundus, cui nec Italia similem, nec Germania peperit æqualem. Quibus rebus argumento sunt tot ac tanta volumina, ipsius diuini ingenij monumenta. Bibliothecam Fuldensem tanta librorum copia ditauit, vt eo potissimum nomine, monasterium etiam hoc tempore inclarescat. Reuocantur nunc in Fuldensi oppido, honesta literarum studia, respirat ibidem, hactenus ferè suppressa, religio Christi, ope & auxilio Societatis Iesu, cui anno salutis M.D.LXXIII. Collegium assignatum est, à R. D. Balthasaro, Abbate Fuldensi, Imperij Romani Principe, Abbatum per Germaniam & Galliam primate, Augustæ Archicancellario.

G.

2. GADES, Hispaniæ insula & oppidum, templo, & Herculis peregrinatione nobile, vbi exiguo interuallo Granata & Mauritania à se inuicem distant, & Oceanus, per angustias, quas frerum Herculeum, & Strictum Sybillæ, nuncupant, ingreditur. Vtrumque freti latus altissimo monte, in Mauritania quidem Abila, in Hispania verò Calpe, clauditur. Hos quondam solidum fuisse montem, & rupes perpetuo iugo coniunctas, & ab Hercule separatas tradunt, quò liber Oceano pateret ingressus Scribunt alij in Gaditano hoc Herculis templo, binas fuisse columnas æreas, iuxta quas nautæ, vota, deuotionis ergo soluerent, quia salui & incolumes hunc in locum, quem extremum totius vniuersi finem existimabant, peruenissent. Hinc Gaditanus Hercules cognominatus, cuius non inerudita descriptio & templi, & sacri legitur apud Silium Italicum, libro Punicorum tertio, quo deuicta Sagunto Annibalem Scitarum oracula iuisse describit, & munera attulisse. Ita enim canit:

Vulgatum, nec cassa fides, ab origine fani
Impositas durare trabes q́, solas q́ per æuum
Condentum nouisse manus, hinc credere gaudent
Consedisse Deum, seniumq́ repellere templis:
Tum queis fas & honos adyti penetralia nosse,
Fœmineos prohibent gressus, ac limine curant
Setigeros arcere sues, nec discolor vlli
Ante aras cultus, velantur corpora lino,
Et Peluſiaco præfulget stamine vertex

Discinctus

INDEX.

Discinctus, mos thura, atque è lege parentum
Sacrificam lato vestem distinguere clauo:
Pes nudus, tonsaq; coma, castumq; cubile
Irrestincta focis seruant altaria flamma,
Sed nulla effigies. simulacraue nota deorum.

Atque hactenus Silius, qui & arumnas, & labores Herculis ibidem pauciſsimis verbis describit:

Has columnas Herculeas, Magnus ille Cæsar & semper Augustus Carolus Quintus Monarcha inuictissimus, in extremo Hispaniæ & Aphricæ littore, iam dudum erectas, iure optimo Symboli loco, habuisse videtur, cum & fortunæ magnanimitatis, atque potentiæ suæ ornamenta, non huic tantum freto, sed & vniuersæ Europæ, Asiæ, Aphricæ atque Americæ perspecta & cognita fuerint. Quibus quidem partibus mundi, fato quodam, tanquam Hercules datus, pacem atque iustitiam, & Mineruæ & Martis tempore summa æquitate administrauit. Habet etiam in Gaditano hoc oppido Societas Iesu Collegium.

15. GANDAVVM, vrbs Flandriæ celebertima, & ampliſsima, à Iulio Cæsare condita, atq; à suo nomine Caio denominata, Brabantinorum Chronicis perhibetur. In confluētia Lisæ & Schaldis sita, ex Liuia quoque anni commoditates haud aspernandas percipit. Incolas, opulentos, & natalium splendore claros, egregia etiā opificum, collegia habet, inter quæ Laniorum & Nautarum, primatum obtinent.

44. GENOA, Ligurum rigina ac domina, Italiæ vrbs celeberrima, totius Ligustici sinus emporium nobiliſsimū, quo non modò vicini, sed & remotissimarum nationum mercatores confluunt, vbi etiam diuersorum, & longissimè dissitorum Regnorum negociatores, certa domicilia ac sedes suas habent. Portu atque tutissima nauium statione, ædificiis superbissimis, cæteriſque nitidissimarum vrbium ornamentis, cæteras Italiæ ciuitates maritimas (præter Venetias) longè superat. Atque adeo etiam naualis belli peritia, semper floruit, vt præstantiores, aut etiam æquales, eius belli gerendi Duces perpauci inuenti fuerint, qui tam multas vrbes expugnarint, tam multas insulas ac barbaras nationes subegerint, tam frequenter hostium spolia, ac naues triumphantium specie, in patriam læti adduxerint, ita, vt de Genuensium Republ. idem iure optimo dici posse videatur, quod de Scipionum gente, scriptores antiqui perhibent. Eam fuisse stirpem, vt ipsi loquuntur, fatalem, ad hostes mari vincendos. Vrbem hanc præclariſsimis laudum elogiis Leander immortalitati consecrauit. Idem Augustinus Iustinianus, Nebiæ Episcopus ingenti volumine, de Genuensium rebus lingua vernacula condito, præstitit, Iacobusque Bracelius, qui loca situmque Liguriæ diligenter persecutus est. Magnificum in hac vrbe collegium habet Societas Iesu, opera R. Domini Iacobi Lanies institutum, Anno partæ salutis M. D. LIV. Quod quidem collegium, cum aliorum ciuium, tum verò Pauli Doriæ insigni liberalitate & beneuolentia auctum est, & amplificatum.

54. S. GEORGII oppidum. Locus hic prius dictus fuit, Aldea (quod Hiſpanicè villam, aut diuersorium significat) duarum partium, quòd hic duorum regum Ioanne Lusitaniæ, nempe, & Caramansæ eius tractus, fœdus ictum sit Anno M CCCC. LXXXVI. postea Lusitanns hoc propugnaculum eo loci extruxit, nomenque dedit S. Georgij della Mina, ab eius tutelari Deo, cui locum sacrauit, & auri mineris: quibus locus diues est. Ad mare situm in Guinea, Æthiopiæ regione. Ex Ioannis Barrij Asiæ decadibus.

32. GLARONA, vulgò Glaris, Heluetici fœderis vallis ac Regio, altissimis vndique montibus cincta Attingit superiorem Griseam ligam, in qua prior Rhenus originem sumit, ac deinde Vranorum montana. Ad occasum verò solis, terminatur ad Suicerorum montes. Porrò ad septentrionem fuit olim clausa muro extenso per transuersum vallis, à monte ad montem. Huius regionis iurisdictio, vnà cum quibusdam prouentibus, fuit tempore S. Fridolini per comitem quendam donata monasterio Seckingensi, tēpore scilicet, (vt Fridolini legenda ostendit) Clodouei primi Francorum Christiani Regis, nempe Anno Christi 500. qui primus Francorum Rex fuit, qui in Rhetia, Alemania, & Heluetia imperauit. Consecuta est hæc terra posteris temporibus suam libertatē, & propriam iurisdictionem, confœderauitque in reliquis Heluetiis Anno Christi M. CC. LII. Viuunt incolæ lacte, caseo, butyro, & carnibus. Ibi inter angustias montium nulli, aut pauci seruntur agri, raræ plantantur vires. Hortos pomiferos habent, & prata lætissima. Vinum & frumentum aliundè inuehuntur. Pisces lacus ministrant, Aues, carnesque ferinas montes syluosi suppeditant. Patriam hanc Henricus Loritus Glareanus, & Egidius Tschudus, doctissimi viri, ortu nobilitarunt.

57. GOA, Insulæ & vrbis commune nomen. Fluuius ingens in duas partes in mare influentes diuisus, insulam efficit. Ambitus illius millia passuum circiter viginti tria continet. Vrbs erat cincta muris, & munita turribus & tormentis permultis, atque variis instructa: ædes amplæ, Cæli temperies & regionis amœnitas, & portus securitas multos mercatores inuitabat, vt libenter in ea domicilia collocarent. Emporium erat valdè frequens, & opulentum. Vigebant in ea armorum studia, multique milites, partim equites, partim pedites, Zabaimi stipendiis alebantur. Vectigiis namque patris insistens, omnes, quos in bello virtutis specimen præbuisse nouerat, ad se congiariis vberrimis alliciebat. Insula multò maiorem, quàm pro illius magnitudine, hominum multitudinē sustentare potest. Est enim densis arboribus valdè fructiferis vestita, abundat variis fructibus, pecora innumerabilia nutrit, variaque alimenta profundit, & aquas multas atque perennes habet. Templa ritu Mahumetano erant maximis sumptibus ædificata, & prouentibus etiam, quibus Sacerdotes alerentur, opulenta. Nemini autem licebat in insulam ingredi, prius quam in aditu aliquo, nomen suum & patris, & patriæ scripturæ magistris in quinque locis, in quibus in insulam facilior erat transmissio, constitutis exponeret: qui etiam hominis colorem, & staturam, & signa literis consignabant. Accidit porrò, postquam insula in Lusitanorum potestatē peruenit, vt dum Lusitanus quidam, domus altiora fundamenta iaceret, crucem ex ære factam, reperiret, quod maximo argumento fuit, eam fuisse olim à Christianis habitatam, &c. Hæc Osorius Lib VII. de rebus Emanuelis Lusitaniæ Regis. Habet hoc oppidum, primum Societatis Iesu, in India Collegium, quod D. Pauli appellatur, à Francisco Xauerio institutum Anno Domini M. D. XXXXII. seminarium omnium Collegiorum Indiæ, liberalitate Regis Lusitaniæ Ioannis III. ampliſsimè dotatum.

21. GORICVM, Schonhouia tribus distans milliaribus in dextra fluminis ripa, quod eo loco, Vahalis dicitur, positum erat, vbi commodum Linguæ ostium cernitur, honesta ciuitas, cui non inuenusta arx coniungitur. Extempli, quod ineſt, turri, viginti duas ciuitates, mœnibus clausas, quæ omnes Philippo Regi parent, præter innumera castella, vicos, & villarum pulcherrimum aspectum, videre est. Hanc annonam Belgicam, non malè dixeris, quippe, heic indies caseum, butyrum, & omnem aliam humani victus speciem nundinari, cuiuis integrum. Eo in portu, in horas rerum omnium infinitas, nauibus imponitur, in multas orbis vicini partes, transmittenda, ac præcisè Anuerpiani, ideoque luculenta res familiaris, & fortuna ciuium, qui simul mercaturam, simulque nauicularia faciunt Hinc ortus Henricus ille Gorichemus, vir Theologices peritissimus. Edidit eadem ciuitas Ioannem Harium, qui etsi non esset valde litteratus, virtutis tamen, rei libraria, & pietatis, quàm studiosissimum fuisse accepimus: præclaramque semper posuisse operam, in bibliotheca instruenda, quod etiam perfecit. Vndique enim, non minore labore, quam sumptu, ingentem multiplicium librorum suppellectilem sibi comparauit. Is cum Vrbano sacerdotio præcelleret, liberalitate Cæsaris ampliatus est beneficio Hagensis curiæ, ibique itidem creatus est Canonicus, quo cum immensam voluminum conquisitorum copiam transmitteret, admiratus populus, tantam librorum multitudinem, ratusque vix toto orbe tot libros reperiri, Ioannem librarium, vulgò Johann met den Boeken appellauit Vixit Hagæ diu, locupletandæ semper bibliothecæ suæ, mirè intentus. Tandem anno M. D. XXXII. in fata concedens, Cæsari bibliothecam, testato reliquit. Haud procul à ciuitate, etiamnum locus est, quo castra olim ferunt posuisse Herculem Alemannum. ex quo circumstans plaga, luculentis aliquot imperans municipiis, ad hanc diem vsque, Hercule nomen retinet, vulgò, Dat Landt van Ackel. Ex Lodouico Guicciardino.

25 GOTHA, perantiquum Thuringiæ oppidum, cuius prima fundamenta à Gothis posita, nomen ipsum videtur innuere. Sub Saxoniæ & Weimariæ Ducibus castro munitissimo inclarescere cœpit, quod nunc ob ortam nuper in Germania seditionem Grumbrachicam, omnino dirutum iacet.

4. GRANATA, siue Gar Natæ, Illiberis etiam & Illibera, ampliſsima, potentiſsimaque Regni Granatensis ciuitas, Regia quondam Maurorum sedes fuit. Hoc vero tempore pallatio omnium elegantiſsimo, aurifero etiam Darro amne, plurimas Hiſpaniæ vrbes præcellit, partim montosa, partim etiam librata, ornatur planitie. Altiſsimus in ea mons, La sierta del sol, lingua vernacula nomen habet, cui in vertice multa ætate ferè collapsum est Maurorum Fanum, quod nunc S Helenæ dicatum Ad quod ferè omnes, qui hanc vrbem; visendi cupiditate illecti, adeunt, conscendere solent, vt eius fani muro suum, & patriæ nomen, inscribant. Id quidem ea vulgi opinione receptum est, vt is Granatam non existimetur vidisse, qui huic consuetudini non satisfecerit. In eodem hoc monte Maurorum Regibus olim horti, vario herbarum ac florum genere, ad voluptatem & recreationem decenter vestiti fuerunt, quorum nunc etiam satis manifesta supersunt indicia. Iuxta, cisterna est publica, imbribus colligendis, à Romanis quondam parata In qua, præterquam nullum omnino putredinis incommodum aqua sentiat, medicam etiam eandem esse, Hiſpan. longa sunt experientia, docti, nam pota, periculosum ventris fluxum sedat. In latere eiusdem montis, ædicula sacra est, multa antiquitate & veneranda martyrum memoria, nobilis. Los martyres, vulgo, vbi putei & antra, in rupibus excisa, & scapellis cauata videntur, quorum vt supernè ingressus augustior, ita infernè latioris sunt spatij, in quæ Christianos, quos frequenti

quenti numero captiuos tenebãt, noctu protudere, & funibus solebant dimittere, quos mancipiorũ instar, diurnis conficiebant laboribus. Sempiternæ horum martyrum, quos atheorum diuturna cruciauit tyrannis, memoriæ, sacellum heic ædificatum est: potissimum verò, raræ pietatis Episcopo, qui multo tempore, in squalido tetroque antro detentus, cum libertatis spe, priuatis, & his quidem longè maximis, impensarum sumptibus, muro ex lapide viuo constructo, Granatensem vrbem cinxisset, Maurum Granatæ regẽ, qua in multorum Christianorum, ex misera seruitute & captiuitate libertatem ac dimissionem, tantum opus mereretur, rogauit: Numerum expectatione maiorem, libertate se donaturum Maurus respondit, modo Episcopus ipse, in sua potestate remaneret captiuus. Pius ac religiosus Episcopus, communitati magis, quàm priuato commodo studens, dum perpetuis cruciari carceribus, quàm solus (aliis permultis Christianis in summa seruitute degentibus) libertate frui maluit, diuturnum ac voluntarium martyrium, incolumitati multorum præposuit. Atque squalore tandem carceris enectus, ad felicem æternamque beatorum patriam emigrauit. Is locus Hispanis, Masmoros dicitur. Anno à Christo nato M.D. L.V. præclarum Societati Iesu, Collegium, in florentissima hac Granatensi vrbe institutum est, ad quod stabiliendum, plurimum iuuit Petrus Guerrerius, eius vrbis Archiepiscopus, P. P. Societatis Iacobi Iainis, & Alfonsi Salmaron, vita & eruditione, in Concilio Tridentino, cui interfuit, commotus. Qui instituti Collegij amplificator deinde fuit.

21. GRVNINGA, vrbs summæ dignitatis in Frisia, Ptolomæo Philium, a viriditate pratorum nuncapatam existimant, cuius primordium ac nomen, Alij Gruno Francorum Duci, Alij Priamo, Antenoris fratri, alij verò Grunio cuidam Troiano attribuunt, eiusque initium in annum, ante Christi aduentum, trecentesimum, septuagesimum septimum, reiiciunt Hunc eundem Troianum, templum in hac vrbe, mirandi operis, condidisse, tradunt, vndique quondam peruium, & multis subnixum columnis, nunc verò muro clausum. A Saxoniæ Duce graues olim calamitates, Gruninga pertulit.

H.

24. HAMBVRGA, quasi Hammonis Burgum, vel, vt Celses, Hammonipolis, Thietmarsis, Holsatis, & Stirmatis quondam Metropolis, in Wagria regione Wandaliæ sita, nunc inferioris Saxoniæ vrbs præclarissima, vbi Pipinus, eiusque filius, Carolus Magnus, vicarium semper administratorem habuerunt. Quem Pomerani, ac Dani eiicientes, vrbem ipsam inuadunt, ac igni tandem perdunt. Collapsam deinde, ac vastam, Carolus Magnus restaurat. Plura de hac vrbe Krantzius in Saxonia sua & Wandalia. Doctor Becanus verò in originibus Anuerpianis hũc in modum de Hamburgo scribit: Quidam à Ioue Hammone (quem villosum arietina facie, Gregorio Gyraldo asserente, depingebat antiquitas nomen Hamburgo datum credunt, quod in ea vrbe hæc effigies ad Caroli vsque ætatem, à quo sit euersa, manserit, Hammonis equidem, nullum apud Cymmeriorum colonos cultum fuisse, satis scio, atque idcirco neque vrbi inde nomen datum: quæ qua de causa, Hamburg sit dicta, non facile sit in tanta scriptorum inopia explicare. axo ab Hama quodam pugile, quem Starcarcritus illic deuicerit, vocatam dicit, sed eam fabulam plus quam anilem mihi non persuasit. Ham, vt alias paries aliquando molis alicuius cibariæ signat, vt, dum dicimus Botheram, quo pars panis inducto butyro significatur: ita pernis salitis & fumo siccatis, ob excellentiam maximè, frequentissimeque nomen hoc est attributum. Quamuis igitur omnes cibariæ molis partes significet, de porcina tamen carne maxime est in vsu. At nulla gens est, quam equidem noui, apud quam carnis porcinæ infumatæ, plus absumatur, quam in illa inferiore Saxoniæ parte, in qua Hamburgum princeps & antiquissimum oppidum fuisse, ex Caroli historia satis est apertum, qui totius Septentrionalis, & Transalpianæ Germaniæ metropolitanam hic sedem collocauit. Suspicor igitur hic olim celeberrimum salsamentorum & carnis portinæ fumo duratæ, emporium fuisse: atque hinc omnes Saxones maritimos & insulares, & vicinos etiam populos littorales, nauibus suis, quibus mare infestum plerumque habebant, commeatum & cibaria ad diuturnas nauigationes necessaria petiuisse: quæ, quod carne porcina infumata, quam huc vndique venalem finitimi portabant, maximè constarent, locum huius mercatus Hamburg nominarunt, id est, oppidum pernarum siue petasonum, & cæterarum porci partium sale fumoque ad longos vsus conseruatarum. Qui regionis illius naturam, & viuendi consuetudinem, & situm Hamburgi norit, atque ea ad antiquas Saxonum & Francorum, qui vicinierant, piraticas & alias nauigationes contulerit, non dubito, quin statim huic meæ coniecturæ sit assensurus. Hucusque verba & coniecturam Doct. Becani retulimus.

34. HEIDELBERGA, iuxta Neccarum & Hircinium, Ptolomæo Budoris, Germanicè Heidelberg, à nigrorum vaccinecorum vel brunorum, teutonicè Heidelber, multitudine, olim Vangionum imperio subdita fuit: Palatini verò comites partes ab his sumpserunt, adeoque creuerunt, & eorum iuri nunc adscribatur. Est & florentissimum Heidelbergæ Gymnasium, à Marsilio primo Rect. initio institutum, & à Roberto Palatino, Anno M CCC. XXXXVI. multis priuilegiis donatum.

57. HERBIPOLIS, vulgò Wirtzburg, Franciæ Orientalis vrbs inclyta, quam Moganus fluuius ex Bohemiæ montibus ortus, perlabitur, in qua Diana, vsque ad tempora B. Kiliani martyris colebatur, qui Duci Gotzberto, ac vniuersæ ditioni fidei Christianæ pedotriba fuit, eius filius Hetanus, in monte Herbipolensi B. Mariæ Virgini, primam dicauit Ecclesiam. A Ptolomæo Arctauium dicitur, alii Manopolim, teste Abbate Spanhemio, vocant Plura de hac vrbe in Chronicis Argentinensibus. Hæc vrbs eo nomine felix, quia Societatis Iesu collegium habeat, à Friderico Episcopo Herbipolensi Franconiæ Duce, institutum, cui deinde eius successor, Iulius, ex nobili Echiterorum familia, Academiam ipsam vniuersam, adiecit.

2. HISPALIS, Seuilla Taraphæ, celebre & peruetustum, in Hispania Beticæ prouinciæ in ripa Bethis fluminis emporiũ, quod Gaditani maris littus, amœnissimo situ illustrat. Hanc vrbem, inquit Marineus Siculus, ab Hispano, Herculis nepote conditam, vulgus asserit, cuius ego sententiæ nec accedo, nec refragor: incertum est enim, quod nec autore, nec ratione probatur. Verùm enimuerò, cuiuscunque sit autoris, vrbs est maxima, & opulentissima, meoque iudicio, multis Hispaniis ciuitatibus, ne dicam omnibus, anteponenda. Est enim ambitu magna, forma rotunda, visu pulchra, templis celebris, Sacerdotibus exculta, multis equitibus nobilis, ciuibus plena, domibus insignis, plateis & vicis hilaris, hortis & fontibus amœna, tuta propugnaculis, mœnibus cincta, defensa, portis & turribus, campis iucunda, agrorum frugibus abundans, oliuetis & magnis oliuis, oleoque felix, mercatorum commerciis diues, artibus adornata mechanicis, & liberalibus studiis illustris Plena multis piscium generibus, & magnis citreis, palmetis & palmulis, & arborum fructibus exuberans. Ostio maris, & nauigabili flumine, ponteque admodum delectabilis Tanta denique rerum omnium copia excellit, vt in ea multo viuatur melius, quam in alia, quantumlibet vrbe, totius orbe ditissima. De cuius templo maximo, & nauigiorum numero, scripsimus alio loco. Cuius vrbis nomen barbare Mauritanæ gentes, deformarunt, quoniam P. littera carebant, eius loco B. posuerunt, & cæteris mutatis litteris, Sibiliam dixerunt. Hucusque de Hispalensis ciuitatis felicitate, Marinæus Siculus.

I.

25. IENAM, Florens Thringiæ oppidum, Musæ atque vineta commendant.

52. IEROSOLYMA, Turcarum hoc tempore colonia, olim regni Iudaici Metropolis, vrbs omnium ob Christi mortem & incolarum celeberrima, sanctissimaque, & vario successu, euentuque temporum, diuersis designata nominibus, quæ hoc versu breuiter sunt comprehensa

Solima, Iusa, Bethel, Ierosolyma, Iebus, Helia,
Vrbs sacra Ierusalem, dicitur atque Salem.

L.

11. LEODIVM, Eburonum Augusta, vrbs Germaniæ inferioris, quam & secundam vocant, maxima, nomen habet a Legione Romana, cum quinque cohortibus, ab Ambiorige, Eburonum Regulo, in ea valle, vbi nunc est vrbs Leodium, cæsa, & eodem in loco hybernante, quemadmodum id Thomas Leodius, commentariolo de Tungris & Eburonibus confirmat. Quo tempore Q. Cicero cum altera legione, à Cæsare ad Varucam remissus, atque ibidem à Germanis interceptus, ac penè deletus est. Distat Legia à Varuca, vix amplius dimidio miliari germanico, in magna concualle, in qua vici sunt quidam, de nomine cæsorum ibi ducum Romanorum, adhuc in præsentia nuncupati. Interfluit Legia fluuiolus, pueris in vrbe notus: adde, quod Romanè adhuc hodie Leodienses loqui dicantur, etiamsi sermo illorum ad Gallicam linguam magis inclinet. Sunt item non procul à Varuca, viri complures, Romanam originem, nomine referentes. Visitur inde Latinus pagus, Volsci, Vercellæ, Pascasij, Bercelij viri doctissimi patria. Item Antium, nimirum ab Antiatibus, in quo vico, Legia fluuiolus ortum habet, & Cortæ fons limpidissimus, quo, dum in hibernis erat Cotta, oblectabatur, aut propè illum funda traiectus fuerit. Est & Ciceronis fons, in vrbe notissimus, & aquis maximè vber, quem Riceronis fontem, malè lecta littera, nuncupant, scaturit è monte Petrosio retrò ædes fratrum, quos minores appellant. Atque hæc quidem Thomas Leodius. Quanquam alij sint, qui existiment, Varucam castellum fuisse, vbi nunc est Juliacum oppidum, quod Ducatui Iuliacensi titulum præbet, inter Coloniam & Aquisgranum, Germaniæ vrbes, Cisthenanas, quod a Iulio Cæsare conditore, nomen habere putant. Leodium igitur, à Romanorum

norum ibi legione cæsa, denominatum, è Germanis non valentibus Romanam, siue Gallicam exprimere vocem, in Lugich, deinde Ludich id nominis detortum. Dictiones autem huiusmodi germanicè à Lud, incipientes, quando latinas facimus, in, Leo, conuertimus, vt Ludger, Leodegarius: Ludpolt, Leopoldus, hinc quoque Ludich, Leodium appellatum, conuincitur. Sunt, qui altius Leodij inquirentes primordium, eius denominationem à Leode Oenopis filio deducunt, non ob soni tantùm, sed ob eius etiam & Leodiensium vitæ conuenientiam. Leodes enim, vel ob morum, vel ob cantus lenitatem ita dictus sacerdos fuit, hoc vitæ genere cum Leodijs ita consentiens, vt secundum Romam, vix vsquam plures sacerdotes reperiantur, vnde Franciscus Petrarcha, insignem clero locum, Leodium nuncupat. Hic Leodes interim Ithacæ inter Penelopes procos, magno crateri, è quo cyathizabant, semper assidebat, vel, quò facilius & promptius sibi hauriret, vel ne veneno, vt quidam volunt, vinum inficeretur. Et quamuis hanc poculorum suauitatem sequeretur, solus tamen, inter procos fuit, cui sociorum vita, proteruiæ, iniuriæ, contumeliæque plena displiceret. Sed, cùm sciret meliora, probaretque, sinebat tamen se à recto deduci, impotenti, ad potationes, commessationesque procliuitate, & spe fortassis aliqua fore, vt Penelope potiretur. Iam verò in eo, quam non degenerent Leodiensis filij, vel ipse Hubertus Leodius testatur. Nemo crederet, inquit ille, quam dediti sint poculis Leodienses, & quam sint supra modum bibaces, quod ipsum libenter de gentilibus meis reticuissem, nisi scirem artem egregiè bibendi, hodie non inter vitia, sed inter primas virtutes annumerari, nec bonus vir habetur, nisi qui pocula euacuare, & vno anhelitu, multum vini ingurgitare nouerit, quod, qui egregiè præstiterit, ab omnibus amatur, colitur, & huius consortium appetitur. Contrà frugi, & modico vino vrentem auersantur omnes fugiunt, irrident, & magni alicuius mali conscium clamant, qui se inebriari reformidet, vereaturque, ne ebrius, sua prodat flagitia. Hactenus ille de suis Leodijs. Hæc igitur Leodis, & Leodiensium allusio, etsi non conuincat Græcos, eius conditores fuisse, quippe, cum Doctore Becano in Atuaticis adserente, satis fit manifestum, Vlissem extra fretum, Herculis columnis insigne, nunquam nauigasse, tantum abest, vt Leodium quisquam è socijs condidisse, affirmari queat. Literarij tamen vsus, & exercitij causa, eam considerationem reijciendam non esse, ibidem confirmat, vbi & copiosius de Leodiensium origine disserit. Vrbs ipsa Leodiensis quàm optimè munita, altissimis circundata mœnibus, vestitos viribus montes, carbonarijs fodinis præstantes, libratamque planiciem, murorum ambitu, comprehendit, piscosis irrigua fluuijs, ædificiorum & publicorum & priuatorum magnificentia planè regia, viarum ac platearum nitore & amplitudine præcellens: ita, vt vniuersus Leodij situs, videndi sensui oblectando, gratæque animorum recreationi destinatus videatur. Siue enim quis montibus oblectetur, habet, quocunque se vertat, in quibus expeditissimus quisque defatigetur. Si quem planities, & prata iuuant, meditullium vrbis, hæc affatim dabunt. Gaudes nauigio, Venetam vrbem habebis, nisi, quod hic riui fluminis, & lympidissima fontium aqua, multò iucundior sit, quàm apud Venetos fœtidum mare. Si quis religioni, & diuino est cultui deditus, habet hanc vrbem amplissimis templis, Canonicorum, Monachorum, & sacratarum Deo virginum collegijs, ita frequentem, vt deleto Bizantio, alterius Romæ cognomen sibi meritò vendicet. Politica etiam incolarum ciuilitate, hospitalitate, & elegantia ciuium nobilissima, doctissimis denique viris, varioque artificum genere ornatissima, Musarum etiam vnica alumna ac sedes. Scholas enim, & studiorum palæstras complures habet, ex quibus doctissimi viri, qui rei literariæ scriptis sunt ornamento, magno frequentique numero, velut ex equo Troiano prodierunt. Et, quod de sua Burdegala testatur Ausonius, clementia hic cœli mitis, & larga indulgentia terræ. Etsi enim ad austrum bona ciuitatis pars spectet, illius tamen flatus Arduenna sylua, totius Galliæ maxima, quæ altior est, frangit & mitigat. Et habent, qui ab ortu spirant venti, liberum accessum, continui etiam ex natiuis carbonibus ignes, crassiorem perpurgant, & extenuant aerem. Tanta Leodiensium felicitas, a Carolo Burgundiorum Duce, grauissimis, ad internecionem ferè tam vrbis, quàm nominis, est labefactata incommodis. Huic non satis fuit, supra centum puberum, & impuberum hominum millia, vna die expugnata vrbe, trucidasse, nisi totam propemodum incenderet, mœnia disijceret, nauibus ciues impositos, pertuso fundo, submergeret, omniaque faceret, non in vrbe solum, sed per totam ditionem, quò nullæ gentis superessent reliquiæ, sed dijs gratia bene habet, floret rursum vrbs Leodium, & Leodiorum nomen, æternumque, Deo propitio, florebit, dum ille Nancy hostili terra, captus adhuc, & putridus iacet. Sed iam plurimarum rerum commemoratione omissa, quæ de Leodiensium magnificentia, de opulentia, de incolarum vrbanite, de eorum magnanimitate, & rebus præclarè gestis, copiosè recenseri poterant; celebres illustresque viros, qui scientiarum splendoribus non huic tantùm vrbi, verùm adeò vniuersæ Europæ lucent, breuissima enarratione, recensere libet. Eorum verò, quos fata eripuerunt, perpaucis recordebimur, non enim breui enarratione, horum virtutes & laudes, comprehendi possent. Inter eos autem principem, summumque dignitatis obtinet locum, illustrissimus Princeps, Antistes Reuerendissimus ac Dominus, D. Erardus à Maca, Cardinalium ordini allectus, qui immiti morte sublatus, summum sui desiderium, apud omnes bonos reliquit, & in choro summæ huius vrbis Ecclesiæ, æreo ac deaurato tymbo, præcellenti opere fuso, placidè quiescit. Nihil hic de Illustrissimis Principibusque viris, D. Georgio ab Austria, D. Roberto à Bergis, nihil item de generoso viro ac Domino, D. Guilhelmo à Pictauia, maioris Ecclesiæ præposito longè dignissimo referam, qui regia stirpe natus, præmatura morte, cum ingenti omnium mœrore ac luctu, Ecclesiæ Leodiensi ereptus, sempiternam pietatis, prudentiæ, bonitatis, virtutumque suarum famam, atque memoriam relinquens, Grationopoli, terræ commissus, iacet. Quid verò Reuerendissimum & Illustrissimum Principem, ac D. D. Gerardum à Grosbeck commemorem, qui hoc tempore Leodiensis Ecclesiæ clauum, rara prudentia moderatur, ac regit, vir tanto vsu, & summa æquitate instructus, vt ad Rempubl. gerendam consummatus, & a Deo optim. Max. natus esse videatur, doctorum etiam hominum, & præstantium ingeniorum, insignis Mecœnas. Multis etiam laudum elogijs, æternaque memoria digni sunt, R D. Gregorius Syluius, Tagastensis Episcopus, & Ecclesiæ Leodiensis D. Suffraganeus dignissimus, & concionator facundus. R. D. Henricus Natalis Leodiensis, D. Laurentij, extra vrbis mœnia, in monte amœnissimo, & suburbio Cœnobiarcha longè dignissimus, vir vetere & admiranda probitate, ac morum integritate præditus, & ob summas ingenij dotes, vario literarum nitore perornatus, cunctis charus ac notus, œconomus vigilantissimus atque industrius, magnoque cùm in ipsa Eburonum Augusta, splendore, tum in vniuersa ordinis sui societate summa dignitate atque existimatione est, qui maxima animi acerbitate vidit, vniuersum ferè monasterium suum, operosis, atque magnificis ædificijs splendidum, ab acerrimis ecclesiasticæ vnitatis hostibus Hugenotis, vulcani rabiei exponi. Quod quidem Reuerenda sua dignitas, ex nobili Namurcensi lapide viuo, ad regulam secto, non minore artificio, quàm sumptu restaurauit: Eximiam tintinnabulorum turrim, multis campanis exornauit, quarum dissoni toni, summa arte conferti, harmoniam, audiendi sensum oblectantem, reddunt Bibliothecam magnificentissimam in ipso cœnobij ambulacro constraxit, & incredibili librorum, tam Græcorum, quàm Latinorum copia, summis impensarum sumptibus conquisita, exornauit, adeò quidem, vt non collapsum ac vetus cœnobium restauasse, sed plane aliud, ac nouum extruisse putetur, vt conditoris proinde nomen iure optimo mereatur. Ioannes Visburcius Brugensis Canonicus, Græcæ linguæ peritus, & insignis historiographus, ingenij subtilitate & varietate doctrinæ clarus. Eximiæ item, & piæ recordationis vir, D. Carolus Langius, cathedralis Ecclesiæ Leodiensis Canonicus, vniuersæ humanitatis nitore, omniumque artium, stirpium, atque herbarum cognitione præcellenter cultus. Cui quidem præstantissimo viro, cum non immeritò iungo, quem in postrema Oecomenica Tridentina Synodo, Anno M. D. LII. gratissimum iucundissimumque collegam habuit. Reuerendum virum, D. Remaclum Lymburgium, apud D. Paulum Canonicum, & Medicæ artis professione clarum, omnis virtutis, omnisque scientiæ amantissimum, quem summum esse hominem, & præstantissimarum scientiarum studijs perpolitum, maximè plantarum & piscium, exoticorumque simplicium, scriptorum suorum monumenta non obscurè comprobant. Clari quoque nominis sunt apud Leodios, Andreas Fabri Canonicus, Illustrissimo Bauariæ Duci à consilijs, eiusque Germanus Godefridus, D. Francisci instituti, Ecclesiastes exercitatissimus. Arnoldus à Wachtendonck Canonicus S. Bartholomæi, summi nominis antiquarius D. Gildebertus Lymburch, artis Medicæ scientia præstantissimus, eoque, multorum Principum atque Antistitum ἀρχίατρος, vir ob egregiam vitæ probitatem, summa castitate conditam, memoria nunquam intermorituta, dignus, qui primus omnium experientia percepit, acidos Arduennæ fontes, ad varios corporis morbos curatu difficiles & contumaces, propulsandos, valere. Sed eo tandem morbo, quo Antipater Medicus Romanus; apud Galenum lib. 4. cap. 9. de locis affectis, magno totius Reipubl Leodiensis, & omnium optimorum hominum dolore fatis concessit. Antonius Ghenardus, vir pietate eximia, & facultatis Theologicæ professione eximius. Ioannes Laridus, S. Audomaro, Franciscanus, Theologus summus, qui verbi diuini pabulum, Eburonibus magna & pietate, & facundia, & felicitate subministrat. Ioannes Brel Cruciferorum Leodiensium Societatis Prior vigilantiss. vir egregia pietate & doctrina clarus, insignis studiosorum promotor. Nec breuiter porrò commemorari possent, præstantes huius patriæ ciues politissimi, ac Iuris cognitione florentes viri, quales sunt Ioannes Racietius: Franciscus Trepontinus Puteanus: Petrus Horanus: Iacobus Iokir: Henricus Weum: Ioannes Fresennius: Petrus Corcertus, Ioannes Hogennius, multique alij viri, dignitatibus clari, & morum grauitate conspicui.

31. LINDOIA, Insulare imperij oppidum aquis Acrom lacus circumfusum, de cuius origine, aut primis incolis, nihil exacti, histo-

historiarum penuria, haberi potest. Coniectura tamen, ex Strabonis geographia colligitur, Romanos sub tempore Octauiani Augusti, insulam hanc post deuictos Rhetos occupasse, præsidio propugnaculo sibi & suis, contra Vindelicos communijsse. Extat enim adhuc fortissima, vetustissimaque, ac semi diruta turris, ex quadrato silice, à dextris, mox pedestri itinere oppidum ingredienti, constructa, vulgò, murus gentilium (Die Heyden maur) dicta, quæ testatur, Tiberij, Neronis, vitrici sui legati, & non barbarorum industria, opus illud exædificatum. Subsequentibus tempestatibus quid rerum hic loci actum sit, irerum planè nescitur, non ambigendum tamen, Traianum, Aurelianum, Constantinos duos, & reliquos Romanos Imperatores, quibus cum Rhetis & Alemanis ad Brigantinum lacum, negotia haud incruenta fuere, insulam præfatam, tanquam inexpugnabile refugium, facilè vllo pacto deseruisse, donec inclinante imperio, Germanicæ nationes omnia regna vastare cœperunt, etiam insulam hanc, Romani nominis odio, in solitudinem versam, vix gauijs & mergis incubandi nidum esse permiserunt. Posteriori deinæuo, quum D. Albertus, Caroli magni cognatus, & Palatij Comes, ab vndarum periculosas procellas, quibus in lacu amplo obrueretur, D. Virgini Mariæ in eum portum, quocunque saluus adpulisset, ædem & monasterium extructurum se deuouisset, fortè fortuna accidit, vt vento propitiore, in insulam hanc, quæ diu iam vicinis tantum, anserum pascua erat, naui deijceretur, ibi protinus pius vir, aream purgans, phanum promissum erigi curauit, simul ac cœnobium nobilibus virgunculis, de suo fundauit, portum quoque istum, à voto & euentu deinceps, Lendoam, vel, vt antiqua instrumenta habent, Lendaugiam nouo nomine, quo nimirum etiamnum proprio idiomate propinquioribus Rheni accolis vocatur, adpellari fecit. Quàm rem non multò post Imperator Lodouicus secundus Anno Domini 856. certis immunitatibus confirmauit, necnon & Comites à Borbach, dictum monasterium dotarunt, vt incrementa non parua acceperit. Sed & ingruentibus ad D. Virginis templum hoc votiuis peregrinationibus denuo tam locuples fieri, hominum deuotione donisque cœperit, vt non modò Abbatissæ loci illius cum cæteris Romani imperij ecclesiasticis Prælatis principis obtinuerint dignitatem, verumetiam palatij sui præfectis (qui Hydropirgi olim residebant) modum præscribere coactæ, ob illorum prodigalitatem sunt, ne videlicet hi, dum Lendoiam proficiscerentur, vltra duodecim equites secum adducerent amplius. Defunctis simul Anno Domini 1051. Lindoense & Buchcaimense, abbatissæ referente H. Contracto, Iuota nobilis & religiosa vidua, ab Imperatore Henrico III. vtrique domui restaurandæ, præfecta est. Vestales dicti monasterij, nobilitatis ipsarum stemmate, ab vsque proauis ostentant, nec Moniales, sed Canonicæ, nostro seculo, appellari gaudent, habitu non vtuntur monastico, nec cœlibatus voto obligantur. Horas canonicas consuetis in Ecclesia horis, decantat. Augustum est ipsius cœnobij templum atque magnificum, cuius pilæ, seu testudinem fulcientes columnæ, singulæ è singulis saxis integris coagulatæ sunt, nec pluribus lapidum iuncturis constant. Oppidum paulatim ex villa, Cœnobij fœlicitate erecta, excreuit, totius podamici lacus nominatissimo portu, illustre. Id circa eam ætatem, qua duces Sueuiæ, Romani imperij habenas moderabantur, in aduocatiam & Mundiburdium (sic tunc tutela, id est, Castvogrei, dicebatur) susceptum, dexteritate & obedientia ciuium, multa vtilia ac digna laude priuilegia, etiam haud aliorum imperialium liberorumque municipiorum prærogatiuis minora, aut viliora vnà cum superioris, siue capitalis iudicij administratione, cudendæ monetæ facultate, nec non tiliæ viridis, in albo clypeo imaginibus Reipubl. suæ apud succedentium Romanorum Cæsarum, ac Regum clementiam impetrauit. Hæc partim Achilles Gassarus apud Munsterum, partim Gasparus Bruschius, de Germaniæ Monasterijs.

28. LIPSIA, Ostlandiæ quondam Metropolis, nunc Misniæ adscribatur, vrbs aquis irrigua, ex eiusdem nominis pago, in vrbem, summæ dignitatis excreuit. Quam Henricus II. a Dietmaro IV. Mersburgensi episcopo, Anno Salutis M. XX. liberè donauit. Cuius pomœria murorum ambitu Otto Marcgrauius Conradi II. A. filius extendit. Succedente verò tempore, à Friderico I. eiusdemque nominis secundo A. A. Anno Salutis, M. CCXV. & Theodorico, Misniæ Marcgrauio, sociali bello diuturna obsidione cincta, expugnata, militum libidini & direptioni data, murorum propugnaculis spoliatur, eò, quòd Ottonis IV. Imperij tum dignitate priuati) & Alberti a Kirchbergio Archiepiscopi Magdeburgensis, Thuringiæ Lantgrauij tutelæ & protectione Lipsiacæ conaretur committere. Deinde, vt est varia horum temporum, & mundi vicissitudo, sic huic vrbi læta fortuna arrisit, vt inter Misniæ oppida, florentissimum ditissimumque habeatur. Quod superbissima ædificia, & perauguста ciuica domus, nitore & magnificentia sua, satis manifestè declarat. Ter annuatim nundinis frequentatur: Musarum etiam inclyta sedes existit. Hæc Wolfgangus Iobsteinius, de vrbium, arciumque origine.

A. LONDINVM, vrbs Angliæ, maxima in Cantuariensi prouincia, profluentem Tamesim, regio situ illustrat, celeberrimo negotiatorum emporio, superbissimis ædificijs, regioque Palatio, maximè illustris ac nobilis. Quò non insulares modò Anglos, sed & remotissimarum Gentium negotiatores, lucri dulcedo pertrahit. Plura de Londinensium tum origine, tum dignitate Gaufridus Monumetensis: Gildas: Ponticus Virunnius: Polydorus Vergilius, & Hunfredus Lhuid commentariolo de rebus Britannicis ad D. Abrahamum Ortelium præscripto. Paulus Iouius. Et alibi.

18. LOVANIVM, Vrbs Brabantiæ primaria, non tam comitibus suis vetustis, quàm insigni Academia, & omnium artium liberalium vniuersitate nobilis, nomen habet, non à laudando, vt quidam prodiderunt, non à Leuacis, vt alij sunt suspicati, eò, quòd hi Neruiorum, non Eburonum fuerint clientes, sed à situ vrbis, qui talis est, vt mœnia vetusta, quæ, vt illa tulit ætas, fuerunt firmissima, ex albo nimirum lapide, ad normam constructa, ex alto descendant ad loca humilia, & aquis obnoxia, quas Tila fluuius maior, & Vorta riuulus siue torrens, extra ripas suas euomere quàm frequentissimè solent, & longè lateque omnes campos, & intra muros, & extra, in stagna & plaudes permutârunt. Altum autem illud, è quo descendunt, Lo, vocatur: è quo mons ascendit syluosus, à Lo, nominatus Lobtech, id est, altioris loci mons. Iam stagna omnia, & loca aquis exundantia, nostrate sermone, Ven, dicuntur. Hinc igitur vox composita, Louen, id est, quòd altum locum, & stagnantem complectitur. Nec citra causam de hoc situ nomen fabricârunt, eò, quòd nihil amœnius sit, quam vtramque faciem terrain habere Louanium certè, & intra vrbem & in suburbanis vbique campos habet aquis obnoxios, & ijs altioris loca incumbentia: è quibus & colles assurgunt, alijs vitibus consiti, alij siluis horridi, alij pomarijs vberes, alij per decliuia segetibus læti. Sunt hæc quidem, inquit Doct. Becanus libro 1. Atuaticorum, Louanio & Romæ communia, sed sic, vt si meo iudicio sententia ferenda sit, longè lateque loci amœnitate, Roma superetur atque vincatur à Louanio. Nusquam, ita me Phœbus amet, terrarum, locus est, qui magis videatur mereri, vt sit sacrarum Musarum domicilium. Conferantur omnia, quotquot sunt literarum Gymnasia, vel in Italia, vel in Hispania, vel in Gallia, vel in Germania, nullum inuenietur, quod huic par dici queat. Vixi Parisijs, Aureliæ, Pictauij, Lugdum, Burdigalæ, & in loco Galliæ amœnissimo Andegaui: vidi Ticinum, & in eo domum enneophonum: vixi Bononiæ, Patauij, Mantuæ, Florentiæ, Romæ & Neapoli. Germaniam partim vidi, partim de auditu cognoui, sed, quæ equidem vidi, oppida, nulla sunt Louanio comparanda situs iucunditate, cùm tamen viderim præcipua, & inter cætera, Monachum, Augustam, Vlmam, & Coloniam Agrippinam, vt taceam inferiora. In Hispania Salamanca scholarum magnificentia longè omnibus in Europa præstat Gymnasijs, sed situ, & locorum facie, à Louanio superatur. Vallis Olitana extra vrbem non est inamœna, præsertim in Visurgis ripis, secundum quas frequenter Cimancam vsque corporis exercendi, & animi recreandi causa, soleo, dum illic viuerem, deambulare, & habet duo collegia quibusuis regijs ædificijs conferenda, sed omnibus inter se comparatis, nihil ad Louanij amœnitatem. Gymnasium hoc Louanienſe, scribit Hadrianus Barlandus, vnum habet caput, vnum principem, cui omnes in eo parent, hunc Rectorem vocant, cuius officium est, ius dicere, priuilegia tueri, & maleficij reos scholasticos pœnis afficere. Cùm in publicum prodit, ante eum præcedit Accensus, quem Bedellum, recepto illic vocabulo, vocant, pone sequuntur famuli. quantum autem honoris huic dignitati habeatur, hinc apparet, quòd Consules, Magistratus, & clarissimi quinque viri, denique omnium dignitatum gradus, Academiæ Principi assurgant, & decedant è via Exeunti ad comitia, quę certis anni temporibus indici solent, plures Accensi anteambulant, singuli manu auratum gestantes baculum, insignia honoris amplissimi. Est hæc semestris dignitas, quemadmodum apud Romanos olim dictatura fuit, sed duntaxat mensium. Sunt & alia quædam Louanij non indigna spectatu loca, Xenodochium dotatum amplissimè, vbi nunquam non assistunt ægrotis mulierculæ, solatijs refouentes singulos, atque adferentes, quod cuique è valetudine esse constiterit. Est alio loco digna duce, digna principe domus, quam extruendam curauit summus Pontifex Hadrianus sextus, cùm adhuc in minoribus ageret. Intra mœnia visitur & cœnobium Carthusianorum, loco ab omni tumultu, ab omni frequentia semoto, ita vt nec eremi solitudinem in vrbe magnoperè desiderent monachi. Hoc ædificio nil ex familia vidisse se quicquam splendidius ingenuè fatentur quiuis exteri, &c. De magnifica, & ampla hac vrbe Guicciardinus auido lectori abundè suppeditabit, quæ admiretur. Habet etiam Louanium societatis Iesu collegium inchoatum ab Adriano Adriani, Antuerpiano, Anno salutis humanæ M. D. L V. Huic D. Helias Schorc, consilio Brabantiæ à secretis, vir bonus, & ob pietatem, ac maximam in pauperes, largitatem, æterna memoria dignissimus, amplas ædes donauit. Cui etiam volens prodesse D. Gualterus Runselius D. Petri Canonicus, S. Theologiæ Licentiatus, ac societatis institutũ, quod consilio diu fouerat, beneficio etiam iuuare, Anno Domini M. D. LXV. domum suam, quam habebat, non modò donauit liberaliter, sed veterum, & sanctorum PP. exemplo, ad eius partem se recipiens,

cipiens, curauit, & senatus authoritate comprobante, Societas etiam hanc hæreditatem adiret.

24. LVBECA, Inferioris Saxoniæ vrbs Imperialis maritima, supremum, perauguſtæ Hanseaticę societatis caput, vulgò, Lubeck quasi angulus laudis, Celte, & Ænea testibus, a Viceboldo duce condita, a Vandalis Baccena nominatur, à Kitto Principe aucta, Anno Christi 1104. Bractusa & Trauo fluminibus irrigua. Episcopatus originem ibi habuit anno 1152. Multa vrbs hæc, diuersitate principum, pertulit. Celtes.

Inde vrbs clara nitet de lumine nomine dicta,
Et Lobicum Codani fama decusq; sui.
Angulus hac laudis dicta est vrbs nomine prisco,
Angulum in hunc fertur fluuius Drauenna per æquor.

Æneas Syluius, in sua Europa, cap. 32. Lubecensium inquit, ciuitas potentissima est, sine cuius auxilio, vix vnquam Daciæ reges continere suos subditos valent. Duodecim viri Reipubl. præsunt, quos consules appellant, quorum perpetua potestas est, & in equestri dignitate constituti, popularibus, nisi vocentur, nulla de regimine vrbis consulendi facultas, nec tamen seruire plebs videtur. Sua cuique substantia tuta est & libertas, saluis legibus, vt velint viuere. Æquum iudicium consules agunt. ab his Cæsar, si excesserint, appellatur: plura de hac vrbe apud Cranzium: Munsterum: Hermannum Bonnum: Wolfgangum Iobsteinium. & in Chronicis Argentinensibus, inuenies. Eandem etiam carmine eleganti descripsit Petrus Vincentius Vratislauiensis.

32. LVCERNA, Heluetiorum ciuitas, satis amœna & elegans, dignitate & opibus par multis, commune confœderatarum vrbium emporium, vbi deponuntur merces, quæ ex Germania in Longobardiam, & Liguriam transmittuntur, & per lacum magnum, ad cuius finem Lucerna est sita, spatio quinque miliariorum, in Vraniam deferuntur, atque inde dorso equorum, per montes & valles alpium, Mediolanum vsque transportantur. Habent autem Lucernates, maiorem verò commoditatem ex lacu, quam ex adiacente solo, tametsi eximia quoque habeant prata, & pabula pecoribus nutriendis idonea. Confœderata est hæc vrbs tribus pagis anno salutis M. CCC. XXXII. vocaturque hæc ipsa confœderatio, Fœdus quatuor syluanorum locorum.

10. LVGDVNVM, vrbs Transalpinæ Galliæ maxima (quæ generosi Leonis Gallicum nomen, ingentes animos, & nobile stemma gerit) sic nunc est fortibus prudentibusque viris munita muro, fossa, vallo, & omnibus propugnaculis cincta, geminique fluminis ambitu, rupium claustris, & ipsa loci natura inexpugnabilis: vt Celticæ arx Galliæ in ipsis regni faucibus iure dici possit. Nomen habet, si D. Becano credendum, à tumulis, Dunen, vocabulo, quo omnia loca montosa & accliuia, Belgis vocantur, cuius significatio & perpetuus apud eos vsus, multa prisca vocabula interpretatur. Quæcunque enim oppida huius vocis terminationem habent, intelliguntur in locis accliuibus, aut collibus extructa fuisse, vti est Lugdunum, quo collis bonæ fortunæ, siue prosperitatis significatur. Eiusmodi arenaceis montibus, siue tumulis maxima pars Flandriæ, & Hollandiæ, & Zelandiæ quædam partes ab Oceano defenduntur. Hanc Lugdunensem vrbem ad Rhodani ripas, & Viennæ finitimam Seneca in epistola ad Lucilium refert, fatali igne, suo tempore exustam, quam inter celtas adscribere, quibusdam placet, quoniam omnes eius suffraganei, & pars vrbis, Ecclesiaque ipsa, matrix in Celtis sunt. Hinc Plotius, qui primus Romæ Rhetoricam docuit in Latinum, ortus est, a quo Romæ se puerum cum Q. fratre latinè primùm doctum est, Cicero refert. Huc Pilatus sub Claudio à Caio accusatus, in exilium missus, vitam magna cum infamia, finiuit, vt non modo in futura, sed in hac quoq; vita, iustas scelestissimæ iniquissimæque latæ sententiæ pœnas exsolueret.

23. LVNEBVRGVM, præclara Saxoniæ vrbs, quæ, quia salinis vberrimis præstat, Salineburgensis quibusdam, non ineptè dicitur. Eas autem salinas Luneburgenses, Ænea Syluio teste, Abbatibus, aliisque Ecclesiasticis viris, eripuerunt. Harum prima origo fuit non procul a monte Calcario, olim inuenta, puteo inclusa, viris fortibus, qui aquam diu noctuque exhaurirent, deputata, atque ex æquo diuitibus & pauperibus distributa. Nec hic in hunc vsque diem, vlla vetustatis est facta immutatio. Durat adhuc antiqua columna, quæ sustinet trabem, cui magna adhæret vrna, aquam è profundo educens, Canales, seu fistulæ, per quas salis aqua deriuatur, pulchro ordine distribuũtur, sunt autem numero quinquaginta, ad singulorum casas, habetque vnaquæque casa quatuor sartagines, ex plumbo factas, quadrilateras; latas duabus vlnis, & transuersa manu profundas, quæ vsu detritæ, renouantur absque vlla liquefactione. Duabus autem horis sol coctum, & ex sartagine sublatum, in varias illius terræ, & longius dissitarum regionum partes, deportatur.

7. LVTETIA, inter Celtas est, Prouinciæ Senonensi adscribitur, oppidum erat Parisiorum, positum in insula fluminis Sequanæ, quod perpetua palus influit, proximum Bellouacis, Agendico oppido, & Senonibus, & Meloduno oppido finitimum: nunc vrbem Parisiensem esse dicunt. Ciuitas est Episcopalis in Francorum regno sita, in quam Cæsar se concilium transtuliſſe, & patrum suorum memoria Parisios cum Senibus ciuitatem coniunxisse, scribit B. Rhenanus libro tertio rerum Germanicarum, hæc, quæ sequuntur, coronidis vice adiicit; Lutetiam, inquit, Parisiorum Castellum vocat. Ammianus Marcellinus his verbis, Matrona & Sequana amnes, inquit, magnitudinis geminæ, fluentes per Lugdunensem post circumclusum ambitu insulari Parisiorum castellum, Lutetiam nomine, consociatum meant, meanteſque protinus prope Castra Constantia funduntur in mare. Hactenus illius verba retulimus. Vnde liquet, Lutetiam exiguum oppidum olim extitisse, quippe quam insula tam modica, totam fuerit complexa. Proinde duæ illæ ciuitates, quæ in vtraque Sequanæ ripa ædificatæ, Lutetianam insulam cingunt, suburbana illa sunt, in quibus Iulianus Cęsar, quum apud Parisios ageret, Decentio Tribuno & Notario electissimam Auxiliarium, Herculorum, Batauorum, Tenchateriorum, Celtarum, & Iouinorum manum, illac ad Constantium Augustum contra Parthos bellaturum, ducenti, salutabundus occurrit, vt est apud eundem auctorem. Crediderim autem eam vrbis partem, in qua hodie Scholæ sunt, altera multò vetustiorẽ esse. Quod indicat antiquum illud ædificium, hortum pensilem gestans, firmissimæ testudini superimpositum. Id adhæret nouis ædibus Abbatis Cluniacensis, quas ingenti sumptu proximis annis ædificauit, Romanorum olim Principum haud dubiè domicilium. Sed Lutetiam & Sequanam fluuium præfluentem elegantissimè describit Iulianus Cæsar, in oratione, cui titulus ἀντιοχικὸς ἢ μισοπώγων. Vbi criminationibus quorundam respondens, qui ipsi comessationes & vomitus obiecerant: ostendit, qua causa semel Lutetiæ coactus sit cibum reiicere, tum videlicet, cùm Galliæ consuetudinis impatiens, qua cœnacula per fornaces calefaciebant, illatis in cubiculum viuis carbonibus, eo nidore ferè extinctus est. Quæ nos docebit narratio, obiter, vsum hypacaustorum, qui Germaniæ peculiaris est, olim apud Gallos fuisse receptissimum. Alioqui, si sumarium habuisset ille locus, in quo Iulianus dormiebat, nihil mali sensisset, & notum est, qui Græcis significet, κάμινος. Sed aiunt, veteris architecturæ periti, fumariorum vsum, priscis ignotum extitisse, qui tubulos habebant, parietibus insertos ad cœnacula, vel calefacienda, vel refrigeranda. Hæc ille. Anno salutis M. D. LV. in Lutetiam Academia primum in Gallia, Societati Iesu Collegium constitutum est, à R. D. Guilhelmo de Prato Clareniſtano Episcopo.

M.

63. MAGDEBVRGVM, Imperialis & Metropoliticæ dignitatis in Saxonia vrbs. Archiepiscopalis sedes, cuius Antistes omnium Episcoporum Germaniæ primas est. Hic in honorem S. Mauritij, ex quadrato lapide, diues templum, Othonum nobile opus, & in eo S. Florentij corpus. Credunt quoque vnam è sex hydriis ibi esse, in quibus vinum ex aqua factum à D. Saluatore, Euangelistarum tradit historia, hanc plebibus ostendunt materia marmorea est, ac pellucida, vini capax, quantum equus ferre posset. Alteram, ac minorem, apud Hildemenses affirmant. Tertiam, Coloniæ Agrippinæ ex candido marmore, in perauguſto D. Vrsulæ phano, aliquoties vidi. Vexillum quoq; S. Mauritij Magdeburgi quotannis ostenditur. Magistratus vrbis ius ciuile Romanorum abbreuiatum, & Saxonica lingua conscriptum, non sine reuerentia custodit, quod Magni Caroli auctoritate firmatum, tradunt, eoque in decisione causarum circumuicinæ gentes recurrunt. Magna & venerabilis earum legum auctoritas habetur.

2. MALAGA, in Hispania, Bercæ prouincia, digna Episcopo sedes.

50. MALTA, commune insulæ in Mediterraneo mari ac oppido, probè munito nomen.

26 MARTPVRGVM, quasi Martis castrum, vrbs Hassiæ metropolis, olim villa, vt historia B. Elizabeth tradit, in cuius honorem Ecclesia dedicata est. Lanus præterfluit, Abbas Spanheimensis Marcburgum à Marcomero Marcomeri vicesimi sexti Regis Francorum filio, nominatum, & erectum fuisse collegit: meminit & illius Hunibaldus. Ptolomæus hanc Amisiam nominauit.

18. MACHLINIA, elegantissima Brabantiæ vrbs Archiepiscopi sedes, distat Bruxella, Louanio, & Anuerpia miliaribus quatuor, situ & opere munitissima. Præterquam enim propugnaculis, mœnibus ac fossis circundata est, vicina decliuiora loca, aquarum septis recluſis stagnantur, vt hostibus nullus ad eam aditus pateat. Hæc orbs ob præstita in obsidione Noueſiensi (oppidũ est ad Rheni ripas infra Coloniam Agrippinam) Carolo Burgundionum Duci officia, multis priuilegiis, etiam ad inuidiam vsque vicinorum est dotatum, vectigalium maximè in Brabantia, immunitate, Qua Anuerpiam itur ad portam Catharinianam, vbi Mechliniæ coniunctus est ampliſſimus circus, castelli instar, muro clausis, domiciliis plenus, vbi celebre etiam templum cernitur. D. Alexio, vt tutelari numini dicatum, quo loco in frequentissimo mulierum conuentu plus minus sesquimille, omnium ordinum fœminas, semper reperias, quæ religionis ergo, commoratum eò concesserint, omnes verò, quatuor primis, vniuersæ parent & obediunt, in quibus sunt, quæ de suo luculentè viuunt, longè verò

maxima earum pars, lana ac tela victum quæritat. Sed hic non modò lubet, dumq; ita res postulat, extra septa egredi, verum etiam contradicẽte nemine, quando si visum fuerit, nubere licet. Machlinienſibus, ne omnem antiquitatem, ab Aboriginibus excutiamus, quondam imperarunt Bertholdi, gens vndiq; spectata, & illustris, ac vbi eius familiæ stirps vtraq; excidit, nouissimè post diuturnum bellum, litigiosamq; contentionem, pars eius vrbis Eburonum Antistitem, pars Gelriæ Comitem agnouit. Sed illi ipsi (vt Meyerus atteſtatur) postremo iure suo credere, Annoq; M CCC. XXXIIJ. Ludoico Niuernienſi Flandrorum Comiti, vniuersam dominationem diuendere, in quod ancipitis belli seminarium extitit. Recusabat enim Ludouicus Brabantiæ Ducis clientelare beneficiũ, quod maiores aliquando, vt ferebatur non abnuerant. Tandem verò post longissimam, eamq; inutilem litigatorum altercationem, Ludoicus Maleanus, iam dicti Ludoici filiorum natu maximus, Margaritam Ioannis III. Brabantinorum Reguli filiarum alteram duxit vxorẽ, cuius matrimonij ratione, vt confectum bellum restinctum nõ sit, ad extremum rebus compositis, Flandriæ Brabantia coniuncta est. Philippus autem cognomento bonus, subinde singulare huius vrbis imperium constituit, quale etiamnum manet. Inde secundo lapide, præclarum occurrit municipium Heista, colli impendens, cum appendicibus septem castellis, Machlinenſium territorio circumscriptum, ceteroqui per se liberum, & omnium rerum immune. Habet insuper hæc vrbs (vt scribit Barlandus) suas minimè vulgares dotes, aeris multam clementiam & salubritatem, incolas sermone blandos, moribus mansuetos, comes, ciuiles, bellicosos etiam, cùm res exigit: placet in hac vrbe virorum multitudo, placet mundicies, habet Concilium regium, & ædes sacras complures decenter ornatas, Vrbem hanc Machlinienſem multò celebriorem nunc reddit Illustrissimus D. Cardinalis Granuellanus, nouæ scholæ institutione, quam velut seminarium quoddam morum ac literarum ex Concilij Tridentini præcepto, magnifici viri, non modo de hac vrbe, sed de vniuersa Brabantia eò ipso benè meriti, instruere nunc moliuntur. In qua pueris, quibus parentes ob fortunarũ angustias, necessarios ad studia sumptus suppeditare nequeunt, Illustrissimi C. Cardinalis munificentia, ad victum & cultum necessaria, perpetua fundatione concedentur.

42. MEDIOLANVM, vrbs apud Insubres omnium potentissima, metropolico honore, situque conspicua, scribit enim Alexander Quintus, eius nominis Pontifex summus, hanc vrbem physico ac naturali situ, ab incendiis caumatum, & frigorum rigoribus æqualiter abesse, & locum totius orbis temperatissimum, aeremq; serenissimum, & aquarum in puteis, ac fontibus salubritatem obtinere Quodq; lacus pulcerrimi decem, & septem, & sexagita quatuor flumina, terræ superficiem irregantia, in illius agro reperiantur Porrò, quantum templorum magnitudine, regalium domorũ amplitudine, clarissimarum ædium nobilitate, & vicorum nitore, nec non & omnium artium præstantia floruerit, nostraque ætate floreat, tum potentissimorum dominorum, Ducis maiestati obsequentium: tum vtriusque sexus contubernium religiosorum inhabitantium, ac caterua huius vrbis equestris ordinis virorum, ac doctorum, nec non & armorum, & pannorum, & omnifariam vestimentorum officinæ, & mercatura declarant. Est & Mediolani Societatis Iesu Collegium, à R. D. Cardinale Boromeo, auctum & amplificatum.

49. MESSANA, florentissima Siciliæ vrbs, de qua in ipsa descriptione plura. Haud parum huic vrbi, tum vetustatis, tum vtilitatis accedit ex optimè constituto Societatis Iesu Collegio, quod Pontificis Maximi iussu, eò missi, erexerunt, M Hieronymus Natalis Hispanus: Andreas Fruscius Gallus: Petrus Canysius Germanus, Benedictus Palmus Italus, atque nonnulli alij ex variis nationibus, domo, magistratus benignitate, commodè instructa, Anno Domini M. D. XLVIII.

51. MEXICO, Regia in Hispania noua sedes, de qua hunc in modum Ferdinandus Cortesius scribit: Mexicana ciuitas, adeò ampla est, & admirabilis, vt magnitudine & populi frequentia, Granatensem vrbem superet, & patriis rebus multò sit abundantior, vt pane, auibus, piscibus, tam ex fluminibus, quam lacubus, & his quæ in venatione capiuntur, rebusque aliis, quibus pro ipsorum victu fruuntur optimis. Hac in ciuitate est forum, in quo quotidie cernuntur vltra triginta hominum millia cmentium & vendentium, vltra alia plurima parua fora, quæ in ciuitate reperiuntur. Hoc in foro habentur omnia genera indumentorum venalia, quibus illi vti consueuerunt. Sunt ibi loca dispositа, vel vendendum aurum, argentum, lapillos, aliqua genera emblematum & plumarum, tam beuè comptarum, vt in nullis foris aut plateis vniuersi terrarum orbis, ornatores reperiri possint. Sunt illic venationes adeò aptæ, vt nullis optimis in Hispania cedere debeant, venduntur holera, & herbæ medicinales, ligna, carbonesque in bona quantitate, habentur balnea, & denique inter eos viget aspectus cuiuslibet boni ordinis ac regulæ, estque natio multæ rationis, qua in Africa non posset inueniri melior. Legum rigore maleficos puniunt. Quidam enim Cortesio aurum furtim abstulerat, quod cum huius vrbis Magiscacin resciret, deprehensum, in foro, per preconem primo proclamante delicto, malleo ligneo occidi iussit. Ciuitas hæc in lacu constituta, in qua optimæ sunt domus & turres, & maximè aquas ipsi domini inhabitant, & sacræ ædes eorum, quas Meschitas appellant, vbi suas fundunt orationes, & deos collocant, & pro qualibet necessitate homini incumbenti habent propria sua idola more priscorum gentilium. In istis Meschitis versantur homines, qui pro religiosis more suo habentur, & cõtinuà ibidem resident, omnes illi, idolorum cultores, nigris vtuntur vestibus, nec capillos minuunt, aut pectunt à die ingressus religionis, donec exierint. Filij omnes ferè primatum ciuitatis & dominorum eo habitu in religionibus versantur, à sexto, & septimo anno, donec eos parentes matrimonio iungant, & hoc frequentius accidit in primogenitis, & in iis, qui in hæreditate succedunt, quæ in cæteris. Morantes in illis locis accessum ad mulieres non habent, nec ad eos domos mulieri patet accessus, abstinent à cibis quibusdam, sed vno tempore plus alto. Et inter Meschitas est vna suprema, in cuius circuitu quadraginta sunt turres altissimæ, quæ omnes sunt sepultæ dominorum istius prouinciæ, & capellæ in eisdem constructæ, singulis suis idolis consecrantur. In hac ampla Meschita, sunt tres latissimæ aulæ, in qua sunt plurima idola miræ altitudinis, variis figuris & artibus sculpta, tam in lapidibus, quàm in tecto & dictis aulis insunt alia parua sacella, angustis portis constructa, quæ nullam cœli claritatem continent: in ea sacella, ex religiosis certi aliqui, minimè tamen omnes admittuntur. In his Meschitis, vnius Temixtitanæ vrbis, (horrendum dictu) olim diis suis annuatim, vltra viginti millia puerorum, puellarumque corda sacrificarunt. Ex lacu in quo ciuitas hæc posita est, maximas salis copiam conficiunt. Quatuor tantum habet vrbs ipsa à continenti ingressus, stratis manu fabricatis, viis latis, quantum extenditur lata Hispanica equestris lancea. Illius præcipui vici amplissimi, & recto tramite procedentes cernuntur, quorundam media pars est in aquis, media in terris, per quos canois inuehuntur Vici quoque omnes habent suos exitus, & ab vno ad alium, aqua permeare possunt. Habet insuper præclara hæc vrbs plurimas plateas, vbi quotidie sua habent fora, commerciaque exercent. Venduntur res ex auro argentoque, plumbo, cupro, aurichalco, lapidibus, ossibus, conchilibus, corallis, & ex plumbis. Venditur calx, politi lapides, & non politi, lateres crudi & cocti, ligna dolata variis modis, & non dolata. Est vicus in quo venduntur omnia genera auium ad aucupium, vt gallinæ, perdices, coturnices, anates, turdi, fulicæ, turtures, palumbes, passeres arundinibus collo astricti, psitaci, milui parui, asciones, tinunculi, accipitres, falcones, & aquilæ, & aliquæ ex istis auibus rapina viuentibus, cum pulmis, capite, rostro, & vnguibus. Vendunt cuniculos, lepores, ceruos, canes castratos paruos, quos comedendum educant. Sunt vici ad herbas vendendas, sunt ibi omnes herbæ & radices medicinales, quæ nascuntur in tota prouincia. Sunt domus pharmaca vendentium, tam potabilia, quàm ex vnguentis & emplastris. Sunt barbitonsorum domus. Sunt etiam habitationes, vbi conueniunt ad bibendum & comedendum pro pecunia. Sunt ibi etiam plurimi baiuli, vt in Hispaniis, qui merces emptas ad incolarum ædes deferunt Sunt plura ligna, carbones, focularia, floriæ variæ ad lectisternia. aliæ subtiliores ad sedilia ornanda, cameras & aulas. Sunt omnia olera, & præsertim cepe, porri, allia, nasturcium tàm terrestre, quàm aquaticum, caules, aceroſa, cardus Sunt ibi fructus varij, inter quos sunt cæresa, pruna, quæ sunt simillima Hispanis. unt poma, vuæ, & alij fructus plurimi, quos exquisitissimos ipsa prouincia producit. Vendunt melapum, ceram, & mel arundinum, ex Mayz, quæ quidem arundines tantum mellis habent, & sunt adeo dulces, quemadmodum illæ, ex quibus zacearum conficitur. Vendunt mella ex arboribus quibusdam, quas in reliquis insulis Magueas vocant, & sunt dulciora musto decocto. Vendunt etiam vinum rude confectum. Vendunt vltra genera fili omnium colorum in suis corollis, & est similis vico, vbi Cranatæ venduntur res ex serico, sed in maiori quantitate. Venduntur ibi colores pro pictoribus, & omnia genera sicut in Hispaniis, & adeo illustria, vt meliora fieri non possent. Venduntur coria ceruina optimè aptata, villoſa, & sine pilis, alba & tincta coloribus variis. Venduntur fictilia multa, & optima vernice suffulta. Venduntur dolia maxima, & parua, Oenophora, ollæ, & alia vaſa fictilia. Vendunt multum Mayz, tam solidum, quam coctum, & in panem conuersum, & de eo habent magna commercia, & in solido, & in pane. Vendunt artocreas ex auibus & piscibus recentibus & sãlsis, cudis & coctis. Vendunt oua gallinarum, & anserum, aliarumque auium maxima in copia. Vendunt placentas ex ouis. Et denique, vendunt in dictis foris, quicquid gignitur & crescit in illis prouinciis, quæ vltra ea, quæ exposui, sunt talia, & tam diuersa, vt ob prolixitatem, & quia eorum omnium nomina non teneo, recensere nequeam. Et genus quodlibet mercium habet vicum proprium, nulla data alia mercium commixtione. In hac ampla platea, est domus magnifica, in modum Iudicij, vbi semper morantur decem, aut duodecim personæ, quæ iudicant, & constituunt omnia, quæ in dicta platea eueniunt, & dubia, quæ insurgunt, malosque & delinquentes puniri iubent, versantur in dictis plateis aliæ personæ, quæ assiduè diligenter explorant, quid vendatur, & mensaras. quibus venduntur bona, inspectant, atque explorant. Iam verò,

de

ſi de magnificentia, diuitijs, & domeſtico apparetu atque obſequio, ipſius Muteezuma huius vrbis, & vicinarum regionum ſupremi domini, de palatijs ſuis, vinarijs & hortis, in ipſa ciuitate, & extra eam voluptatis gratia ædificatis, de pontibus, aquæductu, vijs, & nobilium arcibus, omnia commemorare voluero, veritatem ipſam narrationem, excedere multis videbitur. Ex varijs tamen hoc ſaltem vnicum referam. Præter alia ampliſſima ipſius Domini Muteezuma palatia, vnum eſt, in quo pulcherrima erant viridaria, quibuſdam proſpectulis eidem inſidentibus, marmora, reliquaque ornamenta erant ex iaſpide optimè elaborato. Huic palatio inerant habitationes, quibus poſſent hoſpitari duo magni principes. cum ampliſſima familia, ibique erant decem ſtagna, vbi habebantur omnia genera auium aquatilium iſtarum prouinciarum, quæ ſunt multa & varia, & omnium aquatilium, & ad vſum volucrum, quæ mari aluntur, erant ſtagna ſalſæ aquæ, & ad vſum in fluminibus verſantium, erant aquæ dulces, quas quodam conſtituto tempore emittebant, vt ſtagna emundarent & cuilibet ſpeciei volucrum impartiebantur cibum, qui eis erat proprius. Ita, quod volucribus piſces edentibus, ducentæ & quinquaginta libræ, quotidie exhibebantur. His alendis volucribus dabant operam trecenti viri, nulli negotio vlterius incumbentes. Erant præterea alij ad auibus præſtanda medicamina præpoſiti, cuilibet ſtagno pro ſpectacula imminebant, & de ambulatoria egregia, & ſumptuoſa, quo dictus Muteezuma ſolatij gratia, ſecedere ſolebat. In huius palatij particula, tenebat homines, pueros, fœminasque à natiuitate candidos in facie, corpore, capillis, ſupercilijs & palbebris. Habebat aliam etiam domum ampliſſimam & munitiſſimam, in qua erat latum periſtylium, pauimento ex cruſtis marmoreis egregijs ornatum, in modum latruncularię tabulæ, & domus erant profundæ, quaſi ad ſtatum hominis cum dimidio, & ad magnitudinem ſex paſſuum in quadrangulo, & in medio quarumlibet iſtarum habitationum cernebatur volucris rapina, vitam quærens à tinunculo, vſque ad aquillam, quotquot comperiuntur in Hiſpanijs, & plura genera, quæ nunquam in Hiſpanijs viſa ſunt, & in quolibet genere magna copia. Et in qualibet iſtarum erat lignum, vbi volucres reſidebant, & aliud extra, infra rete, & vni inſidebant aues nocturno tempore, cùm pluuioſum erat tempus, in altero verò poterant eſſe exeuntes ad ſolem, & aerem, dum aliqua ægritudine laborant. Iſtis omnibus volucribus, gallinas impartiebantur pro cibo, & non aliud. In eodem palatio inferius quædam aulæ magnæ, plenæ ſunt magnis caueis, & grandibus lignis fabrefactæ, & coniunctæ, & in eis, vt plurimum, continebantur leones, tygrides, lupi, vulpes, cati varij, & omnium horum animalium, tam volantium, quàm quadrupedum erat maxima copia, quibus ad ſaturitatem gallinas apponebant, & ad hortum animalium cuſtodiam erant alij trecenti viri. Erat inſuper & alia domus, vbi plurimos viros & fœminas monſtroſas, pumiliones, gibboſos, & adulterinos, & alios maximæ deformitates viros habebat, & genus quodlibet monſtri, ſuas obtinebat ſeparatas habitationes, & præerant eorum infirmitati electi homines. Reliquas domus voluptatis gratia conſtructas, in dicta ciuitate Mexico, prætermitto, cùm & plures ſint, & diuerſimodæ. Hæc ex narratione ſecunda, Ferdinandi Corteſij excerpſimus, apud quem multò plura de magnificentia rara & inaudita huius vrbis, & de regio ac domeſtico obſequio ipſius D. Muteezuma lectu digna inueniuntur. Habent etiam in Mexicana hac vtbe Domini de ſocietate Ieſu collegium, Regis Catholici Philippi Auſtriaci benignitate, inſtitutum atque dotatum, Anno à Chriſto nato M. D. LXXIII.

37. MOGVNTIA, vulgò Meintz, à Celte, Prutingero, Ligurino, ac Ottone dicitur: Moguntiacum, vel, vt Pirckemerus, Mocuntiacum, Hermolaus, D. Hieronymus, Ammianus libro 16. Et Tacitus vocant, Ptolemæus Neomagum libro 2. cap. 8. tab. 3. appellat. Eſt & ciuitas apud Antonium Pium in iterario. Nouiomagum inter Argentoratum & Bingam, quam doctus autor, Moguntiam coniectauit. Licet alij Nouiomagum in Gelria poſuerint. Nomen habet Moguntia a Mœni fluuio, quem alij Moganum, alij Mogum vocant, oritur in orientalis Franciæ montibus, & Francofordiam, nobiliſſimum Germaniæ emporium, præterlapſus, apud Moguntiam Rheno miſcetur. Hunc fluuium, ſunt, qui Obrincum eſſe putent. Non enim parua diſputatio eſt, quis ſit fluuius Obrincus, quem Ptolemæus ſupra Moguntiacum ſtatuit. Quidam enim illum Naum, qui iuxta Bingum in Rhenum defluit, eſſe putant. Alij etiam Rhenum transgreſſi, Rhenum eſſe cenſent. Sed procul dubio Moſella eſt, licet Ptolemæus ex eius ſitu (forſitan ex aliorum relatione) deceptus videri poteſt. Equidem, ſi Naus eſſet, ſequeretur, quòd Moſella penitus à Ptolemæo fuiſſet obmiſſa, quod planè incredibile eſt, quod fluuius adeò inſignis, fuiſſet neglectus, & longè minor, Naus nimirum, recenſitus, qui & ipſe non ſupra, ſed infra Moguntiacum labitur. Mœnum verò per Obrincum deſignari, planè ineptum videri poteſt, quod in deſcriptione ſuperioris Germaniæ, & inferioris, tranſcenſo Rheno, Mœnus deſcribi, & quaſi humeris, vltra Rhenum tranſportari deberet. Autor eſt Pirckeymerus, cuius verba retulimus. Sed nunc ad Moguntiam, clariſſimam Germaniæ vrbem reuertimur, à Tacito memoratam, qui hic etiam molam à Druſo ad remorandum Rhenum fluuium inchoatam refert, & à Paulino Pompeo Romanorum Legionum in Germaniam Duce ſub Nerone Imperatore perfectam. Pons quoque ligneus, apud Moguntinos a Carolo, trans Rhenum conſtructus fuit, qui paulò pòſt vulcani rabiei litatur. Anno ſalutis D. CCC. XLVIII. (autore Sigiberto in chronicis) Godeſcalcus hæreticus, adulterina deprauataque doctrina, vrbem, ac ditionem Moguntiam corrupit atque infecit; Coacto igitur Moguntiæ, concilia à Rabano Archipræſule Moguntino (cuius quidem viri pietatem & eruditionem, omnes bibliothecæ, permultis ab eo libris conſcriptis, paſſim commendat) erroris conuictus, damnatur. In hac vrbe ars Typographica, circa annum ſalutis M. CCCC. LIII. per Ioannem Fauſtum inuenta eſt. Vniuerſitate denique Moguntia inclareſcit, quæ quidem vti Pipino, eiuſque filio, Carolo Magno primordium ita Reuerendiſſimo Archipræſuli Moguntio, Danieli, in Electorum ordine primo, per Germaniam Archicancellario, omnem ſuum nitorem, & reſtaurationem debet. Cui Illuſtriſſima Celſitudo ſuæ, Anno verbi incarnati, M. D. LXVI. Dominos de ſocietate Ieſu præfecit, qui dum mitiora artium ſtudia, tum etiam philoſophicas & theologicas ſcientias, maxima & dexteritate, & fœlicitate tradunt, Moguntiam ſuperioriſque Germaniæ iuuentutem, doctrinæ, pietatiſque nitoribus expoliunt.

53. MOMBAZA, oppidum Africæ, habens in portu arcem munitiſſimam, armis & telis, varijſque tormentis referam, firmiſſimiſque præſidijs, atque ſinguları vigilantia defenſam. Tellus abundat fructibus, oleribus, & frugibus, & pecorum, & armentorum gregibus & aquis dulcibus. Vtitur præterea mira cœli temperie, homines viuunt admodum lautè, & domus Luſitanorum more ædificant, tectoriaque varijs coloribus depicta parietibus inducunt. Hæc Oſorius lib. 1. de rebus Emanuelis Luſitanorum Regis virtute geſtis.

40. MONACVM, vrbs ad ripam Iſaræ ſita, inter ciuitates Principum in Germania præclariſſima, & Bauariæ nominatiſſima, ædes habet pulcherrimas, plateas amplas: & baſilicas ornatiſſimas. Ioannes Auentinus, diligens rerum Bauariæ ſcrutator lib. 6. hiſtor. ſuarum, ita de Monaco oppido ſcribit: Henricus duodecimus Bauariæ Dux, oppidum Monacenſe conſtruxit, in fundo Monaſterij Scheffiarn, atque inde Monacum eſt dictum, habetque Monachum pro inſignibus. Fuit autem eo tempore oppidum quoddam aliud, Vering nomine, infra Monacum, ad ripam Iſaræ ſitum, vbi pons erat vltra fluuium, quo omne ſal, quod ex Reichenhal deferebatur, tendebat: traijciebatque pontem, vnde Epiſcopatus Friſingenſis, cuius erat oppidum illud, magnum habuit quæſtum. Hoc autem oppidum Dux Henricus exuſſit, pontem fregit, dixeritque viam an Monacum, eaque ratione vniuerſa negotiatio, & vectigal ſalis ad ſuam ciuitatem peruenit. Eſt hoc tempore Monaci ſocietatis Ieſu collegium celebre, ab Alberto vtriuſque Bauariæ Duce informatum, & dotatum.

22. MONASTERIVM, vrbs epiſcopalis, totius Weſtphaliæ Metropolis, Ptolomæo Mediolanum, Anabaptiſtis verò noua Hieruſalem dicta, qui poſt longam obſidionem ab ea expulſi ſunt, in natali S. Ioannis Baptiſtæ, Anno Domini M. D. XXXV. Ioannes verò Leidanus ex ſacrorum opificio primus ipſorum Dux, quęcunque ſcelera ipſis facem præferens, quem Regem Iſrael & Sion eſſe dicebant, viuus caueæ ferreæ incluſus, è faſtigio turris S. Lamberti ſuſpenſus, inedia perijt.

8. MONS PESSVLANVS, in Narbonenſi Gallia oppidum, tam ſitus opportunitate, quàm vniuerſitate ampliſſima, admodum celebre.

13. MONTES, vrbs in Hannonia probè munita & elegans, metropolica dignitate conſpicua.

N.

47. NEAPOLIS, vetuſta, præclara, atque lautiſſima Campaniæ vrbs, ipſi maris littori & amœniſſimorum collium radicibus appoſita. Neapolim Strabo, Plinius, Mela, Liuius, Solinus, Antonius, Tacitus, Silinus, Appianus, breuiter omnes ſcriptores nominant. Antea tamen Parthenopem appellatam Strabo, Plinius, Solinus, Virgilius, itemque Silius auctores ſunt, ab vna Sirenum. Parthenope, quæ cùm omnes, vti eſt in fabulis, pro dolore, quòd Vlyſſem, eiusque ſocios cantu decipere haud potuerant in mare ſe præcipitaſſent, hoc in loco ſepulta eſt, vbi deinde Cumani vrbem condiderunt, Parthenopenq; ab ea virgine, vel, vt alij dicunt, ſcorto, denominarunt. Indicat id etiam Silius his verbis:

Sirenum dedit vna tuum memorabile nomen,
Parthenope, muris Acheleias, æquore cuius
Regnuêre diu cantus, cùm dulce per vndas
Exitium miſeris, caneret non proſpera nautis.

Vrbs hæc Neapolitana, non otij modò & quietis, ſed delitiarum voluptatisq; domicilium priſcis temporibus Romanis ſemper fuit. Tanta ſiquidem hoc loci, ſitus hortorum, fontiumq; amœnitas, tanta fructuum præſtantiſſimiq; vini vbertas: tanta rerum omnium non ſolùm ad hominum, animaliumque neceſsitatem, ſed etiam ad voluptates, atque delitias peroportune deſeruientium affluentia,

& copia: tanta denique placidissimi aeris salubritas, vt Tellurem matrem, hanc sibi in mundo locum, delegisse, non immeritò dici queat, in quem omnes naturæ dotes incredibili abundantia & amœnitate effunderet. Tanta loci opportunitas, cùm olim doctrina claros (quorum in ipsa descriptione meminimus) & natalium splendore illustres viros, in hanc vrbem inuitauit, tum nostra quoque ætate, Principes summique viri non minori frequentia, Neapolim concurrunt, quàm quod Strabo scribit, olim solebant. Etenim vniuersi ferè regni, quod inter Adriaticum & Tyrrhenum mare, ac amne Truento & Fundis, vsque ad Fretum Messanæ continetur, partem Samnitium, totam Apuliam, Calabriam, Lucaniam, Campaniamque fœlicem amplectens, Principes & Reguli maiorem anni partem, hac in vrbe exigunt, ædesque splendidissimas fermè omnes habent. Diuorum etiam phana ornatissima, ac splendidissima, arcesque penè inuictæ heic conspiciuntur. Inter hęc præcipuum est D. Claræ templum, sacra virginum societate, & clarissimorum hominum sepulturis nobile. Dein est insigne B. Dominici fanum, vbi simulachrum crucifixi visitur, quod D. Thomam Aquinatem his verbis affatum est, Bene scripsisti de me Thoma. Seruantur in eius sacrario Alfonsi primi Arragoniæ, Hispaniæ, Siciliæ, Neapolitisque Regis: Ferrandi, item primi eius filij: Ferrandi secundi; Isabellæ Ducis Mediolanensis: Ferrandi Dauali Marchionis Piscariæ belli fulminis aliorumque multorum Principum, & illustrium hominum ossa. Est & augustissimum Fratrum montis oliueti, delubrum, modico in templo D. Ioannis in Carbonia fratrum Eremitarum, magnificentissimum Roberti regis, & Ioannæ primæ sororis monumentum, ex marmore candido, cum eorum imaginibus artificiosè factis, supra summam aram conspicitur. Post id, exiguo in sacello Nicolai Caraccioli, qui magister equitum maximus in regno quondam fuit, sepulchrum item perlegans ex candido marmore, prætereaque sacellum aliud in propinquo ornatissimum apparet. Paria celebritate sunt hic templum Cathedrale, quod Episcopium vocant Item D. Laurentij, fratrumque minorum, D. Franciſci, cum alijs, quæ omnia recensere nimis longum foret. Venerantur hic plurima sanctorum hominum corpora, præcipueque D. Asperem Episcopi, item Agrippini, Eufemij, Athanasij, Seueri, Ioannis Gaudiosi Episcopi, Ianuarij Antistitis Puteolani martyrio coronati, Auelli Abbatis, Restitutæ virginis & martyris. Item Candidæ viduæ D. Petri discipulæ Si quis autem claros & eximios homines, qui non modò huic vrbi, sed & orbi vniuerso decori, ornamentoque fuerunt cognoscere, imperij etiam, gubernationisque huius Reipubl. formam scire desiderat, is Campaniæ descriptionem Leandri Alberti legat, & quo auiditati suæ abundè satis fiat, inueniet. Est in hac vrbe Anno salutis, M. D LI. perauguſtæ societati Iesu, ornatum exædificatum collegium, opera M. Alfonsi Salincrom.

9. NEMAVSVS, vrbs Galliæ Narbonensis perelegans, quam antiquissima & magnifica veterum ædificia admodum celebrem efficiunt. Eam Ioannes Poldo, vernacula lingua, libro de hac vrbe conscripto, cui ædificiorum ruinas, artificiosè delineatas, coniunxit, copiosa enarratione illustrat.

40. NORDLINGA, Rhetiæ inferioris oppidum, trito incolarum sermone Nereling, Exteri eam Nordeling, nuncupant, Aræ Flauianæ, inde Ptolomæo dicitur, quod circa annum Christi septuagesimum secundum, Flauius Vespasianus Germanos oppugnans, atque parta victoria triumphans, hoc loco aras extruxit, atque dijs gratias agens, nouum & gentilitium ciuitati nomen imposuit. Nec id Flauio Claudio adscribi potest, qui tricesimus fuit in ordine Cæsarum, atque circa annum Domini ducentesimum septuagesimum est rerum potitus. Ptolomæus autem longè ante, nempe circa annum Christi centesimum sexagesimum tertium huius nominis mentionem facit, quando Flauiorum Romæ familiæ, adhuc recens erat memoria, & tres Cæsares, Vespasianus, Titus, & Domitianus Flauiani fuerint. Quod autem aliqui per Aras Flauianas alia loco, quàm Nerolingam intelligere volunt, cum illis contendere nolumus, hoc tamen certo certius scimus, in tota regione non esse, aut olim fuisse locum aliquem commodiorem, & mansioni humanæ conuenientiorem, quam Nerolingæ sit area, & circumiacens ager. Situ enim perquã amœno excellit, fontibus, & ijs, quæ ad hominum victum ex se terra producit, abundat. Sed quia nihil firmũ & perpetuum est in terra, omnisque conatus humanus nihil præualet contra Dei prouidentiam, & quando ille non custodit ciuitatẽ, frustra vigilat, qui custodit eam, factum est anno Christi, M CC. XXXVIII. vt tota ciuitas, cum ingenti ciuium damno, igne conflagrarit, vt non modò ædificia, fortalitia, possessionesque omnes amiserint, verùm & diplomata, instrumenta, literas contractuum, regalia, priuilegia, immunitates, iura, & leges. Ilico tamen, & eodem anno, succurrente beneficio Clementissimi Imperatoris, Friderici secundi, cœpta est ciuitas reædificari, singularique eius fauore, atque filij eius Conradi Regis & reliquorum successorum beneficentia, liberata fuit aliquandiu, donec respiraret, & ab omni exactione, seruitute & contributione, & post instaurationem suam, immunitate, & magnis gratijs, & priuilegijs donata: Sed, quia primus restitutæ ciuitatis circus, non multum amplius fuit, nec capax omnium eorum, cui temporis successu, vel nati, coloniam adepti fuerunt, factum est posterioribus annis, imperantè Ludouico tertio, Anno scilicet M. CCC. XXVII. vt omnia suburbia, vnà cum oppido ipso in vnam contraherentur circumferentiam, mœnibusque nouis, & amplioribus cingerentur, & ciuitas ipsa iam duplo maior fieret, quàm antea fuit, omninoque in orbem disponeretur, vt sui similes, non multas in Germania alias, inuenias. Habuit ab antiquis temporibus patricios, & multos nobiles, atque diuites familias, insignesque alios ciues, quos & ob egregia ipsorum facinora, domi forisque gesta, Cæsares magnis prosequuti sunt beneficijs, ac gratijs. Quàm varias porrò oppidum hoc Nerolingense calamitates, Bellonæ, Vulcanique rabiem senserit, Wolffgangus Vogelmannus, copiosè apud Munsterum prosequitur

31. NORINBERGA, Ptolomæo, Segodunum, præstantissima Germaniæ vrbs, summæque nobilitatis Respub. non quæ veterum imaginibus constet, quæue maiorum opinione tantùm nitatur, aut sanguine propagetur, cui nihil, vel parum cum virtute commune est: verùm quæ propria virtute paratur, & ex propijs egregijs facinoribus constet. Quæ enim genus, & proauos, & quæ non fecimus ipsi, Vix ea nostra volo. Viget illis Respubl. nulli Germaniæ vniuersæ, conferenda, cuius laudi accedit, quod hæc non sutoribus, quibus vltra crepidam non licet, consita sit, verùm viris partim, quibus rerum cognitionem expetientia, ac longa peregrinatio peperit; partim, qui sese nobilioribus doctrinis, totos destinauerunt, & qui à primis cunabulis, aut tenerioribus annis, multorum hominum mores viderunt, & vrbes Illic itaque Senatores administrandæ, conseruandæ, propagandæ Reipubl. causa nati. hoc vnum agunt negotium, hoc vnum curant, vt egregiè Reipubl. consulant, nullis alijs occupati negotijs. Ambiguum esse arbitror. an vrbs Senatui, an Senatus vrbi præponatur. vna illic omnium mens, vnus animus, vna denique μοναρχία. vidimus ante multos in nos, nullas partes aut simultates, inter ciues ac Senatores obortas, Senatus plebi congruit, plebs primatibus conuenit: & demum res illa non aliam habet rationem, nisi quòd vno alteri auscultante, beatissimam & locupletissimam, ex ciuitate ignobili, erexerunt vrbem, tantis opificibus præditam, vt quod multis alijs priuatis vrbibus proprium, cuilibet vni soli concessum est, tantum huic vrbi diuinitùs relatum, ac veluti in vnum fascem, complicatum esse videamus Si verò, quicquid hominum manibus elaboratum, & quod natura homini concessit, inuestigare in animo tibi est, huc concede, patebunt tibi ædificia, non tantùm in foro, verùm in modestissimis vicis, ac triuijs vrbis, omnium vrbium Germaniæ honestissima, plus tamen in recessu, quàm fronte pollicentia. Nec diuinus illic cultus delitescit, tot delubra, tanta sacerdotum corona, tãtas etiam delitias pratum, Hallerense dictum, præ se fert, tot consitum lilijs, tot coruscans fontibus, cœlestis loci speciem, de se præbet: illic latam ac diffusam planiciem, natura effinxit, graminibus & fluminibus, speciosissimis, irriguam, Siphunculi horrent plures, à quibus clara, aquarum multitudo, scatet, quæ à canato lapide rursus, grato murmure resonante, suscipitur. Post altissima mœnia, & propugnacula profunda, ac lata fossa, cingitur: turres quinque & sexaginta, supra trecentas, intra ipsam vrbem colligit, octo & sexaginta molas versatiles, fluuio inhærentes, intra ipsa mœnia habet: plateis exornatur viginti octo, vltra quingentas: Fora decem sunt, quæ nundinis propemodum quotidianis frequentantur. Est preterea tanta mercatorum stipatio, tanto negotiatorum numerus, quibus India, ac vltima Thulæ cognita est: tanta etiam opinio rerum familiarum de ijs obtinuit, vt, si sapientem virum, siue diuitijs præditum definire voluerimus, de Norinbergensium ordine profectum esse, iudicemus. Horum amplitudinis argumentum, natura loci expressit, qui vrbi huic sedem profectionis, hoc est, medium, ac vmbiculum totius Germaniæ tribuit. Non est in tota vrbe, quod contemnas. Ne tamen ab huius vrbis origine recedamus, cætera, quæ requiruntur, annectemus. Vrbs illa, dum Vngari Germaniam inuaserunt, à vicinis condita dicitur, vt Germani, eo loco tuto, ad transuehendas res, vterentur. Alij, dum millesimus supra centesimum, quadragesimus annus agebatur. Ecclesiam ab Henrico Bauariæ duce constructam, Norenbergæ, in honorem S. Egidij, cum ciuitatis erectione, tradunt, ac opus ciuitatis, anno ab illo decimo, fuisse completum. Tunc autem, vnica tantùm arx, muris circundata, superfuit. Cunradus Cæsar, sui nominis secundus, anno salutis 911. ad imperium hanc ciuitatem detulisse, fertur, Henricus autem tertius, ipsam graui obsidione angustauit, accepit, ab incarnationis sæculo millesimo, ac vigesimo sexto: filius huius Cunradi, dum contra partem mouerat, Norenbergam penè deleuit. Henricus etiam filius Friderici secundi, nuptias illic celebrauit, qua tempestate, sex ac quinquaginta viri, tres ac viginti mulieres, aqua absorpti sunt Seditio tantùm vna inter ciues obortа legitur, Caroli quarti Imper. æuo. Et tunc in manus patritiorem, omnia ciuitatis iura, peruenerunt. Hæc ferè omnia, lib. 3. Exegeseos, Germaniæ, Franciſci Irenici, excerpsimus, plura in Norinbergensium chronicis & Pij secundi Europa, studiosus lector inueniet.

O.

1. OLISPO, vrbs totius Lusitaniæ primaria, summa loci amœnitate, celeberrimo emporio, peranguſtis templis, & magnificis

Regu-

INDEX.

simum, & conclauia multa picturis elegantissimis ornata. Quin etiam illud, Pragentium ornamentis adnumerandum est, quod Collegium societatis Iesu habeant, institutum Ferdinando Cæsare A. qui pietatis, & eruditionis fructu, ex eiusdem societatis Collegio Viennensi, promanante, commotus etiam Pragense instituit, & dotauit, cuius prima initia, & fundamenta iecit, D. Petrus Canisius, Eximius societatis Iesu Theologus. Varios huius vrbis fortunæ conditiones & casus, quos temporis successu, sub Regibus Principibusque diuersis pertulit, breuitatis causa omitto. Eos Georgius Handscius à Limuso, ex Pragensium Annalibus, ex quibus & hanc descriptionem excerpsimus, admodum diligenter collegit.

Q.

43. QVILOA, oppidum Africæ, Lusitaniæ Regi tributarium.

R.

40. RATISBONA, Clarissima vrbs, Danubij ripam in Bauaria sita, à Tyberio Nerone condita, anno quo Christus Iesus pro salute humani generis passus est. Baioriæ olim metropolis. Hanc regionem antiquitus Norici tenuêre. Cuius adhuc portio, trans Danubium sita, Noricum appellant. Noricis autem Baioarios successisse, & cùm reperiam vetustissimos codices, hanc Baioariam appellant, quam Moderni Bauariam dicunt, & a Bois Baioaricum nomen descendisse, persuasum est. Cui Strabo vires adhibet, Romani Baios Gallorum gentes è finibus eiecerunt. Inde migrantes circumiacentes Histro loco, cùm Thauristis habitârunt. Constat igitur eos in Pannonia consedisse, & inde facilè in Noricum continuam regionem migrasse. Quanquam olim deserta, & Strabo tradit, nunc cultissima est, magnas & ambitiosas ciuitates habens, & oppida nobilissima. Ratisbona verò ornatu cæteras excellit. Pontificiales vrbes in ea quinque sunt: quarum nunc Metropolis est Salcemburga. Ratisbonensis autem Episcopatus olim clarissimus fuit, cui tota Bohemia subiecta erat, hæc vrbs septem nominibus insignita fuit, quibus in suis iuribus & libertatibus claruit. Primò, à sui conditore Tibernia vel Tiburnia dicebatur, Tiberius enim Liuiæ, Augusti vxoris filius, & ipsius Augusti priuignus, quem cùm Augustus in filium adoptasset, mox magno exercitu comparato, contra Noricos & Vindelicos misit, qui eos in prælio superauit, & hanc vrbem apud Noricos ædificauit. Secundò, vrbs quadrata, longo tempore dicta, cùm ad quadratam figuram & quadratis lapidibus magnis, muro circundata fuit, vti in reliquijs veterum murorum, retro S. Paulum cerni potest. Tertiò hyatospolis, vel hyaspolis ob ruditatem populi agrestis, qui ore hiante, vt rurales finitimi faciunt, verba hiantia proferebant: vel, ab hyantium aquarum prope ciuitatem confluxu, cùm Danubius, Naba, & Imber, & cæteri fluuij, in latere aquilonari confluant. Quartò, Germensheim, à populo Germaniæ, qui eam frequentare solebant, vel à Germanico, qui ciuitati præfuit. Quintò, Regniopolis, ob frequentes conuentiones Principum & Regum, vt hodie areæ, turres, ac excelsa ædificia magnatium ostendunt. Sextò, Imbripolis a fluuio, cùm Imber fluuius, Septentrionem versus, in Danubium fluit, & vernacula lingua, hoc nomen Regenspurg, adhuc seruat, cùm in tali fluxu olim ciuitas incepta fuerit. Septimò, Ratisbona dicitur, cùm rates ob mercimonia, & tempore Caroli Magni ad bella ibi confluebant, & tanquam firmiter sita, & ædificijs roborata: hodie Ratisbona appellatur. Basilica decoratur episcopali, summo in honore tandem S Petro dicata, prius ob fraternitatem canonicorum Ratisponensium, & Remensium Ecclesia S. Remigij appellata, opus præclarissimum in vrbe nondum completum. Et cœnobio S Emmerammi, ordinis S Benedicti amplissimi, Monasteriaque dominarum plura habet, præcipuè superius Monasterium virginis gloriosæ, Inferius, in quo D. Erhardus episcopus quiescit. Plures etiam domus consecratas & ecclesias, & proprios sacerdotes. Arnolphus autem Imperator, qui hunc locum, præ cæteris imperij locis, summè dilexit, murum ampliauit, & Monasterium S. Emmerammi inclusit, & plurimum adornauit. A cæde enim Nortmannorum rediens in Baioariam, ossa S. Dionysij Ariopagitæ in fine suæ ætatis cœnobio tradidit, cum libro Euangeliorum ornatissimo, ac literis aureis perscripto, & demùm apud eos sepultus. Fuit autem hic sanctus Dionisius Athenienſium Episcopus, qui vnà cum Apollophane Sophista, in Ægypto Heliopoli, quando Christus Iesus passus est, solem vidit præter naturam obscuratum, & tetram noctem subitò terris obductam, cognouitque mox verum omnium Deum, eodem Sophista respondente, (vt ipse ad Polycarpum scribit) rerum has diuinarum vicissitudines esse. Ornatur & Ratisbona glorioso martyre S Emmerammo Episcopo. Et S. Wolffgango, eius loci vndecimo Antistite, qui monasterium S. Pauli construxit. Albertus quoque Magnus omnium doctrinarum peritissimus, apud eos episcopatum rexit. Hæc ferè omnia Argentinensium Chronica suppeditarunt. Quòd si porrò Ratisponensium Archiuis credendum, constat eam vrbem, florente Romano Imperio, populi frequentia potentissimam totius Imperij atque Germaniæ fuisse. Cincta enim erat suburbijs admodum latè patentibus, quæ Perbingam, Pruelam, Pruefeningam, & Wentingam vsque frequentibus ædificijs extendebantur: Alere hæc vrbs potuit vnum & viginti annos supra quingentos, delectorum peditum sex, & equitum millia quinque, quibus ditiones vicinas armorum terrore & defendebat, & in populi Romani officio & obedientia retinebat. Hi quartam legionem Italicam constituerunt. Lapideo denique ponte, decem & quinque arcubus fornicato, vtraque Danubij ripa, hoc loci coniungitur, cuius prima fundamenta, Anno Christi M. C XXXV. posita. Et XI annorum tempore, ea pulchritudine, & amœnitate, tam vastum opus perfectum fuit, vt vel ea tantum moles, Ratisponam commendabilem reddat. Quòd si quempiam ea disputatio iuuet, qua probabiliter vtranque in partem disputatur, an D. Dionysij Athenienſium Antistitis reliquiæ, in Gallia, secundo lapide à Parisiensium vrbe, an verò Ratisbonæ contineantur, is Conradi Peutingeri, Conuiuales de Germania sermones, consulat,

50. RHODVS, Mediterranei maris insulæ & oppidi, validè muniti, nomen prius, Ophiusa, deinde Stachia, ac demùm Telchin, Ænea Syluio asserente, cognominatum: septuaginta in altitudine cubitorum solis Colosso, perpetua est memoria clarum. Quæ quidem incredibilis magnitudinis moles, inter septem stupenda naturæ, non immeritò posita, post quinquagesimum sextum annum terræ motu prostrata, etiam iacens, videntibus (Plinio asserente) miraculo fuit: Paucis pollicem eius amplectentibus, maiores erant digiti, quam pleræque statuæ, vasti specus, defractis membris, hiabant, spectabanturque intus magnæ molis saxa, quorum pondere, ingeniosus opifex, id librauerat opus. Sultanus Ægypti cùm Rhodum insulam inuasisset, ex ære huius statuę, quam confractam offenderat, nongentos camelos onerasse, & in Alexandriam terrestri itinere transmisisse fertur. Is enim anno post natum Christum 655. Christianis hanc vrbem eripuit. Quam ordinis, religionis, militiæque fratrum hospitalis S. Ioannis Hierosolymitani Rhodiorum, modò Melitensium Equitum societas, anno salutis 1308. recuperatam restaurauit. Eamque ad annum Domini 1522. mirificè cultam retinuit. Quo tempore sic permittentibus superis, in immanissimam Turcarum potestatem deuenit, cuius etiam nunc tyrannidi patet. Plura de hac vrbe Æneas Syluius in Europæ descriptione. Quàm præstans ac nobilis Rhodiorum Academia fuerit, ad quam non Romani solùm, sed sapientissimi etiam Athenienses ingenium, scientiarum splendore exculturi confluxerunt, D Iacobus Middendorpius, suis de vniuersitatibus libris, doctè ac copiosè prosequitur.

45. ROMA, Vrbs tota orbe celebranda, rerum domina in Latio, ad amnem Tyberim sita, à Romulo conditore nominata Et vndecimo Ezechiæ Regis Iuda, Anno intercidente Assyriorum regno, secundo aut octauæ Olimpiadis, condita perhibetur. Ambitum eius ex traditionibus Augusti, Plinius scribit, millia passus viginti. Flauius Vopiscus tradit, Aurelium Imperat. ambitum vrbis ad triginta millium passuum ampliasse. Quod si vrbem ad nostræ ætatis consuetudinem meriri volemus vix passuum millia quatuor decim, omnis Romæ, & laniculæ, siue Transtyberinæ regionis, & Vaticani ambitus, implebit portas suburbiorum & vrbis, in vniuersum numero XXIV. fuisse refert Plinius. Liuius tamen, vt passim in illius historia legere est XXVII ponit. Portæ autem vrbis, quæ ad præsens extant, hæ sunt. Ac primum quidem ab Occidente, Popolaris. Deinde, per radices collis Hortorum, spatio P. mille Pinciana, piscis, Collatina dicta. Tum senis stadijs, abest Salaria, quæ olim Quirinalis, Agonensis, item Collina & Quinquecepis, vt Varro tradit, nominabatur. Exortum solis æstiuum, spectat porta D. Agnetis, hęc olim Viminalis, Figulensis etiam, tum & Nomentana, appellabatur. Sequitur D Laurentij, stadijs XII. a D. Agnetis, olim Tiburtina & Taurina dicta. Succedit porta maior, olim Neuia dicta. A maiore, stadijs XII. versus hybernum solis exortum, porta D. Ioannis sequitur, olim quidem Cælimontana dicta. Ab hac stadijs V. Gabiusa quæ nunc clausa est. Proxima Latina. Ab hac stadiis, à superiore V. semper id nominis retinuit Sequitur, spatio paulò amplius, D P. S. Sebastiani porta, veteres Capenã. Camæniam, & Appiã dicebant, nec desunt, qui & Triumphalem, deniq; & Fontinalem dictam tradant. Est deinde D. Pauli spatia, ab Appia P mille, meridiemq; similiter, vti & illa spectat, veteribus, vt quidã existimãt, Trigemina, & Ostiensis vocitata. Transtyberim, intra stadium medium, Ripensis, ad vernum Occasum est, olim Portuensis dicta. Hinc paulò minus, mille P. in laniculo D. Pancratij sequitur, antiquis Aurelia. Versus Septentrionem deinde, occurrit, Septimiana, quam aliqui Fontinalem, ab initio dictam volunt. Succedit porta Turrionis, aliter etiã Pusterula dicta. Sequitur deinde pertusa, paulòq; vlterius, iuxta nobilissimos hortos, ædesq; Belui derij, splendidissimas, Iulia Postrema hinc. Castello S. Angeli vicina Castellana, quæ prius Æneia vocabatur, & hæ nostris temporibus, vltra, citraq; Tyberim. vrbis Romæ portæ sunt Tiberis ripa, octo quodam, pontibus, iuncta fuit, quos ita P. Victor recenset Miluius, quẽ vulgus nunc perperam, Mollem vocat. Ælius nunc pons Castelli S. Angeli dicitur. Vaticanus, qui & Triumphalis. Ianiculus, qui hoc tempore pons Sixtus est, Fabricius, vulgò de Quadro Capi, seu Quadricepis, Exquilinus: item Cestius, nunc S. Bartholomæi. Succedit deinde Senatorius, & itẽ Palatinus: Iam D Mariæ Ægyptiacæ appellatus Infrà deinde locus apparet, vbi pons vltimus extitit, quem

INDEX.

tota ſcriptorum cohors, Sublicium, & Æmilium nominant. Colles ſeptem, citra Tyberim Romæ ab auctoribus deſcribuntur, quorum nomina hæc ſunt, Capitolium, Palatinus, Auentinus, Cælius, Exquilinus, Viminalis, & Quirinalis. Trans Tyberim alij duo ſunt, Ianiculus, & Vaticanus, Capitolium ab initio, Saturnij nomen habuit, poſtea Tarpeium, denique Capitolium vocari cœpit, humano capite, in Iouis templi fundamentis, reperto. Diuidebatur in partes duas, Arcem & Capitolium. Arcis ornamenta cunctis Ægyptiorum miraculis erant anteponenda. Circa Capitolium turres erant delubra, ſimiliaq; loca, numinibus conſecrata, plus LX. Mons, noſtra ætate, propemodum vacuus & inanis, vix enim nunc ibi Senatoris, & conſeruatorum prætoria, nullius ferè momenti, cum Aræ cœli, familiæ Minorum, monaſterio, cernuntur. Palatinus mons ſequitur, in quo, vt Cornelius Tacitus perhibet, primũ, vrbs Roma ædificata eſt. Et in eo Reges, deinde Conſules, poſtea Imperatores, maiori ex parte ſedem habuerunt. Qui plurima atque magnifica in eo extruxère ædificia, quæ etſi iniuria temporum penitus ſunt collapſa, eorum tamen ruinæ tot tantæque ſunt, vt paſſim ab omnibus, ſumma cum admiratione conſpiciantur. Habuit is mons Grægoſtaſin, locum, vbi nationum maximè Græcorum ſubſiſterent legati, qui ad Senatum miſſi eſſent: Concordiæ ædem, Senatuum, & ædes Victoriæ, Iunonis hoſpite, Penatium Orci, Fidei, Apollinis, & plurima alia ædificia, quæ Marcianus in topographia vrbis Romæ, Leander de eiuſdem vrbis antiquitatibus ſtudioſè deſcribunt. Liuius quoque inquit, Matrem Magnam Deum, ex Græcia aduectam, in ædem Victoriæ, quæ eſt in Palatio pertulêre. Fuit & in Balatio, teſte Plinio, Phanum, Febri dicatum, & templum D. Auguſti, deinde incendio conſumptum, C Calicula, ſuper templũ hoc, ponte tranſmiſſo, palatium, capitoliumque coniunxit, cuius & reliquias adhuc conſpicere licet. Idem Cæſar Auguſtus, templum Apollinis, in ea parte excitauit Addidit porticus, cum bibliotheca Latina & Græca, quo in loco, iam ſenior, ſæpè Senatum habuit. Nunc præter S. Nicolai Eccleſiam à Calixto Pontifice ædificatam, nullum, is celeberrimus mons ædificium habet. Qualis autem & quantus olim fuerit, peringentes ædificiorum ruinæ indicant. Nunc ad Cęlium montem veniamus, in quo Veſpaſianus templum D. Claudij ædificauit. Fuit & in eo phanum Veneris, & Cupidinis, item Paris, aliorumque deorum ædes, aræ, & templa, quorum omnium ruinæ ita confuſæ ſunt, vt paucis certum locũ aſſignare liceat. Macellum magnum, Antrum Ciclopis, Lupanaria, cohortes quinque vigilum, Caſtra peregrina, & Armamentarium. Medio in eius dorſu binæ Aquæductus, ſuperbiſſimi operis conſpiciuntur Nunc Eccleſijs Chriſtianis, mons totus perornatus, conſpicitur. Qua ad Palatinum vergit, Monaſterium D. Georgij ſuſtinet, ex ædib paternis, ab eo conſtructum. Inde Sanctorum, Ioannis & Pauli, Eccleſia viſitur, vbi quondam Curia Hoſtilia extitit, in qua Tullius Rex Regiam ſedem, Liuio aſſerente conſtituit. Sequitur hoſpitale Saluatoris: & Eccleſia B. Mariæ in Dominica, alteraque S. Stephani Eccleſia circulari forma, multis per ambitum columnis, adornata, olim Fauno ſacrata, vt ex titulo quodam, ibi reperto, omnes conſentiunt. Cernitur ad huius montis ſiniſtram SS. Quatuor coronatorum Eccleſia, & Eraſmi monaſterium. Proximum noui operis, in monte Cęlio, eſt Xenodochium Lateranenſe, & in eiuſdem montis extremo Baſilica Lateranenſis, ſic cognominata, quòd in Lateranorum nobiliſſimæ gentis ædibus, ædificata fuerit. Ea, ſanctiſſimis Apoſtolorum capitibus, venerabilis, & nobiliſſima ſtructura, toto orbe celeberrima, à Conſtantino datâ B. Syluestro, Conſtantiniana Baſilica, appellatur, Pontificum Romanorum primaria ſedes. Viſitur quoque in monte Cælio, porta maior, Neuia dicta. Et Amphitheatrum à Statilio Tauro Auguſto poſitum, ſemidirutum. Et alia S. Crucis Baſilica, ab Helena Conſtantini matre conſtructa. Eo loco, vbi templa erant Veneris & Cupidinis, coniunctumque eſt monaſterium, quod Carthuſienſibus nunc incolitur. In Auentino monte, locisque circumiectis, multa cùm templa celebria, tum alia ſummi ſplendoris ædificia, fuerunt, videlicet, Ara Herculi, ab Euandro poſita, phanum Iunonis, Dianæ, Mineruæ, & Lucinæ. Et in vertice, Lauretum, Ioui ſacratũ eſt, Libertatis ædes. Nunc B. Sabinæ Bonifacij & Alexij monaſterium habet, alioquin totus vinetis contectus. Exquilinus mons ſequitur, quem Varro duas in partes diuidit, nobiliorem eſſe ſcribens eam, quæ à foro, poſt ea Traiani vocato, nunc a turre Comitum, ac Militiarum incipit, & per montem Cabellinum, perq; Thermas Diocletiani, ad D. Laurentij portam vſque protenditur. Altera pars, ea loca continet, quę inter Diocletiani Thermas, & Marij Tropheos interſunt. Et ea celeberrimã Eccleſiam, S Mariæ maioris ſuſtinet. Habuit Exquilinus olim ędes, cùm Deorum, tum hominum ampliſſimas & magnificentiſſimas. A turri militarium aſcendendo, ruinæ Thermarum Conſtantini cernuntur, & ingentes ſeminudorum marmoreæ ſtatuæ. Inde loco penè contiguo, Caballi marmorei, quibus viri ſeminudi, lora tenentes, inſident, magno artificio, facti, quorum alter, Praxitecletiani, & aliorum clariſſimorum virorum Thermæ. Fuit in eodem colle Macellum, vbi nunc Eccleſia S. Viti conſpicitur, cuius vicinus eſt Arcus triumphalis Calieni. Plurimæ ſunt in hoc monte Eccleſiæ veterum ædificiorum ruinæ, quę omnia abſque tædioſa verboſitate, referre minimè poſſumus. Collis Viminalis, Aram Iouis Viminei, quondam habuit templum Syluani, Lauacrum Agrippinæ matris Neronis, Thermas Olimpiadis & Nouati, in eo loco, vbi nunc D. Pudentianæ eſt templum. Et Bibliothecam Vlpiani, in qua libri lintei, atque elephantini, Principum geſta, & S. C. cruci contenentes ſeruabantur. Alijs inſuper ædificijs, hunc montem exornatum quondam fuiſſe, ingentes ruinæ teſtantur. Mons Quirinalis, longitudine, Viminali eſt ſimilis, at amplius in latum patet, ſunt enim qui collem illi alium, inter portam Collinam, & Collatinam adiungant, vbi characteribus Ægyptijs inſcriptus, Lunæque quondam, vt nonnulli prodiderunt, dedicatus, iacet obeliſcus. In valle Quirinali fuit fortunæ publicæ, ædes. Paulò altiùs, Turris Militiarum, in qua Traiani milites olim ſtationem habuere. Thermæ Cõſtantini Domus Corneliorum, Domus Pomponij Attici, fuit in ea Quirinalis parte, quæ ædi tunc D. Vitalis incumbit Templũ Quirini: Horti Saluſtiani Campus ſceleratus, in quo Veſtales, incæſti reæ, viuæ defodebantur. Habuit & plurimas alias ædes ſacras hic mons, ſed quo in loco fuerint, non ita exploratum habetur. Poſtularet nunc ordo, vt vrbis quoque planæ ædificia & celebriora loca diligentius perſcrutaremur, cæterùm cùm ob incredibilem, tam publicarum, quàm priuatarum ædium frequentiam, commodè id fieri nequeat, quin in immenſum, lectorum etiam tædio, excreſceret oratio. Itaque Publ. Victorem ſequuti, Laconia breuitate, quæ ab alijs integris etiam libris, pro rei magnificentia deſcripta ſunt, recẽſebimus. Aquæ, & Aquæductus per varias vrbis regiones XIX. inueniuntur, Tabernæ XI. Amphiteatra & Theat. III. Curiæ XXXV. vt D. Auguſt. in Pſal. 12. Circi III. Obeliſci. VII. Arcus marmorei XXXVI Campi VIII. Fora XI. Bibliothecæ XXIX. Obeliſc. V. Viæ XXIX Capitolia II. Coloſſi duo Columbæ cochlides duæ. Macella II. Ludi IV. Naumachiæ V. Nymphea XVI. qui magni XXIII. Deaurati LXXX. Eburnei LXXIV. Ædes CCCC. XXIV. Vicomagiſtri DC LXXII. Vici CCCCXXIV. Caratores XXIV. Inſulæ per totam vrbem numero quadraginta ſex millia ſexcentæ duæ. Domus M. DCC. LXXX. Balnea DCCC LVI. Lacus M. CCC LII. Piſtrina CC. LIV. Lupanaria XLV. Larinæ publicæ. XLIII. Cohortes prætoriæ X. Vrbanæ IV. Vigilium VII. quarum excubitoria XIV. Vexilla communia II. Caſtra equitum, Salgamariorum, peregrinorum. Quàm multis autem, magnificis, ac penè immortalibus ædificijs, multo labore, ſumma arte, & infinitis ſumptibus vrbs Romana exornata fuerit, explicari vix poterat. Quæ, etſi maiore ex parte, iniuria temporum (vt in hominum vita nihil eſt perpetuum) interiere: reliquiæ tamen, & ruinæ illorum, quæ hodie extant, adeò ſunt immenſæ, & mirandum in modum ſe extollunt, vt ab extremis orbis partibus, plurimos ad ſe viſenda iugiter, & alliciant, & attrahant, qui eas contemplantes rerum magnitudine ita obſtupeſcunt, vt ab illorum contemplatione, vel inuiti abſcedant, contendantque, fieri non poſſe, vt, aut ciuium Romanorum opera, aut Regum potentia, aut vllis principum diuitijs, ſed vel gignantum manu, vel diuina potius virtute, ædificia illa fuerint excitata. Quæ cũ Georgius Caſſander, anno ſalutis M. D. XLIII. cum ſtupore videret, hoc ex tempore carmen luſit.

Qui miſeranda videt, veteris veſtigia Romæ,
Ille poteſt meritò dicere, Roma fuit.
At, qui celſa nouæ ſpectat pallatia Romæ.
Hic poterit meritò dicere, Roma viget.

Præterea alia plurima, religioſorum hominum, ampliſſima cœnobia, iam hoc tempore habet in vrbe Romana veneranda, nominis Ieſu ſocietas, domum Profeſſorum, ipſius ſocietatis quaſi parentẽ, ex qua velut ex matrice quadam ciuitate, P. Ignatij, primi ſocietatis inſtitutoris opera, & conſilio, Coloniæ ſunt, in diuerſas mundi nationes deductæ, & propagatæ. Tum etiam eiuſdem ſocietatis collegium, eſt Romæ, Franciſci Borgiæ, Ducis Gandiæ impenſis, primo Anno Domini M. D. LI. inſtitutum. Deinde Pij IV. Pontificis auctoritate & hortatu, à nobiliſſima D. Victoria Tolfia, Pauli IV. ex ſorore nepte, Anno ſalutis M. D. LX. magnificis eſt amplificatum ædibus. Quinetiam eiuſdem ſocietatis alumni, Germanico, in vrbe Collegio Anno Chriſti M. D. LII. præficiuntur à Iulio III. Pont. inſtituto, & poſtremò à Gregorio XIII. Pont. Max. Anno ab orbe redempto M. D. LXXIII. fundatione D. adoleſcentum ſtudioſorum, Germaniæ nationis, adaucto. Domum inſuper nouitiorum S. Andreæ, in vrbe, eadem Ieſu ſocietas habet, ſub Pio IV. liberalitate Illuſtriſſimæ Duciſſæ Columnenſis dotatam. Et pœnitentiaria domus, S. Petri Romæ à Pio V. Societati eſt attributa. Seminario denique Romano, ex inſtituto Concilij Tridentini, à Pio IV. magnificè dotato, Domini de ſocietate Ieſu præficiuntur.

27. ROSTOCHIVM ducatus Megapolenſis, Saxoniæ finitimum, celebreque oppidum, optimarum artium Gymnaſio, quondam florentiſſimum.

36. ROTENBVRGVM: Franconiæ oppidum, ad Tubarum amnem ſitum.

9. ROTOMAGVS, Normandiæ Metropolis.

S.

56. SALA, Mauritaniæ oppidum, Regum feſſæ ſepultura illuſtre.

31. SALZBVRGVM, vetuſtiſſimum Norici oppidum, nunc cultiſſimæ Bauariæ Metropolis, Iuuania dicta, à iuuando, eò quòd

quod sal iuuet. Alij à Iuuaro fluuio, Teut. die Salţ, vnde Otto lib.5.c.3. Virgilium quendam vocat Episcopum Iuuauiensem. Dicitur & Petreia: Ptolom. Gamanadurum nuncupatur. Hanc ciuitatem Iulius, victis Germanis, ac secundū aliquos, arcem ibi, Teut. Hiffenburg / condidit. Attila hanc destruxit, verùm à Ruberto eorum Episcopo: Anno Domini octuagesimo supra quingentesimū, instaurata est. Hic Episcopus, quem Patriarcham nos vocam⁹, residet, & altare, cuius simile non videri credunt, cernitur AEneas Iuuauietensem, & Arnimensem dici, ait. Metropolicam insignem inter Bauaros, opibus & authoritate memorabilem vrbem, Antoninus pius, in Itinerario, huius ciuitatis meminit, eam Iuuauiam dicendo, alij etiam hanc vrbam Budacum dictam fuisse, asserunt à Ptol. Hæc Franciscus Irenicus, lib.11. exegeseos Germaniæ

32. CAPHVSA oppidum, ad dextrum Rheni latus, iuxta Herciniam syluam, agro admodum fœcundo gaudet, excisisque. Nigiæ syluæ arboribus, plantatæ sunt in earum locum vites frugiferæ. Ex solitudine factus est Paradysus amœnus Siquidem occupat hęc ciuitas, locum omnibus modis commodissimum. Ad meridiem Rhenus incluſus alluit mœnia, & a tergo versus Septentrionem, lenis ascendit mons, qui æstiuo tempore viresçit hortis & vineis. Est autem vinum loci illius insigne, quum mons vitifer respiciat Meridiem. Loco traiectus nualis, hodie est ligneus pons. Parum infra ciuitatem Rhenus, varijs montium impedimentis incitatus, cum rupibus coartatur, terribili fremitu eluctuat, tandemq; ingeniti impetu per præceps alititudine 40. aut 50. cubitorum, ruit. Habet tamen cataracta illa primum in rupibus gradus quosdam, ac deinde tanta vehementia in imum delabitur, vt tota aquarum moles in spumam & nebulam resoluatur: Ego nunquā sine horrore potui videre stupendam istam Rheni præcipitationem. Incolæ vocant cataractam illam, den Lauffen quod significat cursum Ibi nullæ possunt descendere naues, alias in mille frangerentur partes, nec possunt huius saxi altitudinē superare quicunq; pisces etiamsi essent Morsi aut Rosmari, qui aduncis suis naribus, nullam non possunt conscendere petram, hic enim obstat aquæ impetus. Cæterū Rhenus sub oppido Lauffenberg petris artatus, spuma apparet albissima præ fremitu, & collisione: Tandem atrox spumam, amplo gurgite ad Augustam Rauricam deuoluitur. Fuit autem Schaf hausia, tēpore Friderici II. ciuitas imperialis, & deinde sub Ludouico Bauaro, circa Annum Christi, 320 vna cum Rheinfelden, Nevvenburg & Brisaco impigнorata Duci Austriæ. Deinde verò, tempore Concilij Cōstantiensis, anno scilicet. 415. fuit rursum libertati suæ restituta, erepta Friderico Duci Austriæ. Postea, eadem ciuitas, iniit fœdus cum Heluetijs, ad certos aliquot annos, atq; tandē perpetuo fœdere obligauit se illis. Habet quoq; ciuitas ista vetustū & opulentū Monasteriū, quod olim construxit comes Eberhardus ex ueuia, appellatumque est ratione naualis traiectut, Nauium domus, Germanicè Schiffhausen, id quòd expressè in vetusto Codice, à sancto Georgio, Monasterio Nigræ Syluæ, huc Basilæam allato inueni. Fuit aūt Monasterium illud magnis instructum impensis, adductæq; sunt ingentes colūnæ lapideæ, quarum adhuc 2 in templo visuntur, habentes singulæ in longitudine 7. pedes, & in cōplexu. 9. Cōsecrauit Monasterium istud Papa Leo nonus consanguineus memorati Comitis Eberhardi, Anno C 052. Hæc est Munsteri Cosmographia

6. S. SEBASTIANI, portu & tutissima nauium statione, Hispaniæ, in regno Guipazcoa, insigne oppidum.

37 SED VNVM Primarium Valesiæ oppidum, arte & natura munitum bifido monte ab Oriente ceu propugnaculis defensum, arcibus binis, & cathedrali, Valeria Ecclesia illustre, incolæ vtriusq; linguæ ob Gallicarum & Germanicarum, orarum confinia callentissimi Quam fertilem agrum habeant, dici nequit, Nobilius vinū, & meliorem panem non licet circumquaque inuenire. Habet hortos & pomaria, atq; prata, valde bona. Apes recōdunt apud eos mel in tanta copia, vt per integrum annum illis supperat mel ex alucariis. Abundat quoque regio illa, præsertim circa Sedunum, valdè pretiosis caseis, habēt & optimos pisces in Rhodano, maximè teurtas, easq; tanta magnitudine, & pondere, vt adæquentur interdum triginta libris vulgaribus Parant quoq; multas salitas & exiccatas carnes, præsertim a pinguioribus ouibus, & castratis arietibus. Non fumo indurant carnes, sed salitas exiccant in aere, & postea reponunt in stramine. Delectantur huiusmodi carnibus ouillis magis, quam ijs, quæ fumo macerantur. In præcipitijs verò altissimorum montium, venationem habent copiosam ibicum, capricornorum, murium alpinorum, nobilissimarum auium, puta Phasinorum, Gallorum syluestrium, Parnisarum, Perdicum, item Vulturum, Fulicarum, &c. Habent autem omnes alpes communem cum Valesianis hanc venationem ferarum & auium.

48. SENA, Peramœnæ Italiæ oppidum elegans, pulcherrimarum vrbium decore præstans, veluti pernobilibus, magnificisque ædificijs, augustissimo templo, spaciosis ornatisque foris, fontibus, ac hospitali ampliſſimo (quā misericordiæ domū, non immerito dixeris in quo præter ædium augustam formam, magnus ordo ægrorum votis seruientium, conspicitur. Incolæ, Christianæ religionis ceremoniis admodum sunt addicti, ciuilitate, comitate, ac moribus elegantissimis insignes. Christi Seruatoris Euangelium ciuitati primus tradidit D. Ansanus, Tranquilli Romani F. quem ad Arbiam amnem Calendarum Decembrium die Lysias Proprætor ob fidem in Christum, securi percussit. Concilium hic generale Nicolaus II. Pont. Maxi. egit, centum & triginta Episcoporum, quo statutum, quòd in Decretis Patrum tertia & vicesima distinctione legitur, Pōtificis Romani eligendi ius, penes Cardinalium Collegium esse tā-tū oportere. Viros illustres sena, quorū virtute, nō solùm per Italiā omnem, verùm etiā alijs orbis partibus inclyta est, & qui beatorum ordini sunt adscripti, plurimos edidit Pontifices etiāRomanos, Sena dedit Alexandrū III. quem sanctitate vitæ, patientiaq; singulari Pseudo Pontifices quatuor, aduersum se Friderico Ænobardo susçitatos, glorioſissimè superasse, Platina, Blōdus, & Sabellicus, tradunt. Præterea duos pios, alterū & tertium ex eadem Picolominea familia Horū prior Aeneas Syluius ante dictus, vir eloquens & doctus fuit, excellentiq; virtute, viam sibi ad illā dignitatem muniuit. Opera litteraria multa, cùm elegantia, tum erudita reliquit, nominatim aliquot epistolarum libros, orationes, opusculum, quanquā imperfectum, quo de Constantini donatione disputat, cum descriptione Europæ, ac historijs quibusdam. Vitam eius Platina perscripsit, ac item alius auctor quidam, admodum exactè. Posterior pius huius nepos fuit, vir doctus ac prudens: sed haud diu in Pontificatu superfuit, magno sui, apud omnes desiderio relicto. Situs vterq; est, in sacello D. Andreæ apud D. Petrum Romæ. Cardinales Sena plurimos habuit. Præterea tam multos Ecclesiæ Præsules, alios videlicet Archiepiscopos, Episcoposque, tam multa deniq; clarissima doctissimaq; ingenia, hæc vrbs genuit, vt omnes memorare nimis longū foret. Agrum habet bonū, amœnum, fructiferumque ac frumento, cæterisque frugibus vberem. Qua in mare vergit, maritima regio, dictus vulgo, copiam frumenti maximam præstat, quanquā infrequens colonis, præcipueq mensibus æstiuis, & autumno propter cœli vitiū, ijs enim temporibus, homines hic frondium propè virentiū colore sunt, propter morbos corporum, qui maligno aere generantur. Est in hac vrbe societati Iesu collegium inchoatū Franciſci Mendozæ Cardinalis opera, Anno Salutis, M. D. LV.

56. SEPTA, Vrbs Mauritaniæ maxima, opulentissima, munitissimaq;, in ora maritima, freti Gaditani, ea propinquitate sita, vt inde amœnus in Granatæ oram pateat prospectus, atque hinc animalia dinoscantur, quòd eius interualli latitudo 12. tantū sit miliarium. H c vrbs a Ioanne eius nominis I. Lusitaniæ Rege, ope atq; industria filij sui Henrici expugnata, maximam Christianis, & potissimum quidem Lusitaniæ incolis, occasionem dedit armis latius euagandi. Cùm enim Heroica Henrici virtus, admodum clara in Septæ expugnatione appareret, hoc institutum, quò Christianorum pomeria latius extenderet, prosequi longius voluit. Classes igitur ædificauit, quibus Africæ littora, & eas Mauritaniæ regiones, quæ extra fretum, ad Austrum pertinent, infestas redderet Deinde, cupiditate incensus, terras ignotas explorandi, dedit operā, vt ij, quos classibus præficiebat, multò longius progrederentur. Quo studio factum est, vt partim hominum fortium industria, partim variæ tempestatis euentu, non solùm bona pars Africæ, quæ ad Aethiopiam pertinebat, verùm & insulæ permultæ, in Oceano, sub imperium Lusitaniæ subiungerentur. Quo autem terræ, ad quas nostræ naues appellebant, erant magis longinquæ, maioraque in illis monstra versari dicebantur, eò magis animus Principis optimi flagrabat studio remotiora perueſtigandi. Fuit enim Henricus, vir animi maximi & religionis sanctitate clarissimi. Neque tantum elaborabat, vt nomen suum clarum redderet, quam vt Christi religionem propagaret, ad quod nihil magis vtile putabat, hac nauigatione, vt possent Christi nomen apud barbaras nationes, à situ nostro disiunctissimas, ad omnium salutem prodi. Hæc Hieronymus Osorius Algarbiorum, in Lusitania, Episcopus, lib. 1. de clarissimis Emanuelis Regis facinoribus.

32 SOLOTVRVM, Quasi solis turris Heluetiæ, oppidum, mira antiquitate celebre, vbi S. Vrsus de legione Thebæorum, vna cum LX. socijs, quam ex Augauno Valesiæ oppido veniret, sub Cæsare Diocletiano, prę̄sidi autem Hyrtaco, capite truncatus est, pro Christi nomine Illi verò, singuli decollati, acceptis capitibus suis, vt Legenda illorum habet, gestauerunt ea ad spatium, centum, aut amplius passuum, vbi & sepulti sunt a fidelibus in littore Altolæ præterfluentis fluuij, qui locus postea mœnibus ciuitatis est incluſus, habetque hodie sacellum, quod ad S. Petrum vocatur. Producit huius vrbis ditio, sicut & Tygurienſium, Curienſium, & Glarenſium terra, arborem Taxum appellatam, quam ob vsurpatum officium, Græca voce, Oplon quoque vocāt, quod scilicet optima sit, pro balistis ligneis & arcubus faciendis, quibus potissimum nostro æuo, Angli vtuntur, & ex Heluetia, in magna copia ad eos deferuntur Germani hanc arborem (Yben) vocant, estque abieti, aut potius larici simili, quantum attinet ad virorem, quem hyeme tamen, non vt larix, abijcit. Sed non crescit in tantā proceritatem, vt abies, quin magis instar piri diffluit in latum. Finditur truncus arboris in plurimos palos, qui deinde adaptantur arcubus. Habet autem arbor sub cortice duplicem regionem: exterior est alba, & interior rubea, nec vna sine altera valet pro arcu faciendo. Alba in arcu habet superficiem conuexam, rubea verò concauam. Quod si ex solo ligno rubeo faceres arcum, ille extensionem ferre nequiret, sed illico frāgeretur, sicut è contra, alba ligni pars, flexuram quidem, quantumlibet magnam, patitur, & impetum iaculo non confert, sed dū curuatur, prohibet fractionem, & rubeum vim suppeditat excusso telo. C escit etiam hæc arbor in Austria, Vngaria, & Dania, sed Heluetia dicitur illis præstare, amaturque ab Anglis. Fert autem arbor ista baccas rubeas, quibus læthale inesse dicitur venenum, præcipuè in Hispania Nutriri dicuntur hoc fructu Feræ syluestres, vnde & Maximilianus Cæsar ægrè tulit huius arboris refectionem. Fumus eius dicitur necare mures: Munsterus.

34. SPIRA, Ciuitas episcopalis Germaniæ,ampla , quàm Rudigerus tricesimus eiusdem vrbis Episcopus,ciuitati addidit: alij verò altiorem originem afferunt.Conradus II.Ecclesiam ibi fundauit,& filio suo Henrico,ad perficiendum reliquũ opus reliquit.Et aũt hęc ciuitas penè ab omnibus Imper. dotata: multi etiam Imperatores illic sua ossa cõdiderunt:veluti Henricus, Conradus, Rudolphus, & alij,quorũ memoria in quadam tabula choro infixa,prorogatur, & ab Ottone Frisingensi in Chronicis adducuntur. Lotharius hanc vrbem obsedit,anno 1 26.authore Sigeberto,Ecclesia illic,post mortẽ Ottonis Episcopi Frisingẽsis,igne populabatur,vt collegit Radeuicus,l. .c.5.de gestis Friderici.Plura præterea, de eius flagratione Aeneas Syluius protulit.Cõradus II.Ecclesiã Guidonis construxit, priùs ad S.Ioannẽ dictã,& reliquias eius huc traduxit.autore Episcopo eorũ Sigibaldo. Est & illic Ecclesia S Germani,cuius canonici olim in Sintzheim Wormatiẽsis diœcesis residebãt, Dagoberto constituti,hos Ioannes Episcopus Spirensis huc traduxit. Venit tẽpore Conradi III.S Bernhardus ad Spirẽses,cuius vestigia in Ecclesia adhuc supersunt.Reœus autem nomẽ est Spira,& qaod nulli veterũ constabat ante Henricorũ & Ottonũ tempora. Otto enim Frisingensis l.7.c.16 & Ligurinus inter antiquissimos referuntur, qui Spiræ mẽtionẽ fecerunt:priscorum enim omnes Spirẽses , Nemetes dixerũt, quemadmodum Cæsar in primo,Cornelius Marcellinus l. 6 Pl. l.4 c.17.Ptol l.2.c.8.Strabo:etiam recẽtiores, veluti Orosius,Eusebius,Hieronymus dist.12.epist. .. Nunc verò Spira, vt Peutinger asserit, mola nuncupatur,vnde Sebastianus Brant:

Inter Germanos quondam celeberrima Spira,
Quondam hæc à molis,nomen habere studens.

Vnũ,quasi inter mundi miracula , recensendum adducere placuit, vt opus in Germania non alibi visum Oliueti montem, Christi passionem referentem,quod planè tanto sumptu indigebat,quanto olim aliquod paruũ oppidum Huc vsq;Frãciscus Irenicus.Est in hac vrbe societatis Iesu Collegium , à Capitulo Canonicorũ cathedralis Ecclesiæ institutum,atq; dotatũ. Cuius hoc tempore Rector est D. Petrus Agrippinensis,scientiarũ & literarũ nitoribus perpolitus

40. STRAVBINGA, ad Danubij ripas Bauariæ oppidum

32. SVLTIA, Heluetiæ vicus,libertatis amantissimus , ad confœderatam Suitensium societatem,contra effrenatam nobilium insolentiam,Anno Christi M. CCC. XV. recipitur.

32. SYLVANIA Heluetiæ vicus,eodem cum Suitia anno,ad Helueticum fœdus admittitur.

T.

56. TINGIS,ampla Mauritaniæ ciuitas,ridicula quorũdam Historicorum opinione,conditorem habuit Sedded,Had filium, qui, vt aiunt,totius mundi imperium gerebat. Huic in mentem venisse dicunt,vt vrbem exstrueret,quæ pulchritudine cum Paradyso terrestri certare posset: Muris igitur æneis vrbem cinxit, domib. tecta addidit aurea & argentea , in quorum structuram maxima a totius orbis ciuitatibus tributa exegit Classici verò Historiographi à Romanis in oceani littore , ijs temporibus conditam affirmant , quibus & Granatæ regio subacta fuit.Distat à Freto Herculeo triginta ferè milliaribus,à Fessa autem,centum & quinquaginta.

3. TOLETVM , in medio Lusitaniæ prouinciæ;quod cæteras Hispaniæ regiones vbertate soli,cælique serenitate superat, in alto atq; aspero loco situm , vrbs admodum est diues, multis & magnis mercatorum cõmercijs , que hinc ad omnes ferè populos Hispanię deferuntur. Quæ res causa est,vt hæc ciuitas rebus omnibus abundet,quas afferunt multi,qui veniunt, vt res alias venales , ad alios populos deferant.Hac itaq; rerum cõmutatione,continuoq; commercio, res Toleti vilius venduntur,quam in locis vnde vehũtur. Est aũt ciuitas diuisa in regiones tres & viginti. Quas nobilitat & illustrat amplissimũ & pulcherrimum templum.Quod,meo iudicio sacras omnes ædes,& forma cõspicua,& magnis ædificijs, sacerdotumque ministerijs,& ditissimis ornamentis antecedit,in quo templo,fenestræ speculares cõplures,& imagines pulcherrimæ , varijs colorib.admirablies & antiquas historias referentes, cõspiciuntur. Vbi perlucida specula septingenta , quinquaginta numerauimus. Est præterea templum non solùm magnũ,pulchrum,splendidũ,sed etiam opulentũ.In cuius sacellis,quæ capellæ vocantur, & sunt numero plures,altaria sunt ornatissima.Est operæ pretium , & res admirabiles videre singulis diebus,& præcipuè festis , huius Ecclesiæ sacerdotes supplicantes,nunc aureis,nunc argenteis, modo sericis, aliquãdo purpureis,& nonnunquam gẽmatis ornamẽtis & pretiosissimis indutos,rem diuinam celebrantes,& horas canonicas cõcinẽtes. Huius Ecclesiæ antistes,in Hispania,secũdus est a Rege,nõ dignitate solùm,& authoritate,verùm etiam populis, vectigalibus, & potentia. Sub cuius imperio,præter alios minores populos, oppida nobilissima,ac memorabilissima septendecim gubernantur.Ex quibus magnus Ecclesiæ Toletanæ redditus exigitur. Cuius summa est,vt accepimus,anno quòlibet ducẽtorum millium ducatorũ. Sunt in hoc sanctissimo tẽplo,portæ,numero sex,tres ad Occidentem,duæ ad meridiem,& vna ad Septentrionem. Quæ sunt omnes grandes & pulchræ,laminis æreis adornatæ,multisq; sanctorum simulachris & imaginibus,& antiquis historijs cõspicuæ. Sunt & pulpita duo pulcherrima,atq. ditissima.Est altare,in quo D Illephonsus celebrauit,acceptis ornamentis ad sacrificandum necessarijs , à virgine Dei genitrice. Sed quid præterea dicã de sacrario,& de magnis diuitijs,& sanctorum reliquijs , quæ in eo sunt admirabiles? Quid de sacellis,& altaribus huius tẽpli,quæ capellę vocãtur , adornatissimis? De ea præsertim,quã Cabildum vocãt,aureo tecto & omni Pontificum,qui hactenus huius Ecclesiæ fuerunt , imaginib. ornatissimæ.Distribuũtur in hac Ecclesia, multæ pauperibus eleemosynæ singulis diebus,& octo minæ cocti panis hominibus probis,& inopia laborantibus,qui mendicare erubescunt.Antistes prę terea triginta pauperibus quotidie largitur alimenta. Qui magnas etiam confert eleemosynas viduatis, pauperibus & orphanis , virginibus maritãdis,cæterisq; multis hominibus,necessitate coactis. Facit & Toletũ,fœlix ac opulentum Tagus amnis, diues ac amœnus,qui Toletanis pisces optimos propinat,hortos irrigat, materiam multam è nemoribus longè distantibus, euehit. Cuius aqua, quę per aureas arenas defertur,est valdè salubris,&Toletanos hortos irrigans,causa est,vt fructibus & herbis hortensibus tota ciuitas abũdet,vtraq; siquidem ripa fluminis,Orientẽ versus, hortis & arboribus ad passuum millia ferè quinque,fertilissima est,& ad Occidentem tantundem.Ad Meridiem verò, & Septentrionem, præter vineas multas,sunt etiam amygdalorum & aliarum arborum,quasi nemora iucundissima,seruiunt Toleranæ ciuitati, tanquam dominæ,multis ac varijs rebus,oppida multa , pagorumque maximus numerus , qui quidem Toletanam hanc vrbem diuitem faciunt,& omnibus rebus abundantem,&c.Hæc ex Marinæo Syculo descripsimus.Multi etiã alij viri doctissimi de huius vrbis magnificentia, eruditissimè scripserunt. Anno salutis 155 .Accersiti sunt domini de societate.Iesu ad vrbem Toletanam , atq; in nobilissimã, & amplissimam domum,quam olim Ioannes Siliceus,eius vrbis Episcopus, exædificauerat,& in Clericorum vsum instruxerat , sunt recepti.

19. TRAIECTI nomine, duo oppida vocantur,alterũ , inferius, apud Batauos,alterum superius in Thungris. De illo,hunc in modum Aeneas Syluius:Nec desunt, qui Traiectum nobilem vrbem in Hollandia sitam dicant,nobis haud alienũ esse videtur, aliquando Phrysiæ Traiectenses,aliquando Hollandiæ traditos esse,vt sæpè regionum terminos dominantium imperia mutant Nostra quidem ætate , neque Phrysiæ,neque Hollandiæ dantur. Principatus Ecclesiæ.Traiectensis Imperatori tantum subijcitur,latamq; possidet terrã,diuersis Rheni meatibus intercluſam, cui ab Oriẽte Phrysij,à Meridie Westphali iunguntur. Hollandia Septentrionem excipit,ab Occidente à ducatu Gelriæ , Rheno flumine disiungitur. Imperitissimè verò, ne dicam fallacissimè , nonnulli ætate nostra, Traiectum Gallicæ nationis ciuitatem esse dixerunt, cùm de Pontificis ageretur electione. Nam quo pacto Traiectum Galliæ dabimus,trans duo Rheni brachia situm , quando & qui cis Rhenum habitant,Colonienses,Cliuenseíque,constat esse Germanos? Traiectensium quippe situs,mos,sermoq; Germanicus est.Traiectu dues & populosa ciuitas est. Episcopus vrbis II. millia pugnatorum si quando necessitas ingruit,educit ad bellum,forma viris ac mulieribus egregia.Ab exterorum incursu, & aquarum inundatione , & propria virtute defenduntur. Potus genti ceruisia,vinum mercatores afferunt.Hucusque Aeneæ Syluij verba retulimus.

36. TREVIRIS ad Mosellam flumen , vrbs primaria Galliæ Belgicæ,miram antiquitatem redolens, hoc rempore amplissimo Archiepiscopatui Treuirensi appellationem præbet. Treuirorũ ciuitas,authore Cæsare,longè plurimum totius Galliæ valebat equitatu,magnasque habebat copias peditum.Pomponius mela, clarissimos Belgarum tradit esse Treuiros,& horum opulentissimũ oppidum Augustam Treuirorum vocari,cuius & Ptolem.meminit,Cor. Tacitus, Coloniam Treuirorum subinde nominat. Scribit Cæsar, Treuirorum ciuitatem propter Germaniæ vicinitatem, cottidianis exercitatam bellis,cultu & feritate,non multum Germanis absimilem fuisse,neque imperata vnquam,nisi exercitu coactam , feciſſe. Paulini Treuirensis Metropolitani Galliarum Episcopi,qui contra Arrianos egregiè pugnauit,Theodoritus meminit, in Historia tripartita.Hic etiam Athanasius Alexandrinus exulauit. Vrbem Treuirorum Ausonius Burdegalensis hoc epigrammate celebrauit.

Armipotens dudum celebrari Gallia gestit,
Treueriąq; vrbis solium quæ proxima Rheno.
Pacis vt in media gremio,secura quiescit.
Imperij vires quod alit,quod vestit,& armat.
Lata per extentum procurrunt mœnia collem
Largus tranquillo præ labitur amne Mosella,
Longinqua omnigena vectans commercia terra.

Litterarijs nunc ornamentis hæc vrbs mirificè decoratur,idq; larga Reuerendissimi Treuirensis Archiantistitis D. Ioannis .. Petra munificentia,& liberalitate,qui collapsæ propemodũ Vniuersitati,Dominos de societate Iesu maxima,&studiorum gloria,& iuuentutis Treuericæ vtilitate , & haud pœnitendo denique religionis cultu, præfecit. Cuius quidem instituti fructu Reuerendissimus , Illustrissimusque eius Successor , D. Ioannes ab Els,eiusdem vrbis Archiepiscopus incitatus,Collegij fundationem auxit, atque dotauit.

32. TVGIVM,Germanicè Zug, regionis eiusdẽ nominis primariũ oppidũ,Heluetico fœderi, incarnati verbi, an .352. adsociatum

8 TVRO, Galliæ Turonensis ciuitas Metropolitica

32. TIGVRVM , vulgò Zurich , vetustissimum Heluetiæ oppidum,de quo plura Munsterus in sua Cosmographia.

56. TZAFFIN,munitissimum Aphricæ oppidum.

V.

43. VALISOLETVM,vide Pincia.

43. VENETIAE,vrbs in intimo maris Hadriatici sinu, nostro æuo omnium celeberrima,opulentissimaque,cuius tanta magnificentia ac dignitas, vt etiam illi,qui hanc perlustrarunt, admirari eã potiùs,quã dignis laudem elogijs,celebrare queãt. Cui quidẽ vrbium

INDEX.

bium omniũ reginæ ac dominæ, cùm id optimo iure ac merito detur, quod Macrobius in I. Saturnal. de Marone his verbis ſcribit: Eius, inquit, gloria hæc eſt, vt nullius laudibus creſcat, nullius vituperatione minuatur. Cumque doctiſſima, eruditiſſimorum virorum ſcripta, de ampliſſima Venetorum Rep. literarum monumentis ſint tradita, a longiore eius enarratione nunc abſtineo, auidumq; Lectorẽ ad Leãdri Italiã, ad Egnatium, & ad Danielis Barbari Commentaria, quib. Vitruuij de Architectura libros illuſtrauit, remitto. Qui hunc in modum de Venetorum vrbe ſcribit: Erant, inquit, olim in vrbe Romana Theatra, & Circi, & amphitheatra, nunc vrbes ipſæ totę theatra ſunt, & Circi, & amphitheatra. Videbantur illæ moles ingentes, quoniam magnitudo illarum videntibus imminebat. At oppida & munimẽta noſtrorum ideo maiora illis, & pręſtãtiora sũt, quia vel animo metiuntur, vel ambitu, & circumitione menſurantur Cæterùm, me ab his nationib. auocat amplitudo Venetorum naualis, triremium, & nauium apparatus, inſtrumentorum omnium copia, tormentorum & machinarum multitudo, munitionum, & armorum omnis generis theſauris infinitorum artificum ſeries, rerum ordo, facilis vſus, promptaq; ad omnes neceſſitates expeditio. Quæ omnia maritimæ rei præſtantiam, & excellentiam illis merito tradidére. Nolo autem, quod illius loci admiratione capiamur, propterea quòd res mira omnib. aduenis, & hoſpitib. videatur, ſed propterea, q̃ illa à re lõgè admirabiliori originẽ ducit, quã maximè optare nõ habentes, & ſumma cura ſeruare habentes debent. Diuturna, & inuiolata Reip. libertas eã peperit amplitudinẽ, vſuſq; rerum maritimarum, & pręclarę occaſiones fecerunt, vt eæ copię cum ciuitatis. Genio quaſi ſuccreſcẽtes, ad eã dignitatẽ, & maieſtatẽ peruenerint. Quare cõſtare omnibus illud debet, nulla vi, nulla facultate quippiam breui effici poſſe, in quo tempus ius ſuum exercet, vnde non tam magni & ampli Imperij, quã liberæ & perpetuæ adminiſtrationis opus illud eſt. Quòd ſi gladiatores & belluæ, in arenam, hiſtriones in ſcenam, quadrigæ in circos non inducuntur, in Venetorum tamen nauali acquirendarum prouinciarum & regionum tutandarum apparatus extruitur, & alijs illis nocendi voluntas cohibetur; & quemadmodum eius vrbis ſeueritatẽ diuina prouidentia architectata eſt, vnde nec mœnia, nec propugnacula, nec portus habet, ita, quicquid homines pulchri fecerunt, ab eadem prouidentia ducti, fecerunt. Acceſſit eò charitas, quã ciues erga patriã habuere, cùm in ea ornanda, & amplificãda, nulli periculo, nulli vnquã labori pepercerint. Vnde in eo loco, & rerum copiæ, & ordo mirabilis videtur, vt vno oculi ictu, quicquid ad inſtruendã iuſtam claſſem opus eſt, facillimè educatur. Vela, remos, funes, anchoras, tormẽta, machinas, organaq; omnia, vnico nutu in eductas triremes impoſita videres. Memorabile eſt, quod Egnatius l. 6. c. 5 de magnifico Venetorũ tẽplo prodidit: Veneti, inquit, Sebaſtiani Ciani Ducis auſpicio, cùm ex aliis orbis partib⁹ extruẽdis nouis ædificijs inſignes pręfectos, tum ex Cõſtantinopolitãna vrbe, vnum ampliſſimis prẽmijs inuitarunt, qui omniũ iudicio, omnib. alijs, ea tẽpeſtate, præferebatur, vt aureã D. Marci ædem, omnium quæcunq; extarent celeberrimam, ab ipſis fundamẽtis extruerent. Quod cum Græcus homo præſtiturum ſeſe polliceretur, ea tamen conditione, vt abſoluto ab ſe opere, ad æternam ſui memoriam, pateretur Dux ipſe ſenatuſq; in oculatiſſima templi parte, ſtatuam marmoreã ſibi poni: non dubitauit cianus Dux ipſe, & patres id pro certo pollicẽri: Inchoato igitur ab ſe opere, quum iam præcipuam templi partem abſoluiſſet, quum Dux & reliqui Patres adeſſent, nimia quadã ingenij leuitate, elabi ſibi ex ore paſſus eſt, ſe quidẽ multò celebrius templum ipſum fuiſſe extructurum, niſi inter ipſum opus occurriſſent plura, quæ illum prudentiorem feciſſent. Ad quem ſubridens Dux, Nec nos, inquit, contra, omnia, quæ de ſtatua petieras, integra tibi dabimus. Quare illi in veſtibuli fronte marmoream ſtatuã collocarunt, manu ad os obiecta', quaſi illum dicti ſui pœnitet. Illud interim, hoc in loco præterire minimè poſſum, templi ipſius apparatum tantum, talemq; hodie extare, vt nemo ſit, qui quum omnia diligentius perluſtrarit, non fateatur omnibns antiquiſſimis operib⁹ & recentioribus cum ipſa Tarpeia arce eſſet anteferẽdum. Quod etſi parergon videri multis poſſit, non dubitem tamen, plures fore, quibus quàm gratiſſima templi ipſius ſit futura explicatio. Eſt igitur templum ipſum, non tam magnitudine, & vaſtitate ſua, vt pleraq; alia, quam ornatu inſigne, & inprimis auguſtum. Quod ſi primum ingrediare, crucis figuram præferre videatur: cuius anguli in altiſſimas conſurgunt teſtudines. Quarum faſtigia, vt reliqua templi facies, plumbeis tegulis operta, ad centum viginti ſtadia, ex alto ad vrbem nauigantibus inter eminentiſſima vrbis ædificia occurrant. Superbiſſimi ad id fornices, mira inter ſe arte coeuntes, totam molem fulciunt. Illud non poſſum non vehementer admirari, vnde tanta vis auri Venetis ipſis adfuerit, quod tanto operi impenderent. Nam quicquid operis eſt, in media tẽpli parte puriſſimo fulget auro, quod muſſino opere, ita variatum eſt, vt quocunque oculos vertas, inſigne inprimis occurrat Recedunt tãtùm in ipſo teſtudinũ connexu Græcanici operis vetuſtiſſimæ imagines mœſta quadam venerabiliq; præſentia horrorem cum religione mixtum, ſpectantium animis inferentes. Quòd ſi ad alias ſpectandas templi partes animum conuertas, marmoreæ vndiq; tabulæ, ad pauimẽtum vſq; ipſum, varij marmoris occurrent Quæ tãto artificio ſunt ſibi adinuicem compoſitæ, vt eædem inter ſe ſimiles videri poſſint. Sed illa quoq; ipſa circumædem marmorea ita diſtincta, vt defatigato tibi iam cuncta perluſtranti, quietem & ocium parent, Hic tibi pauimẽtum liceat intueri, vermiculato opere, marmoreis fruſtis ita diſtinctum, vt tantum exſtruendi templi ſtudium, in cœlum merito tollas Columnæ verò complures parij lapidis, vel Tapſici aut Numidici tibi interim aſſurgant iure optimo admirabiles, cum duplici ſuggeſtu marmoreo, vnde Sacerdotes ſæpè emineant. Sic enim cautũ publico decreto fuerat, vt quicquid egregij operis Veneti ipſi nauigãtes, quocunque terrarum ambirent, non dubitarent idipſum Venetias deferre, ad æternam templi aurei memoriam, vtq; nulli impenſæ omnino parcerent. Quod ſi ex templo egrediare, veſtibulum ipſum ſubeaş, quis per immortalitatem Deũ, ſtupor non te inuadat? Cuius aurei fornices trecẽtis & amplius fulciuntur colũnis, nõ magnitudine ſua magis, quàm colorum varietate conſpicuis: intercolumna, & quicquid in area ipſa operis eſt, cum ipſo pauimẽto marmoreis tabulis pro tectorio renitet. Quòd ſi ſuperiorem veſtibuli partẽ, ex area ipſa conſpicias, ecce tibi equi quatuor ænei, diuerſo ſtatu, varioque occurrunt: qui veteris operis inſignia planè referentes, ſtudium inſigne ciuitatis ipſius ſecum præ ſe ferant. His operoſum templi ſupercilium incubat, ſenis ſeſe pinnaculis explicãs: quorum ſingula, in tabernaculi ſpeciem ſurrecta, ſingulas habẽt ex candido lapide ſtatuas, nudi genij: aliaque verò ſplendidiſſimi aſpectus ſimulachra, ſuo quæq; ſtatu operibus inſerta, miro quodam modo, ipſam primarum exornant intercapedinem. Idem opus excellentiſſimum candemque ſpecioſiſsimam materiam, tam dextrum, quàm læuum latus habet.

41. VIENNA, Pannoniæ, nunc Auſtriæ caput, atque illuſtriſſimorum Principum & Archiducum Auſtriæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniæ, Croatiæ inuictiſſima & inclyta ſedes. Ferdinandus Rom. Rex, vt Viennenſis Academiæ ſtudia repararet, atque hæreticorum paſſim graſſantium furorem compeſceret, Collegium ſocietati Ieſu ibidem erexit, atque dotauit, cuius redditus deinde Maximilianus Cæſar adduxit, Eius vrbis Topographiam D. Wolfgangi Larij apud Munſterum inuenies, qui deinde omnium accuratiſſimè eandem libris quatuor deſcripſit. Panegyricum etiam, ſiue encomium Viennæ a Ioanne Bock conſcriptum extat.

31. VLMA, Clariſſima Sueuiæ vrbs, ad Danubij ripas ſita Inter eas vrbes, quas villas Imperij nuncupant, non infimum dignitatis locum obtinet.

32. VRSELLA, Confœderatæ Heluetiorum ſocietatis, liberæ conditionis vicus.

32 VRSINA, vulgò Berna, elegans Heluetiæ oppidum, ad Arolæ amnem a Bertholdo Zeringenſium Duce, ob commodam loci opportunitatem conſtructum, atque ex venatione hoc nominis ferens Cùm enim is ſeſe oblectaret venando, recreationis ſuæ ſocijs dixit: Ciuitatem quam extruere in hoc opportuno loco deliberauimus, nominari volumus vocabulo beſtiæ, quæ nobis primum occurrerit & capta fuerit. Ceperunt autem Vrſum, quem Germani Beren vocant. Cumque in eo loco, vt diximus, plurimæ creſcerent quercus, vbi ciuitas erat conſtruenda, omnes ferè arbores illæ fuerunt pro domorum ſtructura inſumptæ. Vnde & operarij vulgo dicebant, quum reſecarent arbores. Holtz laß dich hawen gern/ de Statt muß heiſſen Bern/ Cuius rythmi hic eſt ſenſus: Arbores ſinite, vt ſecimini, libenter: Quoniam ciuitas iſta vocabitur Bern.

33. WELMARIAM Thuringiæ oppidum, ſitus loci amœnus, & caſtrum Saxoniæ Ducibus ſedem ac domicilium præbẽs, nobilitat.

22. WESAL'A inferior, vrbs murorum ambitu, Rheni propinquitate, & Collegiata Eccleſia præſtans, cuius fundationem peruetuſta quædam ſcripta in annum Domini octingenteſimum, triceſimũ octauum, his verbis reijciunt. Luthardus filius Euerhardi Comitis Cliuenſium erexit, inſtruxitque duo collegiata templa. Alterum in Weſel, ſub ditione Cliuenſium in inferioi Germania, Alterum Noueſij Canonicorum & virginum: Quæ ciuitas tunc temporis Cliuenſium Comitibus parebat

27. WISMARIA, Ducatus Megapolenſis oppidum.

27. WITEBERGA, oppidum Saxoniæ.

34. WORMATIAM, Vangionum Metropolim ad Rhenum ſitam, quondam Borbetomagum appellatam, corruptè verò Vormatiam hodie dici conſtat, B. litera in V. mutata, quaſi dicas Vormagium. De ea ita Munſterus ſcribit: Peruetuſta vrbs Wormatienſis, ſita ad Rhenum in loco amœno, habet in orbem fundum nobilem, qui & generoſum producit vinum, atq; frumenti copiã, habet circum circa plus minus ducenta oppida, & villas, quorũ incolę quotidie forum frequentãt VVormatienſe, eſculenta inferentes: Et qui ante Solis occaſum domum redire queant Populi, qui olim per circuitũ huius vrbis ad duo, vel tria militaria, verſus pagum Alczheimmenſem habitauerunt, dicti fuerunt Vangiones, fuitque VVormatia Metropolis eorum, magni nominis, tã apud Romanos, quàm apud Frãcorum priſcos Reges, atq; apud ſucceſſores eorum Germanorum Cæſares, qui & multa ibi celebrauerunt comitia, conſilia, nuptias, aut alios habuerunt ſolemnes conuentus, in quibus de magnis tractarunt rebus, id quod huius vrbis teſtantur annales.

(*ʌ*)

FINIS.

BOETIVS LIB. II. CONSOLAT. PHILOSOPHICÆ.

Quicunque ſolam mente præcipiti petit,
Summumque credit gloriam,
Latè patentis ætheris cernat plagas,
Arctumq; terrarum ſitum
Breuem replere non valentis ambitum
Pudebit aucti nominis.
Quid ô ſuperbi colla mortali iugo
Fruſtra leuare geſtiunt?
Licet remotos fama per populos means
Diffuſa, linguas explicet,
Et magna titulis fulgeat claris domus,
Mors ſpernit altam gloriam,
Inuoluit humile pariter, & celſum caput,
Aequatque ſummis infima.
Vbi nunc fidelis oſſa Fabricij iacent?
Quid Brutus aut rigidus Cato?
Signat ſuperſtes fama tenuis pauculis
Inane nomen litteris.
Sed quid decora nouimus vocabula?
Num ſcire conſumptos datur?
Iacetis ergo prorſus ignorabiles,
Nec fama notos efficit.
Quod ſi putatis longius vitam trahi
Mortalis aura nominis,
Cum ſera vobis rapiet hoc etiam dies,
Iam vos ſecunda mors manet.

(**)

COLONIAE AGRIPPINAE.

Apud Petrum á Brachel, ſumptibus Auctorum · Anno reparatæ ſalutis humanæ. M.D.XXIII. Menſe Martij.

i21327282

C. B.

R.73.1.11